

METROPOLITAN
UNIVERSITY PRAGUE

Sborník vybraných příspěvků z 6. výroční konference bezpečnostního výzkumu

doc. Mgr. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D. (ed.)

© MUP, 2014

ISBN 978-80-87956-02-1

Sborník vybraných příspěvků z 6. výroční studentské konference bezpečnostního výzkumu

doc. Mgr. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D. (ed.)

Sborník vybraných příspěvků ze studentské konference pořádané v Praze 25. dubna 2014 na Metropolitní univerzitě Praha, o.p.s. Centrem bezpečnostních studií Metropolitní univerzity Praha, Centrem pro bezpečnostní a strategická studia a Oddělením pro Bezpečnostní a strategická studia Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně.

Recenzenti: Mgr. Martin Bastl, Ph.D., doc. PhDr. JUDr. Miroslav Mareš, Ph.D., PhDr. Josef Smolík
a Mgr. Tomáš Šmíd, Ph.D.

Praha 2014

Obsah

Předmluva.....	3
<i>Tomáš Bělonožník</i>	
<i>Narkoterorismus – nálepka, či skutečná hrozba? Poznatky z kolumbijské historie.....</i>	4
<i>Michal Čepelka</i>	
<i>Využití bezpilotních letounů v soukromých bezpečnostních společnostech.....</i>	14
<i>Jakub Drmola</i>	
<i>Hrozby plynoucí z proliferaace nevojenských bezpilotních letounů.....</i>	25
<i>Martin Brožík, Zuzana Gruberová a Tomáš Kaválek</i>	
<i>Aktéři války v Sýrii: pokračující fragmentace opozičních skupin.....</i>	38
<i>Richard Grünwald</i>	
<i>Vodní bezpečnost Čínské lidové republiky ve 21. století aneb čínské reformy jako vzor řešení pro rozvojové země?</i>	53
<i>Tomáš Kaválek</i>	
<i>Konflikt mezi syrskými Kurdy, Assadovým režimem a opozicí: Problematická pozice Kurdů.....</i>	65
<i>Michael Myklín</i>	
<i>Jižní Korea jako aktér proliferaace jaderných zbraní</i>	87
<i>Michael Murad</i>	
<i>Migrační toky vyvolané konfliktem v Sýrii</i>	98
<i>Andrej Vaščík a Ján Marko</i>	
<i>Vplyv Iránu na bezpečnostnú dynamiku v regionálnom bezpečnostnom komplexe Afrického rohu.....</i>	108
<i>O autorech</i>	120

Předmluva

Tento sborník obsahuje písemnou podobu devíti vybraných příspěvků, které byly ústně předneseny na 6. výroční studentské konferenci bezpečnostního výzkumu, kterou v Praze 25. dubna 2014 společně uspořádalo Centrum bezpečnostních studií Metropolitní univerzity, Centrum pro bezpečnostní a strategická studia a Oddělení pro Bezpečnostní a strategická studia Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Jako v předchozích letech bylo hlavním cílem konference dát studentům českých vysokých škol příležitost pro prezentaci svého výzkumu na aktuální bezpečnostní témata. Velmi nás proto coby organizátory potěšilo, že o konferenci projevil zájem opět vysoký počet studentů z celé České republiky i ze zahraničí – celkem bylo ústně předneseno 20 příspěvků v šesti panelech. Kompletní program celé konference je archivován na stránkách obou organizátorů konference <http://www.c4ss.cz> a <http://www.cbss.cz>.

Pracovní či studijní povinnosti nedovolily všem prezentujícím převést svůj ústní příspěvek do písemné formy. Přesto však příspěvky v této knize obsažené představují reprezentativní vzorek různých „studentských“ pohledů a názorů na aktuální bezpečnostní témata. První příspěvek Tomáše Bělonožníka se zabývá konceptualizací pojmu „narkoterorismus“. Druhý příspěvek od Michala Čepelky nabízí analýzu činnosti soukromých bezpečnostních společností v rámci provozu bezpilotních letounů. Jakub Drmola se ve třetím příspěvku zabývá novými hrozbami, které plynou z nastupující proliferace civilních a průmyslových bezpilotních letounů. Ve čtvrtém příspěvku se Martin Brožík, Zuzana Gruberová a Tomáš Kaválek zamýšlí nad pokračující fragmentací ozbrojených skupin ve válce v Sýrii. Problematikou vodní bezpečnosti v Čínské lidové republice se zabývá pátý příspěvek Richarda Grünwalda. Tomáš Kaválek v šestém příspěvku nabízí analýzu probíhajícího konfliktu mezi syrskými Kurdy, Asadovým režimem a opozičními skupinami. Sedmý příspěvek Michaela Myklína se zabývá Jižní Koreou coby aktérem proliferace jaderných zbraní. Migrační toky vyvolané konfliktem v Sýrii analyzuje osmý příspěvek Michaela Murada. V posledním devátém příspěvku se Andrej Vaščík a Ján Marko zaměřují na postavení Íránu coby aktéra v regionálním bezpečnostním komplexu Afrického rohu.

Vzhledem k tomu, že v České republice doposud studenti neměli, a bohužel i nadále nemají, mnoho příležitosti pro prezentaci výsledků svého výzkumu v bezpečnostní problematice, představuje tato publikace ojedinělý vhled do myšlenek, názorů a formujících se postojů nastupující generace české bezpečnostní komunity. Některé příspěvky sice zatím nedosahují kvalit vědeckých statí publikovaných v odborných časopisech, nicméně každý vědec někde začínal a začátky jsou vždy nelehké. S mnohými z názorů prezentovaných ve výše uvedených příspěvcích lze proto polemizovat, což je však opět důležitým cílem našich výročních studentských konferencí. Doufám proto, že si sborník z letošní konference nejen získá čtenáře z řad odborné a širší veřejnosti, ale že opět bude i inspirací pro další mladé badatele bezpečnostní problematiky.

Oldřich Bureš

V Praze, 1. července 2014

Narkoterorismus – nálepka, či skutečná hrozba?

Poznatky z kolumbijské historie

Tomáš Bělonožník

Abstrakt:

Tento příspěvek je kritickým zhodnocením konceptualizace pojmu „narkoterorismus“. Ten do veřejného diskurzu vstoupil v 80. letech 20. století a jeho význam byl dlouhodobě formován především v závislosti na potřebách politiků a veřejných činitelů, zatímco akademická sféra zaostávala a vědecké zkoumání narkoterorismu bylo řízeno kontextem, v jakém byl konstruován jeho politický obraz. V procesu postrádajícím vědeckou tendenci k systematizaci nabobtnal koncept do podoby, kdy jako narkoteroristé mohou být svorně onálepkovány struktury se značně nesouměřitelným charakterem, deklarovanými cíli i metodami používanými pro jejich dosažení. Výslednou změť lze dobře představit na případu Kolumbie, na jejímž území byly za narkoteroristy označovány jak organizované kriminální skupiny využívající teroristické metody k maximalizaci zisků z obchodu s drogami, tak i povstalecké skupiny, pro které terorismus představoval nástroj k prosazení specifických politických cílů a obchod s drogami způsob financování vlastní bojové činnosti. Cílem příspěvku je naznačit jednu z možných cest ke smysluplnějšímu vědeckému pojetí narkoterorismu – zúžení jeho významu na subkategorii kriminálního terorismu.

Abstract:

This paper aims for a critical evaluation of the „narcoterrorism“ concept. The term has entered public discourse during the 1980s and ever since, its meaning has been constructed in dependency on the specific needs of politicians and public officials. The academy has lagged behind the whole time and scientific examination of narcoterrorism has been largely controlled by the context of political imagery that constructed its meaning. In a process that lacked the scientific inclination towards systematization of findings, the concept swelled up into a state in which the „narcoterrorist“ label now applies to structures that are incomparable in their character, declared goals, and methods used for the achievement of these goals. Colombia presents itself as an area ideal for demonstration of the resulting mess, in which the „narcoterrorist“ label is applied for both organized crime groups employing terrorist methods in their pursuit of maximal profit in drug trade, and insurgency groups that employ terrorist methods as a tool in their pursuit of specific political goals and use drug trade as a way to finance the insurgency. The goal of this paper is to indicate a possible way towards more meaningful scientific approach towards the narcoterrorism concept – the reduction of its meaning to a subcategory of criminal terrorism.

1 Úvod

První použití termínu narkoterorismus je široce připisováno bývalému peruánskému prezidentovi Belaúnde Terryemu, který jím na začátku 80. let minulého století popsal praktiky levicové povstalecké skupiny Sendero Luminoso namířené proti představitelům státních bezpečnostních složek (Wagley 2006: 3). V dalších desetiletích obsah tohoto pojmu postupně bobtnal v návaznosti na aktuální zájmy politiků, a to zejména ve Spojených státech amerických. Problematika boje proti drogám je totiž tradičně politicky velmi dobře prodejné téma, které společnost ze všech aktivit bezpečnostních složek irituje snad možná

nejméně¹. Stejně tak pak může být v rukou zkušeného politika užitečným rétorickým nástrojem k mobilizaci potenciálních voličů i boj proti terorismu. Pojem narkoterorismus obě oblíbené kategorie užitečně spojuje do jedné a za narkoteroristy tak v průběhu let začaly být označovány skupiny s nejrůznějšími cíli a metodami, jejichž jediným spojujícím znakem bylo, že se z nějakého (velmi variujícího) důvodu zapojovaly do obchodu s drogami a zároveň vyvíjely takovou činnost, která mohla být právem či neprávem označena za teroristickou². Nejspíš nejširším způsobem se pak koncept snažila napnout administrativa Ronalda Reagana, která za narkoterorismus ve 2. polovině 80. let označovala údajné snahy Sovětského svazu řídit své satelity k tomu, aby dostávaly drogy do USA a oslabovaly tak morální pojiva v americké společnosti (Chouvy 2004). Prevalenci všeobjímajícího uchopení narkoterorismu pak odráží například Oxfordský slovník angličtiny, který jej od roku 1999 dodnes definuje formulí „*terorismus spojený s obchodem s ilegálními drogami*“.

Na nebezpečí, které vyplývá z vytvoření takové nálepky, upozornil jako jeden z prvních australský vědec Grant Wardlaw (1988: 5-6), který termín narkoterorismus kritizoval jako pouhou užitečnou zbraň v propagandistické válce vedené jednotlivými vládami. Akademická veřejnost přesto na zbytečné nafukování agendy do značné míry přistoupila a často se snaží fenomén narkoterorismu analyzovat v tom kontextu, v jakém byl konstruován politiky. Dle autorova názoru je podobné chování zásadní chybou. Úkolem vědy totiž není legitimizovat politický diskurz a hledat pro politické konstrukty místo v existujících teoriích a typologiích, nýbrž systematicky utřídovat poznatky a vědomosti. V našem oboru ideálně tak, aby výsledkem bylo to, co Van Evera (1997: 17-21) označuje za dobrou politologickou teorii – soubor obecných tvrzení, která mají mimo jiné velkou explanační sílu, nedávají banální vysvětlení a vyznačují se *prescriptive richness*, tedy potenciálem vytvářet výstupy užitečné při vytváření politiky.

První část tohoto textu stručně shrnuje některé dosavadní přístupy ke zkoumanému pojmu. Další kapitola se snaží ukázat, jak nesmírně odlišné struktury tyto kritizované přístupy zahrnují pod všeobjímající nálepku narkoterorismus. Za tímto účelem si představíme čtyři nestátní aktéry, kteří působí nebo působili na území Kolumbie a zapojili se do obchodu s drogami – Medellínský kartel, Revoluční ozbrojené síly Kolumbie (FARC), Národní osvobozenickou armádu (ELN) a Spojenou sebeobranu Kolumbie (AUC). Kolumbie byla vybrána z toho důvodu, že v Latinské Americe má námi zkoumaný termín původ, a také proto, že v jednom prostředí zde působí aktéři s výrazně odlišnými agendami, díky čemuž je její případ pro ilustraci nejvhodnější. V poslední části pak tato práce přináší argumenty pro rekonceptualizaci pojmu narkoterorismus do podoby subkategorie kriminálního terorismu.

2 Stávající definice pojmu narkoterorismus

Ačkoli se mezi akademiky objevují i kritici širokého pojetí konceptu narkoterorismu, stále jsou pro něj často užívány definice, které šíří svého záběru připomínají definici z Oxfordského slovníku. Vzhledem k omezenému prostoru tohoto textu postačí pro naše účely seznámit se alespoň se dvěma z nich.

Autorem první z nich je švédský akademik Jonas Hartelius, který tvrdí, že:

¹ Velmi trefné a dle autorova názoru globálně aplikovatelné shrnutí situace nabídl Kupkovi se Šmídem (2011) jeden z detektivů, které zpovíдали v rámci svého výzkumu o českém organizovaném zločinu: „*I ten největší gauner, co točí děpěháčka v milionech, má děcka a nechce, aby mu fetovala.*“

² Za teroristické považujeme v kontextu tohoto textu takové aktivity, při jejichž analýze se dá v jednání pachatelů vypořádat jedna či více částí Waldmannova teroristického kalkulu. Ten se skládá z následujících tří stupňů:

„1. *Z násilného aktu nebo z veřejné hrozby jeho spáchání.*

2. *Je jím zamýšlena silná emocionální reakce: pocity strachu a hrůzy u nepřítele, pozitivní emoce jako škodolibost, úleva, vnitřní souhlas u příznivců a sympatizantů.*

3. *Jako důsledek těchto emocí směřují teroristické útoky k určitým reakcím na jednání: zvláště na ukvapená, panickou diktovaná ochranná a odvetná opatření, ale též na aktivní výpomoc v bojovém úsilí.*“ (Waldmann citován dle Mareš 2005: 21).

„nejjednodušším způsobem, jak popsat narkoterorismus, je nejspíše popsat jej jako součást ilegálního komplexu drog, násilí a moci, kde se ilegální obchod s drogami a ilegální užívání moci spojují do té míry, že ohrožují demokracii a právní stát.“ (Hartelius 2008: 3)

Druhá z definic, jejímž autorem je Američan Gregory J. Petrakis a která se objevila ve sborníku editovaném velikanem výzkumu terorismu Alexem Schmidem, narkoterorismus vysvětluje jako:

„zapojení teroristických organizací a povstaleckých skupin do obchodu s drogami (...) existují tři hlavní varianty narkoterorismu. Ty zahrnují:

- 1. Povstalce používající obchod s drogami k podpoře svých politických cílů*
- 2. Státy sponzorující výměny typu „drogy za zbraně“ a operace obchodníků s drogami s cílem zvětšit svůj vliv na vytváření nestability*
- 3. Obchodníky s drogami využívající teroristické taktiky jako bombové útoky, vraždy a únosy k podpoře svých zisků“ (Petrakis 2001),*

Harteliova definice sice zaujala například Fernanda Pacheca (2009: 1023) natolik, že ji označil za nejužitečnější a nejvíce depolitizovanou, svou vágností ale ve skutečnosti skvěle odpovídá potřebám politických aktérů, protože umožňuje nálepkou narkoterorismu označit nejširší okruh kriminálních či teroristických struktur. V Petrakisově definici se pak ukázkově dohromady míchá několik naprosto rozdílných fenoménů. Obchod s drogami je v ní nástrojem i cílem – pro subverzivní povstalce je prostředkem, který financuje teroristické metody, jež mají zajistit naplnění politických cílů, u obchodníků s drogami je pak kauzalita obrácená, konečným cílem je maximalizace vlastních zisků z obchodu s drogami a k jeho zajištění jsou používány teroristické metody. Pod jeden termín jsou tak spojeny zcela nesouměřitelné organizace. Dalším zásadním (ač pro naši analýzu už nepodstatným) nedostatkem Petrakisovy definice je také to, že první dvě varianty nijak nezmiňují samotné použití teroristických metod – v první variantě se tak z povstalců implicitně stávají teroristé ve chvíli, kdy se zapojí do obchodu s drogami.

Lze konstatovat, že při použití kterékoliv z těchto citovaných definic přistupuje výzkumník na hru, ve které je obsah konceptu narkoterorismu konstruován dle jednoduchého vzorce – pokud se struktura zapojuje do obchodu s drogami a využívá teroristické metody, stává se automaticky strukturou narkoteroristickou. Žádný ohled již není brán na to, z jakého důvodu a jak intenzivně je zapojena do obchodu s drogami a na co výdělek z drog používá, ani proč využívá teroristické metody a k jakým účelům.

3 Kolumbie a její „narkoteroristé“

Jak široký záběr může mít Harteliův a Petrakisův přístup k definici narkoterorismu, lze velice dobře ilustrovat představením čtyř významných aktérů, kteří působili nebo působí na kolumbijském drogovém trhu. Jsou jimi:

- Medellínský kartel³
- Revoluční ozbrojené síly Kolumbie (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (FARC)
- Národní osvobozenecká armáda (Ejército de Liberación Nacional – ELN)
- Spojená sebeobrana Kolumbie (Autodefensas Unidas de Colombia – AUC)

Pro ilustraci hlavních argumentů tohoto textu nás při prezentaci těchto struktur zajímají především odpovědi na následující otázky:

- Z jakého důvodu, s jakými cíli organizace vznikla?

³ Ve formě, v jaké existoval pod vedením Pabla Escobara do jeho smrti v roce 1993. Určité zmínky o aktivitách Medellínského kartelu se sice objevují dodnes, kvalitativně i strukturálně se ale nespíš jedná o diametrálně odlišnou organizaci, jejíž kontinuita s Escobarovým kartelem je podle všeho nejasná.

- Došlo v čase k proměně těchto cílů?
- Jakým způsobem se aktér angažoval na trhu s drogami?
- Jaké teroristické metody aktér využil? Jaké cíle měly prosadit?

3.1 Medellínský kartel

Medellínský kartel, který „proslavila“ zejména postava jeho lídra, světoznámého drogového barona Pabla Escobara, vznikl na počátku 70. let minulého století a postupně pomalu získával na síle s tím, že vrchol jeho moci můžeme datovat do období kolem let 1985–1990 (Hrabálek 2007: 172–174). Jeho *raison d'être* je nerozlučně spjat s obchodem s drogami – vzestup moci kartelu souvisel právě s obrovským rozmachem vývozu kokainu do Spojených států.

Medellínský kartel byl typickou organizovanou kriminální skupinou, jejímž hlavním cílem byla maximalizace vlastního zisku z obchodu s drogami a neměla prakticky žádnou politickou ideologii. Pablo Escobar se sice nechal zvolit do kolumbijského Kongresu, primární motivací za jeho politickým angažmá však nebyla snaha prosadit určitou vizi o směřování státu, nýbrž spíše zajistit, aby stát co nejméně omezoval kartel v jeho podnikání. Kartel se postupně etabloval jako agresivní oponent státní moci, se kterou vstupoval do otevřených střetů. Násilí navíc postupně gradovalo s rostoucí hrozbou extradice dopadených členů kartelu do Spojených států. Sloganem doby se stala otázka „*plata o plomo?*“ (v překladu „stříbro, nebo olovo?“), která sloužila jako výstraha představitelům státní moci, že v případě nepřijetí úplatku budou zavražděni. Stát byl v této době kontinuálně oslabován vraždami úředníků, soudců, policistů i vysokých politických činitelů. Největší význam měly nejspíše vraždy ministra spravedlnosti Bonilly a čtyř kandidátů na funkci prezidenta. Významnými milníky Escobarova ozbrojeného boje proti státní moci byly také bombové útoky na plně obsazený Boeing 727, při kterém zemřelo přes 100 lidí⁴, a proti redakci novin El Espectador. Bombových útoků bylo nicméně více a mířily například proti bankám, obchodním domům apod. (McLean 2002: 126–128, Hrabálek 2007: 172–174).

Vraždy představitelů státní moci a útok na letadlo můžeme chápat jako události duálního charakteru – kromě neutralizace případné hrozby měly i výrazné zastrašující poselství a dají se tak považovat za projevy terorismu. V případě dalších bombových útoků je snaha o vyvolání strachu ještě výraznější. Teroristický kalkul Medellínského kartelu byl převážně dvoustupňový, zaměřený na okamžité zastrašení. Třetí stupeň můžeme vidět v tom, že celá teroristická kampaň byla pravděpodobně mířena k donucení státu zrušit možnost extradice dopadených představitelů kartelu do Spojených států.

Určité zmatení může pramenit z toho, že některé bombové útoky byly sebevražedné, což by u útočníků naznačovalo vyšší než pouze kriminální motivaci. Podle dostupných informací ale kartel k sebevražedným operacím využíval jedinců mimo samotnou organizaci, kteří usilovali buď o majetkový prospěch pro pozůstalé, nebo případně neznali všechny detaily plánování. Útočník u redakce El Espectador například nebyl součástí plánování útoku, byl najat pouze k provedení a nevěděl, že při útoku rovněž zahyne⁵. Atentátník z Boeingu 727 byl pak osmnáctiletý mladík z chudých poměrů, rovněž z prostředí mimo kartel samotný, který chtěl rodině svou obětí zajistit finanční podporu (Semana.com 2007).

Medellínský kartel byl nakonec definitivně přemožen poté, co byl v roce 1993 zabit Pablo Escobar jako poslední z vedoucích postav kartelu, která v té době setrvala na svobodě. Dominantní pozici kartelu na drogovém trhu následně zaujal kartel z Cali, který stát podrýval spíše nenápadně, když teroristické metody nahradil obrovským objemem korupce (Hrabálek 2007: 174–175).

⁴ Hlavní cíl tohoto útoku, prezidentský kandidát Cesar Gaviria Trujillo, však na palubě oproti původním předpokladům nebyl (Semana.com 2007).

⁵ Organizátoři najatému útočníkovi řekli, že po zaparkování auta naloženého výbušninami zatáhne ruční brzdou a bude mít 5–7 minut na útěk. Bomba byla ale ve skutečnosti nastavena na výbuch okamžitě po zatažení brzdy (Semana.com 2007).

3.2 Revoluční ozbrojené síly Kolumbie – FARC

FARC byly formálně vytvořeny v roce 1964, avšak měly své předchůdce už v malých sebeobranných skupinách venkovanů sestavených na obranu před agresí centrální vlády, která byla vnímána jako pokus o kolonizaci venkova. Tyto skupiny, jejichž historie sahá až do 20. let minulého století, byly postaveny na myšlenkách marxismu a bolívarského antiimperialismu, jež se následně staly jádrem agendy FARC. Z decentralizované síly menšího rozsahu se FARC postupně vyvinuly v mocnou levicovou guerillu, která si podmanila obrovské části území Kolumbie (Vargas 1999).

Do obchodu s drogami se FARC zpočátku odmítaly zapojit, odvolávajíc se na svou marxistickou interpretaci fenoménu drog jako „produktu kapitalistické degenerace“. Když na konci 70. let ale guerilla získala kontrolu nad územími, kde se koka produkovala, začala od zemědělců vybírat 7–10% daň z částek, které utržili za prodej kokových listů nebo pasty. V roce 1982 se zapojení FARC do obchodu s drogami prohloubilo – na své 7. národní konferenci organizace zjistila, že pro své aktivity potřebuje více peněz, a následně začala blíže spolupracovat s překupníky, kteří reprezentovali různé kartely a menší kriminální organizace. Od roku 1990 se nejspíš dá hovořit o přímé účasti na drogovém obchodu, protože FARC začaly na kontrolovaných územích podporovat pěstování máku, ze kterého lze vyrobit heroin, v poměru k objemu ještě výnosnější substanci než kokain. Získanou surovinu pak guerilla prodávala přímo překupníkům. O další dekádu později se FARC rozhodly vyřadit z obchodu prostředníky, kteří obcházeli jednotlivé vesnice a sbírali od venkovanů vypěstované polotovary. Podle pozorovatelů byl tento krok motivován snahou prohloubit vlastní zisky, které byly na začátku tohoto století odhadovány na 300 milionů USD ročně, přibližně 40–60% celkových příjmů FARC (Labrousse 2005: 171-179). Zisky z obchodu s drogami však nikdy v minulosti ani dnes nejsou používány k osobnímu obohacení jednotlivců, ale pro podporu organizace samotné. Podle International Crisis Group (2005: 12) tuto tendenci dokazuje fakt, že takřka žádní velitelé FARC v kokou osázených oblastech nedávají najevo, že by disponovali nějakým bohatstvím.

FARC se během padesát let trvajícího boje proti státní moci dopustily řady různých násilných aktivit, od únosů a vražd přes bombové útoky. Navzdory tomu, že kolumbijská vláda všechny tyto akce označuje za teroristické útoky, je důležité zdůraznit, že skutečně teroristickým kalkulem je řízena pouze část z nich. Od roku 2002 do ledna 2008 popisují vládní materiály například 78 případů únosů (Presidencia.gov.co: 2008). Z kusých detailů není možné usoudit přesné důvody každého z nich, rámcově se ale zdá, že jen některé měly zastrašující poselství směřované například proti politickým představitelům nebo vesničanům, kteří by se postavili proti činnosti FARC. Většina byla primárně motivována snahou o zisk výkupného za osvobození unesených. Podobná logika platí i u bombových útoků. Jejich velmi častým cílem jsou ropná potrubí, na která bylo v roce 2011 provedeno nejméně 40 útoků. Účelem těchto útoků je dát najevo nesouhlas s angažmá zahraničních společností v Kolumbii, kterým bomby působí ekonomické ztráty a zároveň fungují jako výhrůžka (Barahona 2011). Cílena je také policie, ale i infrastruktura, například elektrické sloupky a mosty (Presidencia.gov.co: 2008). Role teroristického kalkulu u útoků na elektrickou síť je ale nejspíš marginální. Většina zmíněných aktivit je tak především formou prosazování politických cílů než snahou o ochranu zájmů spojených s drogovým businessem.

Celkově se dá říci, že FARC jsou organizací, která minimálně do začátku mírového procesu v listopadu 2012 teroristické metody používala. Jen část z celkového objemu aktivit, které jsou řízeny teroristickým kalkulem, je ale propojena na ochranu výnosů z obchodu s drogami – takový charakter mají zejména únosy a vraždy ve vesnicích, které se drogovému businessu postavily na odpor. Zisky z drogového obchodu podle všeho nejsou cílem *per se*. Vedle vymáhání výkupného za únosy, vybírání výpalného apod. spíše představují jednu z více forem zajišťování financí na provoz organizace, která si stále v jádru udržuje své politické cíle. Tento předpoklad v současnosti potvrzuje i relativně hladký průběh mírového procesu, který se navzdory určitým pesimistickým odhadům nakonec na otázkách spojených s obchodem s drogami nezasekl.

3.3 Národní osvobozenecská armáda – ELN

ELN byla založena v roce 1963, tedy ještě rok před vznikem FARC. Impuls k jejímu vzniku dali studenti, radikální katolíci a levicoví intelektuálové inspirovaní úspěchem kubánské komunistické revoluce. I ELN se stala nositelkou levicových myšlenek a idejí o ochraně venkovského obyvatelstva či opozice proti privatizaci přírodních zdrojů, které se v organizaci mísí s křesťanskou vírou dohromady v tzv. teologii osvobození. S počtem členů okolo 3 tisíc byla a je tato guerillová organizace tradičně slabším sourozencem FARC (Hanson 2009).

Vzhledem k ještě silnějšímu ideologickému zázemí v porovnání s FARC se ELN dlouhodobě snažila svou roli v obchodu s drogami minimalizovat. Růst jejího zapojení do drogového businessu přišel až na přelomu tisíciletí, pravděpodobně velkou měrou v důsledku tlaku ze strany početných paramilitárních jednotek AUC, které začaly ELN vytlačovat z jejích tradičních bašt. Docházelo tak i k paradoxním situacím. Zatímco ještě v roce 1996 ELN v regionu Serrania de San Lucas bojovala proti FARC, aby zamezila pěstování koky, v roce 2003 už ELN prý pěstitele sama zdaňovala. Přesto jsou příjmy ELN z obchodu s drogami spíše marginální částí celkového objemu financí, se kterými tato guerilla operuje. V roce 1998 byl podíl drogových peněz odhadován na 8 %, a ačkoliv v dalších letech nejspíš toto číslo rostlo, stále platí, že ELN získává většinu prostředků z jiných zdrojů – únosy a vydíráním (International Crisis Group 2005: 17-19).

Stejně jako FARC podniká i ELN útoky na infrastrukturu, znovu zejména ropná potrubí a elektrické sloupy. Dvě největší akce, kterým se dá přiznat výrazný prvek teroristického kalkulu, provedla organizace v roce 1999, kdy nejdříve v dubnu unesla letadlo s 43 pasažéry a o měsíc později 186 lidí z kostela v Cali. Druhý zmiňovaný případ představuje největší únos v historii Kolumbie. Motivací k těmto akcím byla podle všeho snaha dokázat veřejnosti a prezidentu Pastranovi, že ELN je stále akceschopná a měla by být zahrnuta do tehdejšího mírového procesu (InSight Crime 2011). Tuto aspiraci můžeme považovat za třetí stupeň teroristického kalkulu.

Spojení ELN a terorismu je méně zřetelné než v případě FARC. Stejně jako FARC podniká i ELN akce duálního charakteru – útoky na infrastrukturu můžeme primárně vnímat jako pokusy oslabit a poškodit aktéry, kteří jsou vnímáni jako protivníci. Pokud je při nich přítomno zastrašující poselství, pak spíše v okrajové roli. Za „plnohodnotné“ teroristické útoky můžeme považovat dva zmíněné případy únosů většího rozsahu. Není ale možné říci s určitostí, že by ELN používala teroristické metody ve spojení se zájmy souvisejícími s drogovým businessem. Na rozdíl od FARC pravděpodobně takřka nepoužívá teror k tomu, aby odporující vesničany donutila k pěstování drogových plodin nebo placení daní.

3.4 Spojená sebeobrana Kolumbie – AUC

Vznik AUC datujeme k roku 1997, ale organizace jako taková měla své kořeny ve skupinách domobrany proti guerillovým skupinám. Vývoj AUC probíhal s tichým souhlasem centrální vlády, kolumbijská armáda paramilitárce dokonce částečně podporovala dodávkami zbraní, výcvikem a logistickou podporou. V řadách AUC tak v dobách její největší síly působilo až 31 000 bojovníků (Feldmann – Hinojosa 2009: 47-48, Hanson 2008).

AUC se stylizovala do role obránce před destruktivním vlivem levicových guerill, od počátku byla ale úzce provázána s drogovým businessem – některé skupiny, které zastřešovala, byly sice následníky původních domobran, další však vznikly jako najaté síly představitelů obchodu s drogami, případně lokálních politických a ekonomických elit. V letech po svém vzniku AUC systematicky expandovala do oblastí s tradicí pěstování koky, v roce 2000 se vybírání daní a ochraně pěstitelů údajně věnovalo 40 % front, na kterých byla AUC zapojena, a její zakladatel Carlos Castaño veřejně přiznal, že příjmy z těchto činností činí 70 % celkových zisků (Hanson 2008, Steinitz 2002: 10-11). Objem získaných prostředků by tak podle odhadů dosahoval přibližně 190 milionů USD (International Crisis Group 2005: 19). Kromě obchodu s drogami AUC získávala peníze i z dalších zdrojů – krádežemi ropy z potrubí a jejím přeprodejem, vydíráním nadnárodních korporací a expandovala i do sektoru gamblingu a stavebnictví (Hanson 2008).

Co se týče teroristických metod, dá se říci, že pro AUC byly základním pracovním nástrojem. Kontrolu nad regionem skupiny běžně získávaly prostřednictvím brutálních útoků vůči komunitám žijícím v blízkosti řek. Civilisté byli při operacích AUC běžně mučeni, zabíjeni a nuceně přesídlováni. Aktivita tohoto typu probíhaly pod záminkou boje proti guerillám a vzhledem k tomu, že centrální vláda dění zpočátku minimálně nečinně přihlížela, se AUC dá označit za její proxy sílu (Sanford 2003: 63-68). Tento předpoklad potvrzuje i kvantitativní analýza paramilitárních vln teroru, která ukazuje, že masakry velmi často na specifických místech přímo předcházely armádní ofenzivu (Feldmann – Hinojosa 2009: 50-55).

V roce 2001 zařadily USA, nejvýznamnější donátor finanční pomoci na boj proti drogám (který byl zároveň i bojem proti guerillám), AUC na seznam zahraničních teroristických organizací. O dva roky později pak AUC podepsala mírovou dohodu s prezidentem Uribem, demobilizovala a formálně ukončila svou činnost. Míra paramilitárního násilí od té doby výrazně poklesla, v obchodu s drogami jsou ale pravděpodobně bývalí paramilitáři zapojeni dodnes, jen v menších skupinách a ne pod společnou značkou AUC (Hanson 2008).

AUC lze jednoznačně považovat za teroristickou organizaci, u které nejspíš kriminální prvek převažoval nad politickým. Paramilitáři sice své aktivity na první pohled směřovali proti guerillám a podle všeho pracovali v součinnosti s armádou, což by poukazovalo na znaky represivního teroru, klíčem k porozumění je ale charakter celé organizace a způsob její expanze. Je možné, že některé ze skupin tvořících dohromady AUC měly čistě politické cíle, nicméně valná část odnoží byla vzhledem k propojení s drogovými bossy primárně orientovaná na zisk. Tomu by nasvědčovalo i to, že se AUC cíleně snažila expandovat právě na území, kde byly pěstovány plodiny potřebné pro výrobu drog. AUC tak můžeme chápat jako kriminální organizaci orientovanou na zisk, která se snažila politickou ideologii využívat spíše jako kryt a zdroj legitimacy.

4 Jak dále pracovat s „narkoterorismem“?

Čtyři kolumbijské organizace představené v předchozí kapitole se všechny v průběhu své existence zapojily do obchodu s drogami a dopustily se aktů označitelných za teroristické činy. Tím však jejich podobnosti končí. Důvod, proč vznikly, intenzita zapojení do obchodu s drogami, způsob využití vydělaných peněz, míra užívání teroristických metod, cíle a účel teroristických útoků – to vše jsou proměnné, ve kterých se naopak jednotlivé struktury od sebe výrazně odlišují. Přesto se všechny dle některých autorů vejdou do jedné škatulky – narkoterorismus. Myšlenkový proces, kterého jsme svědky, je tak vlastně poslední fází procesu napínání konceptu, před kterým už před dekádami varoval Sartori (1972), ale s tím, že v tomto případě k vážné konceptualizaci nedošlo postupným napínáním, ale byla pojmu „narkoterorismus“ již dána do vínku, protože tak se to hodilo aktérům ze světa politiky.

V takové podobě nicméně koncept narkoterorismu postrádá smysl a lze si představit dvě cesty, jak s ním v budoucnosti zacházet. Jednou z možností je s ním jednoduše při vědeckém bádání přestat pracovat, jako to například německý kriminolog Klaus von Lampe (2002) navrhuje u termínu „organizovaný zločin“, který dnes již rovněž zahrnuje takřka nekonečně široké spektrum jednání. Druhou možností je pokusit se dát „narkoterorismu“ smysl. Taková snaha by nicméně vyžadovala sestoupit po pomyslném žebříku obecnosti o několik příček níže, zvýšit počet definujících charakteristik a smířit se se zmenšením množiny případů, které budou vytyčeným charakteristikám odpovídat. Vhodnou cestou by mohlo být například rekonceptualizování narkoterorismu do subkategorie kriminálního teroru⁶. Za narkoteroristickou by pak mohla být považována taková struktura využívající teroristické metody, pro kterou by profit z ilegálního obchodu s drogami představoval z větší části cíl *per se*. Toto omezení z kategorie narkoterorismu nevylučuje skupiny, které vznikly s politickou agendou, ani to, aby si ji částečně uchovaly. Vyžaduje ale, aby u takových skupin v průběhu času došlo k proměně zájmů směrem k prioritizaci vlastního obohacení členů.

⁶ Kriminální terorismus obecně ve své podstatě představuje použití teroristických metod k zajištění vlastního zisku. Protože je neideologický a většinou nemá veřejně formulované cíle, je u něj klíčovým prvkem, jak poznamenává Mareš (2005: 337), přítomnost teroristického kalkulu.

Vytvoření samostatné kategorie pro ty struktury, které sáhly po využití teroristických metod v důsledku existence podnikatelské příležitosti na trhu s drogami, by pak umožnilo se zařazenými případy dále pracovat a zkoumat je skrze další výzkumné otázky. Ptát se pak nově můžeme například následovně – proč se v některých areálech, kde probíhá intenzivní obchod s drogami, kriminální skupiny k narkoterorismu uchylují a v jiných nikoliv?

5 Závěr

Hlavním cílem této práce bylo prezentovat vhodnost zúžení konceptu narkoterorismu, jehož vědecká užitečnost vzrostla, pokud by byl definován pouze jako subkategorie kriminálního terorismu. Případová část práce představila čtyři organizace, které se v prostředí Kolumbie zapojily do obchodu s drogami a v průběhu své historie použily teroristické metody. Pokud bychom narkoterorismus rekonceptualizovali dle výše zmíněného postupu, můžeme tyto čtyři struktury rozlišit zodpovězením jednoduché otázky: Co by se s jednotlivými organizacemi stalo, pokud bychom z prostředí vyňali faktor drog?

Levicové guerilly byly založeny na politických myšlenkách a do obchodu s drogami se zapojily až postupně. FARC, pro něž představuje v současnosti obchod s drogami významný zdroj příjmů, by se bez něj musely výrazněji přeorientovat na jiné druhy legálních či ilegálních podnikatelských aktivit a nejspíš by nebyly tak silné. Drogy nicméně ani dnes nepředstavují *raison d'être* organizace, která by tak nejspíš existovala nadále. ELN se bez zapojení na trhu s drogami obešla nejdéle a zaměření na obchod s drogami bylo částečně následkem tlaku AUC. Organizace by tak pravděpodobně fungovala v podobné formě, opět ale s o něco větším důrazem na další způsoby výdělků, jako jsou únosy s výkupným apod. Ani jednu z guerill by proto nebylo možné označit za narkoteroristickou.

AUC by se oproti tomu bez existence obchodu s drogami jako unie paramilitárních jednotek nejspíše vůbec nezformovala a boj občanských milicí proti guerillám by byl bez vlivu drogových bossů patrně veden skrze fragmentované jednotky domobrany. Z toho důvodu je možné organizaci považovat za narkoteroristickou. Medellínský kartel by pak díky své nezpochybnitelné povaze neideologické organizované kriminální struktury obchodníků s drogami využívajících teroristické metody mohl být označen za vzorový případ narkoterorismu.

Literatura:

- Barahona, Carlos. 2011. *Colombia: FARC attacks on oil pipelines damaging environment*, San Francisco: Infosurhoy.com (http://infosurhoy.com/cocoon/saii/xhtml/en_GB/features/saii/features/main/2011/12/12/feature-01).
- Feldmann, Andrea a Hinojosa, Victor. 2009. „Terrorism in Colombia: Logic and Sources of a Multidimensional and Ubiquitous Phenomenon.” *Terrorism and Political Violence* 21, č. 1, 42–61.
- Hanson, Stephanie. 2008. *Colombia's Right-Wing Paramilitaries and Splinter Groups*. New York: Council on Foreign Relations (<http://www.cfr.org/colombia/colombias-right-wing-paramilitaries-splinter-groups/p15239>).
- Hanson, Stephanie. 2009. *FARC, ELN: Colombia's Left-Wing Guerillas*, New York: Council on Foreign Relations (<http://www.cfr.org/colombia/farc-eln-colombias-left-wing-guerrillas/p9272>).
- Hartelius, Jonas. 2008. *Narcoterrorism*, New York: EastWest Institute & Swedish Carnegie Institute (<http://issuu.com/ewipublications/docs/narcoterrorism>).
- Hrabálek, Martin. 2007. „Organizovaný zločin v Kolumbii.” In: *Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě*. Ed. Smolík, Josef et al. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 171-184.
- Chouvy, Pierre-Arnaud. 2004. „Narco-terrorism in Afghanistan.” *Terrorism Monitor* 2, č. 6, 7-9.
- InSight Crime. 2011. *ELN*. Medellín: InSight Crime (<http://www.insightcrime.org/groups-colombia/eln>).
- International Crisis Group. 2005. *War and Drugs in Colombia*, Brusel: International Crisis Group (http://www.crisisgroup.org/~media/Files/latin-america/colombia/11_war_and_drugs_in_colombia.pdf).
- Kupka, Petr a Šmíd, Tomáš. 2011. „Příliš mnoho detektivů.” *Lidové noviny* 7. 2. 2001.
- Labrousse, Alain. 2005. „The FARC and the Taliban's Connection to Drugs” *Journal of Drug Issues* 35, č. 1, 169-184.
- Mareš, Miroslav. 2005. *Terorismus v ČR*. Brno: Centrum strategických studií.
- McLean, Phillip. 2002. „Colombia: Failed, Failing, or just Weak?”, *The Washington Quarterly* 25, č. 3, 123-134.
- Pacheco, F. 2009. „Narcoterrorism: How has Narcoterrorism Settled in Mexico.” *Studies in Conflict & Terrorism* 32, č. 12, 1021-1048.
- Petrakis, Gregory. 2001. „Organised Crime and the Financing of Terrorist and Guerilla Movements.” In: *Countering Terrorism through International Cooperation*. Ed. Schmid, Alex. Milán: ISPAC, 119-133.
- Presidencia.gov.co. 2008. *607 reasons why the FARC is on the international lists of terrorist groups*. Bogotá: Presidencia.gov.co (http://web.presidencia.gov.co/publicaciones/publicaciones09_607razones.pdf).
- Sanford, Victoria. 2003. „Learning to Kill by Proxy: Colombian Paramilitaries and the Legacy of Central American Death Squads, Contrás, and Civil Patrols.” *Social Justice* 30, č. 3, 63-81.
- Sartori, Giovanni. 1970. „Concept Misformation in Comparative Politics.” *American Political Science Review* 64, č. 4, 1033-1053.
- Semana.com. 2007. *El 'Suizo', el hombre que voló avión de Avianca durante los aciagos tiempos del narcoterrorismo*. Bogotá: Semana (<http://www.semana.com/on-line/suizo-hombre-volo-avion-avianca-durante-aciagos-tiempos-del-narcoterrorismo/105457-3.aspx>).
- Steinitz, Mark. 2002. *The Terrorism and Drug Connection in Latin America's Andean Region*, Washington, D. C.: Center for Strategic and International Studies.

- Van Evera, Stephen. 1997. *Guide to Methods for Students of Political Science*, Ithaca: Cornell University Press.
- Vargas, Ricardo. 1999. *The Revolutionary Armed Forces of Colombia (FARC) and the Illicit Drug Trade*, Washington, D. C.: Transnational Institute (<http://www.tni.org/briefing/revolutionary-armed-forces-colombia-farc-and-illicit-drug-trade>).
- Von Lampe, Klaus. 2002. „Organized Crime Research in Perspective“, In: *Upperworld and Underworld in Cross-Border Crime*, Ed. Van Duyne, Petrus et al. Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 189-198.
- Wagley, John. 2006. *Transnational Organized Crime: Principal Threats and U.S. Response*, Washington, D. C.: Congressional Research Service.
- Wardlaw, Grant. 1988. „Linkages Between the Illegal Drugs Traffic and Terrorism“, *Conflict Quarterly* 8, č. 3, 5-26.

Využití bezpilotních letounů v soukromých bezpečnostních společnostech

Michal Čepelka

Abstrakt:

Tato práce je zaměřená na analýzu činnosti soukromých bezpečnostních společností v rámci provozu bezpilotních letounů. Pomocí Singerova dělení soukromých vojenských firem, které autor dělí na vojenské poskytovatele bezpečnosti, vojenské konzultanty a vojenskou podporu, je rozebráno zapojení soukromých bezpečnostních společností v ozbrojených složkách Spojených států. Na základě chybného útoku v afghánském Uruzgánu je činnost společnosti zařazena v konkrétním případě mezi činnosti vojenských poskytovatelů bezpečnosti. Naproti tomu práce ukazuje, že se stát pokouší institucionální i legislativní cestou omezit účast soukromých bezpečnostních společností a využívat je jen pro činnosti spadající pod vojenské konzultanty či vojenskou podporu. Práce zároveň odhaluje slabé místo typologie hrotu kopí, která v realitě vedení operací pomocí bezpilotních letounů je stěží aplikovatelná.

Abstract:

This paper is focused on analysis of the activities of private security companies in the area of service of unmanned aerial vehicles. Using Singer's typology of private military firms which the author divides into military providers, military consultants and military support companies the paper analyses involvement of private security companies in Armed Forces of the United States. Based on the miscalculated attack in Uruzgan in Afghanistan the activities of the company re classified in this case into activities usually performed by military providers. On the other hand the paper finds out that the government tries to regulate activities of private security companies through institutional and legislative means and enable only military consultant and military support companies to participate in armed forces. The paper also shows the weak point of typology of tip of spear that it is hardly applicable in real situations of missions using unmanned aerial vehicles.

Úvod

Rozvoj moderních technologií a materiálů způsobil v posledním desetiletí několik revolucí v nejrůznějších odvětvích a měl dopad i na masivní rozvoj služeb. Jedním z druhů služeb, které byly vytvořeny, je i využití bezpilotních letadel (jinak také dronů) v soukromých bezpečnostních společnostech. Samotné řízení bezpilotních letounů (anglicky unmanned aerial vehicle = UAV) je pouhou špičkou ledovce struktury služeb, které jsou potřebné pro jejich efektivní využití. V tomto textu bude přesněji používat koncept UAS (unmanned aerial system), tedy bezpilotní systémy. Toto pojetí je daleko širší a zahrnuje veškerou činnost, která je spojena s použitím bezpilotních letounů. Jedná se o široké spektrum služeb od již zmíněného ovládání bezpilotních letounů přes monitoring a vyhodnocování dat až po údržbu těchto prostředků (Ministerstvo obrany USA 2010a: 276).

Bezpilotní letouny jako takové jsou využívány několik desetiletí, nicméně právě rozvoj technologií nabídl možnost jejich využití i v soukromých firmách. Obecně nejznámějším druhem bezpilotních letounů jsou, kvůli jejich diskutabilnímu využití v konfliktech na Blízkém a Středním východě, bojové bezpilotní letouny. Jejich prokletím se nestaly pouze chyby, kvůli kterým byli zasaženi (mnohdy s tragickými následky) obyčejní lidé, ale problematickou se ukázala i celková otázka etičnosti takového boje, při kterém reálné nebezpečí ohrožení života hrozí pouze jedné straně (Lee 2013 25-28). Bez ohledu na tyto problémy se jedná o prostředek boje, který je vysoce efektivní, a tím zaujal i soukromé bezpečnostní firmy, které v této oblasti hledají možnost svého působení. Hlavní součástí činnosti bojových bezpilotních letounů,

kteřou je možné v současné době outsourcovat v rámci armád, je samozřejmě bojová činnost, neboť státy využívající bezpilotní letouny se zpravidla drží zásady monopolu státu na použití síly.

Mohutně rostoucí oblastí využití bezpilotních letounů je v současné době soukromý sektor ve všech směrech. Kromě bezpečnostní oblasti se jedná o širokou paletu civilních služeb od využití bezpilotních letounů v zemědělství po doručovatelské služby (Doering 2013). Důvodů pro volbu těchto prostředků je mnoho – snaha ušetřit náklady za lidskou sílu, praktické výhody využití létajících prostředků proti pozemním atd. Hlavním bodem této práce však bude právě bezpečnostní oblast, která je zároveň vzhledem k tomu, že bezpilotní letouny vycházejí především z vojenského výzkumu, hlavní oblastí rozšíření těchto technologií.

Struktura této práce bude zaměřena na zasazení konkrétního případu do teoretického rámce. Bude se jednat o analýzu mylného útoku v Uruzgánu, který byl učiněn na základě chybné analýzy informací z bezpilotního letounu. Tento případ bude zasazen do Singerovy typologie soukromých bezpečnostních společností. Vzhledem k nebezpečí, že daný případ byl pouze výjimkou, bude zároveň případ srovnán s předpisy, které omezují činnost SBS v rámci ozbrojených sil Spojených států.

Terminologická nejasnost rozdělení soukromých bezpečnostních a soukromých vojenských společností je kritizována mnohými autory včetně Singera, který se toto dělení pokusil nahradit. Vzhledem k tomu, že jedním z cílů práce je zařazení činnosti společností do jeho typologie, tak je nutné v práci využít tento kritizovaný termín, neboť lze již před samotným výzkumem zařadit společnosti provozující bezpilotní letouny mezi soukromé bezpečnostní společnosti (SBS). Termín SBS bude v práci použit spíše jako pomocný termín v širokém významu, neboť zde chybí všeobecně uznávaný termín zahrnující veškeré soukromé společnosti zabývající se činností bezpečnostních i vojenských společností.

Typologie soukromých bezpečnostních společností

Dělení společností zabývajících se zajištěním bezpečnosti začalo být výrazným tématem v akademickém prostředí především po roce 1991, kdy zároveň velice rychle roste počet soukromých bezpečnostních společností (SBS) a rozšiřuje se jejich činnost. Přestože ve Spojených státech a Velké Británii můžeme vidět poměrně masivní snahu státu přenést zodpovědnost za původně veřejnou činnost na soukromý sektor již v průběhu 80. let, tak v rámci bezpečnosti státu byl tento proces zpomalen až do počátku let devadesátých¹. Počátek let devadesátých je poté symbolizován masivním rozšířením SBS do celého světa a outsourcing se objevuje ve větší míře i v armádách tzv. vyspělých zemí. Na tento fenomén postupně reaguje i akademická obec a vzniká řada studií zabývajících se moderními SBS a jejich problematikou ve vztahu k žoldnéřství. K pravému rozšíření činnosti SBS až do dnešní podoby dochází až po roce 2001, kdy si státy najímají soukromé společnosti vzhledem k akutní potřebě získat adekvátní odpověď na radikálně změněnou bezpečnostní situaci.

Jednou z nejvýznamnějších publikací, která se zabývá mimo jiné typologií moderních SBS a jejich činností v současném prostředí, je monografie Petera Singera „Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry“². Tento autor se odvrací od „tradičního“ dělení na soukromé vojenské a soukromé bezpečnostní společnosti³ a předvádí přesnější dělení na tři kategorie. Toto dělení mělo rozdělit jednotlivé SBS do kategorií podle toho, jaký druh činnosti a v jakém vztahu k přímému boji tyto společnosti mají. Singer si uvědomuje, že některé SBS mají natolik široké spektrum služeb, že spadají do více kategorií,

¹ Některé z důvodů je možné najít např. v knize Fairbanks. Charles. 2002. *Weak States and Private Armies*. Mark, Biessiger.- Crawford, Young. eds. 2002: *Beyond State Crisis? Postcolonial Africa and Post-Soviet Eurasia in Comparative Perspective*. Washington D.C.: Woodrow Wilson Center Press.

² Další typologie např. Avant. Deborah. 2005. *The Market of Force: The Consequences of Privatizing Security*. New York: Cambridge University Press.

³ Hranice mezi bezpečnostní a vojenskou společností je velice vágní a jak jednotlivé společnosti, tak vědci se těžko shodnou na zařazení jednotlivých společností. Obecně přijímané dělení často kopíruje dělení bezpečnosti na tvrdou a měkkou, nicméně to není pravidlem (Buzan 2005: 51).

přesto dle jeho názoru jsou takové společnosti v tom případě vnitřně děleny na divize spadající do jednotlivých kategorií (Singer 2007: 90-92).

Singer SBS rozděluje na kategorie:

Vojenští poskytovatelé – společnosti provádějící činnost na operativní úrovni. Jedná se o jednotky přímo přítomné v konfliktních oblastech, které jsou připravené se aktivně účastnit bojových operací, což může být i jejich primární úkol. Tradičním klientem těchto společností jsou vojensky slabí aktéři, a stabilní státy schopné zajistit si vlastní bezpečnost jich využívají spíše výjimečně. S takovými společnostmi je tradičně spojena velká řada skandálů vzhledem k zásahům do politické situace ve slabých státech a etickým problémům – viz Operace Executive Outcomes nebo Sandline International v afrických zemích (Plaut-Somerville 2004).

Vojenští konzultanti – tyto firmy nepůsobí na samotném bojišti, nicméně jinak vykonávají široké spektrum služeb. Jedná se o činnost poradenskou, provádějí výcvik jednotek, zpracovávají nejrůznější analýzy na operační či strategické úrovni. Takové společnosti navrhuji modernizaci či restrukturalizaci armády, kterou dovedou – ve smyslu výcviku vojáků – zároveň provádět. Tradičním zákazníkem těchto společností jsou státy, které se rozhodují, jakým způsobem modernizovat armádu – ať už na strukturální úrovni, modernizace zbraňových systémů nebo výcviku jednotek. (Singer 2007: 95-97)

Vojenská podpora – poslední Singerovou kategorií je vojenská podpora, která by podle autora měla být nejvzdálenější boji. Jedná se o firmy poskytující neletální služby jako technickou podporu, logistiku, dopravu, zásobování. Na první pohled tedy jde o činnosti, které se vyskytují i v civilním sektoru. V některých případech bývají tyto společnosti vynechávány, neboť zde můžeme nalézt i čistě nevojenské společnosti, které svou činnost nezměnily a ozbrojené složky jsou pouze dalším klientem. Outsourcing této činnosti je nejméně problematický pro veřejnost a nejrozvinutější země světa často velkou část této činnosti svěřují SBS (Singer 2007: 97-100).

Poměrně problematickou se stává Singerova představa o nevojenské podstatě činnosti vojenské podpory v realitách bojů v Afghánistánu a Iráku, kdy je užívána nepravidelná taktika. V těchto konfliktech totiž neexistuje jasná frontová linie, která by umožňovala vytvořit zabezpečený týl. V takové situaci se poměrně jednoduše může stát, že jsou zasaženy oblasti, do kterých byly poslány jednotky vojenské podpory. „Spojenecké armády“ byly na druhou stranu schopny ve spolupráci s místními jednotkami vytvořit zabezpečená centra, která umožňují neohroženou činnost vojenských konzultantů. Tím byla vytvořena netypická situace, ve které se může vojenská podpora nacházet přímo v bojových situacích, zatímco vojenští konzultanti se jim zcela vyhnou. Tento problém se plně projeví v Singerově rozpracování typologie hrotu kopí. V této typologii jsou předchozí tři kategorie firem seřazeny podle jejich běžné vzdálenosti od frontové linie. Singer v tomto dělení řadí poskytovatele na hrot kopí, konzultanty do středu a podporu na konec kopí. Tento koncept bude v následující části analyzován na základě SBS operujících v rámci ozbrojených sil USA v oblasti bezpilotních letounů (Singer 2007: 92-93).

Výzkum by tedy měl odpovídat na otázky:

Do jaké nejbližší pozice k bojům se dostávají SBS pracující s drony a do které Singerovy kategorie SBS tato činnost spadá?

Singerova typologie byla vybrána z toho důvodu, že je nejčastěji používána a zároveň dobře reflektuje mediální vnímání soukromých vojenských společností. Jako nejproblematictější je pokládána první skupina, která svou působností vyvolává etické, právní i bezpečnostní obavy. Naproti tomu soukromé společnosti působící ve zbylých kategoriích často zůstávají bez povšimnutí. Výzkum má tedy odhalit, jestli působení v těchto „nemedializovaných“ kategoriích je skutečně natolik omezeno povahou jejich činnosti, že nemůže působit stejné obavy jako činnost poskytovatelů bezpečnosti. Pro tyto účely tedy nebude

vybrán běžný případ, ale spíše hraniční záležitost, která lépe vykreslí souvislosti mezi jednotlivými funkcemi v operacích bezpilotních letounů.⁴

Základní vymezení provozu bezpilotních letounů

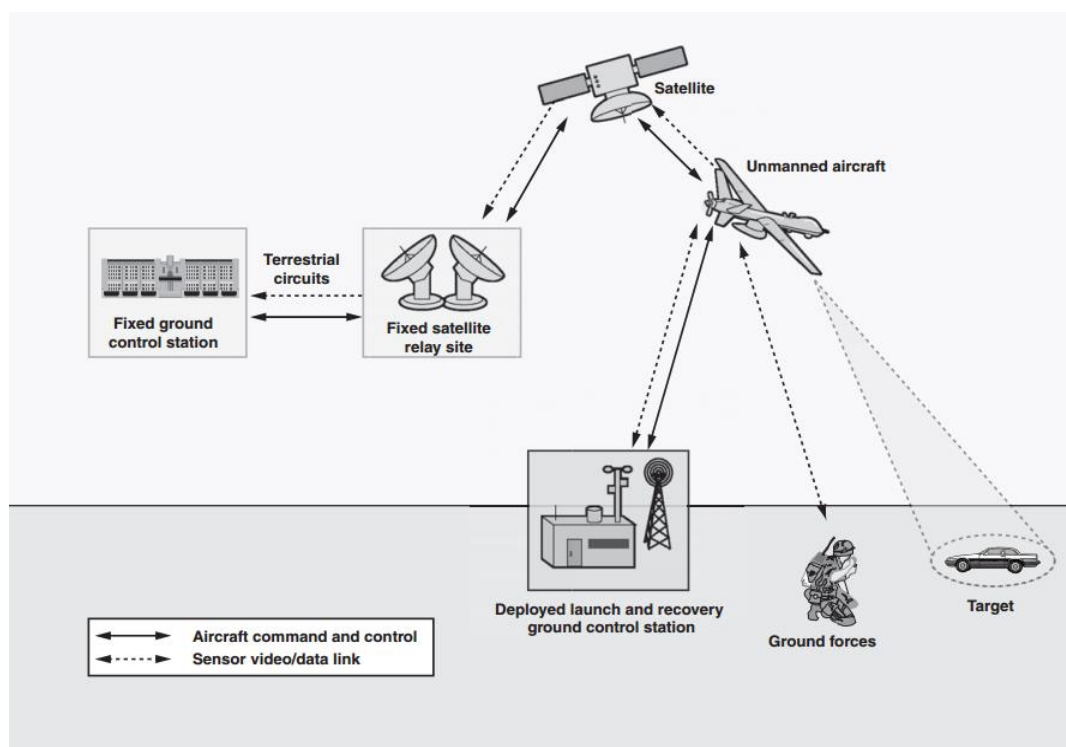
Tato část bude věnována základnímu nastínění provozu bezpilotních letounů v rámci ozbrojených sil USA. Konkrétně se bude jednat o činnost bezpilotního letounu MQ-1 Predátor. Predátor je americký bezpilotní letoun, vyráběný společností General Atomics z Kalifornie, masově využívaný letectvem Spojených států i CIA. Důvodem pro výběr právě tohoto stroje je jeho bezprostřední vztah k vybranému případu z Afghánistánu. Zároveň se jedná o jeden z nejrozšířenějších letounů, který je schopen bojové činnosti a zároveň je využíván k nebojovým operacím. Oblíbenost stroje dokazuje fakt, že na rok 2014 a 2015 bylo schváleno objednání dalších 34 strojů (Ministerstvo obrany USA 2013: 12). Objednávky dalších letounů se sice postupně zpomalují, nicméně to lze přičítat především omezení operací vzhledem ke stahování jednotek z konfliktních oblastí a nasycení poptávky, kdy se počet bezpilotních letounů, které byly k dispozici vládě USA, dostal mezi roky 2001 a 2011 z nuly na 7 000(!).⁵

Celkový popis obsluhy středních a velkých bezpilotních letounů by byl velice rozsáhlý a není možný, ani nutný. Celkově provoz jediného bezpilotního letounu zaměstnává stovky lidí. Dle informací Davida Clouda se počet lidí obsluhujících jeden 24 hodin trvající let středního bezpilotního letounu pohybuje okolo 160–180. U velkých bezpilotních letounů se toto číslo může vyšplhat až na 300–500 lidí. Toto číslo je překvapující i s přihlédnutím k tomu, že jedna mise letounu F-16 vyžaduje okolo 100 lidí na jednu misi (Cloud 2011a). V základních obrysech popisuje činnost bezpilotního letounu obrázek č. 1. Zvláštní stanice pro vzlety a přistání bezpilotního letounu je zpravidla umístěna na letišti a přebírá kontrolu právě nad těmito fázemi letu bezpilotního letounu. Byly zaznamenány i případy, ve kterých byly SBS najaaty pouze na přistání a vzlet, zatímco ostatní fáze letu byly svěřeny státním vládním zaměstnancům (Boswell 2013) Po vzletu stroje přebírá kontrolu nad letem stálá pozemní stanice. Toto pracoviště nemusí být (a vzhledem k nákladům často není) umístěné v blízkosti bojů. Důvodem je způsob řízení bezpilotního letounu, které probíhá přes satelity umístěné na oběžné dráze. V místě stálého pracoviště, kde dochází k pilotáži letounu, jsou obvykle umístěny i další posty nezbytné pro chod letounu. Vzhledem k tomu, že pilotáž je prováděna vládním personálem, tak je na jednom místě umístěn právě personál spadající pod kontrolu vládních složek. Jedná se např. o analytiku fotografií a video záznamů, různé a bezpečnostní pozorovatele atd. Dalším účastníkem komunikace s bezpilotním letounem a personálem, který ho obsluhuje, mohou být pozemní či námořní jednotky, které se v oblasti vyskytují. Tyto jednotky využívají informace přijímané od obsluhy bezpilotního letounu ke své činnosti a zároveň mohou vydat požadavek na provedení útoku, jež může být vykonán i bezpilotním letounem (Clanahan 2012: 9).

⁴ Další možné typologie je možné nalézt např. v publikaci Bureš, Oldřich a Nedvěďická, Vendula. 2007. *Soukromé vojenské společnosti: staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

⁵ Naprostá většina těchto letounů jsou malé průzkumné letouny, přesto se jedná o velice rychlý růst geometrickou řadou (Singer 2010).

Obrázek č. 1: Zobrazení kontroly a toku dat u středních bezpilotních letounů

Zdroj: Government Accountability Office 2010

Zmíněné činnosti jsou zpravidla prováděny státními zaměstnanci a k přenesení na SBS nedochází. Okolo těchto činností však můžeme nalézt celou řadu služeb vykonávaných SBS. Naprostá většina takových činností je prováděna bez problému vzhledem k předpisům nebo etickým problémům. Jedná se o činnosti spojené s údržbou a opravou bezpilotních letounů, se správou programů a příslušenství ve sledovacích zařízeních stroje, s palivem atp. Mnohé z těchto činností jednoduše musí být prováděny soukromými společnostmi, neboť kontraktori jsou zároveň výrobci a někdy i vynálezci strojů a příslušenství. Vzhledem k tomu, že se jedná stále o velice nové stroje, tak často neexistuje nikdo jiný, kdo případné problémy dokáže řešit. V některých případech může docházet k tomu, že jsou SBS zapojovány i do činností jako analýza informací z kamer bezpilotních letounů nebo provoz těchto kamer. V takových případech může zaměstnanec projevit svůj názor o povaze sledovaného objektu, nicméně konečné rozhodnutí o tom, jestli se jedná o legitimní cíl, musí být potvrzeno státním zaměstnancem (Clanahan 2012: 10-11).

Případ zasažení civilních cílů v Uruzgánu jako příklad skryté privatizace využití UAS

Jedním z nejvýraznějších incidentů, který formuje pozici SBS ve využití bezpilotních letounů v rámci vládních kontraktů v USA, je bezesporu případ z afghánské provincie Uruzgán v únoru 2010. Vyšetřování okolností tohoto incidentu trvalo poměrně dlouhou dobu a na jeho konci bylo překvapující zjištění podstatné účasti civilních zaměstnanců SBS, kteří se spolupodíleli na útoku na afghánské civilisty. Rozruch, který tato událost vyvolala, byl vyvolán především z toho důvodu, že kontraktori měli být původně určeni pouze na nevojové pozice a jejich počínání nemělo přímo rozhodovat o použití zbraní.

Celá událost se začala odehrávat ve chvíli, kdy pilot velkého speciálního letounu palebné podpory AC-130 zpozoroval v 5 hodin ráno 21. února 2010 konvoj dvou terénních automobilů a jedné dodávky. Tuto záležitost oznámil pilot letecké základně Creech nedaleko Las Vegas v Nevadě. Konvoj vykazoval podezřelé chování, neboť přednímu automobilu blikala světla, což mohlo znamenat, že tímto způsobem

předává automobil zprávu. V důsledku toho byl na sledování konvoje nasazen bezpilotní letoun Predátor, který měl získat více informací. Do tohoto okamžiku se kontraktori neúčastnili řešení situace. K zapojení zaměstnanců SBS dochází ve chvíli, kdy je rozkaz doručen na Velitelství vzdušných speciálních operací v Hurlburt Fieldu ve státě Florida. Na základně v Nevadě je umístěn operátor Predátoru, který je zodpovědný za jeho pohyb. Jeho pomocník – operátor kamerových systémů – má na starosti sledovací systémy letounu a spolupodílí se na monitoringu a vyhodnocování informací. Jeho hlavní činností v této fázi operace však je zajišťování dostatečného množství informací, ne jejich analýza a vyhodnocování. Na druhé straně USA, na Floridě, je naproti tomu centrála, jejímž úkolem je vyhodnocovat zachycené snímky z bezpilotního letounu. Tato činnost je již delegována na soukromou firmu. V tomto případě se jednalo o zaměstnankyni firmy SAIC Inc. z Virginie, která má za úkol analyzovat informace z bezpilotních letounů, ale také analyzovat další různorodá data z Afghánistánu (Cloud 2011b: 1).

Podstatným faktorem, který eskaloval situaci a zřejmě dal impuls k samotnému zásahu, byla přítomnost elitní jednotky Armády USA – tzv. A-týmu – v oblasti. Tato jednotka byla neustále v kontaktu centrem v Nevadě a měla obavy, že se blížící se vozidla pokusí o přepad A-týmu.⁶ Tato jednotka byla vysazena v oblasti, aby zkontrolovala, jestli se v nedaleké vesnici nenacházejí zbraně. Postupný sběr, analýza a vyhodnocování informací – na základě záběrů z Predátoru a rozhovorů mezi vojenským operátorem stroje a soukromým analytickým centrem na Floridě – vedly k potvrzení, že se jedná o ozbrojenou jednotku, tudíž regulérní cíl. Všechny důkazy však byly nepřímé a několikrát zde bylo zmíněno podezření (ze strany SBS), že zde jsou přítomny děti. Tyto informace však byly přehlíženy a situace postupně spěla k provedení útoku (Filkins 2010).

Konečné rozhodnutí, tedy požádání o zásah, mělo přijít od jednotky, která byla přímo na bojišti, tedy od velitele A-týmu. Ten se musel rozhodovat pouze na základě zprostředkovaných informací (konvoj ani neviděl), které dostal přes rádiový kontakt od operátora bezpilotního letounu. V konečné fázi se konvoj začal od jednotky vzdalovat (z nejbližšího bodu na 3 mílích se postupně dostal na 12 mil od jednotky), což však operátor veliteli jednotky nesdělil. Zároveň i další informace byly předány operátorovi či veliteli neúplně, s důrazem na potvrzení regulérnosti zásahu. Velitel A-týmu několikrát žádal o získání úplnějších informací, aby si mohl být jist „pozitivní identifikací“ (Turse 2013: 5-7). V 9 hodin dopoledne místního času velitel požádal o letecký útok na konvoj. Hlavní útok provedly dva vrtulníky OH-58 Kiowa pomocí raket Hellfire, kterými zasáhly první a třetí vozidlo. Predátor měl za úkol zaútočit na případné přeživší, kteří se budou pokoušet o útek. Pro tento účel měla být kamera ovládaná operátorem kamerových systémů z Nevady permanentně zaměřena na vozidla, aby operátor letounu mohl střílet (Brayton 2013: 38-40).

Nedlouho po útoku se objevilo první podezření, že šlo o omyl. Již operátor bezpilotního letounu řekl při kontaktu s analytickou, že je velmi zvláštní, že se nikdo nepokoušel o útek. Po pár minutách kamery zachytily lidi v pestrých šatech, včetně ženy s dítětem v náručí, kteří zvedali ruce nad hlavu, na znamení, že se vzdávají. Po 2,5 hodinách se na místě objevily zavolané americké a afghánské vojenské jednotky včetně záchranných vrtulníků. Dle oficiálních záznamů si útok vyžádal 28 obětí, z toho 16 mrtvých a 12 zraněných, včetně jedné ženy a tří dětí. Žádné zbraně se nenašly (Cloud 2011b: 3-4).

Význam případu

Událost z Uruzgánu slouží nejen jako dobrý příklad toho, jakým způsobem jsou soukromé bezpečnostní společnosti zapojeny do činnosti spojené s provozem bezpilotních letounů, ale zároveň ukazuje problematičnost zapojení kontraktorů. Problémy vyvolalo mimo jiné postavení SBS v rámci amerických předpisů a zákonů, které omezují zapojení SBS v amerických ozbrojených složkách. Jedná se o poměrně nový problém z několika důvodů. Zprvu jde o důsledek prosazování koncepce nelineárního vedení boje (Bastl 2010: 149-154). Jedním ze zásadních bodů této koncepce je zisk, analýza a vyhodnocení velkého

⁶ Tyto obavy nevyplývaly pouze z analýzy pohybu vozidel, ale zároveň ze zkušeností, kdy byl o rok dříve ve stejné oblasti zabit jeden člen speciálních jednotek. Zároveň zde byly informace z odposlechů afghánských telefonů, které poukazovaly na plánovaný útok Talibanu proti spojeneckým silám (Cloud 2011b: 2).

množství informací. Koncepce však na rozdíl od předchozích přístupů předpokládá, že sběr, analýza a vyhodnocení informací mohou být prováděny různými lidmi. Tento fakt však není již reflektován v rámci předpisů omezujících SBS.

Podrobný výčet činností, ve kterých je možné využívat SBS, obsahuje i dokument instrukcí ministerstva obrany s názvem „Politika a procedury ovlivňující mix pracovních sil“ z roku 2010 (Ministerstvo obrany USA 2010b). Tento dokument nejdůsledněji rozebírá problematiku. Poupravené podmínky ohledně problému outsourcingu bezpilotních letounů je možné nalézt v tzv. Politickém dopisu 11-01. Tento dopis vznikl ve vládním Úřadu federální politiky pro zadávání veřejných zakázek až v roce 2011 a je závazným dokumentem určujícím, jakým způsobem má být v praxi aplikováno právo. Ani tento dokument, který měl, vzhledem k chybějícím předpisům, specifikovat využití SBS, není však jednoznačný. Tento dokument (stejně jako některé další) dělí činnost v rámci bojových operací na dvě základní skupiny. Těmito skupinami jsou funkce ze své podstaty vládní a komerční. Vládní funkce by měly být výlučně určeny federálním (běžně vojenským) složkám, naproti tomu na plnění komerčních funkcí je možné najmout soukromé společnosti. Pro SBS zabývající se bezpilotními letouny jsou zásadní pasáže, které určují, že jako výlučně vládní jsou funkce boje, činnosti bezprostředně spojené s bojovou činností nebo mající vysoký potenciál, že dojde k boji. Zároveň mezi vládní funkce patří velení ozbrojeným složkám včetně případného vydávání rozkazu k útoku. Z tohoto výčtu vyplývá jasné omezení pro SBS v činnosti bezpilotních letounů v některých činnostech. SBS není umožněna pilotáž, konečné vyhodnocení informací z bezpilotního letounu a vydání rozkazu k útoku (Úřadu federální politiky pro zadávání veřejných zakázek 2011: 10-20).

Problémy v rámci předpisů však neustále existují, neboť některé činnosti stále nejsou specifikovány. Právě příklad z Uruzgánu zůstává problematickým, neboť činnosti vykonávané SBS souvisí s přímou účastí v boji a s konečným rozhodnutím o zásahu. Toto rozhodnutí bylo sice vydáno na základě rozhovorů mezi dvěma příslušníky ozbrojených sil USA – mezi pilotem Predátoru a velitelem speciální jednotky – nicméně toto rozhodnutí bylo zásadně ovlivněno analýzou SBS a její analyticky na Floridě. Taková činnost ani v opatřeních, která následovala po útoku, není jasně definována a účast SBS tím není jasně vyloučena. Je logické, že přímý přechod na využívání vojenských analytiků nebyl možný z kapacitních a odbornostních schopností ozbrojených sil USA, nicméně mezeru v předpisech to neomlouvá. Závěrem vyšetřování z Uruzgánu bylo nalezení chyb v počínání několika složek včetně analyticky a pilota bezpilotního letounu (McHale 2010). Podle předpisů měly být závěry civilní analyticky zkontrolovány vojenským personálem – a to mnohem důkladněji. Problémem zůstává, jestli schopnosti vojenského personálu⁷ jsou takové, aby tito lidé byli schopni kriticky zhodnotit činnost analyticky a předat hodnověrné informace pozemním jednotkám.

Činnost SBS v případě z Uruzgánu a jejich zařazení podle Singera

Případ z Uruzgánu byl vybrán proto, že se jedná o hraniční případ, který je problematický z pohledu veřejnosti, předpisů USA i z hlediska etiky. Hlavní otázkou v tomto případě je, jestli se SBS nedostaly příliš blízko pomyslného hrotu kopí a jestli by tento případ neměl být varováním do budoucna. Nejprve je nutné zařadit činnost společnosti v tomto konkrétním případě podle Singera. To samo o sobě představuje problém vzhledem k povaze operací využívajících bezpilotní letouny. Bzpilotní letouny se postupem času staly velice důležitou složkou operací v Afghánistánu. Důvěra v tento poměrně nový způsob získu informací rostla rychle vzhledem ke specifickým podmínkám boje v této oblasti. V roce 2010 dosahovala tato důvěra v bezpilotní letouny takové úrovně, že pouze informace získané bezpilotními letouny byly postačující k tomu, aby byl zahájen útok na podezřelý cíl. Zároveň s tímto rozšířením důvěry v informace získané zprostředkovaně skrze kamery letounu měla být upravena kontrola využití informací, případně mělo být řešeno postavení SBS v rámci operací bezpilotních letounů.

⁷ Kromě pilota bezpilotního letounu se vojenský personál v Nevadě sestával z dalších tří lidí – operátor kamery, zpravodajský koordinátor mise a pozorovatel bezpečnosti (Cloud 2011b).

Z výše uvedeného případu Uruzgánu vyplývá, že podstatou činnosti SBS (konkrétně zaměstnanců SAIC Int.) byla analýza snímků z bezpilotního letounu v reálném čase. Původní záměr a struktura rozhodování ukazuje, že letectvo USA se pokoušelo zabránit situaci, kdy by kontraktor přímo rozhodoval o případném útoku. Taková struktura vylučuje zařazení činnosti SAIC Int. mezi poskytovatele bezpečnosti, jak bylo možné předpokládat podle běžné činnosti této firmy. Typologicky se nejvíce činnost SBS kryje s činnostmi vojenských konzultantů, neboť sice jde o analýzy v reálném čase, ale cílem této činnosti je na základě dostupných informací zhodnotit bezpečnostní hrozbu vycházející ze sledovaného objektu.

Problematické je také zařazení činnosti této společnosti do typologie hrotu kopí. Důvodem je v zásadě geografické dělení této typologie, která počítá s existencí frontové linie nebo alespoň oblasti bojů. Jednotlivé kategorie SBS jsou dále řazeny podle vzdálenosti od centra bojů. Takové dělení je problematické u celého Afghánistánu, kde dochází k užití nepravidelné taktiky. Zvláště problematické je však toto pojetí u všech činností založených na informacích a kybertechologiích při využití nelineárního boje, neboť zde je geografický rozměr nepodstatný. Z logiky zařazení činnosti SAIC Int. do kategorie vojenských konzultantů v případě analýzy informací z bezpilotních letounů, je možné tuto společnost zařadit doprostřed typologie hrotu kopí, nicméně přesnější by bylo opuštění této typologie.

Závěr

Z předcházejících kapitol lze vyvodit závěr v několika směrech. Předpisy, které upravují činnost soukromých bezpečnostních společností v rámci činnosti ozbrojených sil USA, se pokoušejí zabránit vstupu kontraktorů do přímých bojových akcí nebo tyto akce přímo ovlivňovat. Nejproblematictější pasáží těchto předpisů je omezení, že SBS se nesmí účastnit činnosti bezprostředně spojené s bojovou činností a činností mající vysoký potenciál, že dojde k boji. Tyto podmínky se vyskytují hned v několika dokumentech a letectvo Spojených států se je pokoušelo dodržet tím, že byla zdvojnásobena činnost vyhodnocování záběrů z kamer bezpilotního letounu. Zároveň zde bylo důsledně dodrženo pravidlo, že vojenský personál musí učinit konečné rozhodnutí o případném zásahu. Všechny tyto kroky *de facto* směřují k tomu, aby bylo zamezeno přístupu SBS zařaditelných mezi poskytovatele bezpečnosti do struktur ozbrojených sil Spojených států.

Závěrečná zpráva prošetřování událostí v Uruzgánu sice nemluví o konkrétních trestech, nicméně vyhodnocuje události tak, že došlo k řadě chyb na straně několika členů ozbrojených sil USA (ISAF 2010). Jedná se o logické vyhodnocení situace, kdy SBS měla mít poradní hlas a její činnost měla být čistě analytická a spadající do kategorie vojenského konzultanta. Byli to členové letectva USA, kteří měli nést hlavní roli rozhodování o identifikaci sledovaného objektu jako nepřátelského, ač lze nalézt chybu i na straně SAIC Int., neboť oni špatně vyhodnotili záběry. Odpověď na výzkumné otázky můžeme nalézt v tom, že zaměstnankyně SAIC Int. se v tomto případě dostala do pozice aktéra bezpečnosti a vojenského poskytovatele v Singerově typologii.⁸ Vyhodnocení bylo z velké části přenecháno jí, což znamenalo, že představovala lidově řečeno zrak a mozek útoku až do rozhodnutí o zásahu. Při hodnocení případu je však nutné brát v úvahu, že se jedná spíše o výjimečný případ, který vyvolal diskuse ve Spojených státech, a odpovědní vojáci za své počínání byli potrestáni.

Při výpovědi této zaměstnankyně jsou zajímavé především dvě skutečnosti. Zaprvé jde o fakt, že ona sama byla velice překvapená, že nakonec došlo na základě jejích informací k leteckému úderu na konvoj. To ukazuje na situaci, kdy zřejmě nevěděla o její zodpovědnosti v dané situaci. Druhou záležitostí je přístup, kdy podobně zavádějící vyhodnocení informací pokládá za riziko analýzy v reálném čase, což naznačuje, že analýz podobného typu se účastnila běžně. Rozdílem bylo, že v ostatních případech došlo k uvedení informací na pravou míru. Cílem této části nebylo odhalit chyby vedoucí ke smrti civilistů, ale ukázat, jakým způsobem byla SBS zapojena do činnosti bezpilotního letounu. Je předčasné na základě jednoho incidentu vyvozovat obecné závěry, nicméně lze říci, že celkové přenechání analýzy a vyhod-

⁸ V jiných typologiích, jako je např. O'Brienova typologie, by veškerá činnost SAIC Int. v případě Uruzgánu spadala do jedné kategorie – první kategorie zahrnující operace s cílem měnit strategické prostředí (O'Brien 2007: 40-41). Zvolená Singerova typologie však lépe ukazuje navázání na snahu o regulaci ze strany vlády USA.

nocení informací ze sledovacích systémů bezpilotních letounů, které slouží jako hlavní nebo dokonce jediný zdroj informací pro rozhodnutí o vojenském zásahu, je porušením závazné politiky a předpisů ministerstva obrany USA.

Literatura:

- Bastl, Martin. 2010. Nelineární vedení boje. In. Ed. *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Josef, Smolík a Tomáš, Šmíd. Brno: Masarykova Univerzita.
- Boswell, Josh. 2013. *Contractors fly drones for US and UK military*. NOUSE.
(<http://www.nouse.co.uk/2013/03/05/contractors-fly-drones-for-us-and-uk-military/>)
- Brayton, Thomas. 2013. *Identities Mediated, Worlds Calculated The Sociotechnical Imaginary of 'Precision Warfare' and Case Study Analysis*. Vídeň: Universita ve Vídni. Diplomová práce.
(http://sts.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/dep_sciencestudies/pdf_files/publikationen/thesis/Brayton_MA-Thesis_Final_Draft_July25.pdf)
- Bureš, Oldřich a Nedvěďická, Vendula. 2007. *Soukromé vojenské společnosti: staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Buzan, Barry ed. 2005. *Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií.
- Clanahan, D. Kedric. 2012. *Drone-Sourcing? United States Air Force Unmanned Aircraft Systems, Inherently Governmental Functions, and the Role of Contractors*. Federal Circuit Bar Journal č. 22.
(http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2051154)
- Cloud, S. David. 2011a. *Civilian contractors playing key roles in U.S. drone operations*. Los Angeles Times. (<http://articles.latimes.com/2011/dec/29/world/la-fg-drones-civilians-20111230>)
- Cloud, S. David. 2011b. *Anatomy of an Afghan war tragedy*. Los Angeles Times.
(<http://articles.latimes.com/2011/apr/10/world/la-fg-afghanistan-drone-20110410>)
- Doering, Christopher. 2013. *Growing use of drones poised to transform agriculture*. USA Today.
(<http://www.usatoday.com/story/money/business/2014/03/23/drones-agriculture-growth/6665561/>)
- Filkins, Dexter. 2010. *Operators of Drones Are Faulted in Afghan Deaths*. The New York Times.
(http://www.nytimes.com/2010/05/30/world/asia/30drone.html?_r=0)
- Government Accountability Office. 2010. *Unmanned Aircraft Systems: Comprehensive Planning and a Results-Oriented Training Strategy Are Needed to Support Growing Inventories*. Washington D.C.: Government Accountability Office. (<http://www.gao.gov/assets/310/302236.pdf>)
- Lee, P. Stephen. 2013. *Ethical Drones?* Toronto: University of Toronto, Centre for Ethics; Hobart and William Smith Colleges. (<http://ethics.utoronto.ca/wp-content/uploads/2013/03/Ethical-Drones.docx>)
- McHale, P. Timothy. 2010. *Executive Summary for AR 15-6 Investigation*. Kabul: ISAF.
(<http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/April2010-Dari/May2010Revised/Uruzgan%20investigation%20findings.pdf>)
- Ministerstvo obrany USA. 2010a. *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. Washington D.C. Ministerstvo obrany USA.
- Ministerstvo obrany USA. 2010b. *Policy and Procedures for Determining Workforce Mix*. Washington D.C.: Ministerstvo obrany USA.
- Ministerstvo obrany USA. 2013. *Program Acquisition Cost by Weapon System*. Washington D. C.: Ministerstvo obrany USA.
- O'Brien, Kewin A. 2007. „What Should and What Should not be Regulated.“ In. *From Mercenaries to Market: The Rise and Regulation of Private Military Companies*. Ed. Simon Chesterton a Chia Lhnardt. Oxford: Oxford Press.
- Plaut, Martin a Keith Somerville. 2004. *Mercenaries in Africa's conflicts*. BBC news.
(<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3501632.stm>)

Singer, W. Peter. 2007. *Corporate Warriors: The Rise of Privatized Military Industry*. Ithaca, New York: Cornell University Press.

Singer, W. Peter. 2010. *Unmanned Systems and Robotic Warfare*. Brookings.edu.
(<http://www.brookings.edu/research/testimony/2010/03/23-unmanned-systems-singer>)

Turse, Nick. 2013. *America's Lethal Profiling of Afghan Men*. The Nation.
(<http://www.thenation.com/article/176253/americas-lethal-profiling-afghan-men?page=0,0>)

Úřad federální politiky pro zadávání veřejných zakázek. 2011. *Politický dopis 11-01*. Washington D.C.: Úřad managementu a rozpočtu.

Hrozby plynoucí z proliferace nevojenských bezpilotních letounů

Jakub Drmola

Abstrakt:

Příspěvek se zabývá novými hrozbami, které plynou z nastupující proliferace civilních a průmyslových bezpilotních letounů. V současné době totiž dochází k dramatickému rozmachu této oblasti a letouny jsou stále extensivněji užívány pro účely přenosu nákladů, natáčení videozáznamů i k instrumentálnímu monitorování prostředí či zemědělské produkce. Jejich vlastnosti, které je činí vhodnými k vykonávání těchto úkolů, ale umožňují i jejich zneužití k provedení útoků ohrožujících lidské životy. Text proto rozebírá hlavní typy těchto útoků a jejich možné důsledky.

Abstract:

This paper aims to explore new threats emerging from the looming proliferation of civilian and industrial unmanned aerial vehicles (UAVs or drones). This domain is rapidly developing and the extent of their use is growing fast – from delivering cargo to recording videos and monitoring agricultural production or the environment. All the qualities which make them so suitable for performing these tasks also make them susceptible to misuse. Therefore even civilian drones could be used in attacks against human life. The paper examines main types of such attacks and their possible effects.

Úvod

Cílem tohoto příspěvku je prozkoumat možné bezpečnostní dopady proliferace bezpilotních letounů mimo vojenský sektor. Současný rozmach civilních a komerčně dostupných bezpilotních letounů totiž poskytuje nové možnosti potenciálním útočníkům k provádění ničivých útoků, které doposud byly mimo jejich technické kapacity. Vzhledem k tomu, jak prominentní roli tyto prostředky a technologie momentálně zastávají ve vojenství, je na místě zabývat se i jejich dopadem na ostatní oblasti bezpečnosti.

Přestože se celá práce zaměřuje především na nevojenské užití moderních bezpilotních letounů v současnosti a v blízké budoucnosti, je v první kapitole krátce nastíněna historie jejich vývoje a jejich současného, prominentně vojenského, užití. Následující kapitoly se zabývají jejich cestou do civilní a komerční sféry. Hlavní část práce pak rozebírá možné využití těchto prostředků k provedení různých typů útoků.

Základním přístupem je extrapolace současných a brzy očekávaných budoucích technických možností bezpilotních letounů a jejich aplikace na jednotlivé typy a hrubé scénáře možných útoků. Tento přístup by měl poskytnout přibližný odhad jejich potenciálu a závažnosti hrozby zakotvený v reálných fyzikálních parametrech a nikoliv založený na pouhých spekulacích.

Tomuto tématu se částečně již věnovaly dřívější práce zabývající se tzv. „leteckým terorismem“ (*aerial terrorism*), v rámci nějž ukořistěné, svépomocí zkonstruované nebo modifikované dálkově řízené letouny mohou být užity k útokům na civilisty (srov. Lele – Mishra 2009: 61-64, Mandelbaum – Ralston et al. 2005: 15-16, Miasnikov 2005). Je však pozoruhodné, jak rychle situace pokročila, neboť přestože byly napsány relativně nedávno, jejich autoři většinou nepředpokládali takto rychlou proliferaci ani technologický rozvoj. Obzvláště schopnosti autonomního provozu, vertikálního letu a vznášení se na místě si vynucují čerstvé nahlédnutí do této problematiky.

Naopak těmito autory očekávaného vyřešení otázek legislativy a regulace těchto letounů jsme se stále ještě nedomohli. Například EU teprve nedávno započala proces integrace bezpilotních letounů do širšího letového provozu s cílem plně otevřít trh a umožnit jejich široké užití v rámci služeb i průmyslu. V ideálním případě by tak kolem roku 2016 měla vzniknout jednotná evropská regulace bezpilotních letounů pod hlavičkou Evropské agentury pro bezpečnost letectví (EASA). Nutno ovšem dodat, že tato iniciativa se bohužel zaměřuje výhradně na dálkově řízené letecké systémy (*Remotely Piloted Aircraft Systems* – RPAS, viz níže) a explicitně se prozatím vyhýbá problematice autonomních letounů (EC 2014).

Rapidní technologický vývoj je reflektován i v neustále se obměňujících pojmech, které letouny popisují. Obecný a velmi široký český název „bepilotní letoun“ je do anglického jazyka typicky překládán jako *Unmanned Aerial Vehicle* (UAV). Objevuje se ale řada alternativ: *Unmanned Aerial System*, lidovější pojem *drone* a aktuálně prosazovaný *Remotely Piloted Aircraft* (RPA), který klade důraz na aktivní lidský prvek v rozhodovacím procesu a snaží se tak čelit kritice o „nelidskosti“ těchto prostředků (Lingel et al. 2012, Bennet-Jones 2014).

Existují i specifické termíny, které charakterizují technické parametry těchto letounů. Podle velikosti se od „běžných UAVs“ odlišují tzv. *Miniature UAVs*, které jsou typicky přenosné a mohou být vypuštěny i mimo letiště. Ještě menší mají být *Micro Air Vehicles* (MAVs), u kterých by miniaturizace mohla dosáhnout velikosti i jen pouhých několika centimetrů. Hranice mezi těmito dvěma typy ale není nijak jednoznačně určena. U komerčních produktů jsou pak obzvláště časté konstrukce helikoptérového typu, které jim dodávají možnost vertikálního vzletu i přistání (tzv. VTOL). Podle počtů rotorů (čtyři, šest, nebo osm) pak mohou být označovány jako *quadcopter*, *hexacopter* nebo *octocopter*.

Stručná historie a vojenské užití

Historický vývoj bezpilotních letounů je velice úzce spjat s vojenstvím a jejich prvotní aplikace byly podobné těm, ke kterým byly užívány i první pilotované prostředky. Jejich kořeny se proto nacházejí již na konci 19. století, kdy probíhaly první experimenty se vzducholoděmi, horkovzdušnými balóny a kluzáky vybavenými buďto výbušninami, které měly být svrženy na cíl, nebo fotoaparáty, které měly sloužit k průzkumu nepřátelského území. Jednalo se tedy převážně o dopravní prostředky bez vlastního pohonu a s velmi omezenými možnostmi kontroly (Hargrave 2003).

Na války bohatá první polovina 20. století zásadně posunula technologické možnosti bezpilotních letounů. Klíčový byl zejména rozvoj rádia, který umožnil dálkové ovládání na principu elektromagnetických vln. Ve spojení s pokrokem v samotném leteckém inženýrství tak byla zkonstruována první dálkově řízená letadla, která sloužila jako cvičné cíle při výcviku bojových pilotů. Během druhé světové války se pak přímého bojového nasazení dočkaly známé německé střely V-1, japonské trans-pacifické zápalné balony i modifikovaná letadla (Hargrave 2003).

Vývoj technologií pokračoval i během studené války, kdy tyto prostředky opět sloužily převážně k průzkumu. Skutečný vzestup bezpilotních letounů na jejich současnou úroveň ale umožnila až informační a komunikační revoluce spojená s vývojem mikroprocesorů, které byly schopny tyto stále komplexnější stroje spolehlivě ovládat nejen během letu, ale i při startu a přistání (Cox - Nagy - Skoog - Somers 2004: 8-21).

V současnosti jsou bezpilotní letouny (například MQ-1 Predator a MQ-9 Reaper) známé především skrze jejich nasazení na Blízkém východě, kde operují v obtížně přístupných horských oblastech podél hranic Afghánistánu a Pákistánu. Stále častěji jsou bojové bezpilotní letouny nasazovány i podél pobřeží Indického oceánu – hlavně v Somálsku a v Jemenu (Axe 2012). Jejich aktivity v těchto oblastech doprovází značné množství kontroverze a debat okolo morálky a legality vedení takovéto asymetrické války, akceptovatelnosti civilních obětí a utajování útoků (Mazzetti 2013, Singer 2009a nebo Dronestream¹). Etické otázky související s vojenským nasazením bezpilotních letounů v bojových oblastech ale leží mimo záběr této práce. A podle některých autorů se navíc stále ještě nacházíme na

¹ Jedná se o interaktivní databázi útoků z dat Bureau of Investigative Journalism, <http://search.dronestre.am/>.

úplném počátku zásadní transformace války, kterou přinesou autonomní arobotické systémy (Singer 2009b).

Civilní rozvoj

Zatímco současná forma praktického nasazení vojenských bezpilotních letounů sahá až ke konci studené války, jejich nevojenské protějšky jsou stále ještě naprostou novinkou. Pokusy o využití tradičních, rádiem dálkově řízených letounů k útokům se začaly objevovat až relativně nedávno. V roce 2010 byl zatčen Rezwan Ferdaus za plánování takového útoku proti federálním budovám v USA (CNN 2011). Za podobné plány byl odsouzen i Ali Asad Chandia v roce 2006 (US DC 2005). Jednalo se ovšem pouze o modifikované modely letadel typicky užívané k rekreaci a nikoliv o moderní bezpilotní letouny ve smyslu anglického výrazu *drone*. Mezi nimi lze totiž nalézt tři hlavní rozdíly. Prvním je nutnost zachování nepřerušovaného vizuálního kontaktu, který plyne z formy dálkové kontroly. Druhým rozdílem je jejich neschopnost samostatného a autonomního letu. Poslední charakteristickou nevýhodou dálkově řízených modelů letadel je jejich funkční omezení na pouhou rekreaci či volnočasový koníček. Nové bezpilotní letouny oproti tomu mohou nést komunikační zařízení, nahrávací audiovizuální techniku či přepravovat náklad (RCFlightLine 2014). První tyto praktické, hromadně produkované a komerčně dostupné miniaturní civilní bezpilotní letouny začaly být plošně dostupné zhruba až kolem roku 2010. V současnosti se ceny pohybují zhruba od pěti tisíc korun za jednodušší typy, až po více než sto tisíc za ty větší a pokročilejší, přičemž ceny relativně rychle klesají s pokračujícím vývojem.

Mnohé miniaturní bezpilotní letouny jsou navíc schopny vertikálního vzletu, přistání i stabilního vznášení se na místě. To plyne z již výše uvedené multirotorové konstrukce, která je bližší spíše helikoptérám než klasickým letadlům (aerodynamický vztlak vzniká pohybem rotorů a nikoliv díky proudění vzduchu přes pevná křídla). Nevýhodou této konstrukce je naopak nižší rychlost, vyšší spotřeba energie a kratší výdrž, což ji sice činí méně vhodnou k nasazení v dlouhých vojenských misích ve vzdálených oblastech, ale nejde o zásadní problém při „domácím“ užití.

Vysoká manévrovatelnost společně s programovatelností, částečnou autonomií a schopností přenášet náklady představuje zásadní výhodu při jejich potenciálním užití k provedení destruktivních útoků, a to obzvláště v hustě zastavěném městském prostředí. Není tak nutné mít jakoukoliv startovací plochu a letoun je schopen doletět na přesnou pozici v přesný čas. K jejich kontrole navíc často ani není zapotřebí specializovaného vybavení či výcviku, neboť jsou snadno ovladatelné i za pomoci všudypřítomných smartphonů a tabletů, což dále komplikuje případnou snahu o regulaci jejich proliferace či o odhalení aktivních útočníků.

Všechny tyto výhody přitom přímo plynou z rapidního technologického pokroku v informačních technologiích. Navíc prakticky není možné dosáhnout jich v plném rozsahu u výše zmiňovaných modelů letadel, u nichž jsou rádiem řízeny jednotlivé pohyblivé části. Přímá metoda kontroly (ať už rádiová, nebo mechanická) je totiž u čtyř- a vícerotorových letounů, které za normálních podmínek mají tendenci být velmi nestabilní, velice problematická. Teprve postupující miniaturizace a rostoucí komplexita elektronických senzorů a automatických elektronických kontrolních systémů (tzv. *fly-by-wire*) umožnily praktický rozvoj této formy poháněného letu. Jedná se tedy o opravdu kvalitativně nové prostředky.

Nevojenské užití

Civilní a průmyslové bezpilotní letouny (včetně těch klasifikovatelných jako miniaturní) momentálně nacházejí velice široké spektrum uplatnění. Jejich krátký přehled může pomoci nastínit jejich současné i brzy očekávané možnosti. Není náhodou, že jejich užití se vyvíjí relativně podobně, jako tomu bylo u jejich vojenských protějšků. Oproti shazování výbušnin se ovšem jako první rozvinula spíše kolekce dat. V devadesátých letech v čele těchto snah stála zejména vědecká komunita, pro kterou bezpilotní letouny představovaly potenciálně ideální platformu pro sběr dat, která by jinak zůstala nedostupná, či příliš nákladná. Klíčovou roli ve vývoji technologií potřebných k pozdějšímu komerčnímu rozmachu bezpilotních

letounů hrál program ERAST (Environmental Research Aircraft and Sensor Technology), který v roce 1994 spustila americká NASA (Cox - Somers - Fratello et al. 2006: 9-15).

První výzkumné bezpilotní letouny se soustředily hlavně na sběr atmosférických dat, jako je například její chemická skladba, hladiny ozónu, oxidu uhličitého, vodních par, prachu, znečištění (viz Duggan 2014) atp. S novou instrumentací (například lehké kamery s nízkou spotřebou) přibýly i mise na monitorování stavu ledovců, oceánů, struktury mraků, sopek a tektonických zlomů, vegetace i živočišné populace (Cox - Nagy - Skoog - Somers 2004: 22-32).

Od tohoto čistě výzkumného zaměření již nebylo daleko k tomu, aby těchto rychle se rozvíjejících schopností bezpilotních letounů využily i civilní bezpečnostní služby k ochraně území a obyvatelstva. Mezi prvními těmito funkcemi bylo vizuální hlídání hranic a pobřeží, které těží z potenciálně delší letové doby, nižší ceny a menší náročnosti na personál oproti klasickým letadlům či helikoptérám (Haddal - Gertler 2010). V roce 2013 se bezpilotní letoun Pobřežní stráž USA (šlo o Insitu ScanEagle, který má rozpětí křídel asi tři metry a váží kolem dvaceti kilogramů) již přímo podílel na zadržení pašovaných drog (US CG 2013). Podobné konfigurace se mohou podílet i na vyhledávání či monitorování probíhajících požárů (Ollero - Martínez-de-Dios - Merino, 2006), povodní a dalších přírodních katastrof či jejich následků. Například miniaturní bezpilotní letouny Honeywell RQ-16A T-Hawk (váží asi osm kilogramů) byly použity k prohledávání japonské jaderné elektrárny ve Fukušimě, kde v roce 2011 došlo v důsledku zemětřesení k havárii (Madrigal 2011). Podobně mohou být vyhledávány i oběti takovýchto katastrof nebo z jiných důvodů pohřešované osoby (Waharte - Trigoni 2010).

Bezpilotní letouny mohou rovněž monitorovat dopravní situaci na silnicích a předávat data o zácpách či haváriích (Coifman et al. 2005: 5-10) nebo asistovat při policejních zásazích² skrze sledování prostoru či osob (US DOJ 2013). Z jistého pohledu mohou v těchto funkcích efektivně doplňovat lidmi pilotované helikoptéry, neboť pořizovací i provozní náklady jsou obvykle nižší (ale ne nutně vždy), nedochází k ohrožení živé posádky, mohou operovat ve větší blízkosti budov a jiných pevných překážek a navíc jsou menší a méně nápadné, takže mohou uniknout pozornosti. V podobném duchu se nese i jejich potenciální nasazení ze stran soukromých bezpečnostních služeb, zemědělských (Torres-Sánchez - López-Granados - De Castro - Peña-Barragán 2013), chovných a rybářských společností či například správců národních parků nebo rozsáhlých technických infrastruktur. Jejich rostoucí užití ze strany policie ovšem vyvolává obavy z hlediska rozsahu státního dohledu, lidských práv a zachování soukromí (Thompson II 2013).

Jedním z posledních uplatnění miniaturních bezpilotních letounů je zábavní sektor. Kromě letu samotného jsou nabízeny i specifické hry a také rozsáhlá oblast natáčení vlastních videí z unikátní perspektivy.³ Tuto technologii již adoptovala i řada novinářských týmů, což jim teoreticky umožňuje natáčet v jinak fyzicky nedostupných nebo životu nebezpečných lokalitách (Westcott 2013). Tato aplikace se rapidně rozvíjí i navzdory často zastaralé, nepřesné nebo i úplně chybějící zákonné regulaci, takže „kameramanské“ bezpilotní letouny se tak pravděpodobně již během několika let stanou běžnou součástí veřejných akcí a vystoupení, kde se budou navzájem doplňovat s již etablovanými formami pořizování videozáznamů (Gallagher 2014).

Prozatím poslední, a doposud ne zcela realizovanou potenciální funkcí je přeprava a doručování zásilek. Tento koncept velice zviditelnila společnost Amazon, která v prosinci 2013 ohlásila své plány o vybudování této služby kolem roku 2015 (Gross 2013). Amazon ovšem s touto myšlenkou nepřišel jako první. Již dříve existovaly více či méně konkrétní vize o doručování třeba pizzy (Subbaraman 2013) nebo učebnic (Davidson 2013). Společnost DHL už dokonce otestovala doručování léků pomocí čtyřrotorového letounu (Wohlsen 2013) a v únoru 2014 bylo již předvedeno i doručování piva (Biggs 2014). Většina těchto komerčních plánů je ovšem prozatím brzděna chybějící regulací a legislativou, která zaostává daleko za současnými technologiemi (Piesing 2014).⁴

² Dokonce byl již vyvinut i experimentální VTOL letoun vybavený elektrickým paralizérem (tzv. „taser“), který dokáže ochromit člověka na několik minut (Honig 2014).

³ Ukázky dostupné například na <http://ardrone2.parrot.com/>.

⁴ Těchto schopností bezpilotních letounů lze ale využívat i k jiným účelům, například k pašování drog do věznic (viz Evershed 2014).

Mezitím v Dubaji, kde tento tradičně pomalý proces může být režimem akcelerován, dokonce probíhají experimenty s užitím bezpilotních letounů k doručování oficiálních zásilek a dokumentů (Wohlsen 2014). Velký potenciál pro přepravní a doručovací bezpilotní letouny nabízí Afrika. Tamní nerozvinutá nebo i zcela chybějící dopravní infrastruktura představuje vhodné prostředí pro komerční nasazení bezpilotních letounů k doručování zboží, protože ekonomická konkurence ze strany existujících přepravních metod by nebyla tak silná (Munford 2014). Pro tyto účely již existuje i soutěž jménem „Flying Donkey“ (angl. „Létající osel“),⁵ která si klade za cíl podpořit jejich technologický rozvoj a do roku 2020 mít k dispozici alespoň částečně autonomní letoun, který bude schopen efektivně doručit zásilku o 20 kg na vzdálenost 50 km.

Potenciální hrozby

Jedněmi z prvních obav ohledně proliferační finančně dostupných civilních bezpilotních letounů byly ty týkající se soukromí. Malé, kamerami vybavené letouny mohou teoreticky bez povšimnutí nahrávat lidi na jejich pozemcích, ve vlastních domech, v zaměstnání i během cest a tato data v reálném čase kamkoliv přenášet. Nejde tedy jen o jejich užití ze strany státních složek, ale i ze strany soukromých osob (srov. Stanley - Crump 2011 a Cavoukian 2012: 10-15).

Kromě narušování soukromí, které přeci jen není zcela typickou otázkou pro bezpečnostní studia, mohou být tyto letouny takto využity i během páchání kriminální činnosti k mapování objektů, sledování okolí či plánování útoků. K takovému nasazení by mohlo časem dojít i teroristickými nebo guerillovými skupinami (obzvláště dojde-li k jejich predikovanému rozmachu v Africe), ale využití bezpilotního letounu ke sběru vizuálních dat představuje spíše podpůrnou funkci a nikoliv novou formu hrozby.

Únos letounu

Hrozbou poměrně specifickou pro bezpilotní letouny je převzetí jejich kontroly na dálku. Někdy je užíváno pojmu „únos“ (angl. „hijack“), přestože ten obvykle popisuje spíše únos osob a dopravních prostředků i s cestujícími. Vzhledem k tomu, že bezpilotní letouny neustále odesílají data (například obrazová) a přijímají instrukce a pokyny, je možné tyto komunikační kanály napadnout, a tak nad nimi převztít kontrolu či je unést.

Tento typ útoku se dostal do popředí v prosinci roku 2011, kdy íránské ozbrojené síly získaly nepoškozený americký špiónážní bezpilotní letoun Lockheed Martin RQ-170 Sentinel (Gardner 2011). Stroj byl veřejně vystaven a íránská strana oznámila, že se jim podařilo zablokovat řídicí signál a vyrušit a podvrhnout satelitní signál navigačního systému GPS, čímž letoun donutili nouzově přistát na jejich vlastním území (viz Tippenhauer et al. 2011). Americké letectvo to odmítlo, celou záležitost přičklo technickému selhání a požadovalo navrácení letounu.

V oblasti nevojenských a komerčních bezpilotních letounů se rovněž již podařilo vyvinout systém (pod názvem SkyJack⁶), který je dokáže elektronicky napadnout a převztít nad nimi kontrolu během letu. Konkrétně se jednalo o modifikovaný Parrot AR.Drone 2, který dokáže vyhledat a „unést“ ostatní bezpilotní letouny v jeho okolí. Takto napadnutelné jsou letouny využívající k přenosu dat technologii Wi-Fi. SkyJack cílenému letounu zašle podvrženou instrukci k odpojení současného bezdrátového spojení s legitimním uživatelem a následně naváže vlastní spojení s napadnutým letounem, přičemž se za původního uživatele vydává.

S postupujícím vývojem budou letouny samozřejmě lépe zabezpečeny, ale nakonec se vždy bude jednat o „létající počítače“ a všechny počítače jsou v principu napadnutelné, pokud jsou schopny jakkoliv komunikovat s okolím a přijímat z něj data (Moskvitch 2014). Pokud se naplní plány o přepravních bezpilotních letounech doručujících zásilky, otevírá se tak navíc možnost krádeže nejen samotného

⁵ Cíle, podmínky a partnery projektu lze nalézt na adrese <http://www.flyingdonkey.org/>.

⁶ Autorem je Samy Kamkar a nástroj je volně dostupný na adrese <http://samy.pl/skyjack/>.

letounu, ale navíc i toho, co zrovna přepravuje. V případě knih či pizzy se jedná pouze o nepříliš významnou finanční ztrátu, ale budou-li v budoucnu přepravovány oficiální dokumenty mezi úřady, zásoby potravin do nedostupných oblastí, léky, nebo dokonce orgány k transplantaci mezi nemocnicemi, mohou být důsledky mnohem závažnější a dalekosáhlejší. Tento náklad navíc může být i zaměněn za jiný, přeměrován nebo obojí, což obzvláště v případě zdravotnického materiálu nabízí široké možnosti zneužití. Užití uneseného letounu ke spáchání pozdějšího útoku také značně komplikuje následnou snahu o odhalení útočníka.

Kinetický útok

Nejjednodušší variantou fyzického útoku za pomoci bezpilotního letounu by byl přímý kinetický náraz. Z jistého úhlu pohledu by se tak jednalo o naváděný projektil s vlastním pohonem. Ničivý účinek takového „zbraně“ by byl závislý především na kinetické energii celého letounu, která je přímo odvoditelná z jeho hmotnosti a rychlosti ($E_k = \frac{1}{2}mv^2$). Pro ilustraci lze uvést například energii letícího MQ-9 Reaper, který je hojně nasazován na Blízkém východě. S typickou hmotností kolem čtyř tun a maximální rychlostí 444 km/h (Oestergaard 2014) přesahuje celková energie 30 MJ. Srovnatelné kinetické energie dosahuje například elektrická lokomotiva vážící osmdesát tun a jedoucí 100 km/h. Následky řízeného nárazu by tedy byly vskutku ničivé.⁷

Je ovšem zřejmé, že MQ-9 není zrovna letounem, který by připadal v úvahu pro takovýto typ útoku například v prostředí města. Nejedná se o stroj civilní, a navíc při jednotkové ceně kolem 14 milionů USD (Oestergaard 2014) by se jednalo o útok velmi neefektivní a o značné plýtvání prostředků. Pro účely této práce jsou proto mnohem zajímavější komerčně dostupné typy letounů určené pro civilní užití a nikoliv jejich vojenské protějšky, jejichž dostupnost je značně omezená. Zde ale bude kinetická energie podstatně nižší, neboť jejich obvyklá multirotorová konstrukce určená pro stabilní vertikální let dosahuje mnohem nižších rychlostí. Navíc díky miniaturizaci a odlišným prioritám je i jejich hmotnost často velmi nízká. Již zmiňovaný Parrot AR.Drone s maximální rychlostí kolem 18 km/h váží méně než půl kilogramu (AR DF 2014) a jeho kinetická energie je tak srovnatelná s volně padajícím jablkem, takže ho nelze považovat za příliš nebezpečný ani v případě cíleného kinetického útoku.

Existují ale i podstatně větší a rychlejší modely. Například osmivrtulový SteadiDrone EI8GHT od české společnosti Mansuro patří rozhodně k těm větším VTOL bezpilotním letounům a při své hmotnosti 5–10 kg je schopen dosáhnout rychlosti až 70 km/h (viz SteadiDrone 2014). Z hlediska kinetické energie by řízený náraz takového letounu zhruba odpovídal kolizi s cyklistou (80 kg, 20 km/h). V takovém případě by již mohlo dojít i k vážné újmě na zdraví (zejména při zásahu rotorem), nicméně stále se nejedná o zásadní ohrožení bezpečnosti celé společnosti.

Jedním z největších a zároveň běžně komerčně dostupným bezpilotním letounem je již zmiňovaný Insitu ScanEagle, který byl původně vyvinut ke sledování rybích hejn. Tento letoun váží kolem 20 kg a je schopen pohybovat se horizontální rychlostí až 148 km/h (Insitu 2014). Výsledný náraz (energeticky srovnatelný s lehkým motocyklem) by již byl potenciálně smrtelný. Oproti dvěma výše uvedeným letounům ale disponuje vyšší cenou (v přepočtu zhruba 2 miliony Kč), nižší manévrovatelností a většími nároky na vzlet (nejedná se o VTOL). Jeho praktické nasazení pro takovýto typ útoku by tedy bylo o poznání více problematické.

Pro takovouto formu útoku „hrubou silou“ se tedy bezpilotní letouny zkoumaného typu zdají být poměrně nevhodné. Ty, které jsou díky své manévrovatelnosti vhodné k nasazení v prostředí s vysokou

⁷ Je třeba upozornit, že tyto jednoduché ilustrativní kalkulace neberou v potaz možný účinek nákladu letounu (např. vznícení paliva) nebo jeho malé a rychle se pohybující části či fragmenty, které by po kolizi mohly proniknout kůží a způsobit poranění a krvácení. Nebezpečné by byly zejména listy rotorů. Tyto účinky sice nelze ignorovat, ale zároveň je není možné snadno a systematicky vzájemně porovnávat tak, jako kinetickou energii. Kromě penetrace mohou vážná zranění vznikat i v důsledku kolize těla s „tupým“ objektem, přičemž právě velikost takto předané kinetické energie přímo ovlivňuje jejich závažnost (od zlomenin až po vnitřní krvácení). Detailnější rozbor této problematiky lze nalézt v NAEMT 2011.

koncentrací lidí, obvykle postrádají hmotnost i rychlost k tomu, aby touto metodou způsobily zásadní škody. Naopak pro větší a rychlejší letouny (tj. ty, které ke generování aerodynamického vztlaku využívají pevných křídel) je limitujícím faktorem právě jejich omezená schopnost precizního letu a případně i cena. K takovýmto incidentům tak bude docházet spíše v rámci nehod (Grubb 2014).

Přenos výbušnin

Pravděpodobně nejvážnější hrozbou je kombinace schopnosti stabilního a autonomního letu s možností přenášet náklady (*payload*). Kromě kamer, různých detektorů, knih a pizzy lze na bezpilotní letoun připevnit i zbraně, výbušniny (i ve formě IED) a jiné materiály určené k poškození zdraví či majetku. Ty pak lze doručit přímo na vybrané místo, kde dojde k maximalizaci ničivého účinku (např. dav lidí ve veřejném prostoru). V tomto kontextu se rychlost i hmotnost stávají až druhotnými parametry a zcela klíčovou se stává nosnost letounu.

V současnosti se praktická nosnost civilních VTOL bezpilotních letounů pohybuje zhruba do 5 kg. Na dolním konci rozpětí se nachází malé, obvykle čtyřrotorové modely navržené pouze k nesení kamery či fotoaparátu (typicky do několika stovek gramů). Na opačném konci lze nalézt osmirotorové letouny s rozpětím přes metr a schopné přenášet několik kilogramů instrumentace. Současné modely specificky navržené k doručování zásilek mají rovněž předpokládanou nosnost v řádu jednotek kilogramů. S pokračujícím rychlým rozvojem těchto technologií lze v blízké budoucnosti očekávat i nosnost nad 10 kg. Ještě vyšší nosnosti pak lze nalézt u typů s pevnými křídly a bez možnosti vertikálního letu, ale u nich je opět problematická jejich schopnost pohybu v zastavěném prostředí rušného města.

Je-li známa nosnost těchto letounů, lze relativně snadno analyzovat a srovnat, co by mohly přenášet a jaké škody by tak bylo možné způsobit. Pro tyto účely lze poměrně přímočaře poukázat třeba na existující výbušné zbraně (např. modifikované jako IED): klasické ruční granáty – ty obvykle váží 300–700 gramů (větší letoun by jich tak unesl i několik, viz Global Security 2014); protipěchotní miny (0,5–2 kg); nebo například minometné střely ráže 81 mm váží mezi 4 a 5 kg (Cooke 2006). Tyto či ekvivalentní zbraně jsou dostatečně lehké, aby je bylo možné pomocí zkoumaných letounů přenést na místo určení. I přes nízkou hmotnost může být jejich smrtící účinek i několik desítek metrů od bodu detonace, a to zejména kvůli kovovým střepinám letícím až několik set metrů za vteřinu (FAS 1998). Kromě existujících zbraní a jejich modifikací připadá v úvahu užití i podomácku vyrobených bomb z trubek či tlakových hrnců (tzv. „papiňák“, který byl užit v Bostonu v dubnu 2013), které by měly srovnatelný účinek.⁸

Vedle tohoto typicky teroristického typu útoku na shromáždění lidí si lze představit i podobné útoky na pohybující se dopravní prostředky (např. jedoucí autobus, vlak nebo dokonce startující letadlo), na jinak těžko dostupnou infrastrukturu (vysílače na budovách, produktovody a rozvodny na střežených pozemcích) nebo atentáty na konkrétní osoby⁹ (Gallagher 2013). U autonomních letounů navíc existuje možnost využití tzv. roje (angl. *swarm*), neboli celé letky, jejíž jednotlivé části mezi sebou komunikují a mohou útok provést koordinovaně, aniž by bylo nutné každý letoun řídit. Bylo by tak možné obejít omezenou nosnost individuálního letounu a také provést souběžný útok na více místech zároveň. Navíc by se ani příliš nezvýšila náročnost provedení takového útoku, neboť roj by jej provedl autonomně (Bürkle - Segor - Kollmann 2010).

⁸ Za pozornost stojí také to, že pokud by k detonaci nálože došlo během nízkého přeletu bezpilotního letounu (např. 2–3 metry), střepiny by směřovaly na hlavy stojících lidí. Takovýto útok by mohl mít za následek vyšší procento usmrcených obětí než srovnatelná bomba ležící na zemi, která zasáhne především dolní končetiny.

⁹ K tomu by bylo možné využít i plánovaných centimetrových *micro-UAVs* se směrovými náložemi nebo dokonce i kontaktním jedem. Takovéto scénáře už začínají připomínat i tzv. „hunter-seekers“, které představil Frank Herbert ve sci-fi *Dune* (1965: 84-85).

Přenos zbraní hromadného ničení

Tradičně největší pozornost přitahuje možnost užití zbraní hromadného ničení, která existuje i v tomto zkoumaném případě civilních bezpilotních letounů. Hned v prvé řadě lze téměř vyloučit takovéto nasazení jaderných zbraní, neboť pro ně existuje minimální hmotnost, aby ve štěpném materiálu mohla být spuštěna řetězová reakce. Tato hmotnost se teoreticky nachází někde v rozmezí 10 až 15 kg. Nejlehčí jaderné zbraně zařazené do armádních arzenálů během studené války se ale pohybovaly spíše kolem 25–50 kg a nakonec od nich bylo upuštěno kvůli jejich nízké efektivitě (NWA 1999, Sublette 2002). Čistě technicky by tedy bylo možné takové zařízení přenést za pomoci většího letounu, ale rozhodně ne současnými civilními VTOL. Navíc vzhledem k tomu, jak obtížně dostupné takovéto zbraně jsou, jaký by byl jejich účinek a že naposled byly nasazeny před téměř sedmdesáti lety, lze tento scénář považovat za opravdu extrémně nepravděpodobný.

Podobná je situace i u radiologických zbraní. Hmotnost potřebného radioaktivního materiálu, jehož rozptýlení by představovalo reálné zdravotní riziko, je ještě mnohem vyšší než v předchozím případě. V případě rozptýlení za pomoci chemických výbušnin by sama tato nálož představovala větší riziko než přidaný radioaktivní materiál a dále by navyšovala hmotnost. Účinek by tak byl především psychologický (Rockwell 2003, Zimmerman - Loeb 2004).

Alternativou by bylo dlouhodobé rozprašování radioaktivního materiálu ve formě prášku (např. kobaltu-60 nebo radioisotopu chloridu cesia, CsCl), k čemuž by mohlo být využito i autonomních zemědělských letounů.¹⁰ v závislosti na délce trvání celé operace, množství užitého materiálu a na rozloze zasažené plochy by bylo možné dlouhodobě poškodit zdraví takto „práškované“ populace, nemluvě o dramatických psychologických dopadech.¹¹ V řadě větších měst ale byla nainstalována zařízení k monitorování radiace a je tedy možné, že takový útok by byl odhalen dříve, než by bylo dosaženo žádoucího účinku (viz US EPA 2014).

Je-li řeč o rozprašování, pravděpodobně o něco realističtější by byl scénář počítající s nasazením spíše chemických či biologických látek. O něco podobného se totiž již v minulosti pokoušela skupina Óm šinrikjó, která v průběhu devadesátých let opakovaně experimentovala s rozprašováním spor antraxu, botulinu, par sarinu, VX a dalších toxických látek. Rozprašování obvykle probíhalo ze zařízení vezených v nákladních automobilech nebo umístěných na střechách budov. Relativní neúspěch většiny těchto útoků byl způsoben spíše nízkou kvalitou látek samotných a nikoliv způsobem jejich „doručení“ (Danzig et al. 2011, MIIS 2001).

Výsledky útoků, jejichž dopad závisí na vdechnutí či jiném vstřebání účinných látek, se ale odhadují ještě hůře, než je tomu v případě výbušnin, protože je ve hře větší množství proměnných. Kromě zvolené látky samotné a její koncentrace totiž záleží na povětrnostních podmínkách, struktuře prostoru i chování zasažených lidí. Pro jednoduché srovnání lze uvést, že během známého útoku na tokijské metro v roce 1995 (13 mrtvých, tisíce zraněných) bylo použito asi 4,5 kg sarinu, který samovolně vytékal a odpařoval se z podlahy (MIIS 2001). Extrapolace na jiné chemické či dokonce biologické látky a jiné způsoby jejich rozptýlení není možná, nicméně vyplývá z toho, že nosnost bezpilotních letounů je pravděpodobně dostatečná pro takové nasazení, které by obětem způsobilo zdravotní i psychologickou újmu.¹²

Závěr

Z poznatků o současných a budoucích technických parametrech nevojenských bezpilotních letounů vyplývá, že tyto prostředky bude možné využít k potenciálně nebezpečným útokům. Pravděpodobně

¹⁰ Takový je možné zakoupit třeba zde: http://aoxinbio.en.alibaba.com/product/1194534807-219161662/Crop_automated_spray_Pesticide_helicopter_UAV_Drone_.html.

¹¹ Podrobná analýza toho, kolik materiálu na jaké ploše a za jaký čas by mělo jaké zdravotní následky, je bohužel zcela nad rámec tohoto příspěvku.

¹² Využití civilního práškovacího letadla k rozptýlení bojových plynů, toxinů nebo spor není nová myšlenka. Nicméně tento scénář (často až přehnaně katastrofický) obvykle předpokládal běžná pilotovaná letadla. (Klotz - Sylvester 2010)

hlavní, a do jisté míry nečekanou roli budou v této hrozbě hrát malé multirotorové autonomní letouny. Jejich proliferace (v závislosti na podobě budoucích regulací), široké spektrum funkcí, dostupná cena a unikátní letové charakteristiky se v nich skloubí ve velmi potentní nástroj pro konstruktivní i destruktivní účely. Těmto útokům navíc bude relativně obtížné zabránit, obzvláště pokud se útočící letoun bude moci skrýt mezi legitimním provozem doručovacích, monitorovacích a nahrávacích letounů. Tato hrozba si tak pravděpodobně vyžádá nová technická protipatření k detekci i zneškodňování těchto prostředků.

Z konkrétních typů útoků samotných je asi nejpravděpodobnější využití konvenční výbušniny ve formě IED, se kterou se letoun odebere na místo určení, kde bude následně odpálena. Kinetický útok využívající rychlosti a hmotnosti letounu by nebyl příliš ničivý a nasazení zbraní hromadného ničení nelze považovat za pravděpodobné, neboť u takto vzácných (pro nestátní aktéry) prostředků by bylo riskantní spoléhat se na novou technologii k jejich doručení. Jaderné zbraně navíc převyšují nosnost letounů. V rámci ZHN by částečně připadaly v úvahu chemické zbraně, pro něž alespoň existují precedenty a některé typy bezpilotních letounů by představovaly vhodnou platformu k rozprašování takových látek. Závažnost případných „únosů“ bezpilotních letounů nebo krádeže a zaměnění jejich nákladu se pak bude přímo odvíjet od charakteru nákladu samotného.

Na úplný závěr je třeba ještě upozornit, že tento příspěvek si rozhodně neklade za cíl jakkoliv zbrzdit vývoj nebo praktickou proliferaci civilních bezpilotních letounů. Dle názoru autora jejich společenský i ekonomický přínos mnohonásobně převyšuje potenciální hrozby, nicméně i přesto (anebo možná právě proto) je potřeba co nejdříve se zamyslet nad přítomnými riziky i potřebnými opatřeními vůči zneužití jejich schopností k ohrožení lidských životů, majetku a infrastruktury. V ideálním případě by tak mělo být možné minimalizovat existující i budoucí rizika a odolat případným křečovitým snahám o přehnanou regulaci, která by plynula z nedostatku informací a nadhodnocení hrozby.

Literatura:

- AR DF. 2014. *Technical Specifications of AR.Drone 1.0*. AR Drone Flyers - Wiki. http://www.ardrone-flyers.com/wiki/Technical_Specifications_of_AR.Drone_1.0
- Axe, David. 2012. *Hidden History: America's Secret Drone War in Africa*. Wired - Danger Room, 13. 8. 2012. <http://www.wired.com/2012/08/somalia-drones/all/>
- Bennet-Jones, Owen. 2014. *Drones or UAVs? The search for a more positive name*. BBC News, 2. 2. 2014. <http://www.bbc.com/news/magazine-25979068>
- Biggs, John. 2014. *The FAA Shuts Down Beer-Delivery Drone*. Tech Crunch, 4. 2. 2014. <http://techcrunch.com/2014/02/04/the-faa-shuts-down-beer-delivery-drone/>
- Bürkle, Axel - Segor, Florian - Kollmann, Matthias. 2010. „Towards Autonomous Micro UAV Swarms.” *Journal of Intelligent and Robotic Systems*, (2011) 61:339–353. <http://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs10846-010-9492-x.pdf>
- Cavoukian, Ann. 2012. *Privacy and Drones: Unmanned Aerial Vehicles*. Information & Privacy Commissioner, Ontario, Canada. <http://www.ipc.on.ca/images/Resources/pbd-drones.pdf>
- CNN. 2011. *Man, 26, charged in plot to bomb Pentagon using model airplane*. CNN 29. 9. 2011. <http://edition.cnn.com/2011/09/28/us/massachusetts-pentagon-plot-arrest/>
- Coifman, Benjamin et al.. 2005. *Roadway Traffic Monitoring from an Unmanned Aerial Vehicle*. Ohio State University. <http://www2.ece.ohio-state.edu/~coifman/documents/UAV-traffic.pdf>
- Cooke, Gary W. 2006. *81mm Mortar Ammunition And Fuzes*. Gary's U.S. Infantry Weapons Reference Guide. <http://www.inetres.com/gp/military/infantry/mortar/81mm.html>
- Cox, Timothy H. - Nagy, Christopher J. - Skoog, Mark A. - Somers, Ivan. 2004. *Civil UAV: Capability Assessment*. NASA. http://www.nasa.gov/centers/dryden/pdf/111761main_UAV_Capabilities_Assessment.pdf
- Cox, Timothy H. - Somers, Ivan - Fratello, David J. et al. 2006. *Earth Observations and the Role of UAVs: A Capabilities Assessment*. NASA. http://www.nasa.gov/centers/dryden/pdf/175939main_Earth_Obs_UAV_Vol_1_v1.1_Final.pdf
- Danzig, Richard et al.. 2010. *Aum Shinrikyo: Insights Into How Terrorists Develop Biological and Chemical Weapons*. Center for New American Security, July 2010. http://www.cnas.org/files/documents/publications/CNAS_AumShinrikyo_Danzig_1.pdf
- Davidson, Helen. 2013. *Drone book delivery service aims for take-off in November*. The Guardian, 15. 10. 2013. <http://www.theguardian.com/world/2013/oct/15/drone-book-delivery-service-students>
- Duggan, Jennifer. 2014. *China deploys drones to spy on polluting industries*. The Guardian, 19. 3. 2014. <http://www.theguardian.com/environment/2014/mar/19/china-drones-pollution-smog-beijing>
- EC. 2014. *A new era for aviation*. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, 8. 4. 2014. http://ec.europa.eu/transport/modes/air/doc/com%282014%29207_en.pdf
- Evershed, Nick. 2014. *Drone used in attempt to smuggle drugs into Melbourne prison, say police*. The Guardian, 10. 3. 2014. <http://www.theguardian.com/world/2014/mar/10/drone-used-in-attempt-to-smuggle-drugs-into-melbourne-prison-say-police>
- FAS. 1998. "Warheads." *Introduction to Naval Weapons Engineering*. Federation of American Scientists. <http://www.fas.org/man/dod-101/navy/docs/es310/warheads/Warheads.htm>
- Gallagher, Sean. 2013. *German chancellor's drone "attack" shows the threat of weaponized UAVs*. Ars Technica, 18. 9. 2013. <http://arstechnica.com/information-technology/2013/09/german-chancellors-drone-attack-shows-the-threat-of-weaponized-uavs/>

- Gallagher, Sean. 2014. *Washington Nationals face FAA fine for using drone to take promo pictures*. Ars Technica, 18. 3. 2014. <http://arstechnica.com/tech-policy/2014/03/washington-nationals-face-faa-penalty-for-using-drone-to-take-promo-pictures/>
- Gardner, Frank. 2011. *Why Iran's capture of US drone will shake CIA*. BBC News, 8. 12. 2011. <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-16095823>
- Global Security. 2014. *Appendix D, Threat Hand Grenades*. Global Security, FM 3-23.30. <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/3-23-30/appd.htm>
- Gross, Doug. 2013. *Amazon's drone delivery: How would it work?* CNN, 2. 12. 2013. <http://edition.cnn.com/2013/12/02/tech/innovation/amazon-drones-questions/>
- Grubb, Ben. 2014. *'River of blood' after drone 'hits' Australian athlete*. The Sydney Morning Herald, 7. 4. 2014. <http://www.smh.com.au/technology/technology-news/river-of-blood-after-drone-hits-australian-athlete-20140407-zgruh.html>
- Haddal, Chad C. - Gertler, Jeremiah. 2010. *Homeland Security: Unmanned Aerial Vehicles and Border Surveillance*. Congressional Research Service, 8. 7. 2010. <https://www.fas.org/sqp/crs/homesec/RS21698.pdf>
- Hargrave. 2003. *Remote Piloted Aerial Vehicles: An Anthology*. http://www.ctie.monash.edu/hargrave/rpav_home.html
- Herbert, Frank. 1965. *Dune*. London: New English Library. ISBN 0-450-01184-4.
- Honig, Zach. 2014. *Watch a man get stunned by the Chaotic Unmanned Personal Intercept Drone (stun copter!)*. Engadget, 7. 4. 2014. <http://www.engadget.com/2014/03/07/stun-copter-video/>
- Insitu. 2014. *ScanEagle*. <http://www.insitu.com/images/uploads/product-cards/ScanEagle.pdf>
- Klotz, Lynn C. - Sylvester, Edward J.. 2010. *Crying Wolf: The Terrorist Crop-Duster*. The Huffington Post, 14. 4. 2010. http://www.huffingtonpost.com/dr-lynn-c-klotz/crying-wolf-the-terrorist_b_538204.html
- Lele, Ajay - Mishra, Archana. 2009. "Aerial Terrorism and the Threat from Unmanned Aerial Vehicles." *Journal of Defence Studies*, Vol 3. No 3. July 2009. http://idsa.in/system/files/jds_3_3_alele_amishra.pdf
- Lingel et al. 2012. *Methodologies for Analyzing Remotely Piloted Aircraft in Future Roles and Missions*. RAND, 2012. http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/documented_briefings/2012/RAND_DB637.pdf
- Madrigal, Alexis C.. 2011. *Inside the Drone Missions to Fukushima*. The Atlantic, 28.4. 2011. <http://www.theatlantic.com/technology/archive/2011/04/inside-the-drone-missions-to-fukushima/237981/>
- Mandelbaum, Jay - Ralston, James et al.. 2005. *Terrorist Use of Improvised or Commercially Available Precision-Guided UAVs at Stand-Off Ranges: An Approach for Formulating Mitigation Considerations*. Institute for Defense Analyses, IDA Document D-3199, October 2005. <http://www.dtic.mil/docs/citations/ADA460419>
- Mazzetti, Mark. 2013. *A Secret Deal on Drones, Sealed in Blood*. The New York Times, 6. 4. 2013. <http://www.nytimes.com/2013/04/07/world/asia/origins-of-cias-not-so-secret-drone-war-in-pakistan.html?pagewanted=all>
- Miasnikov, Eugene. 2005. *Threat of Terrorism Using Unmanned Aerial Vehicles: Technical Aspects*. Center for Arms Control, Energy and Environmental Studies at MIPT, Dolgoprudny, March 2005. <http://www.armscontrol.ru/uav/UAV-report.pdf>

- NAEMT. 2011. "Kinematics of Trauma." in *Prehospital Trauma Life Support*. National Association of Emergency Medical Technicians (NAEMT), American College of Surgeons.
http://www.coursewareobjects.com/objects/evolve/E2/book_pages/phtls/pdf/PTLS_chapter.pdf
- NWA. 1999. "Fission Weapons Design." *Nuclear Weapons Frequently Asked Questions*. Nuclear Weapons Archive. <http://nuclearweaponarchive.org/Nwfaq/Nfaq4.html>
- RCFlightLine. 2014. *Drones vs. Radio Controlled*. <http://rcflightline.com/drones-vs-radio-controlled-aircraft-a-look-at-the-differences-between-the-two/>
- Rockwell, Theodore. 2003. *Radiation Little Chicken*. World Nuclear Association, Washington Post, September 2003. <http://db.world-nuclear.org/reference/washpost170903.html>
- MIIS 2001. *Chronology of Aum Shinrikyo's CBW Activities*. Monterey Institute of International Studies. 2001. http://cns.miis.edu/reports/pdfs/aum_chrn.pdf
- Moskvitch, Katia. 2014. *Are drones the next target for hackers?* BBC News, 6. 2. 2014.
<http://www.bbc.com/future/story/20140206-can-drones-be-hacked>
- Munford, Monty. 2014. *Forget Amazon, drone delivery will take off in Africa*. Wired, 13. 2. 2014.
<http://www.wired.co.uk/news/archive/2014-02/13/africa-drone>
- Oestergaard, Joakim Kasper. 2014. *About the Predator and Reaper*. Barr Group Aerospace, Aeroweb, 10. 3. 2014. <http://www.bga-aeroweb.com/Defense/MQ-1-Predator-MQ-9-Reaper.html>
- Ollero, A. - Martínez-de-Dios, J. R. - Merino, L.. 2006. "Unmanned Aerial Vehicles as tools for forest-fire fighting." *V International Conference on Forest Fire Research*, D. X. Viegas (Ed.), 2006.
http://grvc.us.es/publica/congresosint/documentos/2006VICFFR_AOLLERO.pdf
- Piesing, Mark. 2014. *The legal turbulence hindering drones in the UK*. Wired, 20. 2. 2014.
<http://www.wired.co.uk/news/archive/2014-02/20/shoot-down-drones>
- Singer, P. W. 2009a. *Military Robots and the Laws of War*. The New Atlantis, 29. 1. 2009.
http://www.thenewatlantis.com/docLib/20090129_TNA23Singer.pdf
- Singer, P. W. 2009b. "Wired for War? Robots and Military Doctrine." *Joint Force Quarterly*, issue 52, 1st quarter 2009. http://intelros.ru/pdf/jfq_52/21.pdf
- Stanley, Jay - Crump, Catherine. 2011. *Protecting Privacy From Aerial Surveillance*. American Civil Liberties Union, December 2011.
<https://www.aclu.org/files/assets/protectingprivacyfromaerialsurveillance.pdf>
- SteadyDrone. 2014. *Octocopter EI8HT*. <http://www.steadydrone.eu/octocopter-ei8ht/>
- Subbaraman, Nidhi. 2013. *Domino's 'DomiCopter' drone can deliver two large pepperonis*. NBC News, 4. 6. 2013. <http://www.nbcnews.com/tech/innovation/dominos-domicopter-drone-can-deliver-two-large-pepperonis-f6C10182466>
- Sublette, Carey. 2002. *Are Suitcase Bombs Possible?* Nuclear Weapons Archive.
<http://nuclearweaponarchive.org/News/DoSuitcaseNukesExist.html>
- Thompson II, Richard M. 2014. *Drones in Domestic Surveillance Operations: Fourth Amendment Implications and Legislative Responses*. Congressional Research Service, 3. 4. 2013.
<http://www.fas.org/sqp/crs/natsec/R42701.pdf>
- Tippenhauer, Nils Ole. 2011. "On the Requirements for Successful GPS Spoofing Attacks". ACM Conference on *Computer and Communications Security*, October 17–21, 2011.
<http://www.syssec.ethz.ch/research/ccs139-tippenhauer.pdf>
- Torres-Sánchez, Jorge - López-Granados, Francisca - De Castro, Ana Isabel - Peña-Barragán, José Manuel. 2014. "Configuration and Specifications of an Unmanned Aerial Vehicle (UAV) for Early Site Specific Weed Management". *PLoS One*, 2013; 8(3): e58210.

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3590160/>

- US CG. 2013. *Acquisition Update: Coast Guard Nets Historic Drug Interdiction During Most Recent Phase of Unmanned Aircraft System Technology Demonstrations*. United States Coast Guard, Acquisitions Directorate, 2.8 2013. <http://www.uscg.mil/acquisition/newsroom/updates/uas070213.asp>
- US DC. 2005. *Indictment*. United States District Court, Eastern District of Virginia, Alexandria Division. http://www.justice.gov/criminal/pr/2005/09/2005_4227_2_AliAsadChandiaIndicment.pdf
- US DOJ. 2013. *Interim Report on the Department of Justice's use and support of Unmanned Aircraft Systems*. United States Department of Justice, Office of the Inspector General, Audit Division, September 2013. <http://www.justice.gov/oig/reports/2013/a1337.pdf>
- US EPA. 2014. *RadNet*. United States Environmental Protection Agency. <http://www.epa.gov/radnet/radnet-data/>
- Waharte, Sonia - Trigoni, Niki. 2010. *Supporting Search and Rescue Operations with UAVs*. University of Oxford. http://www.cs.ox.ac.uk/files/3198/submission_waharte.pdf
- Westcott, Richard. 2013. *'Hexacopter' changes the way TV reporters work*. BBC News, 29. 10. 2013. <http://www.bbc.com/news/business-24712136>
- Wohlsen, Marcus. 2013. *Amazon Outdone by Drug-Delivering Euro Drone*. Wired, 12. 12. 2013. <http://www.wired.com/2013/12/dhl-drug-drone/>
- Wohlsen, Marcus. 2014. *Dubai Could Make Drone Deliveries Before Amazon Does*. Wired, 13. 2. 2014. <http://www.wired.com/2014/02/city-beating-amazon-drone-delivery-race/>
- Zimmerman, Peter D. - Loeb, Cheryl. 2004. "Dirty Bombs: The Threat Revisited." *Defense Horizons*, n. 38, Jan. 2004. Center for Technology and National Security Policy National Defense University. http://hps.org/documents/rdd_report.pdf

Akteři války v Sýrii: pokračující fragmentace opozičních skupin

Martin Brožík, Zuzana Gruberová, Tomáš Kaválek

Abstrakt:

Vnitrostátní válka v Sýrii se za více než tři roky svého trvání stala transnacionalizovaným a vysoce komplexním konfliktem, v němž hraje významnou roli celá řada aktérů. Cílem této studie je poskytnout základní přehled aktérů na straně režimu i opozice, včetně nejvýznamnějších zahraničních vazeb na obou stranách, a analyzovat pokračující trend fragmentace těchto skupin. Důraz je s ohledem na mimořádnou nejednotnost a stupňující se fragmentaci kladen právě na opoziční skupiny, přičemž je brán v potaz kontrast mezi politickou opozicí a situací v poli, kde mnohdy aktéři sledují své vlastní partikulární i lokální zájmy, případně zohledňují cíle svých zahraničních donorů navzdory deklarovaným přidružením k různým aliancím či politickým seskupením. Autoři zároveň poukazují na fakt, že s pokračujícím konfliktem dochází nejen k prohlubování propasti mezi domácími aktéry v poli a zahraniční „repräsentací“, ale i k rozkolům uvnitř existujících opozičních skupin, které přispívají k chaotické situaci a činí jakékoliv budoucí politické řešení prakticky nemožným. V závěru jsou na základě identifikovaných trendů ve vývoji prostředí v syrské válce nastíněny přepokládané směry budoucího vývoje.

Abstract:

Since its beginning in 2011, the war in Syria has become an immensely complex transnational conflict with many diversified actors. The aim of this study is to provide an essential overview of both the pro-regime and contra-regime actors, as well as the most important international links, and to analyse the trend of fragmentation of these actors. According to the exceptional disjunction and escalating fragmentation, special emphasis is being put on the opposition groups. Additionally, the authors maintain the disparity between the political opposition and the situation on the battlefield, where the actors often pursue their own particular and local interests, as well as the objectives of their foreign donors. The study also sustains the fact that the ongoing conflict not only deepens the gap between domestic actors and their foreign "representation" but also increases the divisions within the existing opposition groups, which makes the prospect of any foreseeable political solution virtually impossible. In consonance with identified trends, the study is concluded with possible predictions for the future of the Syrian war.

I. Úvod

Konflikt v Sýrii již trvá více než tři roky a vyžádal si dle odhadů již přes sto tisíc obětí (např. SNHR 2014; srv. Violations Documentation Center 2014). To, co původně začalo jako protirežimní demonstrace inspirovaná událostmi Arabského jara v dubnu 2011, se brzy transformovalo v povstání a následně v intenzivní, vysoce transnacionalizovaný ozbrojený konflikt (Holliday 2013). Válka v Sýrii se stala mimořádně komplexním konfliktem, ve kterém bojují na straně opozice doslova až tisíce větších či menších ozbrojených skupin s různou zahraniční, ideologickou či etnickou afiliací (IHS Jane's 2013; O'Bagy 2013; ICG 2013a). Oslabení centra navíc vytvořilo mocenské vakuum, které opět umožnilo lokálním křivdám vyplout na povrch. Režim Bašára Asada se těší finanční, materiální i personální podpoře ze strany Íránu, potažmo spřáteleného Hizballáhu a Ruské federace. Na druhé straně jsou opoziční skupiny finančně, materiálně i politicky podporovány především zeměmi Perského zálivu v čele se Saúdskou Arábií a Katar, v některých případech i západními státy či Tureckem (např. ICG 2013a). Válka v Sýrii je tak bez nadsázky dějištěm regionálního geopolitického soupeření, kde se Turecko i státy

Perského zálivu snaží omezit moc Íránu v regionu prosazením jim loajálních aktérů a likvidací syrského režimu coby významného spojence Teheránu.

Řešení konfliktu v Sýrii je v současnosti v nedohlednu, a to jak diplomatické, tak vojenské. Navzdory diplomatickým snahám zejména západních států donutit režim k vyjednávání a ústupkům [naposledy v únoru 2014 na jednání Ženeva II, viz Gruberová (2014)] se nedaří a podobně ani opoziční reprezentace, dnes již mnohdy zcela odříznutá od vlivu na dění „v poli“ v Sýrii, nemá mnoho možností jednat. Z hlediska vojenského se v roce 2013 vedlo lépe Asadovým silám, především díky pomoci Hizballáhu a ostatně i pokračující frakcionalizaci opozice (Nassief 2014). Nicméně ani jedna strana konfliktu není s to dosáhnout rozhodujícího vítězství (srv. Jenkins 2014). Stejně tak strany (zejména pro režim) nemají výraznou motivaci usednout k jednacímu stolu, protože díky zahraniční podpoře mají dostatek zdrojů k pokračování bojů.

Předložená studie si klade za cíl představit základní skupiny aktérů ve válce v Sýrii (národní a pro-islamistická opozice, Kurdové, režim), a to především jejich ideologické afiliace, cíle a sféry působení. Tam, kde lze vycházet z relevantních zdrojů, jsou uvedeny rovněž vztahy s ostatními aktéry a pro průběh války velmi důležité zahraniční vazby. U některých skupin jsou zahraniční vztahy nejasné a spekulativní, proto nejsou do tohoto přehledu zahrnuty. Jednotlivé charakteristiky opozičních skupin umožňují získat představu o situaci v Sýrii a základních trendech. Právě díky uvedenému přehledu je možné lépe pochopit pokračující rozkoly mezi opozičními skupinami, kterým je věnována pozornost v další části práce. V závěru je nastíněno několik klíčových vlivů, které jsou podle autorů rozhodující pro další vývoj v Sýrii. Text čerpá především ze značného množství sekundárních zdrojů, a sice partikulárních analýz převážně z renomovaných think-tanků západní či regionální provenience (zejm. Turecko). Vzhledem k nepřehlednému množství analýz a dalších zdrojů informací tyto zdroje představují adekvátní a relativně spolehlivou informační základnu, která byla následně doplněna i o data získaná z primárních zdrojů (především novinové články). Práce vzniká syntézou dat sebraných ze sekundárních analýz, doplněnou o data z primárních zdrojů, přičemž klademe důraz na důslednou triangulaci dat. Právě tato datová základna rovněž umožnila identifikovat nejčastěji zmiňované klíčové aktéry v rámci jednotlivých skupin (především v nepřehledné paletě islamistických a nacionalistických uskupení). S ohledem na především přehledový charakter práce a její ambice poskytnout základní informace o aktérech války v Sýrii a poukázat na jejich pokračující fragmentaci považují autoři tyto zdroje za dostačující.

II. Přehled hlavních aktérů a jejich vazeb

2.1 Pro-islamistická opozice

Zcela klíčovou roli v syrském konfliktu hrají skupiny, které se s větším či menším důrazem hlásí k islámským idejím a náboženství u nich vytváří myšlenkový nebo morální rámec pro ozbrojený boj i jeho konečné cíle a představy o ideálním po-asadovském uspořádání Sýrie. Tato část se zaměřuje na hlavní ozbrojené skupiny tvořící pro-islamistickou opozici, na jejich pozici a sílu a na to, kým jsou podporovány a financovány. Z hlediska míry radikalismu je možné tyto islámské skupiny rozdělit na umírněné, z nichž nejvýznamnější jsou skupiny sdružené do syrské Islámské fronty, a radikální, jejichž taktika boje odpovídá teroristickým praktikám a jsou přímo či nepřímo napojeny na teroristickou síť.

Umírnění islamisté

Ozbrojené skupiny hlásící se k islámu působily v Sýrii s různou mírou úspěchu od počátku konfliktu. Významný přelom nastal v listopadu 2013, kdy se sedm¹ z nich spojilo do zastřešující sunnitské² organizace

1 Těmito skupinami jsou: Ahrar aš-Šám, Džajš al-Islám, brigáda Suqúr aš-Šám, brigáda al-Tawhíd, Liwa al-Haqq, Ansár aš-Šám a Kurdská islámská fronta.

2 Islámská fronta nemá jednotnou náboženskou ideologii, ve většině jejích skupin ale dominuje sunnitská větev islámu, kterou můžeme najít také u ideového podkladu Muslimského Bratrstva. (Gloria Center 2013). Někteří příslušníci se ale hlásí k salafismu.

s názvem Islámská fronta a vytvořilo tak dosud nejsilnější a nejpočetnější³ povstaleckou bojovou skupinu (Lund 2014). K těmto sedmi zakládajícím skupinám se přidala ještě více než desítka menších formací. Islámská fronta sebe samu definuje jako „*nezávislou vojenskou, politickou a sociální formaci, jejímž cílem je svrhnout režim Bašára Asada a vybudovat islámský stát postavený na Alláhově právu.*“ (Orhan 2014)

Islámská fronta neuznává autoritu západem respektované Syrské národní koalice, a i proto se těší finanční podpoře zemí Perského zálivu (Joscelyn 2014). Jeden z členů Islámské fronty, brigáda Jaysh al-Islam – sama složená ze 43 menších povstaleckých skupin – je nejvýznamnějším příjemcem saúdsko-arabských finančních zdrojů, a kromě toho je Saúdy podporována i diplomaticky (Black 2013). Díky tomu je jednou z nejsilnějších povstaleckých skupin vůbec. Saúdská Arábie se tak jednoznačně staví do opozice vůči Asadovu režimu, který je podporován jejím dlouhodobým politickým a mocenským rivalem, Íránem. Kromě skutečnosti, že si takto Saúdská Arábie mezi povstalci buduje spojence do budoucna, se tím také chce vyhnout situaci, v níž by Sýrie padla do nezvladatelného chaosu, ve kterém by hlavní slovo měli radikální džihádisté z an-Nusrá nebo ISIS⁴. Tyto skupiny totiž fungují nezávisle na Islámské frontě, a v bojích se často staví proti ní.

Působnost skupin Islámské fronty je výrazná v celé Sýrii. V provincii Idlib na severozápadě Sýrie při hranicích s Tureckem působí Ahrar aš-Šám, Ansár aš-Šám a brigáda Suqúr aš-Šám. V Aleppu má vliv brigáda al-Tawhíd a částečně i Kurdská islámská fronta. Liwa al-Haqq je činná v Homsu a přilehlém okolí (Orhan 2014). Vzhledem ke skutečnosti, že se situace mění každým dnem, je ale nejasné, jak dlouho si zmíněné skupiny své pozice udrží.

Radikální islamisté

Syrský konflikt je specifický velkým množstvím angažovaných aktérů, jejichž vzájemné boje vytvářejí chaotické prostředí, v němž se otevírá prostor pro radikální džihádisty nejen ze Sýrie, ale i ze zahraničí. V situaci, kdy radikální islamistické skupiny pomáhají místním obyvatelům se zajištěním základních potřeb, je pochopitelné, že tím získávají značnou podporu. Těmto ozbrojeným skupinám svým významem dominuje fronta an-Nusrá, napojená na teroristickou síť al-Kájda a Islámský stát v Iráku a Levantě (ISIS⁵).

Fronta an-Nusrá

Přibližně šestitisícová ozbrojená formace Džabhat an-Nusrá byla založena v únoru roku 2012 a jejím oficiálním vůdcem je Abu Muhammad al-Džulani (Stanford 2013). Hlavními cíli při založení podle zprávy Stanfordské univerzity bylo (1) ustanovit skupinu, která by sdružovala existující džihádisty do jedné společné organizace, (2) posílit islamistické zájmy v syrské občanské válce, (3) zvětšit vojenskou kapacitu skupiny zabavováním zbraní jiným ozbrojeným skupinám a jednotlivcům a trénováním rekrutů a pomocí dobytí a kontroly syrských měst vytvořit bezpečné ostrůvky pro všechny, hlásící se ke stejnému náboženskému přesvědčení, (4) vytvořit ze Sýrie islámský stát založený na právu šaría a konečně (5) založit chalífát na území Levanty⁶. Džabhat an-Nusrá je vedena na seznamu teroristických organizací OSN, USA, Velké Británie a Austrálie.

3 Údaje o celkovém počtu se ovšem zásadně liší. Zatímco některé zdroje (Sinjab 2013) uvádí asi 45 tisíc bojovníků, podle jiných (Orhan 2014) jde o přibližně 70 tisíc mužů ve zbraní.

4 An-Nusrá se s vysokou pravděpodobností těší finanční podpoře Kuvajtu, což vytváří rozkol právě mezi Kuvajtem a Saúdskou Arábií, jinak významnými regionálními spojenci. (Tastekin 2014)

5 Pro název Islámský stát v Iráku a Levantě se v médiích i odborné literatuře používá buď zkratka ISIL, nebo ISIS, podle toho, zda je v názvu použit výraz „Levanta“, nebo „Šám“, což je arabský výraz označující tutéž oblast.

6 Pojmem Levanta je tradičně označována geografická a kulturní oblast Východního Středomoří, rozkládající se přibližně mezi Anatolií a Egyptem. Jednotné geografické vymezení ale neexistuje a jednotlivé definice se rozcházejí. Výraz pochází z latiny a označuje „zemi vycházejícího slunce“.

Co se týče ideologického zařazení, an-Nusrá je přímo napojena na globální teroristickou síť al-Kájda a hlásí se k radikálnímu sunnitskému proudu, saláfistickému džihádismu, který odmítá jak demokracii, tak šíitskou vládu (MAITIC 2013).

Jedním z prostředků boje Fronty jsou sebevražedné atentáty, které v některých případech dodávají skupině na efektivitě i prestiži mezi ostatními islamistickými skupinami. Pro příklad uskutečněných útoků můžeme nahlédnout opět do stanfordské zprávy, která informuje o události z října 2012, při níž tři sebevražední atentátníci útočící na vládní síly odpálili sebe i auta plná výbušnin v centru Aleppo.

Kromě ozbrojeného boje se ale členové an-Nusrá zaměřují i na nejrůznější charitativní a humanitární akce pro civilní syrské obyvatelstvo, čímž si získávají jeho podporu (Manfreda 2014). Působí téměř po celé Sýrii, v jedenácti z celkových třinácti syrských provincií (Stanford 2013).

Silným nástrojem propagandy jsou i média a sociální sítě – an-Nusrá má své účty na Twitteru⁷ i na Facebooku a zveřejňuje propagandistická videa na internetové stránce „*Al Manara Al Bayda*“. Materiální podporu čerpá od podporovatelů a příznivců al-Kájdy. Finanční zázemí Fronty je tak velké, že umožňuje jejím členům disponovat daleko lepší výzbrojí i výstrojí, než má například západem politicky podporovaná Svobodná syrská armáda. Existují nedoložená podezření, že zdroje Fronty pocházejí nejen od soukromých podporovatelů, ale i od vlád Turecka či některých zemí Perského zálivu⁸ (The National 2014). Tato podezření by mohla podporovat i skutečnost, že v Kataru či Saúdské Arábii se většina lidí hlásí právě k saláfismu.

ISIS – Islámský stát v Iráku a Levantě

Informace o vzniku této radikální sunnitské povstalecké organizace jsou nejednoznačné a navzájem se liší. Blízkovýchodní zpravodajský server Al-Monitor klade kořeny vzniku skupiny do roku 2006, kdy byl založen Islámský stát v Iráku (ISI) spojením několika skupin včetně al-Kájdy v Mezopotámii, vedené Abú Musabem al-Zarkáwím (Anjarini 2013). Po jeho zabití a dalších výměnách v čele ISI převzal pozici velitele Abu Bakr al-Baghdádí, který hrál klíčovou roli také při založení fronty an-Nusrá. S rozpoutáním občanské války v Sýrii pak došlo k rozšíření zájmu i působišť organizace a jejímu přejmenování na Islámský stát v Iráku a Levantě (ISIS). Je důležité poznamenat, že vzájemné vazby mezi ISIS a an-Nusrá jsou přinejmenším komplikované. Zatímco v dubnu roku 2013 označil Baghdádí oficiálně an-Nusrá za svou větev, která by mu měla podléhat, velitel al-Nusrá Muhammad al-Julani vyhlásil příslušnost k teroristické síti al-Kájda a od ISIS se distancoval. (Global Post 2013). V únoru 2014 ale al-Kájda odmítla spolupráci a další spojování s ISIS. Mezi ozbrojenci z ISIS a an-Nusrá probíhají intenzivní boje, přičemž na stranu an-Nusrá se přidávají i členové Islámské fronty (Suleiman Ali 2014).

Hlavním působišťem ISIS, která má pravděpodobně mezi třemi až pěti tisíci členy, jsou provincie ar-Raqqa, Idlib a město Aleppo. Vliv ještě před časem drželi ve východní provincii Deir az-Zúr, odkud ale byli vytlačeni bojovníky z an-Nusrá v únoru 2014 (Suleiman Ali 2014). Vůdcem skupiny je Abú Bakr al-Baghdádí.

Ideologicky jde rovněž o saláfistický džihádismus, rozkol mezi an-Nusrá a ISIS tedy není založen na náboženských, ale spíše osobních neshodách (Anjarini 2013). Politické cíle ISIS překračují hranice Sýrie – odtud i název Islámský stát v *Iráku a Levantě*. V cestě k jejich naplnění používají, podobně jako an-Nusrá, sebevražedné atentáty, mířící nejen na jiné opoziční skupiny (včetně členů Islámské fronty nebo Svobodné syrské armády), ale i na šíitské nebo alawitské civilisty. Členové ISIS často napadají oblasti ovládané jinými opozičními silami namísto toho, aby obsazovali ty, které má pod kontrolou režim. Je jim připisováno i zabití vůdce skupiny Ahrar aš-Šám, Husajna Sulejmana. Některé opoziční skupiny proto podezírají ISIS ze spolupráce se silami Bašára Asada (Orhan 2014). Podle informací Al-Monitoru nedošlo až do listopadu 2013 k jedinému přímému střetu mezi ISIS a silami režimu (Anjarini 2013).

Zahraniční vazby ISIS vedou k Saúdské Arábii.

⁷ <https://twitter.com/JbhatALnusraeng>

⁸ Viz pozn. č. 4 o podpoře Kuvajtem.

Další skupiny

S ohledem na rozsah práce není možné zahrnout větší množství pro-islámských opozičních ozbrojených skupin. Kromě výše zmíněných, jejichž činnost klíčovým způsobem ovlivňuje situaci na bojišti, ale pochopitelně existují stovky dalších, méně významných. Zmínme ještě alespoň jednu, na níž lze velmi dobře demonstrovat transnacionální povahu konfliktu, stejně jako křehkost a snadnou fragmentaci jednotlivých skupin v důsledku vnitřních rozkolů – tedy oba znaky, které tvoří zásadní charakteristiky syrské války. Touto skupinou je při hranicích s Tureckem operující skupina Džajš al-Muhadžirin wa al-Ansár⁹, jejímž zakladatelem je Tarkhan Batirashvili, lépe známý pod jménem Abu Umar aš-Šišání¹⁰ (Paraszczuk 2013). Jedná se o čečenské, francouzské, marocké, turecké, turkmenské a další muslimy, kteří do Sýrie přišli bojovat za ustanovení islámského státu. Šišání vyhlásil koncem roku 2013 spojení s velitelem ISIS Abú Bakrem al-Baghdádím (Joscelyn 2013), což se nesetkalo s podporou větší části členů Džajš al-Muhadžirin wa al-Ansár. Z poměrně vysokého počtu tisíce bojovníků v březnu 2013 se skupina rozpadla a v prosinci téhož roku zůstalo činných jen přibližně 200 členů (Valley 2013).

2.2 Národní opoziční skupiny

Každá ze zde zmíněných opozičních skupin má svou vlastní představu o tom, jak by měla vypadat Sýrie po pádu Asada. Tyto představy se však značně liší a jsou z velké míry odvozeny od motivů jednotlivých aktérů. Jinou představu o podobě poválečného uspořádání tak budou mít islamisté a jinou Kurdové. Do následující kapitoly jsme se rozhodli zařadit ty skupiny a koalice, které nedávají v otázce poválečné podoby Sýrie do popředí náboženský akcent (srov. Heywood 2005). Termín *národní opozice* se zde v případě Národní koalice překrývá s mediálním pojmem *politická opozice*.

Národní koalice

První z takto orientovaných organizací je politická exilová opozice s názvem Národní koalice syrské revoluce a opozičních sil (dále jen NC). Vznikla v listopadu roku 2012, sídlí v Egyptě a má kanceláře po Evropě. Ve svých stanovách má zmíněné i vazby na Svobodnou syrskou armádu (FSA), se kterou spolupracuje na vojenské úrovni za cílem ochrany civilistů a jejich práv (National Coalition 2014). V čele NC stojí Ahmad al Assi Džarba, bývalý politický vězeň a aktivista, jemu předcházeli Moaz al-Khatib, velmi mediálně známá tvář. O popularitě předchozího prezidenta svědčí i fakt, že po jeho odstoupení část FSA odmítla uznat legitimitu nového vedení (Chulov 2013). Khatib svou popularitu získal pravděpodobně díky svému dřívějšímu působení na Umajjovské mešitě v Damašku. Pro koordinaci mezi NC a FSA byla vytvořena Společná rada pro vrchní vojenské velení (SMC), což je třicetičlenný výbor (National Coalition 2014).

Syrská revolucionářská fronta

Na začátku prosince 2013 vznikla další organizace zaštiťující 14 opozičních skupin. Jedná se o Syřskou revolucionářskou frontu (SRF) (SRF 2013).

SRF je založena na poměrně významných aktérech, jako je například Syria Martyrs' Brigade, kdysi významný aktér v Idlibské oblasti, který čerpá finanční i jiné zdroje ze Saúdské Arábie. Její velitel Džamal Máruť se proslavil především tím, že v roce 2012 pod vlajkou FSA údajně jako první sestřelil syřskou stíhačku MiG (Maktabi 2012). Dalšími významnými členy této koalice jsou dva Farúqské bataliony, donedávna jedny z největších opozičních frakcí, které se však nevyhnuly dalšímu štěpení. (Lund 2013a). Farúqské bataliony vznikly v roce 2011 v provincii Homs a rychle si vytvořily síť po celé Sýrii. První

⁹ Název, v překladu „*armáda emigrantů a pomocníků*“, odkazuje ke Koránu, v němž slovo *muhadžirin* (= emigranti) označuje první muslimy, kteří společně s Mohamedem odešli v roce 622 n. l. z Mekky do Medíny, slovo *ansár* (= pomocníci) pak první muslimy v Medíně.

¹⁰ aš-Šišání znamená v arabštině „Čečenec“ a je odkazem na Batirashviliho kavkazský původ.

štěpení však nastalo již v roce 2012 a dále pokračovalo v souvislosti s odlišnými představami čelných osobností o tom, jakým směrem by se měly bataliony ubírat (Lund 2013b).

Vytvoření SRF se dá považovat za reakci na konsolidaci islamistického tábora. Za zmínku jistě stojí i vztah mezi SRF a NC. Vzhledem k vzájemné doktrinní blízkosti těchto dvou subjektů se jedná o spojence. NC uvítala vznik SRF a člen MSC Qassim Sádeddin řekl, že SRF byla vytvořena právě jeho radou a že se jedná o budoucí národní armádu (Lund 2013a.).

Perspektivy a výzvy syrské národní opozice

Informace o situaci v syrských opozičních skupinách není snadné analyzovat. Velmi často dochází ke změnám ve vedení a není výjimkou, že se ze silné opoziční skupiny stane v průběhu několika týdnů skupina s marginálním významem, či naopak. Vznik SRF na konci roku 2013 vydává jasný signál – FSA není schopná efektivně vést vojenské operace a potřebuje podpořit. Se slábnoucí vojenskou výkonností těchto koalic, posilujícím vlivem islamistů a poměrně zdařilou vojenskou kampaní Asadova režimu v roce 2013 se tedy dá bez nadsázky říci, že národní uskupení, jak jsme je pro účel této práce označili, jsou v krizi. Otázkou je, zdali jejich opětovná konsolidace v podobě vzniku SRF dokáže trendy posledních měsíců změnit. Problém je však taktéž v nekonzistenci, s jakou zahraniční partneři poskytují opozici podporu. Pokud ji například srovnáme s tím, jaké podpory se dostává vládnímu vojsku, je zde veliký kvalitativní i kvantitativní rozdíl (viz kapitola Síly režimu Bašára Asada). Právě neochota, někdy však dobře odůvodněná (např. americké zbraně poskytnuté FSA se dostaly do rukou islamistů (Sly 2013)), k poskytnutí materiální či jakékoliv jiné podpory udržuje organizace, jako je SRF, v nejistotě.

Další problém, se kterým se organizace typu FSA či SRF potýkají, je nejednotnost – a to nejednotnost ve velení i nejednotnost frakcí, které do těchto opozičních koalic vstupují. Přestože mají stejný cíl – svrhnout Asadův režim –, tak po delší spolupráci a delší společné kampani se začínají projevovat odlišné motivace jednotlivých velitelů skupin, stejně tak jako odlišné představy o případném poválečném uspořádání. Právě narůstající délka trvání konfliktu a jeho z dnešního pohledu neočekávané brzké řešení tyto frustrace ještě znásobují. Za negativní faktor ovlivňující motivaci a jednotu těchto skupin lze taktéž považovat trend posilování islamistické opozice.

2.3 Síly režimu Bašára Asada

Opomenout nelze bezpochyby ani síly stojící za režimem Bašára Asada. Jak bude zmíněno v následující kapitole, nejedná se pouze o oficiální syrskou armádu, ale také o neoficiální ozbrojené složky ve službách státu a v neposlední řadě zahraniční aktéry sdílející představu o tom, že Asadův režim by měl u moci zůstat nadále (i když někteří aktéři mají i plány, které počítají s tím, že Asad bude svržen). Důkladná analýza režimu Bašára Asada a proměn jeho role v syrském konfliktu je však kvůli rozsahu tohoto příspěvku nemožná. Pokusíme se tedy nastínit trendy a některé klíčové aktéry.

Syrská armáda a pro-asadovské milice

Protože Syrská revoluce v průběhu svého konání změnila radikálně charakter (od zprvu nenásilných demonstrací až po regionální válku), musel na tuto změnu reagovat i režim. Těchto změn si všimá i Holliday, který celkově změnu pozice vládního režimu popisuje jako posun z pozice protipovstalecké do pozice občansko-válečné (Holliday 2013). Jednou z těchto pozic je posun, který nastal, když se režimní síly zaměřily na urbanizovaná sídla. Došlo tak k velkému přesunu obyvatel, kteří museli své domovy opustit – to vedlo k narušení etnického a sektářského uspořádání, které svou podobu získávalo po celá staletí.

Další úroveň změn v pozici režimních sil představuje posun od ryze armádních operací k operacím za účasti milic. Dvě nejznámější z těchto para-militárních organizací spadají do označení *Shabiha* a obě mají tradici již několik desetiletí. První z nich je *Jaysh al-Sha'bi* (lidová armáda), která čítala v roce 2011 cca

100 000 mužů a je pevně vázána na vládnoucí stranu Baas. Druhou z nich představuje síť lokálních organizací nazývajících se *Ijlan sha'biya* (lidové výbory) (Ibid.). Tyto vládní milice se především od roku 2012 staly nedílnou, byť neoficiální součástí provládních sil.

Zahraniční prorežimní aktéři

S největší pravděpodobností by se režimu Bašára Asada nepodařilo přežít do dnešních dnů, nebýt podpory ze zahraničí. Nejvýznamnějšími prorežimními zahraničními aktéry jsou Írán, Rusko a libanonský Hizballáh. Je pravděpodobné, že bez jejich podpory by Asad padl podobně rychle jako tuniský exprezident Ben Ali nebo egyptský exprezident Mubarak. Zatímco zahraniční materiální podpora opozice je nekonzistentní, režim má poměrně stabilní přísun zahraniční podpory (Landis 2014), a to hned v několika podobách. Například Írán poskytuje prorežimním silám poradenské služby (například training, organizace, zpravodajské techniky) i materiální podporu (Fulton et al. 2013: 10-16). Zatímco Írán má poměrně čitelnou strukturu (viz Ibid.: 14), která zajišťuje distribuci dodávek a služeb adresátům uvnitř Asadových struktur (Ibid.), Ruská federace za tímto účelem využívá zprostředkovatele a zásobuje nepřímo, dodávky však obsahují poměrně pokročilé technologie (špionážní bezpilotní letouny, naváděné střely či náhradní díly pro bojovou techniku) (Saul, Hafezi 2014).

Ze zahraničních aktérů se pravděpodobně v nejtěživější situaci ocitá libanonský Hizballáh. Ten se na rozdíl od ostatních výše zmíněných aktérů zapojil mnohem více přímo do bojových akcí (Fulton et al. 2013). Problémem se však stal *spill over effect*, kdy nasazení libanonských šitů přináší velká rizika pro vnitřní libanonskou bezpečnost (Ibid.).

„Umírněná opozice“

V souvislosti s popisem režimu Bašára Asada a jeho role v syrském konfliktu je potřeba zmínit taktéž skupinu s názvem Národní kooperační orgán pro demokratickou změnu (NCB). Tato platforma vznikla v červnu 2011 a stanovila si tři principy – žádná zahraniční vojenská intervence, žádné sektářské a náboženské podněcování a žádné násilí a militarizace revoluce. Poměrně originální snahou v kontextu syrského konfliktu byl úmysl sjednotit opozici, posadit ji ke stolu s Asadem a dohodnout se na uvolnění situace a demokratizaci společnosti. Právě dialog s Asadem vnitřně rozdělával NCB – jeden tábor s ním souhlasil a viděl ho jako jediný možný způsob nenásilného řešení konfliktu – druhý tábor však z rozličných důvodů jakýkoliv kontakt s Asadem odmítal, neboť režim chápal jako čistě zločinecký (CMEC 2012).

Jak je z principů NCB a současné situace zřejmé, nepodařilo se naplnit stanovené cíle. Skupina v současnosti nevykazuje známky aktivity.

2.4 Syrští Kurdové

Syrští Kurdové jsou reprezentováni Stranou demokratické unie (PYD) vzniklou již v roce 2004, která je navázaná na převážně v Turecku operující Kurdskou stranu pracujících (PKK). Konflikt mezi Kurdy a ostatními aktéry v Sýrii představuje jednu z rovin transnacionalizované války v Sýrii. *International Crisis Group* jej trefně nazvala „zápas uvnitř zápasu“ (ICG 2013b). Navzdory spíše zdrženlivému postoji Kurdů v počátcích povstání brzy získali prominentní pozici v severních částech země. Kurdové jsou si velice dobře vědomi neslučitelnosti svých zájmů, a sice vytvoření kvazi-státní entity v severní Sýrii, se zájmy opozice i režimu. Kurdská území jsou strategicky důležitá, protože jsou zde vodní zdroje, úrodná půda, klíčové hranice s Tureckem a značná část ze syrských zásob ropy a plynu (Malas et al. 2013; Kajjo 2013). Trvalá kontrola této důležité oblasti je zcela nepřijatelná pro kohokoliv, kdo by vládl Sýrii jako celku. Z hlediska krátkodobého se jedná o lákavou kořist především pro opoziční skupiny (přístup ke spojencům v Turecku, možnost ekonomického využití válkou méně dotčených oblastí, zisky z ropy apod.).

PYD si vybudovala silnou pozici a stala se skrze kombinaci strategie kooptace, likvidace a zastrahování ostatních kurdských stran takřka výhradním reprezentantem Kurdů disponujícím navíc monopolem na

násilí (Savelsberg 2013; ICG 2013b; ORSAM 2013b). PYD v čele se Salehem Muslimem zvolila strategii opatrného posilování své pozice a získávání ozbrojených kapacit (hlavně za asistence zkušených kádrů z PKK – viz Çevikalp 2012; ICG 2013b) a zachování nominální neutrality v konfliktu. Nicméně od poloviny roku 2012 se neutrální pozice stala neudržitelnou – v té době se z kurdských oblastí bez boje stáhla většina Asadových sil (Tanir et al. 2012) a přenechala kontrolu severních částí země Kurdům s kalkulací, že ti zadrží rozpínající se opoziční síly na severu země, kde více a více dominují islamistické brigády jako ISIS, Jabhat an-Nusrá, Ahrar aš-Šám apod. (Nassief 2014). Vztahy mezi Kurdy a opozičními ozbrojenými skupinami se nadále zhoršovaly a setkáváme se s omezenými ozbrojenými srážkami, nicméně od poloviny roku 2013 probíhají zcela otevřené boje mezi PYD a opozičními skupinami. Islamistické brigády se snaží v několika ofenzívách obsadit strategický hraniční přechod s Tureckem Ra's al-ʿAjn a další kurdské pozice v provincii al-Hasaka, v okolí Afrinu i v Aleppu (např. ORSAM 2013; viz podrobnou mapu situace v Sýrii na Wikipedia 2014). Kurdové odpověděli několika úspěšnými protiofenzívami do října 2013 do ledna 2014, kdy se jim podařilo konsolidovat ovládané teritorium především ve strategické provincii al-Hasaka a takřka úplně vytlačit opoziční síly a rovněž ovládnout hranici s Irákem v al-Ja'rubíja (např. Bernstein 2013; Wilgenburg 2013a; viz mapu č. 1).

Lidové obranné jednotky (YPG), jak se nazývá vojenské křídlo PYD, jsou poměrně schopnou a vyspělou silou, která disponuje taktickou převahou nad opozičními skupinami díky centrálnímu velení a pozornosti věnované výcviku. Kurdům se podařilo díky podzimním ofenzívám obsadit i oblasti (zejm. v guvernorátech al-Hasaka, ar-Raqqa), které neobývají většinou Kurdové, jsou ovšem klíčové pro vytvoření kompaktního území kontroly. PYD se snaží využít nechuť zejména křesťanů, ale i Turkmenů a i některých arabských kmenů vůči přítomnosti islamistických skupin a prosazuje strategii jejich kooptace a spolupráce s nimi za účelem zvýšení své legitimacy (např. Glioti 2013; Zaman 2014; Wilgenburg 2014a). Usilují o získání podpory jiných etnik pro projekt přechodné vlády a vlád kurdských „kantonů“ realizovaný od listopadu 2013 (Wilgenburg 2013b). Tento krok posvěcený již v červenci 2013 na *9. shromáždění Svazu komunit Kurdistánu* kontrolovaném PKK vyvolal odsouzení nejen opozičních skupin, ale i Turecka či Barzáního Iráckého Kurdistánu, který soupeří s PKK o nadvládu nad pan-kurdským národním hnutím (ICG 2013b; Lund 2014; Rudaw 2013b; Hürriyet 2013a).

PYD nemá kromě PKK žádné strategické spojence a regionální hráči hledí na kurdské snahy o vytvoření kvazistátní entity s nelibostí. Na druhé straně taktická spolupráce a *ad hoc* aliance v poli probíhají mezi Kurdy a aktéry variujícími od lokálních kmenových milicí, přes jednotky SSA až k silám režimu Bašára Asada. Situace je extrémně nepřehledná a různé ozbrojené skupiny mění svoji loajalitu a spojence dle potřeby; nově například SSA v okolí Aleppa opět spolupracuje s Kurdy proti ISIS, přestože ještě minulý rok spolu tvrdě bojovali (Wilgenburg 2014b). Spolupráce probíhá i s ostatními skupinami (sunnitští Arabové, křesťané...), nicméně tyto aliance mohou velice snadno trvat pouze do té doby, dokud je tu společný nepřítel v podobě islamistů. Vztahy mezi Kurdy a jinými etniky jsou tradičně velice napjaté díky Asadově dekádě trvající záměrné marginalizaci Kurdů na úkor jiných skupin na severu Sýrie (např. Tejel 2009; KurdWatch 2009a). Tyto skupiny pochopitelně mají obavy z kurdské pomsty navzdory ujištěním PYD, že mohou žít v míru s Kurdy, a zároveň si chtějí uchovat svoji dosavadní prominentní pozici (Kurdistan Tribune 2013).

PYD takticky spolupracuje především s režimem Bašára Asada, protože z krátkodobého hlediska se jejich zájmy překrývají. Kurdové zamezují opozici působit na severu země, tolerují vládní vojáky na zbylých velkých základnách, zároveň se objevují zprávy o kurdské ochraně ropných polí v al-Hasaka a prodeji ropy režimu apod. (KurdWatch 2013a; ARA News 2013b). Stále se ale jedná o pouhý dočasný *modus vivendi*, který nebude mít dlouhého trvání. *„V mnoha ohledech je PYD jen o něco víc než uskupení sloužící zoufalému režimu k udržení kurdských oblastí v klidu, a proto je režim ochoten jim propůjčit i určitou autoritu. (...) Každá strana ale ví, že modus vivendi je pouze dočasný; Asad s největší pravděpodobností obrátí svoji pozornost k podřízení Kurdů, když bude schopen rozdrtit SSA a další rebely, a PYD si taky uvědomuje blížící budoucí zápas.“* (Barfi 2013) Pro Kurdy je navíc vysoce riskantní se definitivně přidat k jedné ze stran geopolitického soupeření se sektářským rozměrem šíité versus sunnité.

III. Rozkoly v opozičním táboře

V této kapitole nastíníme podle našeho názoru klíčové faktory, které mají vliv na pokračující fragmentaci opozičních skupin. Jednotlivé faktory a jejich důležitost jsme identifikovali za pomoci aplikace strukturované analytické metody brainstorming (U. S. Government 2009).

Prvním důležitým vlivem na narůstající fragmentaci opozice jsou **různá očekávání opozičních skupin**. Bez nadsázky je v současnosti jejich společným jmenovatelem pouze cíl v podobě svržení režimu prezidenta Bašára Asada. Jejich představy o budoucím uspořádání Sýrie a ostatně i samotná podoba cesty ke svržení režimu jsou diametrálně odlišné. Na počátku konfliktu zde existovala tzv. demokratická opozice, ať již přímo na území Sýrie či organizovaná v zahraničí mimo jiné i za účasti zahraniční politické emigrace. Nicméně postupem času tyto skupiny zcela odtržené od reality v poli ztrácely jakýkoliv vliv na dění uvnitř Sýrie, natož přímou kontrolu nad opozičními ozbrojenými skupinami. Jak národní, tak pro-islamistické proudy (byť se tyto v mnohém překrývají a nelze je striktně odlišit) navíc prosazují sunnizaci a arabizaci, a tím pádem se stávají nepřijatelné pro ostatní etnika. Ač se může jevit, že „politická opozice“ organizovaná v zahraničí a reprezentovaná Syrskou národní radou obsahuje i zástupce jiných etnik (např. předsedou byl od dubna do července 2013 syrský křesťan George Sabra), tak má minimální vliv na dění v poli.

Druhým faktorem, který zároveň posiluje vliv faktorů dalších, je jednoduše **dlouhé trvání konfliktu**. Umírněné opoziční skupiny se základnou v zahraničí byly marginalizovány, jejich vliv na dění v Sýrii se snížil na minimum, stejně tak se objevují lokální křivdy a nejistoty, vytváří se ztracená generace zasažená válkou apod. Tři roky konfliktu rovněž přinesly **radikalizaci řady lidí a odchod umírněných aktérů** či schopných lidí ze země. Sýrie se naopak stala oblíbenou destinací radikálních islamistů z mnoha zemí světa, kteří díky svým zkušenostem a zdrojům tvoří nezanedbatelnou sílu a je třeba s nimi počítat (především s ohledem na to, že jsou zcela nekonstruktivním aktérem, se kterým se obtížně bude jednat).

Válka v Sýrii je hřištěm pro geopolitické soupeření regionálních aktérů. Střetávají se zde zájmy Íránu, Ruska a na druhé straně států Perského zálivu s predominancí Saúdské Arábie; dalším klíčovým hráčem je pak Turecko. Zároveň se zde angažují západní mocnosti jako USA, Velká Británie a Francie. Trvajícím **podpora zahraničních aktérů**, ať už materiální, politická či finanční, je podle našeho názoru hlavním důvodem, proč je jednak ukončení konfliktu v nedohlednu (obě strany totiž mají donory a „nevykrváci“, ani nemají motivaci se dohodnout) a jednak jednotliví sponzoři podporují sobě nakloněné opoziční elementy, které spolu mnohdy soupeří. Nacházíme se tak v situaci, kdy si s jistotou mírou nadsázky každý hráč podporuje „svoje povstalce“ v poli a jejich rozdílné zájmy brání utvoření jakékoliv jednotné opozice.

Zároveň je třeba mít na zřeteli **historické pozadí a sociálně-politický kontext konfliktu**. Tuhý režim Asadovy rodiny na jedné straně zakonzervoval mnohé napjaté vztahy mezi etnickými skupinami a na straně druhé svými politikami kooptace či přesídlování vytvářel křivdy další (zmiňme příklad nasídlení arabských kmenů na sever Sýrie do kurdských oblastí v 70. letech). Centrum rovněž uměle vytvářelo vládnoucí struktury, které neodrážely etnické složení okresů ani guvernoratů. S tvořícím se **mocenským vakuem** zmizel garant vytvořené mocenské organizace, na povrch začaly vyplouvat staré křivdy a mnozí aktéři vidí šanci ve zvrácení své druhořadé pozice (např. Kurdové) a jiní se zase obávají pomsty těch, na jejichž úkor měli prominentní pozici (např. Arabové v arabském pásu na hranici s Tureckem). V období existenční nejistoty mnozí lidé hledali náhradního garanta bezpečnosti a silně se **organizují podél kmenových linií**, což pochopitelně opět přispívá k frakcionalizaci, protože každý kmen a jeho lídři prosazují své partikulární zájmy. Stejně tak se v situaci masivních přesunů obyvatelstva, které utíká před válkou, narušují tradiční komunity a mění se etnická struktura jednotlivých měst či okresů.

IV. Závěr

Předkládaný text přinesl základní přehled nejvýznamnějších skupin bojujících v syrském konfliktu a shrnul dosavadní trendy jak v opozičních skupinách, tak i v pro-asadovském táboře. Z této analýzy je více než patrná komplexnost celé situace. Navíc syrské *theatrum belli* komplikují rozkoly a rozpady koalic, což způsobuje proměny jak v počtu opozičních subjektů, tak v koncentraci sil. Jednotlivé skupiny, kterých

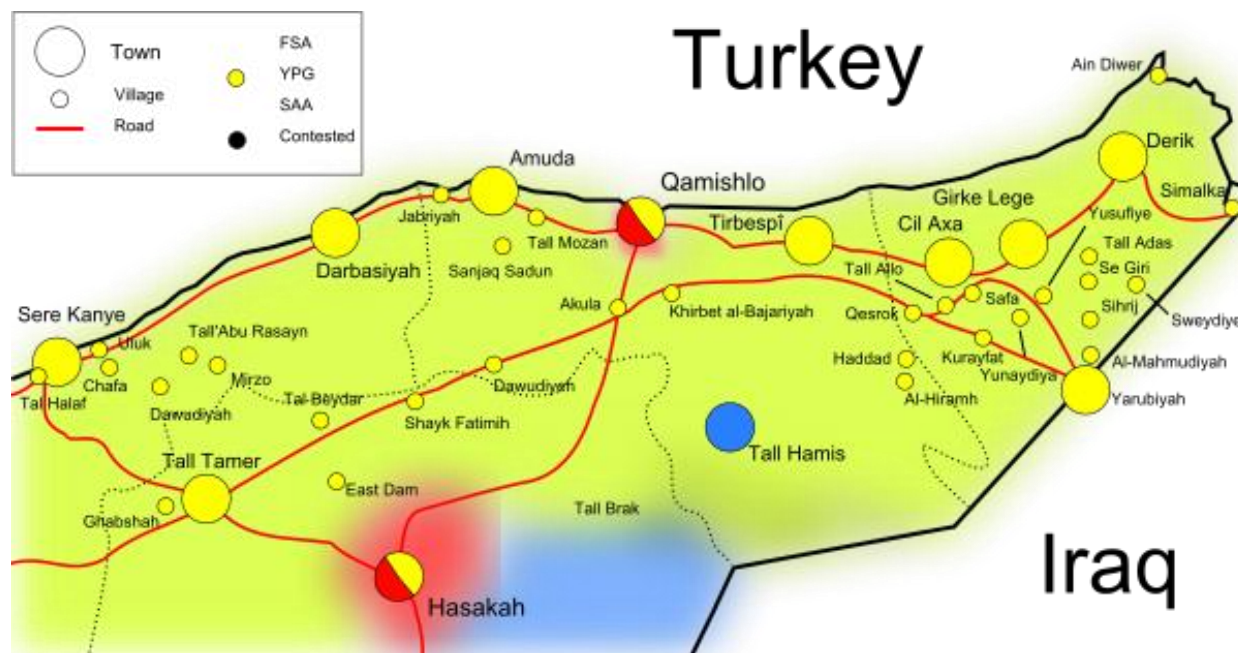
jsou v Sýrii tisíce, si totiž mnohdy uvědomují své limity, a proto se spojují do koalic – jejich motivace však časem opadá a objevují se rozdíly. Z tohoto důvodu by pokus o naprosto detailní popsání vztahů mezi jednotlivými skupinami byl vyčerpávající – a to nejen pro výzkumníka, ale i pro čtenáře.

Podíváme-li se na konflikt optikou regionální a bezpečnostně-komplexní, je třeba pamatovat na významnou roli zahraničních aktérů. Pro účely naší práce byly skupiny rozděleny do čtyř skupin – islamisty, národní opozici, Kurdy a režim. Každá z těchto skupin má své specifické vazby na zahraniční partnery a každá z nich má určitou míru podpory. Právě tato podpora umožňuje takto dlouhé trvání konfliktu. Je vysoce pravděpodobné, ne-li téměř jisté, že konflikt je touto podporou vyživován a není možné jeho ukončení, pokud se charakter zahraniční (a to především vojenské) podpory nezmění, nebo nezanikne úplně.

Budoucí vývoj konfliktu je dle našeho názoru determinován hlavně tímto fenoménem. Pokud by se například Ruská federace a Írán rozhodli, že přestanou zásobovat a podporovat (a to i na diplomatické úrovni) Asadův režim, s největší pravděpodobností by nebyl schopen najít si dostatečnou náhradu, která by mu poskytla zdroje stejného rozsahu. To samé nicméně platí i u islamistů či opozičních skupin, které jsme označili pro účely této práce jako *národní*.

Konflikt, který si vyžádal více než sto tisíc obětí a miliony osob donutil opustit své domovy, je zatím silně podněcován i ideologicky. Vzhledem k tomu, že Sýrie je bezprostředně ohrožena propadem do začarovaného kruhu, který známe u tzv. failed states, mnoho skupin využívá oslabení moci na periferiích a snaží se realizovat své vlastní státotvorné projekty. Jedním z nejzřetelnějších je projekt ISIS a je docela možné, že se dočkáme podobné situace, k jaké došlo v irácké provincii Anbar – tedy jednostranné vytvoření kvazistátních útvarů.

Existuje mnoho scénářů vývoje, od zachování režimu, přes optimistický transformační scénář zahrnující široký konsenzus, až po začarovaný kruh failed state. Loňská kampaň byla pro pro-asadovské síly úspěšná a jeho pozice byla posílena – to však v budoucím vývoji konfliktu nemusí být směrodatné, velkou měrou záleží na zahraničních aktérech a mezinárodním společenství, které je však v otázce Sýrie paralyzováno.

Mapa č. 1: Situace v al-Hasaka v lednu 2014 (Wikipedia 2014c)

Literatura:

- Anjarini, Suhaib. 2013. „The Evolution of ISIS.“ In: *Al-Monitor*, 1. 11. 2013. on-line text, (cit. 2014-02-20). (<http://www.al-monitor.com/pulse/security/2013/11/syria-islamic-state-iraq-sham-growth.html#>)
- ARA News. 2013b. „Oil fields north Syria: The undeclared PYD-Assad agreement.“ In: *ARA News*, 20. 11. 2013. (<http://aranews.org/en/home/kurdish-region/787-oil-fields-north-syria-the-undeclared-pyd-assad-agreement.html>)
- Barfi, Barak. 2013. *The Fractious Politics of Syria's Kurds*. Washington Insitute, Policy Watch 2184. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-fractious-politics-of-syrias-kurds>)
- Bernstein, Eric. 2013. *The Serekeniye Martyr's Offensive: Kurds Consolidate Control in Hasaka*. Institute for Study of War. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://iswsyria.blogspot.com.tr/2013/11/the-serekeniye-martyrs-offensive-ypg.html>)
- Black, I. 2013. „Syria Crisis: Saudi Arabia tu spend millions to train new rebel force.“ In: *The Guardian*, 7. 11. 2013. on-line text, (cit. 2013-12-28). (<http://www.theguardian.com/world/2013/nov/07/syria-crisis-saudi-arabia-spend-millions-new-rebel-force>)
- Çevikalp, Mesut. 2012. „Pro-Kurdish Democratic Union Party is Syria's KCK, says expert.“ In: *Today's Zaman*, 30. 9. 2012. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<http://www.todayszaman.com/news-293810-pro-kurdish-democratic-union-party-is-syrias-kck-says-expert.html>)
- CMEC. 2012. „National Coordination Body for Democratic Change.“ Carnegie Middle East Center. on-line text. (cit. 2014-04-24). (<http://carnegie-mec.org/publications/?fa=48369>)

- Fulton, Will – Holliday, Joseph – Wyer, Sam. 2013. *Iranian Strategy in Syria*. AEI's Critical Threats Project and Institute for the Study of War. on-line text. (cit. 2014-04-24). (<http://www.understandingwar.org/sites/default/files/IranianStrategyinSyria-1MAY.pdf>)
- Glioti, Andrea. 2013. „Syriac Christians, Kurds Boost Cooperation in Syria.“ In: Al-Monitor, 20. 6. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/06/syria-syriacs-assyrians-kurds-pyd.html>)
- Global Post. 2013. „Qaeda in Iraq confirms Syria's Nusra is part of network.“ on-line text, (cit. 2014-02-20). (<http://www.globalpost.com/dispatch/news/afp/130409/qaeda-iraq-confirms-syrias-nusra-part-network>)
- Gruberová, Zuzana. 2014. *Konference Ženeva II přehledně*. Sekuritáci – Studentský portál (ne)jen o bezpečnosti, 2. 2. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.sekuritaci.cz/konference-zeneva-ii/>)
- Heywood, Andrew. 2005. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Holliday, Joseph. 2013. *The Assad Regime. From Insurgency to Civil War*. Institute for Study of War. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.understandingwar.org/sites/default/files/TheAssadRegime-web.pdf>)
- Hürriyet. 2013a. „Kurds declare an interim administration in Syria.“ In: *Hürriyet Daily News*, 12. 11. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.hurriyetaidailynews.com/kurds-declare-an-interim-administration-in-syria.aspx?pageID=238&nID=57832&NewsCatID=352>)
- Chulov, Martin. 2013. „Moaz al-Khatib's resignation plunges Syrian opposition into chaos.“ In: *The Guardian*, 24. 3. 2013. on-line text, (cit. 2014-04-24). (<http://www.theguardian.com/world/2013/mar/24/moaz-al-khatib-resignation-syrian-opposition>)
- IHS Jane's. 2013. *Analysis: Syria's insurgent landscape*. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<http://www.ihs.com/pdfs/Syrias-Insurgent-Landscape-oct-2013.pdf>)
- International Crisis Group. 2013b. *Syria's Kurds: A Struggle Within a Struggle*. Middle East Report No. 136. on-line text, (cit. 2013-10-30). ([http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Syria/136-syrias-kurds-a-struggle-within-a-struggle.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Syria/136-syrias-kurds-a-struggle-within-a-struggle.pdf))
- International Crisis Groups. 2013a. *Anything But Politics: The State of Syria's Political Opposition*. Middle East Report no. 146. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Syria/146-anything-but-politics-the-state-of-syrias-political-opposition.pdf>)
- Jenkins, Brian Michael. 2014. *The Dynamics of Syria's Civil War*. The RAND Corporation. on-line text, (cit. 2014-03-27). (http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE100/PE115/RAND_PE115.pdf)
- Joscelyn, Thomas. 2013. „Chechen-led group swears allegiance to head of Islamic State of Iraq and Sham.“ In: *The Long War Journal*, 27. 11. 2013. on-line text, (cit. 2014-02-20). (http://www.longwarjournal.org/archives/2013/11/muhajireen_army_swea.php)
- Joscelyn, Thomas. 2014. „Ahrar al-Sham leader criticizes head of Islamic State of Iraq and the Sham.“ In: *The Long War Journal*, 29. 1. 2014. on-line text, (cit. 2014-02-20). (http://www.longwarjournal.org/archives/2014/01/ahrar_al_sham_leader.php#)
- Kajjo, Sirwan. 2013. „Syria's Kurds and the Struggle for Oil.“ In: *The National Interest*, 13. 2. 2013. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<http://nationalinterest.org/commentary/syrias-kurds-the-struggle-oil-8090>)

- Kurdistan Tribune. 2013. „Syria’s Kurds seek autonomy and peace with Arabs: Salih Muslim.“ In: *The Kurdistan Tribune*, 2. 12. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://kurdistantribune.com/2013/syrias-kurds-seek-autonomy-peace-arabs-salih-muslim/>)
- KurdWatch. 2009a. *The Kurdish policy of the Syrian government and the development of the Kurdish movement since 1920. An overview.* KurdWatch Report No. 1. on-line text, (cit. 2013-10-30). (http://www.kurdwatch.org/pdf/kurdwatch_einfuehrung_en.pdf)
- KurdWatch. 2013a. *What does the Syrian-Kurdish opposition want? Politics between Erbil, Sulaymaniyah, Damascus and Qandil.* KurdWatch Report No. 9. on-line text, (cit. 2013-10-30). (http://www.kurdwatch.org/pdf/KurdWatch_A009_en_Parteien2.pdf)
- Landis, Joshua. 2014. „Analysis: Why Syria’s Assad Enters Geneva Talks in a Position of Strength.“ In: *Al Jazeera America*, 23. 1. 2014. on-line text. (cit. 2014-04-24). (<http://america.aljazeera.com/articles/2014/1/23/why-syria-s-assadapproachesgenevafromapositionofstrength.html>)
- Lund, Aron. 2013a. *The Syria Revolutionaries' Front.* Carnegie Endowment. on-line text. (cit. 2014-04-24). (<http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=53910>)
- Lund, Aron. 2013b. *The Non-State Militant Landscape in Syria.* Combating Terrorism Center at West Point. on-line text. (cit. 2014-04-24). (<https://www.ctc.usma.edu/posts/the-non-state-militant-landscape-in-syria>)
- Lund, Aron. 2014. *The Politics of the Islamic Front, Part 5: The Kurds.* Carnegie Endowment. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=54367>)
- Maktabi, Rima. 2012. „Jamal Maarouf first to shoot down a Syrian regime fighter plane.“ In: *Al Arabiya News*, 29. 12. 2012. on-line text. (cit. 2014-04-24). (<http://english.alarabiya.net/articles/2012/12/29/257682.html>)
- Malas, Nour – Abushakra, Rima – Haddon, Michael. 2013. „Syrian Farmers Caught in the Crossfire.“ In: *Wall Street Journal*, 21. 6. 2013. on-line text (cit. 2013-10-30). (<http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424127887324577904578559711368324122>)
- Manfreda, Primož. 2014. „Al-Qaeda in Syria: Al-Nusra Front.“ In: *About Middle East Issues*. on-line text, (cit. 2014-02-20). (<http://middleeast.about.com/od/syria/tp/Al-Qaeda-In-Syria-Al-Nusra-Front.htm>)
- Nassief, Isabel. 2014. *The Campaign for Homs and Aleppo. The Assad Regime’s Strategy in 2013.* Institute for Study of War. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Nassief-BattleforHomsAleppo-web.pdf>)
- National Coalition. 2014. „Fact Sheet.“ National Coalition of Syrian Revolution and Opposition Forces. online text, (cit. 2014-04-24). (<http://en.etilaf.org/about-us/fact-sheet.html>)
- O’Bagy, Elizabeth. 2013. *The Free Syrian Army.* Middle East Security Report 9. Institute for Study of War. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.understandingwar.org/sites/default/files/The-Free-Syrian-Army-24MAR.pdf>)
- Orhan, Oytum. 2014. „The Rise of Islamis Front in Syria.“ In: *ORSAM Foreign Policy Analysis*, 27. 1. 2014. on-line text, (cit. 2014-04-02). (<http://www.orsam.org.tr/en/showArticle.aspx?ID=2583>)
- ORSAM. 2013. *The Clashes in Northern Syria and the Possible Effects.* ORSAM Report No. 164. on-line text, (cit. 2013-10-30). (http://www.orsam.org.tr/en/enUploads/Article/Files/201394_164raporing.pdf)
- Paraszczuk, Joanna. 2013. „Syria Special: Foreign Jihadists – Who are Jaish al-Muhajirin wa Ansar?“ In: *EA World View*, 15. 8. 2013. on-line text, (cit. 2014-02-20). (<http://eaworldview.com/2013/08/syria-video-feature-who-are-jaish-al-muhajirin-wa-ansar/>)

- Rudaw. 2013b. „President Barzani Slams PYD in Syria, Rejects Autonomy Declaration.“ In: *Rudaw*, 15. 11. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://rudaw.net/english/kurdistan/14112013#sthash.8oRum5NZ.dpuf>)
- Savelsberg, Eva. 2013. „The Kurdish Factor in the Syrian Revolution.“ *Syrian Studies Association Bulletin*, Vol. 18, No. 2, pp. 7-10. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<https://ojcs.siue.edu/ojs/index.php/ssa/article/viewFile/2879/853>)
- Sinjab, Lina. 2013. „Syria Crisis: Guide to armed and political opposition.“ In: *BBC*, 13. 12. 2013. on-line text, (cit. 2014-04-02). (<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-24403003>)
- SRF. 2013. „Syria – Formation of Syrian Revolutionaries' Front“. on-line video (cit. 2014-04-24). (<https://www.youtube.com/watch?v=XeBRGVSI1P0>)
- Stanford University. 2013. *Al-Nusra Front*. Mapping Militant Organizations. on-line text, (cit. 2014-02-20). (<http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/493>)
- Sly, Liz. 2013. „U.S. suspends aid to Syrian rebels after Islamists seize warehouses.“ In: *The Washington Post*, 11. 12. 2013. on-line text, (cit. 2014-07-20). (http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/us-suspends-aid-to-syrian-rebels-after-islamists-seize-warehouses/2013/12/11/2b28c088-626c-11e3-af0d-4bb80d704888_story.html)
- Suleiman Ali, Abdallah. 2014. „ISIS losing ground in Syria to Jabhat al-Nusra.“ In: *Al-Monitor*, 12. 2. 2014. on-line text, (cit. 2014-04-02). (<http://www.al-monitor.com/pulse/security/2014/02/isis-losing-ground-deir-al-zour-jabhat.html#>)
- Syrian Network for Human Rights. 2014. on-line (cit. 2014-07-20). (<http://sn4hr.org/>)
- Tanir, Ilhan – Wilgenburg, Wladimir van – Hossino, Omar. 2012. *Unity or PYD Powerplay? Syrian Kurdish Dynamics after the Erbil Agreement*. Henry Jackson Society. on-line text, (cit. 2013-10-30). (http://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2012/10/HJS_Unity-or-PYD-Power-Play_Report.pdf)
- Tastekin, Fehim. 2014. „Who supports who in Syrian opposition?“ In: *Al-Monitor*, 16. 4. 2014. on-line text, (cit. 2014-04-18). (<http://www.al-monitor.com/pulse/security/2014/04/turkey-syria-opposition-groups-support-kuwait.html#>)
- Tejel, Jordi. 2009. *Syria's Kurds. History, politics and society*. London and New York: Routledge.
- The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center (2013): *The Al-Nusra Front*. On-line text, (cit. 2014-07-20). (http://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_20573/E_076_13_1861409435.pdf)
- U. S. Government (2009): *A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis*. On-line text, (cit. 2014-01-15). (<http://www.scip.org/files/Resources/Trade-Craft-Primer.pdf>)
- Valley, Pankisi. 2013. „Syrian Crisis: Omar Shishani, Chechen jihadist leader.“ In: *BBC*, 3. 12. 2013. on-line text, (cit. 2014-02-20). (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-25151104>)
- Violations Documentation Center in Syria. 2014. on-line text, (cit. 2014-07-20). (<https://www.vdc-sy.info/index.php/en/home>)
- Wikipedia. 2014. *Syrian civil war detailed map*. on-line text, (cit. 2014-03-27). (http://en.wikipedia.org/wiki/Template:Syrian_civil_war_detailed_map)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2013a. „Kurdish Strategy Towards Ethnically-Mixed Areas in the Syrian Conflict.“ *Terrorism Monitor*, Vol. 11, No. 23. on-line text, (cit. 2014-03-27). (http://www.jamestown.org/regions/middleeast/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=41754&tx_ttnews%5BbackPid%5D=676&cHash=e0ed189d8013076dad3e8e24873514e2#.UzRaMf5M4N)

- Wilgenburg, Wladimir van. 2013b. „Kurdish Rebels Look to Form Transitional Government in Syria.“ *Terrorism Monitor*, Vol. 11, No. 15. on-line text, (cit. 2013-10-30).
(http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=41171&tx_ttnews%5BbackPid%5D=390&cHash=9f68dd639296823b9da8dde43f82fe0d#.UnEmpfIHSpA)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2014a. „Syrian Christians Join Kurdish Militia.“ In: *Transnational Middle East Observer*, 8. 1. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://vvanwilgenburg.blogspot.com.tr/2014/01/syrian-christians-join-kurdish-militia.html>)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2014b. „Syrian Kurds, rebels find common enemy in ISIS.“ In: *Al-Monitor*, 27. 3. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-30). (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/03/syria-kurds-pyd-ypg-isis-rebels-kobani-afrin.html#ixzz2xSf9is00>)
- Zaman, Amberin. 2014. „Syrian Kurds courting Turkmen.“ In: *Al-Monitor*, 6. 2. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/02/kurds-turkmen-alliance-syria-security-al-qaeda.html>)

Vodní bezpečnost Čínské lidové republiky ve 21. století aneb čínské reformy jako vzor řešení pro rozvojové země?

Richard Grünwald

Abstrakt:

Příspěvek se zabývá problematikou vodní bezpečnosti v Čínské lidové republice jako existencionálního příkladu ohrožení pro současné rozvojové země 21. století. Bohužel, význam vodních zdrojů nabývá pozornosti až ve chvíli, kdy už mnohdy není cesty zpět. Zatímco o roli energetické bezpečnosti hovoříme zejména v souvislosti se spotřebou, dosažitelností a dostupností fosilních paliv, kde lze případné nedostatky vykompenzovat alternativními a obnovitelnými zdroji energie, tak v případě vody, žádnou jinou alternativou svět nedisponuje. Politické elity reflektují na problematiku trvale udržitelného rozvoje velmi vágně nebo spíše vůbec, zatímco na pokles ekonomických ukazatelů reagují až s přehnanou pílí, navzdory tomu, že se obě tyto věci vzájemně konstituují. V Čínské lidové republice tak nejde jen o nerovné rozložení vodních zdrojů, chlácholivé statistické údaje na papíře, výstavbu megalomanských projektů či celkovou neschopnost přimět jednotlivé vnitrostátní instituce ke spolupráci, ale je zde i nedílná součást problému v celkové definici a vymezení vodní bezpečnosti na globální úrovni, kde jsou různé interpretace mnohdy zcela protichůdné. Článek se tak pokusí, kromě hodnocení současného stavu vodní bezpečnosti Čínské lidové republiky, předeslat, jakým způsobem by bylo možné redefinovat pojetí vodních zdrojů, a dále nastínit, do jaké míry je Čínská lidová republika schopna implementovat patřičné cíle, jež by mohly posloužit jako vzor pro jiné rozvojové země, které se dříve nebo později budou potýkat se stejnými nebo srovnatelnými problémy.

Abstract:

This article focuses on water security issue in the People's Republic of China as an existential archetype of potential threat for current developing countries in the 21. Century. However, importance of the water sources still become significant when there is no way back. Meanwhile the role of the energy security is widely discussed due to its significant impact on energy demand, price accessibility and physical availability of fossil fuels. While in the energy sector each state can use an alternative sources of energy to sustain its production, so in the water sector there is no alternative of using no-water related substances. The political elites reflect on issue of sustainable development very vaguely or even less in contrast with decreasing of macroeconomic statistical data, but in both times these aspects are connected together. There are many water-related issues in the People's Republic of China like asymmetrical distribution of water sources, puzzled statistical outcomes, construction of megalomaniac projects, or an overall inability to coordinate its interstate institution in order to solve the complex challenges. Additionally, there is also problem to define and conceptualize the water security on the global level, which I will discuss later. Finally, in this article I will present a typological evaluation of China's current water security phenomenology based on theoretical terminology in order to find out how China could implement its setting goals from which sooner or later the other developing countries could take a lesson.

Úvod

Vlivem globalizace došlo v mezinárodním systému k přehodnocením zahraničně politických priorit směrem k zajištění diferencovaných aspektů bezpečnosti. V diskurzu jihovýchodní Asie se jedná především o dvě dimenze, a to: energetické a potravinové bezpečnosti. Obě z nich by však nemohly být efektivně naplněny bez důležitého přírodního zdroje, od kterého se odvíjí téměř všechny průmyslové sektory. Řeč je

o vodě, která při rostoucí poptávce přestává být přirozeným obnovitelným artiklem a stává se tak politizovaným subjektem v oblasti mezinárodních vztahů. Největší spotřeba energií, včetně vody, tak přirozeně připadá na Čínskou lidovou republiku, jež razí koncepci „mírového růstu“. Tento růst však vyvolává obavy v okolních zemích, kde je rostoucí intenzifikace budování vodních projektů chápána jako „akt hydro-agrese“. Současná dimenze trvale udržitelného rozvoje dochází v rozvojových zemích k značnému přehodnocování svých hospodářsko-exportních priorit. Země se snaží více přizpůsobit své doposavad okrajové oblasti politik směrem k šetrnějším, a tedy i ekonomicky úspornějším způsobům výroby. Úroveň politické vůle a úsilí k odstranění environmentálních překážek kolísá v závislosti na stupni znečištění. A právě takovým příkladem je situace v Čínské lidové republice, která se opakovaně pokouší uchopit problematiku vodní bezpečnosti prismatem současných globálních trendů řešení.

Čínská lidová republika disponuje přibližně 6 % světových zásob vody, na níž je závislé přibližně 21 % světové populace (Liu et al. 2013: 633) o tom, že role vodní bezpečnosti patří k jednomu z důležitých čínských politik, svědčí i vydání centrálního dokumentu „Rozhodnutí o urychlení reformy a rozvoji vodní konzervace“ z roku 2011 coby jediného uceleného a spektrálního dokumentu, kdy čínská vláda plánuje v příští dekádě investovat přes 4 triliony jüanů¹, které by měly dlouhodobě zabránit strukturálním nedostatkům vody pro Čínu. Rovněž budování celé řady rozsáhlých vodních projektů pro zajištění vodní bezpečnosti jako TGHP (Three Gorges Hydroelectric Project) a SNWT (South-to-North Water Transfer Project) způsobuje vychýlení rovnováhy v distribuci vody napříč jihovýchodní a jižní Asii. Navzdory četným strategiím a masivním investicím do „green technologies“, včetně rozvoje obnovitelných zdrojů energie, jsou výsledky poněkud sporné. Mnoho environmentalistů v Číně i zahraničí se obává, že „revoluce v oblasti obnovy je v nedohlednu a že bylo podniknuto příliš málo a příliš pozdě“ (The Economist 2013). Velkou roli ve vytýčování krátkodobých až dlouhodobých cílů hraje i asymetrie mezi venkovskými a městskými oblastmi, problematika atraktivity projektů na uchovávání vody, cenová dostupnost vody, bagatelizace vodní bezpečnosti skrze média atd. Potenciál „green technologies“, včetně obnovitelných zdrojů energie, stejně tak jako jejich dopady, se v závislosti na pramenech různí, nicméně je nutné, pro účely tohoto článku, jasně definovat některé základní principy vodní bezpečnosti.

Důvod, proč jsem si zvolil diskurz Čínské lidové republiky ve vztahu k vodní bezpečnosti, spočívá v několika aspektech. Prvním z nich je ona rozporuplnost technických schopností a politické ochoty pro strukturální změny v oblasti vodní bezpečnosti. Makroekonomické statistické údaje a prognózy nasvědčují, že se Čína bude meziročně pohybovat na 7–9 % růstu HDP (International Monetary Fund (IMF) 2013), což by jí mělo zaručit dostatečný kapitál pro financování „green technologies“, kterých je mimochodem největším odběratelem na světě. Bohužel, politická ochota k započatí konzistentnějších reformy naráží na libovůli lokálních samospráv, stejně tak jako primární zaměřenost na megalomanské projekty TGHP a SNWT či všudypřítomnou korupci. Za druhé, výskyt a distribuce vody jsou v Číně značně nerovnoměrné. Zatímco v severních a některých severovýchodních oblastech Číny je vody nedostatek, tak ve zbytku Číny jsou zásoby vody dostatečné. Z hlediska distribuce zde rovněž hraje roli rostoucí počet obyvatel a klimatické podmínky. Na dobu během letních monzunů ročně připadá 60–70 % úhrnu dešťových srážek. Dosažitelnost vodních zdrojů je tudíž nízká zejména na severu, ale bohatá na jihu Číny. Patrný rozdíl v redistribuci vody vzhledem k rostoucímu počtu obyvatel může řešit projekt říčních nádrží „3H“ (Huanghe (Chuang-che neboli Žlutá řeka), Huaihe (Chuai-che) a Haihe (Chaj-che) na severočínských pláních, které ročně zásobují přibližně 1/3 čínské populace, sanují 35 % průmyslové produkce, zavlažují 40 % orné půdy a podílejí se 50 % na národní produkci obilí, přičemž na celkovou spotřebu vody připadá 7,6 % vodních zdrojů Číny (Liu et al. 2013: 635). Posledním z důvodů je snaha zjistit, do jaké míry je Čína potenciálním vzorem či odstrašujícím příkladem pro rozvojové země z hlediska stanovení a dosažení cílů v rámci vodní bezpečnosti. V obou případech jsem však přesvědčen, že se jak rozvojové země, tak Čína můžou ze svých chyb poučit. K pochybení však, podle mého názoru, nedošlo jen na úrovni jednotlivých států, ale rovněž i na úrovni OSN.

¹ V této době se tato suma pohybovala v přepočtu na 518,8 miliardy USD.

Vymezení vodní bezpečnosti

Zkoumání problematiky vodní bezpečnosti datujeme již koncem 19. století, avšak jako samostatný společenskovědní obor teprve až v poslední dekádě. Témata se však diametrálně lišila, a proto hlavní nárůst rozšiřujících podnětů k vodní bezpečnosti přichází až od roku 2001 v souvislosti s bojem proti terorismu. V současné době se vodní bezpečností zabývá Institut vodního vzdělání působící pod UNESCO, Asijsko-pacifické vodní fórum, Globální vodní přátelství (GWP) či Světové ekonomické fórum (WEF). V anglicky psané akademické literatuře se v rozmezí let 1990–2010 celkově objevuje 95 článků explicitně obsahujících termín „water security“, přičemž polovina z nich byly empirické analýzy, třetina modelové situace a zbylé pak koncepční a laboratorní studie (Cook and Bakker 2012: 95). Ačkoliv je vodní bezpečnost chápána jako celistvý a ucelený obor, tak v závislosti na optice rozdílných vědních oborů dochází k rozdílné percepci, a tedy i roztržité koncepci vodní bezpečnosti. Přesto však lze najít některé společné rysy. Prvotní datace vymezení vodní bezpečnosti se tak uskutečnila až v 90. letech 20. století v souvislosti s rozvojem konceptu lidské bezpečnosti. Na světové konferenci v roce 2000 pod záštitou GWP došlo k užšímu vymezení vodní bezpečnosti jako „přístupu a dosažitelnosti vody pro lidskou potřebu a ekologické zdraví“. Teprve od této doby pak lze rozlišit čtyři základní terminologické prvky, které dominují v odborné literatuře jako: (1) vodní dosažitelnost, (2) lidská zranitelnost na hranici hazardu, (3) lidská potřeba z hlediska zajištění potravinové bezpečnosti a (4) udržitelnost vodních zdrojů.

V první definici se koncepce vodní bezpečnosti soustředí na kvantitu a dosažitelnost vodních zdrojů, kde je nedostatek vodních zdrojů podmíněn rostoucí poptávkou po vodě. Na mikroúrovni je tak vodní bezpečnost zajištěna až ve chvíli, kdy je dostatečné množství vody, jako zdroj lidské potřeby pro pití, mytí a živobytí, přístupnou, bezpečnou a dosažitelnou komoditou. Tento poněkud vágní koncept koresponduje s definicí GWP „[vodní bezpečnost] na kterékoliv úrovni od domácností ke globální [dimenzi] znamená, že každá osoba má bezpečný přístup k dostatečnému množství vody za dostupnou cenu, jež vede k čistému, zdravému a produktivnímu životu, zatímco je zároveň zajištěna zvýšená ochrana přirozeného životního prostředí“. Jednou z kritik této definice je „soustředěnost na individuální uživatele vodních zdrojů v diskurzu životního prostředí, aniž by byli zohledněni další uživatelé jako zemědělství nebo průmysl“ (Hofwegen 2009: 201).

V druhé definici je vodní bezpečnost propojena s problematikou vodního hazardu a zranitelnosti. Institut vodního vzdělávání definuje vodní bezpečnost jako „ochranu zranitelných vodních systémů, ochranu před vznikem vodních rizik jako povodně či sucha, udržitelný rozvoj vodních zdrojů a zabezpečení přístupu k vodním funkcím a službám“. Americká agentura pro ochranu životního prostředí však tuto definici rozšiřuje a tvrdí, že „vodní bezpečnost slouží jako prevence a ochrana proti kontaminaci a terorismu“. Tato definice však zohledňuje pouze jedno z dílčích hledisek vodní bezpečnosti a týká se hlavně infrastruktury sloužící jako zdroj či zásoba pitné vody.

K třetímu vymezení vodní bezpečnosti patří dimenze lidských potřeb, coby termín, který zahrnuje širší problematiku potravinové bezpečnosti či otázku lidského rozvoje. Witter a Whiteford (1999) proto přichází s myšlenkou, že „vodní bezpečnost je stav, kde je dostatečné množství vody v potřebné kvalitě a cenové dostupnosti, která by uspokojila jak krátkodobé, tak dlouhodobé potřeby ochrany zdraví, bezpečnosti, veřejného blaha a výrobní kapacity [a to nejen na úrovni státu]“ (Witter and Whiteford 1999: 2). Nejde tedy jen o antropocentrický rozměr vodní bezpečnosti, ale o integrální komponentu na pomezí vodní bezpečnosti, slučitelnou s pojetím lidské bezpečnosti. V tomto ohledu se do popředí akademické debaty promítá potravinová bezpečnost vymezená Potravinovou a zemědělskou organizací (FAO), kdy je vodní bezpečnost chápána jako: „schopnost poskytnout adekvátní a spolehlivé zdroje vody pro obyvatele ve světově sušších oblastech za účelem uspokojení potřeb zemědělské produkce“ (Clarke 1993). I zde se však promítá pouze dílčí hledisko vodní bezpečnosti zaměřené na ochranu zemědělských plodin, jež nedokáže komplexně postihnout celou problematiku vodní bezpečnosti.

Poslední hledisko z definic vymezení vodní bezpečnosti se týká udržitelnosti. Kanadští vědci například definují vodní bezpečnost jako „multidimenzionální koncept, který na jedné straně uznává roli dostatečného množství vysoce kvalitních zdrojů vody pro sociální, ekonomické a kulturní potřeby, ale na straně druhé je rovněž nezbytné zajistit adekvátní množství vody potřebné pro zachování a posílení důležitých funkcí ekosystému“ (Loë et al. 2007: 1). Jinými slovy „[vodní bezpečnost] se týká dostupnosti

vody v adekvátním množství a kvalitě, která by nepřetržitě uspokojovala jak domácí, zemědělské, průmyslové, tak i ekologické potřeby" (Swaminathan 2001: 35).

Složitost definování vodní bezpečnosti rovněž tkví v několika dalších faktorech: (1) rozsah a rámcové vymezení, (2) kompatibilita vodní bezpečnosti se správou integrovaných vodních zdrojů (IWRM), (3) rozdílná geografická struktura v závislosti na regionálních podmínkách a (4) politizace vody. Zatímco z hlediska rozsahu nebude pravděpodobně žádná definice vodní bezpečnosti dostatečně široká, aby pojmla komplexní problematiku fenoménů spojených s vodními zdroji, tak úzké vymezení často nemůže obsáhnout pestrost potenciálních proměnných, které se v daném diskurzu objevují. Rovněž je nutné zohlednit vymezený rámec operacionalizace vodní bezpečnosti v závislosti na cílových subjektech ochrany na individuální (antropocentrické) a komplexní (environmentální) úrovni. V souvislosti s rozvojem vodní bezpečnosti přichází v posledních dvaceti letech universalistická myšlenka o zformování mezinárodní vodní politiky (Conca 2006: 128). Vytvoření jednotného celosvětového terminologického rámce brání rostoucí počet komponentů vodní bezpečnosti, otázka vymahatelnosti regulačních režimů (Lankford and Hepworth 2010: 89), technická různorodost nástrojů řešení (Norman et al. 2010: 56) či otázka realizace s ohledem na „utopickou podobu IWRM" (Molle 2008: 132), která rovněž „naráží na schopnost dosažení vytyčených cílů, na nedostatečnou kapacitu operacionalizace a finanční podporu" (Jonker 2007: 1258). Cook a Bakker (2012) se domnívají, že v současnosti dochází spíše k „výzvám operacionalizace", kde by „měl koexistovat jak široce profilovaný, tak úzce vymezený terminologický rámec, čímž by došlo k zpřesnění identifikace" (Cook and Bakker 2012: 99) možných hrozeb a zohlednění. Propojení těchto mnohdy diametrálně rozdílných vymezení do jedné koherentní definiční podoby rovněž ovlivňuje geografická a strukturální asymetrie různých zemí. Grey a Sadoff (2007) rozlišují tři typy zemí podle vodního potenciálu v dělení na země, „které hydrologií disponují [jako integrální součást politiky]; na země, které jsou brzděny hydrologií; a na země, které jsou rukojmím hydrologie" (Grey and Sadoff 2007: 547). Jinými slovy je velký rozdíl v percepci vodní bezpečnosti u států bohatých na vodu a u zemí, které trpí výrazným nedostatkem vody. U některých regionů je tato názorová dichotomie propojená s geopolitickými obavami, zejména ve vztahu ke kvantitě a kvalitě vodních zdrojů, jež se v konkrétním diskurzu výrazně liší. Stimul pro politizaci vody není veden jenom ze strany státních aktérů, ale i nestátních aktérů. V rámci vodní bezpečnosti je tento fenomén zejména patrný při uplatňování „water diplomacy" v některých regionech, např. v povodí Nilu, Mekongu atp. Je s podivem, že termíny „water wars", jež se zabývají přeshraničními konflikty týkajícími se vodních zdrojů, či koncepce „green wars", kde se přeshraniční konflikty vedly v souvislosti s environmentální degradací, je relativně málo rozpracovanou problematikou v akademické literatuře. (Kaplan, 1994; Stern, 1995; Homer-Dixon, 1999). Možnými důvody tohoto fenoménu může být skutečnost, že většina těchto konfliktů o vodu byla vyřešena mírovou cestou, a tak nedošlo k eskalaci na úroveň ozbrojeného konfliktu, což z hlediska bezpečnosti odsunuje tuto problematiku za horizont širší akademické diskuze (Rahaman 2012: 4), či fakt, že teritoriální nároky a následná rozdílná interpretace v užívání vodních zdrojů podle zásady národní suverenity se stále setkávají s významnými rozpory. (Giordano et al., 2002; Gleick, 1993; Wolf, 1999). Problematiku aplikovatelnosti definic představím v samostatné podkapitole „monitoringu ekologických dopadů znečištění vody", kde se na několika příkladech pokusím uvést některé principiální rozpory.

Vodní bezpečnost v diskurzu Čínské lidové republiky

Čínská lidová republika je 6. světovou nejbohatší zemí na vodní zdroje, avšak v přepočtu na počet obyvatel dosahuje pouze ¼ světového průměru dosažitelných vodních zdrojů. Tento 5,1% světový podíl vodních zdrojů pochází zejména z přítoků Mekongu, Jang-c'-ťiang, Žluté řeky, Perlové řeky, Chej-lung-ťiang a Brahmaputry (Bao 2012: 1). Tímto výčtem statistických údajů by se dalo pokračovat velmi dlouho, ale co ve skutečnosti znamenají? V předcházející kapitole jsem představil fenomenologii terminologického vymezení vodní bezpečnosti. Stejným způsobem bych pak analyzoval jednotlivé výzvy Čínské lidové republiky z hlediska vodní bezpečnosti. Typologicky lze problematiku vodní bezpečnosti v diskurzu Čínské lidové republiky rozdělit na lokalizaci a podíl vodních zdrojů; identifikaci spotřebitelů a jejich závislost na vodních zdrojích; detekci typů vodních projektů regulujících distribuci vody; monitoring ekologických dopadů znečištění vody a politickou adjustaci vodních zdrojů.

Lokalizace a podíl vodních zdrojů

Obecně lze říci, že vody v Číně je hodně, ale nerovnoměrný způsob distribuce vytváří asymetrii v dosažitelnosti vodních zdrojů. V tomto ohledu lze rozlišit základní disproporci v distribuci vodních zdrojů na severní a jižní oblasti Číny. Zatímco zejména v severních a severovýchodních oblastech Číny vody rapidně ubývá, zbylé regiony nedostatek vody pocítují málo nebo vůbec. Na vině těchto disharmonií jsou zejména klimatické podmínky (až 70 % objemu srážek během letních monzunů (Liu et al. 2013: 2)), disproporce obyvatel (53 % obyvatel Číny (Jiang 2009: 3187) využívá celkově 19 % vodních zdrojů (Bao et al. 2012: 1)), způsob zavlažování (extenzivním zemědělstvím se využívá pouze 41 % celkové půdy Číny, která je navíc z 64 % etablovaná v severních oblastech (Zhen and Routray 2002 in Amelia et al 2007: 1)), rostoucí spotřeba vody (podíl spotřeby vody na zemědělství z 80 % v roce 1980 na 62 % v roce 2008 (National Bureau of Statistics of China (NBS), 2010; World Bank, 2006 in Qu et al. 2007a: 450)) atd. Dosažitelnost vody na severu Číny dosahuje kolem 757 m³ na osobu, což je přibližně 25 % pod úrovní statusu nedostatku vody, zatímco na jihu připadá na jednu osobu přibližně 3 208 m³, což je podle světových měřítek velmi hojný výskyt. Pro sever Číny je nejohroženější oblast říčních nádrží „3H“ při toku Žluté řeky, které čelí nejzávažnějšímu nedostatku vody. Odhadem tak v takovéto oblasti připadá na jednu osobu přibližně 499 m³ vody (National Bureau of Statistics of China (NBS), 2010; World Bank, 2006 in Qu et al. 2007b: 450). Důležitým zdrojem vodních zdrojů je rovněž oblast v Tibetské vrchovině, kde se nachází téměř polovina ledovcových zásob Čínské lidové republiky (Mekong River Commission (MRC) 2010: 10), či podíl pěti největších jezer v ČLR (Čching-chaj, Pcho Jang, Tung Tching, Tchaj-chu a Chu Lun), které představují 30 % světového podílu jezerní plochy (Bao et al. 2012: 100).

Současná Čína disponuje nejrozsáhlejším zavlažovacím systémem na světě (kolem 21 % světového podílu (Liu et al. 2013: 633) díky progresivnímu nastavení prorůstových reforem už za Mao Ce-tunga. Hlavním motivem budování těchto vodních projektů bylo zajistit ochranu širší dimenzi potravinové, energetické a vodní bezpečnosti, která se s rostoucím počtem obyvatel stala jedním z pilířů ekonomického vzestupu Číny. S rozvojem technologií docházelo k výstavbě různých vodních děl, jež měly za cíl zajistit udržitelnou redistribuci vody. Předmětem širších diskuzí o efektivitě řešení problémů nedostatku vody se stávají zejména velké projekty jako TGHP a SNWT. Tyto vodní projekty s sebou nesou i významné úspěchy v podobě kontroly povodní, zmírnění dopadů nedostatku vody, produkce čisté energie a podpory potravinové bezpečnosti, včetně celkového ekonomického rozvoje. Celkový prospěch ale jde na vrub vysokým nákladům za masivní projekty. TGHP a SNWT pak mají za následek vážné ekologické dopady, znečištění užitkové vody, degradaci půdního ekosystému, erozi půdy a řek a přesídlování velkého množství obyvatel (Liu et al. 2013: 633). S tím souvztažně souvisí i otázka kvality vody, která je v rámci lokalizace neopomenutelným faktorem. Kvalita vody je značně horší na severu než na jihu Číny. Řeky Liao, Chuaj a Chaj na severu Číny trpí obzvláště silným znečištěním. Byť se situace na jihu Číny z hlediska kvality vodních zdrojů zlepšuje, zejména kvůli šetrnějšímu využívání řek Jang-c'-ťiang a Perlové řeky, tak i přesto obě zmiňované řeky se vyznačují velmi špatnou kvalitou vody (Qu et al. 2011: 451).

Identifikace spotřebitelů a jejich závislost na vodních zdrojích

Mezi hlavní spotřebitele vodních zdrojů patří: zemědělství, některé druhy průmyslu a domácnosti. Celosvětově nejvyšší podíl spotřeby vody představuje zemědělství, na nějž je alokováno až 80 % potřeby vody, přičemž v některých rozvojových zemích jsou čísla o něco vyšší (Jiang et al. 2012: 363). Tento trend poměru spotřeby vody v zemědělském sektoru je považován za jeden ze stěžejních faktorů k zajištění potravinové bezpečnosti. Poměr spotřeby vody v zemědělství se rovněž různí v závislosti na typu zemědělství (extenzivní a intenzivní zemědělství), klimatických podmínkách (ovlivňují počet a objem sklizní), rostoucím počtu obyvatel (transfery vody do měst a vyšší poptávka po energiích), typu plodin (odolnější, s menší spotřebou vody a celkově výnosnější druhy plodin) atd. V průmyslu poměr spotřeby vody závisí na struktuře hospodářství daného státu. Čínský druhý největší podíl spotřeby vody zaujímá energetický průmysl. Produkce elektrické energie v návaznosti na spotřebu vody v Číně by v dlouhodobém horizontu měla být podmíněna tepelným a vodním elektrárnám (Zhang et al. 2011: 3640). Vodní elektrárny mají velký potenciál, zejména při velkých řekách jako Jang-c'-ťiang, Mekong a Žlutá řeka, zatímco tepelné elektrárny, zpracovávající zejména černé uhlí, jsou alokovány v severních

oblastech Číny (Chang et al. 2010a: 4400). Přestože obnovitelné zdroje (RWS) v Číně postupně vytlačují již etablovaný černouhelný sektor, který se na výrobě elektrické energie podílí přibližně 50 %, tak relativně nízká cena černého uhlí a flexibilita produkce nezávislé na klimatických změnách zpomaluje celkovou transformaci diverzifikovanějšího energetického mixu (Chang et al. 2010b: 4402).

Mezi poslední skupinu největších spotřebitelů vody patří sektor domácností. V pojednání o Čínské lidové republice je nutné rozlišit asymetrický vztah spotřeby mezi venkovem a městy. Transfery vody do měst způsobují tření mezi venkovským a městským obyvatelstvem. Privilegované postavení měst bylo patrné například v roce 2000, kdy severovýchodní provincii Chu-pej zasáhla série období sucha. Zatímco farmáři byli v této oblasti po mnoho dní zcela bez vody, místní autority spravující vodní nádrže se rozhodly uchovat vodu, co možná nejdéle, pro nově vznikající cestovní ruch v okolí těchto nádrží (Jiang et al. 2012: 365). Spotřeba vody domácností se však odvíjí i od jiných faktorů jako roztržistěná institucionální struktura (nekoordinované postupy institucí), problematika recyklace a čištění odpadních vod (nízká technologická efektivita (Shahbaz et al. 2009: 349)), cenová dostupnost vody (náklady na odběr recyklované vody jsou stonásobně vyšší než při čerpání podzemní vody (Jiang 2009: 3191), „vodní osvěta“ (zbytečné plýtvání vody a možnost efektivnějšího využívání vodních zdrojů (Yi et. al. 2011: 1590)) atd.

Detekce typů vodních projektů regulující distribuci vody

V kontextu vodní bezpečnosti rozlišujeme vodní projekty z hlediska jejich primárního účelu, jež zajišťují: potravinovou, energetickou a environmentální bezpečnost. Ačkoliv jsou typologicky projekty rozděleny samostatně, všechny z nich mohou sekundárně plnit i ostatní funkce předešlých skupin. Potravinová bezpečnost spojená s celou řadou různých podoborů (rybářství, lesnictví, potravinářství) se dotýká zejména výstavby vodních nádrží, přehrad, zavlažovacích kanálů a celé řady jiných transferových projektů. Podíl čínské orné půdy je méně než 40 % pod světovým průměrem. Přitom největší podíl na orné půdě je na severočínských, severovýchodních pláních a sečuánských pánvích, ale všechny tyto regiony trpí vážným nedostatkem vody. Nejúrodnější půda je tak v regionech s nedostatkem vody, jako jsou právě severočínské pláně. Srážky nejsou dostatečné na to, aby účinně podpořily velká zemědělská pole a zavlažily potřebné lány plodin s velkou výnosností. Naneštěstí, zvyšující se poptávka po vodě z průmyslového sektoru a sektoru domácností, včetně zvyšujícího se povědomí o ochraně vod, tlačí zemědělce k šetrnějšímu a efektivnějšímu zavlažování (Liu et al. 2013a: 641). Systém navazujících přehrad, hrází a vodních nádrží zejména pro podporu vodních elektráren (kolem 20 % světového podílu) hraje významnou roli v energetické bezpečnosti Číny (Liu et al. 2013b: 634). Čínská vláda vnímá získávání vodní energie jako stěžejní, což ostatně dokazuje i realizace velkých projektů jako TGHP a SNWT, které by měly být „ekologičtější“ a výkonnější. Majoritní podíl na trhu při tvorbě velkých projektů na území Čínské lidové republiky mají státní firmy, zatímco v malých jen 90 %, přičemž zbylých 10 % připadá na investice zahraničních firem (Santalco 2012a: 653). Byť v současné době dochází k částečnému přehodnocení budování těchto vodních staveb na úkor menších vodních děl, tak zejména ceny technologií, absence rekonstrukce a likvidace již neefektivních vodních infrastruktur způsobují citelné ztráty ve spotřebě a regulaci vodních zdrojů (Santalco 2012b: 657). Environmentální dimenze bezpečnosti a budování specifických vodních děl regulující dopady klimatických změn (záplavy v období dešťů či větrná a půdní eroze v období sucha) redukuje stupeň znečištění (snaha o výstavbu kořenových čistíren a jiných recyklačních zařízení), snižují degradaci přirozené biodiverzity (revitalizace přírody) atd.

Monitoring ekologických dopadů znečištění vody

Způsobů a doporučení pro řešení aktuálních problémů nedostatku požadované kvantity a kvality vody v Číně existuje celá řada, pročež se pokusím obsáhnout co možná největší spektrum výzev. První z nich je koordinace, harmonizace a centralizace říčních komisí, ministerstva ochrany životního prostředí (MEP) a ministerstva vodních zdrojů (MWR). Sdílení informací, stejně jako případná spolupráce v řešení vodního managementu není bohužel stále podmíněná žádným celistvým nástrojem, který by zamezil protichůdnému rozhodování a zbytečnému plýtvání finančních nákladů na administrativu (Jiang 2009:

3190). Stejným způsobem pak návazně nedochází k regulaci a harmonizaci legislativního rámce, který by dokázal vymezit systematickou ochranu rizikových subjektů. Prioritou pro Čínskou lidovou republiku tak zůstává ustanovit jednotný zákon o nakládání s vodními zdroji tzv. Water Act, který by dokázal efektivně ochránit jak zemědělce, průmyslníky, tak domácnosti při jejich rostoucích požadavcích po vodě. Zároveň by v souvislosti s tímto zákonem došlo k případné finanční či materiální kompenzaci pro sektory, které o vodní zdroje, na úkor ostatních sektorů, přijdou (Jiang et al. 2012: 366). Jednotlivé národní strategie by měly být v tomto ohledu: specifitější (targeting, transparentnost, metodologie a operacionalizace projektů), reálně dosažitelné (adekvátní financování s patřičným úsilím v určitém časovém horizontu), legislativně vymezené (součinnost institucí dle svých mandátů), podpořené systémem včasného varování a kontroly (zapojení nestátních aktérů a vymahatelnost) atd. (Zeng et al. 2013: 41).

V rámci legislativního vymezení vody však dochází k rozporu – voda jako lidská potřeba nebo komodita pro lidstvo? Podle OSN se jedná o základní lidskou potřebu, přičemž by toto terminologické vymezení měly uplatňovat všechny státy OSN. Tento krok zásahu do národní suverenity pak souvztažně snižuje cenu vody na velmi nízkou úroveň, čímž dochází k omezení přílivu investic do vodních projektů (Xia et al. 2011: 1174). Rovněž uměle nízká cena při rekultivaci a recyklaci vody, kdy se jen náklady na čerpání takto upravené vody, pohybují kolem 5 jüanů za m³, zatímco domácnosti zaplatí přibližně 1,6 jüanu za m³, což je ekvivalent 1,2 % celkových nákladů čínských domácností (Jiang 2009: 3192). Ačkoliv v Číně dochází k postupnému růstu cen za vodu, zejména v souvislosti s rostoucími náklady za čištění a budování nových vodních děl, tak je cena i nadále nesrovnatelně nižší než ve zbytku světa (China Water Risk, 2013). V takovém ohledu zbývají dvě možnosti – buď navýšit cenu za odběr vody, což by znamenalo značné zvýšení nákladů pro již chudý venkov, včetně limitování zemědělství, anebo se pokusit o alternativní způsoby, jako např. výměnný obchod vody za elektřinu. Pilotní projekty těchto barterových trhů fungují v Číně již od roku 1995. Celkové povědomí o takovýchto projektech má od roku 2004 necelá půlka vesnic a snaží se tyto možnosti využívat. Příkladem úspěšnosti, a také prvním čínským projektem výměny vody za energii, je např. spolupráce mezi městy Tung-jiang a I-wu, které se nacházejí podél řeky Ťin-kua v provincii Če-ťiang. Podobnou iniciativou může být i dohoda mezi Pekingem a provincií Che-pej, kde je hlavním předmětem dohody o úspoře a ochraně vody vodní nádrž Mi-jün (hlavní vodní nádrž pitné vody zásobující Peking (Qu et al. 2011: 458)). Situace je tak v tomto ohledu vychýlena ve prospěch konečného spotřebitele. Na straně druhé by při regulovaném stanovování cen mohlo dojít k zpětnému ohrožení obyvatel a následné konfrontaci se státem a firmami.

Politická adjustace vodních zdrojů

Poslední z podskupin problematiky vodní bezpečnosti v Čínské lidové republice je politizace vodních zdrojů jako artiklu moci. Moc jako přesvědčovací nástroj je konstituována na mnoha úrovních, přičemž pro účely tohoto článku jsou stěžejní zejména: lokální dimenze, národní dimenze a mezistátní dimenze. Ve vztahu k lokální dimenzi jsem se v jedné z předcházejících kapitol zmínil o asymetrickém postavení mezi venkovem a městem a o jistém způsobu „vykořisťování“ venkova. Tato trajektorie má však i zpětnou vazbu. Nové urbanizované oblasti jsou velmi zranitelné z hlediska dodávek vody, a proto by jejich výstavba měla být podmíněna dostatečně flexibilním modelem plánování, který by umožnil rozvoj města, jak po stránce kapacity, tak úměrnosti spotřeby (Jiang 2009: 3192). Hybatelem širší politické diskuse o potenciálním řešení problémů s vodou je např. projekt SNWT, který by podle odhadů měl přenést až 40–50 km³ vody ročně přes Jang-c’-ťiang až do Severočínské pánve. Tento projekt by měl uspokojit poptávku po vodě pro 300 až 325 milionů obyvatel. Prognózy však nereflktují ony zásahy do životního prostředí při výstavbě tohoto projektu ani dopady související s přesídlením obyvatel, a jejich následným sociálním vyloučením (Shahbaz et al. 2009: 357). Na úrovni státu je rozhodovací politická pravomoc k výstavbě vodních projektů jedním z rozhodujících parametrů při realizaci projektů. Megalomanské projekty přinášejí pomyslný příliv domácích, ale i zahraničních investic, včetně získané prestiže, avšak je otázkou, do jaké míry jsou tyto projekty efektivní z hlediska naplňování vytyčených cílů. Bez patřičné monitorovací sítě pak dochází k nepřehlednosti a následné netransparentnosti schvalovaných projektů. V diskurzu mezinárodních vztahů je mnohem zajímavější dimenze vodní diplomacie, kterou lze široce vymezit jako „všechny kontakty mezi státními a nestátními aktéry, přičemž alespoň jeden z nich je

státního charakteru, kde jsou hlavním předmětem mezistátních sporů zdroje pitné vody" (Genderen and Rood 2011: 4). Uplatňování vodní diplomacie je zejména patrné při sporech o využívání řeky Mekong. Konflikty mezi jednotlivými zeměmi v povodí Mekongu byly až doposad řešeny diplomatickou cestou, avšak s postupným dokončováním tzv. Mekonské kaskády je důvodné podezření, že se situace může vyhrotit. Jedná se o čínský projekt série na sebe navazujících přehrad v oblasti Jün-nan, které by dokázaly účelově pohánět vodní elektrárny a zajistit dostatek vody pro stále rostoucí potřeby čínského lidu. Čínská lidová republika si od tohoto projektu, který by měl být plně funkční v roce 2020, slibuje vytvořit 23 km³ operativního skladiště vody, což v praxi znamená 30% redukci vody pro dolní tok Mekongu za rok (Mekong River Commission (MRC) 2010: 58). Kritika výstavby Mekonské říční kaskády je rovněž limitovaná čínským vlivem a masivními penězovody, na kterých jsou země dolního toku Mekongu rovněž závislé. Z toho důvodu lze rovněž vysvětlit fenomén rychlého budování celé řady vodních projektů u zemí v povodí řeky Mekong (Laos, Barma, Thajsko, Kambodža a Vietnam), které by případné krizi spojené s potenciálním nedostatkem vody měly předcházet.

Reformy Čínské lidové republiky jako model pro rozvojové země?

Typologicky lze čínské pro-reformní iniciativy k zajištění vodní bezpečnosti rozdělit na rozvoj RWS, podporu úsporných technologií, výstavbu vodních konzervačních projektů a hlubší zapojení v rámci mezinárodní spolupráce. Zatímco rozvoj RWS je podmíněn jednak omezeným počtem nerostných zdrojů, snahou o zajištění energetické bezpečnosti, tak i rostoucím znečištěním životního prostředí. Technologická úroveň RWS je však v Číně stále zastaralá, počet investic nízký, propojenost energetické sítě roztržitá a stav energetické infrastruktury nerovnoměrný. Plány o plošném využívání RWS se v závislosti na vytyčené strategii pohybují mezi 15 % (Zhao et al. 2011a: 1105) až 20 % (Wang et al. 2010: 1873) do roku 2020. Majoritní podíl plánovaného využití RWS by pro Čínskou lidovou republiku měly představovat vodní elektrárny, které by se na celkové výrobě elektrické energie měly podílet až 80 % (Zhao et al. 2011b: 1105). Využívání úsporných technologií rovněž zvyšuje šanci na úspěch k zajištění vodní bezpečnosti. Tyto technologie však mnohdy nemusí být extrémně finančně náročné. Metodika k efektivnímu využívání vody (tj. znovupoužitelnost vody před zahájením recyklace), využití kanalizačního systému (tj. využití odpadních vod, které v Číně dosahují efektivnosti kolem 30–40 %, zatímco ve vyspělých zemích až mezi 70–90 % (Shahbaz et al. 2009a: 355)), či použití vyšší kvality vody při zavlažování (tj. nekvalitní voda způsobuje menší výnosy z půdy – zatímco se v CLR získá 0,85 kg/m³ obilovin, tak v ISR je to až 2,32 kg/m³ (Shahbaz et al. 2009b: 356)) atd. Rovněž si je třeba uvědomit, že až 51 % podílu investic do těchto úsporných technologií plyne od farmářů, vesničanů či vyšších státních úředníků, kteří chtějí pomoci svému rodnému kraji (Blanke et al. 2007: 148). O tom, že vodní projekty ke konzervaci vody mají i jiný bezpečnostní rozměr než zajištění kontinuálního zásobování vody pro rozdílné sektory prostřednictvím budování vodních projektů (viz TGHP, SNWT či Mekonská říční kaskáda), svědčí i zevrubný elaborát „Water and terrorism“. Gleickbeck (2006) v této publikaci upozorňuje nejen na „rizika teroristických útoků, ale taktéž i na ohrožení vodní bezpečnosti na základě chyb lidského faktoru nebo technických potíží“ (Gleick 2006a: 483). Tyto své hypotézy následně demonstruje na příkladu Číny z roku 1975, kdy se přehrady Pan-čchiao a Š'-man-tchan na povodí Žluté řeky protrhly v důsledku chybné sekvence. Tato chyba měla za následek zničení několika tuctů menších přehrad, při němž zemřelo až 85 tisíc lidí (Gleick 2006b: 484). Z toho důvodu Čínská lidová republika spolupracuje s mnoha zahraničními organizacemi jako ASEAN, APEC, SCO, CAREC, APP a mnoha dalšími, a to nejen v oblasti vodní bezpečnosti. Hlavní lobbying k ochraně vodní bezpečnosti v Číně směřuje skrze rozvoj RWS. Hlavními aktéry mezinárodní spolupráce jsou Evropská unie, USA a Japonsko, přičemž vlivem neexistence celistvé koncepce rozvoje RWS se Čína snaží inspirovat zejména Německem, Francií, Velkou Británií, Dánskem a Itálií. Užší spolupráce mezi USA a Čínskou lidovou republikou zůstává problematická z hlediska vysokých celních poplatků a vzájemné rivality v získávání potenciálních trhů s nerostnými surovinami. Japonská koncepce naopak představuje jak projekty ke skladování a uchovávání energie, tak úsporných technologií k redukci emisí (Zhao et al. 2011: 1108). Nové technologie jsou však pro Čínu, i přes současnou ekonomickou prosperitu, příliš drahé, přičemž až 70 % technologií Čína nedokáže zcela napodobit. Z toho důvodu se Čína zajímá o přizvání zahraničních expertů do oborů s nedostatečným množstvím kvalifikované pracovní síly. Jak limitovanost navazujícího průmyslu, tak závislost na za-

hraničních investicích do RWS vytváří bariéry pro zajištění vodní bezpečnosti. Situace rozvoje RWS, stejně tak jako příliv domácích investic se od roku 2005 značně zlepšila, a to zejména změnou výroby v tradičních velkopřemyslových společnostech, které se kromě produkce a konstrukce těžké techniky (tj. lokomotivy, letadla, vesmírné raketoplány) soustředí i na dílčí agregáty, turbíny a jiná zařízení k podpoře RWS (Zeng et al. 2013: 37). Čína rovněž patří k jedněm z předních výrobců levných solárních konektorů, jež se vyvážejí do celého světa a jejichž největším odběratelem je například Německo (Santalco 2012a: 659). Bez adekvátních investic do rozvoje a výzkumu RWS, včetně přehodnocení pro-exportní politiky směrem k podpoře domácí výroby, je nepravděpodobné, že by Čína našla nějakou výraznější úsporu za dodávané zahraniční technologie (Zhao et al. 2011: 1109).

Z předcházejících kapitol jasně vyplývá, že každý stát i region disponuje jedinečným mixem proměnných faktorů, jež přirozeně ovlivňují konečnou podobu vodní bezpečnosti. Z toho důvodu i čínský model vodní bezpečnosti nevyjadřuje žádné universalistické dogma, podle kterého by se jakýkoliv stát měl řídit. Co však stojí za zmínku, jsou konkrétní dílčí rysy čínské vodní bezpečnosti. Prvním z nich je fakt, že se Čína dlouhodobě zabývá výstavbou vodních děl už z dob Mao Ce-tunga, avšak současný diskurz čínské vodní bezpečnosti je značně pokřivený vlivem netransparentního a nekoordinovaného administrativního aparátu. (Blanke 2007: 140). Původním záměrem bylo limitování lidských ztrát a finančních škod způsobených živelnými katastrofami, zatímco dnes hovoříme spíše o efektivním přerozdělení vody pro hospodářské účely. O tom, že voda není jen „okrajová záležitost“ konceptu bezpečnosti, ale integrální součást udržitelného růstu a ekonomického rozvoje (World Water Council, 2013), svědčí i současné reformy generálního tajemníka Si Ťin-pchinga vyvrcholené na třetím plenárním zasedání 18. sjezdu komunistické strany v dokumentu „Decision of the Chinese Communist Party Central Committee on Several Major Questions About Deepening Reform“ v listopadu 2013 (China.org, 2014). V tomto ohledu je důležité, aby rozvojové země skutečně inkorporovaly problematiku vodní bezpečnosti do svých národních strategií jako integrální součást bezpečnosti. Druhým z aspektů vhodných k následování je využití potenciálu budování vodních děl, nikoliv jako existenciální kritické infrastruktury, ale jako potenciálního zdroje přímých a zahraničních investic. Politická ochota a schopnost přilákat zahraniční investory a vědce je tak jedním ze stěžejních faktorů řešení, o něž by rozvojové země měly usilovat. Za třetí aspekt čínského vzoru pro rozvojové země považují nezbytnou iniciativu na nejnižší úrovni. K tomu, aby došlo k systémovým změnám, je zapotřebí podpořit i mikro-projekty jako: pilotní programy na výměnu vody za energii (Qu et al. 2011: 458), programy „vodní osvěty“ (Yi et. al. 2011: 1590) atd.

Závěr

„Není důležité hledání ideální formy systému – důležitá je jen existence systému samotného.“ (Čchi-suj 1996: 237). Čínská lidová republika bezesporu prochází přerodem v přehodnocování své dosavadní politiky vodní bezpečnosti. Otázkou však je, co vše lze kategorizovat jako ochranu vodní bezpečnosti. Odpověď na tuto otázku není jednoznačná už vzhledem k povaze percepce dané problematiky v jednotlivých společensko-vědních oborech. Voda je nedílnou součástí života na zemi. Je jak konstituentem rozmanité biodiverzity, tak i modifikátorem historického rozvoje lidské civilizace. Během staletí si lidstvo osvojilo metody, jak regulovat a využívat vodní zdroje i jiným způsobem než prostým naplněním základních lidských potřeb. S rostoucím počtem obyvatel a postupnou industrializací rostly nejen nároky na spotřebu, ale rovněž se měnila i struktura ekologických dopadů v závislosti na prostředí a čase. Deviza dosažitelnosti vodních zdrojů není ve všech částech světa rovnoměrná. Potenciální hrozby související s nedostatkem vody, ať už z hlediska kvality či kvantity, jsou zástupným problémem současného vzestupu nově industrializovaných zemí, které se, dříve nebo později, budou s těmito výzvami potýkat. Současný trend politického smýšlení o podmínění makroekonomických výsledků na nejvyšší úrovni národních priorit způsobuje upozadění primární funkce státu – zajištění bezpečnosti obyvatel. Na základě předcházejících terminologických vymezení je možné vodní bezpečnost definovat jako: „udržitelný proces zajišťování dosažitelného a cenově dostupného množství a kvality vodních zdrojů v prostoru, jež by zajistil ochranu životního prostředí, včetně bezpečné kontinuity lidského rozvoje statutárními orgány státu, prostřednictvím nichž by docházelo k monitoringu, hodnocení a následné právní vymahatelnosti při narušení vnitřní integrity státu, a to za předpokladu, že tak nebylo dosaženo na úkor jiného suverénního

státu, proč by v takovém případě porušení muselo zasáhnout mezinárodní společenství adekvátními a dostatečnými prostředky k nápravě takovéto situace“.

Způsob, jakým se Čínská lidová republika vypořádává s výzvami v oblasti vodní bezpečnosti, je v posledních letech značně nerovnoměrný až roztříštěný. Zejména vysoká úroveň znečištění, asymetrická distribuce vodních zdrojů a rostoucí nároky vody způsobují ztráty v oněch nejvyšších státních prioritách – hospodářství. Ekologické dopady související se znečištěním vodních zdrojů jsou patrné zejména v zemědělství, např. při rostoucí degradaci orné půdy (zasolování, větrná a půdní eroze), nižší produktivitě zemědělských plodin (využívání méně kvalitních vodních zdrojů při zavlažování), likvidací přirozené biodiverzity (kumulace trvalého chemického a biologického znečištění způsobující ztráty v rybolovu, lesnictví a dalších přílehlých oborech). Spojení vodní bezpečnosti s celou řadou „podoborů“ jako potravinová, energetická a environmentální bezpečnost by však, podle mého názoru, nemělo zůstat jako úzce profilovaná součást bezpečnosti, ale být integrální součástí vládní politiky každého suverénního státu. Diskuze o vytvoření jednotné koncepce vodní bezpečnosti, stejně tak jako globální aplikace IWRM, jsou dle mého názoru předčasné, neboť problematika vodní bezpečnosti je stále ve fázi vývoje, o čemž svědčí i relativně malý počet akademické literatury, jež se navíc liší v závislosti na specifickém diskurzu. O tom, že čínská vláda má celou řadu ambiciózních plánů k řešení situace, není pochyb. Otázkou však je, do jaké míry je schopná dostát svým závazkům a efektivně implementovat vytyčené strategie do podoby realizace a následné efektivní operacionalizace. Hlavním důvodem, proč Čína reflektuje na téma vodní problematiky, je zejména rostoucí neúnosnost trvale udržitelného a dosažitelného stavu vodních zdrojů, a nikoliv obecné naplňování vyšších cílů. Rovněž je v zájmu Číny i nově etablovaná platforma vodní diplomacie, proč jsou budovány obří projekty, jako např. Mekongská říční kaskáda, TGHP a SNWT, jež systematicky regulují vodní zdroje pro zajištění vodní bezpečnosti. Toto zajišťování vodních zdrojů však zároveň bytostně ohrožuje značnou část zemí jihovýchodní Asie, proč se stávají značně závislé na libovůli čínské vlády. Do jaké míry je tzv. Harmonova doktrína (tj. absolutní suverenita nad částí mezinárodního vodního toku v rámci svých hranic) stále relevantní rétorikou při uplatňování vodní diplomacie, je sporné a velmi kontroverzní (Genderen and Rood 2011: 4). I přesto však lze předvídat, že tento fenomén bude postupně eskalovat. Ať už je čínský model více či méně hodný následování, tak bez politické vůle, trvalé ochoty a adekvátní finanční podpory žádná z rozvojových zemí nezmůže podniknout žádné zásadnější reformy při řešení svých existencionálních výzev. Spoluzodpovědnost za posun v zajištění vodní bezpečnosti by v tomto ohledu mohli částečně zajistit i nestátní aktéři, zejména prostřednictvím osvěty obyvatel směrem zdola. Ekologická ekonomie má ve vyspělých zemích své opodstatnění, tak proč by tomu nemělo být rovněž i v rozvojových zemích?

Literatura:

- Bao, Lian-Jun et al. 2012. „China's water pollution by persistent organic pollutants". *Environmental Pollution* 163. 100-108.
- Blanke, Amelia et al. 2007. „Water saving technology and saving water in China". *Agricultural water management* 87. 139-150.
- Clarke, Robin. 1993. *Water: The International Crisis*. London: Earthscan Publications Ltd.
- Conca, Ken. 2006. „Expert networks: the elusive quest for integrated water resources management". In: Conca, Ken. (Ed.), *Governing Water: Contentious Transnational Politics and Global Institution Building*. MIT Press, Cambridge, MA, pp. 123-165.
- Cook, Christina and Bakker, Karen. 2012. „Water security: Debating an emerging paradigm". *Global Environmental Change* 22. 94-102.
- Čchi-suj, Li. 1996. *Soukromý život předsedy Maa*. Praha: ETC Publishing.
- De Loe et al. 2007. „Water Allocation and Water Security in Canada: Initiating a Policy Dialogue for the 21st Century". Guelph Water Management Group. University of Guelph, Guelph (http://www.wpgg.ca/sites/default/files/1-de_Loe_et_al_2007_Final_Report.pdf).
- Qu, Futian et al. 2011. „Sustainable natural resource use in rural China: Recent trends and policies". *China Economic Review* 22. 444-460.
- Giordano, Meredith et al. 2002. „The geography of water conflict and cooperation: internal pressures and international manifestations". *The Geographical Journal* 168. 293-312.
- Gleick, Peter. 1993. „Water and conflict, fresh water resources and international Security". *International Security* 18. 79-112.
- Gleick, Peter. 2006. „Water and terrorism". *Water Policy* 8. 481-503.
- Grey, David and Claudia, Sadoff. 2007. „Sink or swim? Water security for growth and Development". *Water Policy* 9. 545-571.
- Homer-Dixon, Thomas. 1999. *Environment, Scarcity, and Violence*. Princeton: Princeton University Press.
- Chang, Xiao Lin et al. 2010. „Hydropower in China at present and its further development". *Energy* 35. 4400-4406.
- International Monetary Fund. 2013. *World Economic Outlook: Transitions and Tensions*. Washington: International Monetary Fund services (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/02/pdf/text.pdf>).
- Jonker, Lewis. 2007. „Integrated water resources management: The theory-praxis-nexus, a South African perspective". *Physics and Chemistry of the Earth* 32. 1257-1263.
- Kaplan, Robert. 1994. „The coming anarchy (cover story)". *Atlantic Monthly* 273, 44-77.
- Lankford, Bruce and Hepworth, Nick. 2010. „The cathedral and the bazaar: monocentric and polycentric river basin management". *Water Alternatives* 3. 82-101.
- Liu, Junguo et al. 2013. „Water conservancy projects in China: Achievements, challenges and way forward". *Global Environmental Change* 23. 633-643.
- Mekong River Commission. 2010. *State of the Basin Report 2010*. Vientiane: Silkworm Books (<http://www.mrcmekong.org/assets/Publications/basin-reports/MRC-SOB-report-2010full-report.pdf>).
- Molle, François. 2008. „Nirvana concepts, narratives and policy models: insights from the water sector". *Water Alternatives* 1. 131-156.

- Norman, Emma et al. 2010. „Water Security: A Primer. Program on Water Governance“. Vancouver: UBC Press (<http://watergovernance.ca/wp-content/uploads/2010/04/WaterSecurityPrimer20101.pdf>).
- Rahaman, Muhammad. 2012. „Water wars in 21st century: speculation or reality?“. *International Journal of Sustainable Society*, Vol. 4, No.1/2. 3-10.
- Santalco, Aldo. 2012. „How and when China will exceed its renewable energy deployment targets“. *Energy Policy* 51. 653-661.
- Shahbaz, Khan et al. 2009. „Water management and crop production for food security in China: A review“. *Agricultural water management* 96. 349-360.
- Stern, Eric. 1995. „Bringing the Environment In: The Case for Comprehensive Security“. *Cooperation and Conflict* 30. 211-237.
- Swaminathan, Mankombu. 2001. „Ecology and equity: key determinants of sustainable“. *Water Science and Technology* 43. 35-44.
- The Economist. 2013. *The East is grey*. London: The Economist Newspaper.
(<http://www.economist.com/news/briefing/21583245-china-worlds-worst-polluter-largest-investor-green-energy-its-rise-will-have?>).
- Van Genderen, Ruben and Rood, Jan. 2011. *Water Diplomacy: a Niche for Netherlands?*. Hague: Institute of International Relations.
- Van Hofwegen, Paul. 2009. „Capacity challenges on the path towards water security“. In: Alaerts, G.J., Dickinson, N.L. (Eds.), *Water for a Changing World – Developing Local Knowledge and Capacity*. UNESCO-IHE, Delft, pp. 201-213.
- Wang, Feng et al. 2010. „China’s renewable energy policy: Commitments and challenges“. *Energy Policy* 38. 444-460.
- Wolf, Aaron. 1999. „“Water wars” and water reality: conflict and cooperation along international waterways“. *Environmental Change Adaptation, and Human Security* 65. 251-265.
- Xia, Da-ping et al. 2011. „Discussion on the Demand Management of Water Resources“. *Procedia Environmental Sciences* 10. 1173-1176.
- Jiang, Yong. 2009. „China’s water scarcity“. *Journal of Environmental Management* 90. 3185-3196.
- Jiang, Yunlu et al. 2012. „Agricultural Water Transfers in China: Current Issues and Perspectives“. *Procedia Engineering* 28. 363-367.
- Zeng, Ming et al. 2013. „Progress and prospective on the police system of renewable energy in China“. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 20. 36-44.
- Zhang, Na et al. 2011. „The energy situation and its sustainable development strategy in China“. *Energy* 36. 3639-3649.
- Zhao, Yu Zhen et al. 2011. „International cooperation on renewable energy development in China - A critical analysis“. *Renewable Energy* 36. 1105-1110.
- China Water Risk. 2013. *Water Price Hike*. Hong Kong: chinawaterrisk.org. <http://chinawaterrisk.org/big-picture/water-price-hike/>
- Yi, Lili et. al. 2011. „An overview of reclaimed water reuse in China“. *Journal of Environmental Sciences* 23. 1585-1593.

Konflikt mezi syrskými Kurdy, Assadovým režimem a opozicí: Problematická pozice Kurdů

Tomáš Kaválek

Abstrakt:

Tato případová studie analyzuje probíhající konflikt mezi syrskými Kurdy, Assadovým režimem a opozičními skupinami. Zápas Kurdů je jednou z epizod transnacionalizované války v Sýrii. Studie nejprve popisuje historické pozadí a kontext konfliktu a následně definuje aktéry a klíčové neslučitelnosti v jejich cílech. Pozice syrských Kurdů je problematická a ve své podstatě jsou jejich požadavky zcela neslučitelné s kýmkoliv, kdo bude vládnout syrskému centru. Ačkoliv Kurdové reprezentovaní zejména Stranou demokratické unie (PYD) usilují o zachování alespoň nominální neutrality, s postupem času se jejich pozice stává neudržitelnou a dostávají se do ozbrojeného konfliktu s opozičními skupinami, zejména s jejich islamistickými elementy. Důraz je rovněž kladen na vnitřní dynamiku kurdského hnutí v Sýrii a zdůrazňuje transnacionální rozměr kurdské otázky vzhledem k vazbám syrských Kurdů na dva směry pan-kurdského hnutí, a sice Kurdskou stranu pracujících a Barzáního Irácký Kurdistan. Následně jsou popsány a interpretovány klíčové události v dynamice konfliktu v rozmezí od dubna 2011 do března 2014. Na závěr identifikujeme kurdskou strategii ve válce v Sýrii.

Abstract:

This case study examines ongoing conflict between Syrian Kurds, Assad's regime and opposition groups. The Kurdish struggle is one of the episodes of the transnationalized war in Syria. The paper firstly describes historical background and context of conflict and subsequently defines actors and key incompatibilities in their goals. The position of Syrian Kurds is problematic and inherently incompatible with whoever will govern the Syrian center. Although the Kurds represented by the Democratic Union Party (PYD) aim at remaining neutral, as the time goes by, their position becomes unsustainable and they find themselves in armed conflict with opposition groups, mainly with their Islamist elements. We as well focus on internal dynamics of the Kurdish movement in Syria and highlight transnational dimension of Kurdish question with respect to Syrian Kurds' ties to two fractions of pan-Kurdish movement – The Kurdistan Workers' Party and Barzani's Iraqi Kurdistan. Then we describe and interpret key events in conflict dynamics in period since April 2011 to March 2014. At the end we identify Kurdish strategy for war in Syria.

1 Úvod

Tři roky trvající konflikt v Sýrii se postupně transformoval z omezeného povstání na občanskou válku (Holliday 2013). Konflikt se rovněž stal vysoce komplexním s doslova stovkami ozbrojených opozičních skupin variujících od místních kmenových milic, až k rozličným islamistickým skupinám (IHS Jane's 2013; Jenkins 2014). Konflikt mezi Kurdy a ostatními aktéry v Sýrii představuje jednu z rovin transnacionalizované války v Sýrii. *International Crisis Group* jej trefně nazvala „zápas uvnitř zápasu“ (ICG 2013). Navzdory spíše zdrženlivému postoji Kurdů v počátcích povstání brzy získali prominentní pozici v severních částech země.

Úspěch kurdské Strany demokratické unie (PYD) vyvolal napětí mezi ní a dalšími aktéry jako tzv. Svobodnou syrskou armádou (SSA) a rozličnými islamistickými skupinami. V druhé polovině roku 2013 se již setkáváme s ozbrojenými střety a otevřeným nepřátelstvím mezi Kurdy a islamistickými skupinami operujícími na severu země, například Džabhat an-Nusra či Islámský stát Iráku a aš-Šámu (ISIS), i s dalšími lokálními skupinami přidruženými k SSA (např. ORSAM 2013; Spyer 2013). Asadova pozice se

v průběhu roku 2013 zlepšila, nicméně ani jedna ze stran konfliktu není schopna dosáhnout rozhodujícího vítězství (Nassief 2014). Kurdové využili mocenské vakuum v Sýrii a ustanovili místní správy a ke konci roku 2013 vytvořili přechodnou vládu v jimi ovládaných oblastech navzdory odporu mnoha aktérů včetně Turecka či Iráckého Kurdistanu (E-Kurd 2013a). Jednání v Ženevě v únoru 2014 skončilo patem a řešení syrského konfliktu je nadále v nedohlednu. Kurdové reprezentovaní PYD nebyli na mírová jednání přizváni navzdory své silné pozici na severu země.

Předložená studie si klade za cíl osvětlit kurdskou strategii ve válce v Sýrii. Nejprve krátce popíšeme historické pozadí a kontext konfliktu a následně identifikujeme strany konfliktu a jejich neslučitelné cíle. Poté rozebereme klíčové události v dynamice konfliktu a na základě předchozích kapitol popíšeme strategii Kurdů ve válce v Sýrii.

2 Historické pozadí a kontext

Rojava, neboli „Západní Kurdistan“, jak jsou v pan-kurdsém hnutí nazývány oblasti v severní Sýrii obývané Kurdy, se rozkládá primárně na části území okresů třech syrských guvernoratů Aleppo, ar-Raqqa a al-Hasaka (viz Mapy č. 1–2). Přesný počet Kurdů v Sýrii není známý a bývá jim přisuzován zhruba deseti procentní podíl populace, tedy asi dva miliony lidí (KurdWatch 2009a; ICG 2013).¹ Syrští Kurdové hovoří dialektem kurmančí a jsou s výjimkou malé skupiny Jezidů sunnitě; mají ovšem blízko k různým směrům lidového islámu (súfismu), a nejsou tedy většinou nakloněni radikálnímu islamismu (Tejel 2009; Pinto 2011). Jedná se o nížinaté a rovinaté oblasti, které začínají na jih od předhůří tureckého Jižního Taurusu. Fyzická hranice mezi Tureckem a Sýrii, tak, jak byla stanovená v meziválečném období, vlastně dělí tuto historicko-geografickou oblast na jih od Taurusu. Z toho plyne i umělé „rozdělení“ obyvatelstva nalinkováním těchto hranic a stále existující kmenové a klanové vazby mezi těmito regiony (Lowe 2006). Území obývaná Kurdy patří mezi mimořádně úrodná a zavlažovaná řekami, které tečou z tureckého území. Sever země je jednou z důležitých obilnic Sýrie (Malas - Abushakra - Haddon 2013); zároveň se v kurdských oblastech guvernorátu al-Hasaka nachází oblast ropných polí Rumajlan (Kajjo 2013; viz mapu č. 6). Geografické podmínky a strategická důležitost kurdského území z něho dělají „lákavou kořist“.

Z hlediska etnického rozložení oblastí na severu země, které bývají označovány za „kurdské“, se nacházíme v komplexní situaci, kdy řada okresů bráných jako „kurdské“ (např. Afrín, Ra's al-ʿAjn, al-Málikíja či al-Qámišlí) je ve skutečnosti z 30–50 % složená z jiných etnik, primárně sunnitských Arabů, křesťanů, případně Turkmenů a dalších (podrobněji viz ORSAM 2012a; mapy č. 1–2). Přitom je situace o to komplikovanější, že v některých oblastech tvoří Arabové většinu na venkově a nikoli v centru (Ra's al-ʿAjn) a v jiných oblastech je tomu zase naopak, např. v al-Málikíja (ORSAM 2012a). Toto etnické složení je v některých případech důsledkem vládních přesídlovacích politik a arabizace (viz Tejel 2009; Yildiz 2005; KurdWatch 2009a).

Pozice Kurdů v syrském politickém systému je tradičně druhořadá (Tejel 2009). Od padesátých let dále docházelo k silné arabizaci syrské politiky a společnosti. Tyto dlouhodobé procesy například vedly ke známému případu cenzu v roce 1962, kdy bylo fakticky odebráno (či nepřiznáno) občanství zhruba 150 tisícům Kurdů a jsou považováni za „cizince“ (více ke komplexnímu postavení těchto skupin viz KurdWatch 2010; Yildiz 2005). Krátce po nástupu Hafize Assada proběhlo znárodňování a pozemková reforma, které byly namířeny i na zabavení majetku ne-arabským skupinám (Yildiz 2005). Později mezi léty 1973–76 byl zahájen projekt přesídlování Kurdů a jejich výměna za arabské osadníky podél hranic s Tureckem (srv. Yildiz 2005). Tyto politiky vytvořily řadu křivd i na lokální úrovni, a to jak mezi Kurdy a přesídlenými arabskými kmeny, tak i mezi Kurdy a křesťany, kteří byli zvýhodňováni (Caves 2012; al-

¹ Počet Kurdů není znám a objevují se různá čísla. Sama vláda logicky číslo Kurdů poddimenzuje; podstatná část z nich také nemá občanství. Zároveň je problém se samotnou definicí, kdo je „Kurd“. Řada Kurdů je totiž arabizovaná, nemluví kurmančí a je kooptovaná a má dobré pozice v rámci režimu a jedná se především o urbánní kurdskou populaci (Lowe 2006). Tito Kurdové mimo jiné požívají minimálního respektu mezi Kurdy ze severu (Lowe 2006). Obecně je přijímán počet Kurdů okolo dvou milionů, toto číslo je odvozeno ze sčítání provedeného v roce 1943 Francouzi a zohledňuje průměrný nárůst populace v dalších částech země (KurdWatch 2009a).

Tamini 2011). Ruku v ruce byla prosazována i politika kooptace ochotných Kurdů, kteří jsou povětšinou arabizováni a hovoří arabsky (KurdWatch 2009a).

Oslabením Damašku vzniklo mocenské vakuum a na povrch opět vypluly četné historické problémy, lokální křivdy a obecná nedůvěra mezi etniky. Znovu se objevil prostor pro pokus o překreslení postavení některých skupin a jejich pozice v Sýrii, a to nejen v rámci soupeření o mocenské pozice v centru, ale také v rámci mezietnického soupeření o nadvládu v guvernorátech a samotných okresech. Kurdové jsou jednou ze skupin, která byla režimem silně marginalizována, frustrována politicky i ekonomicky. Úsilí o zlepšení jejich pozice na úkor dalších skupin je pro ně v situaci oslabení centra logickou akcí.

3 Strany konfliktu a jejich (neslučitelné) cíle

Zdánlivě kurdské nezvolení si strany v konfliktu a „lavírování“ uprostřed nelze vysvětlit jako slučitelnost zájmů či cílů s některou ze stran, ale spíše jako „hru o čas“, snahu o zlepšení své pozice. Na základě naší analýzy se ukazuje, že cíle PYD, opozice i Asada jsou neslučitelné (i když v určité momenty se zájmy Kurdů a dalších aktérů na taktické úrovni mohou překrývat). Existující zdroje neslučitelnosti podle Bartose a Wehra (2002) jsou v našem případě hluboce zakořeněné a jsou umocněny vzájemnou nedůvěrou mezi skupinami a problematickou společnou historií. Existují nejen křivdy vůči centru (režimu prezidenta Asada), ale také vůči sunnitským Arabům či křesťanům na lokální úrovni.

3.1 Syrští Kurdové a jejich cíle

3.1.1 Vnitřní dynamika kurdských aktérů v Sýrii aneb zápas o pan-kurdismus

Kurdská politická scéna je tradičně extrémně fragmentovaná a existují v ní až desítky větších či menších politických stran zformovaných na základě kmenové a klanové příslušnosti, geografických rozdílností a v nemalé míře rovněž dle vazeb na dva směry „pan-kurdského hnutí“, a sice Kurdskou stranou pracujících (PKK) a Kurdskou demokratickou stranou (KDS) v Iráku reprezentovanou Barzáního klanem (Hevian 2013; ICG 2013).

V roce 2003 byla založena Strana demokratické unie (PYD) jako součást politické struktury Svazu komunit Kurdistánu (KCK) kontrolované Kurdskou stranou pracujících (PKK) (ICG 2013). PYD byla schopna díky zdrojům a zkušenostem kádrů z PKK vybudovat brzy po začátku války v Sýrii relativně fungující hierarchickou politickou organizaci včetně ozbrojeného křídla Lidových obranných jednotek (YPG). Kromě YPG byly později vybudovány kvazi-policejní bezpečnostní jednotky Asayiş (inspirované podobnými jednotkami fungujícími v Iráckém Kurdistánu – viz Human Rights Watch 2007). Asayiş většinou operují v oblastech pod kontrolou PYD (ARA News 2013a) či v urbánních centrech (Wilgenburg 2013a; PYD 2014). YPG pak hrají roli kvazi-armády, která se angažuje v intenzivních střetech s dalšími ozbrojenými skupinami na „hranicích“ Kurdy kontrolovaných území.

PYD aktivně pracuje na zlepšení svých vojenských kapacit již od druhé poloviny roku 2011 a stala se v porovnání s dalšími opozičními ozbrojenými skupinami vysoce organizovanou, vycvičenou a dobře vyzbrojenou silou. YPG ukazuje ve střetech s opozičními skupinami v roce 2013 taktickou nadřazenost a jejich způsob vedení boje se zlepšil v porovnání s prvními vážnějšími střety s opozicí v roce 2012. Setkáváme se i s rozsáhlými několikanásobnými ofenzivami; zároveň začínají Kurdové používat těžších zbraní (Orhan 2013a; RojavaReport 2014).

Tato změna je podle našeho názoru ovlivněna dvěma faktory. V první řadě má PYD již od začátku konfliktu v roce 2011 k dispozici relativně velké množství zkušených kádrů z PKK; ICG (2013) a další zdroje (Barfi 2013) uvádí okolo 1 000 (srv. Çevikalp 2012). Tito zkušení bojovníci se podílejí rovněž na výcviku a velení jednotek YPG. PKK rovněž s největší pravděpodobností zásobovala PYD zbraněmi a dalším vybavením a PKK byla s to navíc uvolnit více zdrojů, protože od března 2013 panuje v Turecku příměří. Druhým faktorem je samotný kurdský úspěch v podobě kontroly většího území – to umožnilo PYD profitovat z kontrolovaných hraničních přechodů, ropných polí, rozšířit „vybírání daní“ ze svých území. Podle některých zdrojů dokonce Asadův režim platí určitou formu „výpalného“ za ochranu

strategických ropných polí v Rumajlanu a rovněž údajně prodává ropu režimním silám (KurdWatch 2013a; ARA News 2013b).

Na druhé straně „zápasu“ o politický monopol mezi syrskými Kurdy stojí široká paleta stran a uskupení, která je navázána na Kurdskou regionální vládu v Iráckém Kurdistanu vedenou klanem Barzání (Caves 2012; ICG 2013). Tato uskupení založila v září 2011 především v reakci na rostoucí moc PYD, navázané na PKK, svoji vlastní platformu s názvem Kurdská národní rada (KNR) (více viz Hevian 2013).

I přes snahy Barzáního klanu sjednotit (rozuměj získat vliv) kurdské hnutí v Sýrii se v současnosti jeví, že KNR svůj zápas o moc s PYD prohrála. Barzání například i s tichou podporou Turecka svolal několik schůzí těchto dvou syrských proudů od severoiráckého Erbilu, a dokonce se mu podařilo v červenci 2012 ustanovit paritní uskupení integrující PYD a KNR s názvem Nejvyšší kurdský výbor (NKV) (srv. ORSAM 2012b; KurdWatch 2013b). Nicméně tato „společná instituce“ reálně nefunguje a PYD nadále rozšiřuje svůj politický monopol mezi syrskými Kurdy. Stejně tak si navzdory dohodám udržuje výhradní monopol na násilí, nošení zbraní a vykonávání správy kurdských oblastí (např. Savelsberg 2013).

PYD považujeme za natolik silného a etablovaného aktéra, že jej lze brát jako takřka výhradního reprezentanta syrských Kurdů, který navíc vykazuje skutečnou přítomnost „v poli“ a současně disponuje ozbrojeným křídlem YPG. PYD dovršuje svůj monopol skrze pokračování strategie kombinace násilí (politické vraždy, únosy, mučení, zastrasování opozičních kurdských figur) a kooptace (zahrnování ochotných kurdských aktérů do své struktury) (srv. ICG 2013). V posledních měsících se perzekuce opozičních kurdských aktérů stává sofistikovanější a snaží se budit zdání „vynucování práva“. PYD využívá jednotky Asayiş jako kvazi-policejní sílu a zahajuje kriminální vyšetřování a posílá zadržené do svých věznic (Leigh 2014a).

Pozice KNR je na druhé straně velice slabá navzdory Barzáního snahám podpořit ji proti PYD. Slabší pozice také odráží fakt, že členové KNR jsou mnohem ochotnější spolupracovat se syrskou arabskou opozicí za účelem vyvážení moci PYD; KNR je členem Syrské národní rady od léta 2012 (Wilgenburg 2013b). Členové KNR rovněž ostře vystupují proti vytvoření přechodné vlády PYD v listopadu 2013 a oficiálně se stáhli z paritního uskupení NKV (ibid.).

3.1.2 Cíle Strany demokratické unie (PYD)

PYD pod vedením Saleha Muslima mnohokrát artikulovala spřízněnost s ideologií PKK a v souladu s ní usilují o *demokratický konfederalismus*². Slovy Møllera (2003) se jejich cíle pohybují na úrovni nejen zajištění rovnosti či uznání, ale také získání privilegií ve vztahu k centru, získání možnosti si vládnout.

Ačkoliv je rétorika PYD opatrná a mnohdy nejednoznačná kvůli „citlivosti“ vzniku kvazistátní kurdské entity, dosavadní kroky PYD k tomuto cíli směřují. PYD usiluje o zachování mocenského i vojenského monopolu na kurdských územích, vytváří další ozbrojené složky, snaží se rozšiřovat svůj vliv i mimo kurdská území atd. Projevy požadavků sice často hovoří o cíli získání „občanských práv“ Kurdů, „přístupu ke vzdělání“ a obecně rovného zacházení v rámci syrského státu, ale druhým dechem dodávají, že k tomu dospějí prosazováním „demokratického konfederalismu“, které v podstatě směřuje k vytvoření kvazistátní entity (PYD 2013). Ostatně k tomuto cíli směřuje i snaha ustanovit na severu Sýrie přechodnou vládu po vzoru Öcalanova demokratického konfederalismu, k čemuž propůjčila podporu i Svazu komunit Kurdistanu (KCK) na svém 9. generálním shromáždění v létě 2013 (Wilgenburg 2013c). PYD poté mnohem otevřeněji mluví o svých cílech a směřuje k jejich naplnění. Příkladem je ustanovení lokálních rad na konci roku 2013 (Rudaw 2013a), vytvoření přechodné vlády či nejnověji formování vlád „kantonů“ v al-Qámišlí, Afrínu a Ra's al-ʿAjn (e-kurd 2014a; Rudaw 2014a; Kurdpress 2014). PYD přijala přístup opatrného posilování

² Demokratický konfederalismus je chápán Öcalanem jako: „(...) pyramidový model organizace, kde komunity hovoří, debatují a rozhodují. Od základny nahoru budou zvolení delegáti tvořit jisté volné koordinační těleso (...) demokratický konfederalismus je hnutí, které neinterpretuje práva na sebeurčení k ustavení národního státu, ale vytváří svou vlastní demokracii navzdory politickým hranicím. Kurdská struktura se vyvine skrze vytvoření federace Kurdů v Íránu, Turecku, Sýrii a Iráku. Spojením na vyšší úrovni utvoří konfederální systém.“ (Öcalan 2005)

svých schopností a zajištění stability a legitimacy pro zlepšení své strategické pozice, od čehož si slibují lepší šanci na alespoň částečné zachování svých zisků v poválečné Sýrii.

3.2 Opozice a její cíle

Sunnitská arabská opozice, ve které v současnosti na severu zejména vojensky převažují islamistické elementy, má za svůj hlavní cíl svržení režimu (IHS Jane's 2013; Szybala 2013a). Diskurs, který sunnitská arabská opozice prosazuje, je ve své podstatě neslučitelný s představou Kurdů o uspořádání země a jejich pozici v ní. Jsme přesvědčeni, že nacionalistické i islamistické prvky opozice fakticky prosazují arabizaci a také sunnizaci země. Představitelé opozice se mnohokrát nechali slyšet, že autonomie pro Kurdy či jiný speciální status těchto oblastí jsou nemyslitelné (srv. KurdWatch 2013a; Hossino – Tanir 2012).

Lokální „křivdy“ rovněž hrají klíčovou roli, protože Arabové či křesťané v kurdských oblastech získali prominentní ekonomickou i politickou pozici díky politikám Assadova režimu a pochopitelně se svého postavení nechtějí vzdát. Militanti z arabských komunit v al-Hasaka například několikrát bojovali po boku ISIS či islamistické brigády Ahrar aš-Šám (ARA News 2014a; Leigh 2014b). I místní křesťanský arcibiskup Behnam Hindo je silně proti vytvoření kurdského regionu v Sýrii (AINA 2013). Na severu země navíc dominují různá islamistická uskupení (Nassief 2014), kupříkladu Džabhat an-Nusra, ISIS a další islamistické brigády, které zformovaly v listopadu 2013 Islámskou frontu (Szybala 2013b). Celou situaci rovněž znepřehledňují různá lokální (kmenová) ozbrojená uskupení bojující *ad hoc* po boku opozice či Kurdů (např. Wilgenburg 2013h; Heras – O'Leary 2013). Islamisté rovněž potřebují mít zajištěn přístup ke spojencům v Turecku a stejně tak k irácké provincii Anbár, kde má ISIS svoji základnu a kurdské oblasti navíc tvoří lákavou kořist, protože nejsou tolik dotčeny válkou a Kurdové také ovládají například strategická ropná pole (Kajjo 2013). Je patrné, že i z taktického hlediska existuje jasná neslučitelnost zájmů mezi Kurdy a opozičními skupinami na severu země.

3.3 Režim Bašára Assada aneb „centrum“ a jeho cíle

Pro režim je ze strategického hlediska nepřijatelné přenechání kontroly nad kurdskými oblastmi PYD a vytvoření zde kvazistátní entity. Jedná se o důležitou úrodnou oblast s vodními zdroji a také se tam nachází podstatná část ropných zařízení (pole v Rumajlanu). Tato hrozba je ještě umocněna transnacionalizací kurdské otázky a vnímáním Kurdů jako „páté kolony“ (Tejel 2012; Yildiz 2005). Obecně lze říci, že kdokoliv zvítězí v zápasu o centrum a bude ovládat Sýrii, dostane se do konfliktu s Kurdy a bude chtít zachovat *status quo* v jejich druhořadé politicko-ekonomické pozici, protože se bude obávat jejich odstředivých tendencí.

Nicméně z krátkodobého hlediska existuje značné překrývání zájmů režimu s Kurdy. Assadův režim si je vědom toho, že PYD slouží jako stabilní nárazníková zóna bránící šíření vlivu sunnitské opozice a rovněž slouží jako nástroj nátlaku na Ankaru, aby přestala podporovat rebely. Zaznamenáváme omezenou toleranci Asadových sil na základnách na kurdských územích (Caves 2012; KurdWatch 2013a). Během posledního půl roku se setkáváme s nárůstem indikátorů poukazujících na prohlubující se taktickou kooperaci Kurdů s režimem. PYD údajně pomáhá s ochranou strategických ropných polí a získává za to finance, režim údajně dodává některé zbraně Kurdům, vojenští představitelé režimu jsou v kontaktu s PYD apod. Řada těchto zpráv ale může být pouhou dezinformací a těžko se ověřují.

4 Dynamika konfliktu

Z hlediska časového lze rozdělit dosavadní průběh konfliktu do dvou překrývajících se fází. První fáze je ohraničena začátkem protivládních protestů zhruba od dubna 2011 a končí stažením vládních sil z kurdských oblastí v červenci 2012. Konflikt v této periodě přechází z fáze *latence* do *manifestace*. Druhá fáze je ve znamení pokračující *eskalace* konfliktu, během které se už začínají objevovat ozbrojené střety s arabskou sunnitskou opozicí.

4.1 Duben 2011–červenec 2012: Opatrný monopol Strany demokratické unie

Zpočátku protivládních protestů v březnu a dubnu 2011 byla aktivita institucionalizovaných kurdských politických aktérů minimální. Důvodem k tomu byla obava z opakování tvrdého potlačení nepokojů v al-Qámišlí, které následovaly po fotbalovém zápase v roce 2004 a vyžádaly si asi 40 obětí (více k nepokojům viz Lowe 2006; srv. Savelsberg 2013). Postupně se ale do protestů zapojují různé existující i nové vznikající kurdské mládežnické skupiny (podrobně viz Savelsberg 2013; ORSAM 2012b). Tito frustrovaní mladí lidé demonstrují za demokratizaci a reformy a zakládají „Místní koordinační výbory“ (Savelsberg 2013). Kurdské politické strany se rozhodly stávající aktivity mladých využít k získání politického kapitálu. Nicméně žádné klíčové politické strany se nepřipojují otevřeně k opozici a jejím radikalizujícím se požadavkům. Hlavní kurdští aktéři odmítají připojení ke v srpnu 2011 vzniklé opoziční platformě Syrské národní radě (SNR) (Hossino – Tanir 2012).

V průběhu roku 2011 se Kurdové drží stranou formujícího se ozbrojeného konfliktu o nadvládu nad centrem. Eva Savelsberg trefně shrnuje příčinu oné nominální neutrality jako: „(...) *hluboce zakořeněný strach z pomsty režimu a tradice spíše přetvářování se než volání po otevřeném disentu* (...)“. (Savelsberg 2013: 8) Navíc je rodící se „revoluce“ brána kurdskými lidry jako arabská záležitost a Arabové také v minulosti nepodporovali Kurdy, například během incidentů v al-Qámišlí v roce 2004. Mezitím využívá narůstajícího mocenského vakua na severu Sýrie PYD, jejíž lídr Saleh Muslim se vrací do země z Iráku v létě 2011 společně se svými ozbrojenci (Hossino – Tanir 2012). PYD následně mezitím buduje svoji politickou pozici a díky vazbám na PKK má na rozdíl od ostatních kurdských stran podstatnou výhodu v podobě přísunu nejen financí, ale především již vycvičených bojovníků a velitelů, kteří prošli bojišti v řadách PKK (Çevikalp 2012).

PYD se daří v tvořícím se mocenském vakuu ustanovit svoje pozice v klíčových kurdských centrech, jako je například Afrín, al-Málíkíja, Ra's al-ʿAjn a další. Zároveň díky své hierarchické organizaci a zkušenostem kádrů zajišťují svůj monopol na násilí a jsou s to začít vykonávat i kvazistátní funkce. Krom ohraničení kurdských oblastí ozbrojenými jednotkami začínají vybírat daně, cla, vynucovat pořádek, ale například i zajišťovat rozdělování zásob, kontrolu nemocnic apod. (např. Federici – Sayigh 2012). Dalším příznakem rozhodnosti PYD stát se dominantním reprezentantem syrských Kurdů je cílená likvidace, zastrasování a perzekuce příslušníků jiných kurdských politických stran. Poměrně běžnou praktikou jsou únosy, exemplární vraždy, vyžadování výpalného apod. (KurdWatch 2013a; ICG 2013).

Pozice PYD vůči režimu i arabské opozici zůstává zdrženlivá a snaží se držet nadále stranou i na počátku roku 2012. Syrská opozice mezitím hlasitěji hovoří o arabském charakteru země a nedělitelnosti území. Některé elementy SNR se snaží přesvědčit Kurdy, aby se přidali k revoluci, a jako vstřícný krok například zvolí jejím prezidentem v červnu 2012 syrského Kurda Abdulasseta Siada (Tanir – Wilgenburg – Hossino 2012). Ten ovšem žil téměř dvacet let v emigraci a je zcela odtržený od reálné politické moci či vlivu mezi syrskými Kurdy. PYD mezitím začíná artikulovat svoje ambice na „demokratický konfederalismus“. Postupně se ovšem v reakci na vyjádřené cíle klíčoví předáci opozice, například lídr Muslimských bratří Riad Šaqfa, staví proti vytvoření „kurdské entity“ a prohlašuje: „*Stavíme se jasně proti vytvoření kurdské entity v Sýrii.*“ (Caves 2012: 3) V obdobném duchu se vyjádřil i velitel SSA Riad Asaʿad (Caves 2012). Zároveň začíná opozice obviňovat PYD z tiché spolupráce s Assadovými silami. V té době se rovněž formuje opatrný diskurs kritiky režimních praktik a „rétorického nepřátelství“ vůči establishmentu prezidenta Bašára Assada (např. Hossino – Tanir 2012). Kurdové sice zachovávají faktickou neutralitu vůči režimu i opozici, ale vzhledem k rostoucímu mezinárodnímu tlaku a hrozbě „pomsty“ opozičních sil volají po reformách a změně režimu.

Postupně se začíná také plně projevovat dichotomie mezi PYD a dalšími kurdskými stranami, sdruženými zejména v KNR. Jedná se do jisté míry o projev externího zápasu o vedoucí roli v pan-kurdském hnutí. KNR a její hlavní členové jsou napojeni na severoiráckou KDS vedenou Barzáního klanem. KNR je svolnější ke spolupráci s arabskou opozicí, což lze vysvětlit pokusem zlepšit svoji nevýhodnou pozici. Na druhé straně stojí PYD a její úzké napojení na PKK vedenou Abdullahem Öcalanem. Barzáního vláda v severním Iráku usiluje o posílení spřátelených proudů v Sýrii. Snaží se skrze tlak na ustavení společné kurdské opozice nad ní získat kontrolu. Vyústěním této snahy je „dotlačení“ PYD a KNR k jednacímu stolu v červenci 2012, kdy byla uzavřena tzv. Dohoda z Erbilu (ORSAM 2012b). Na jejím základě vznikl Nejvyšší

kurdský výbor, kde byly paritně zastoupeny PYD i KNR. Ve skutečnosti ale tento zdánlivý úspěch ohraničuje prohlubující se prohru KRV v syrské epizodě souboje o pan-kurdismus, protože KNR byla nadále marginalizována, její členové perzekuováni a likvidováni, a především nebyl narušen monopol na násilí PYD.

4.2 Od července 2012: Neudržitelná „neutralita“

Na konci července 2012 se stáhly z klíčových kurdských oblastí ozbrojené síly režimu Bašára Assada. Celkem se režimní síly stáhly ze čtrnácti měst (např. Afrín, al-Málíkíja, Ajn al-^ʿArab, Ra's al-^ʿAjn) a z kurdských čtvrtí Aleppa Šejk Masúd a Ašrafíja (Tanir – Wilgenburg – Hossino 2012). Stažení proběhlo v podstatě bez boje a údajně také Kurdům přenechali Asadovi vojáci určité množství zbraní (Fantappie 2012). Podle některých výkladů se jedná o ukázkou taktické spolupráce, kdy režim umožní PYD pokračovat ve svém působení a její ozbrojené složky budou na oplátku zamezovat působení opozičních bojůvek v těchto oblastech (KurdWatch 2013a). Tato událost předznamenala rostoucí eskalaci konfliktu mezi Kurdy a arabskou sunnitskou opozicí, která stažení režimních sil bez boje považovala za jasné potvrzení jejich podezření, že PYD spolupracuje s režimem.

Opoziční představitelé začínají být mnohem kritičtější vůči krokům PYD a vyjadřují otevřené nepřátelství vůči stále hlasitěji artikulovaným cílům zahrnujícím federalizaci či jinou formu široké autonomie, přičemž se nejedná pouze o názor lídrů, ale podobný názor převažuje zřejmě i „v poli“ (Tanir – Wilgenburg – Hossino 2012). Například lídr SSA Riad Asa^ʿad slibuje bojovat o „každý metr syrské půdy, který by se chtěl odtrhnout“ (Today's Zaman 2012). Kurdští představitelé sice nadále chtějí zachovat neutralitu, ale v tento moment se staví tichou taktickou aliancí s Asadem proti zájmům opozičních skupin. Tato spolupráce je pro Kurdy riskantním podnikem, protože jim hrozí ztráta legitimacy v důsledku stigmatu kolaboranta se zdiskreditovaným režimem. Nicméně vzhledem k narůstajícímu chaosu a neudržitelnosti neutrální pozice se jedná o racionální krok. Roste totiž nepřátelství vůči Kurdům ze strany opozičních skupin. Vyploouvají na povrch lokální krivdy, v bojůvkách na straně elementů SSA se objevují i Arabové z nitra kurdských oblastí, z tzv. arabského pásu v al-Hasaka (Wilgenburg 2012).

4.2.1 Vojenská dimenze

Ozbrojené střety mezi vojenským křídlem PYD a SSA se objevovaly sporadicky i před červnem 2012. V říjnu 2012 se také setkáváme s řadou srážek mezi SSA a PYD ve městě Aleppo, když se opozice snažila ovládnout čtvrti Šejk Masúd a Ašrafíja obývané Kurdy (ORSAM 2013). Několik dní bojů skončilo smrtí třiceti lidí a zajištěním až několika stovek komбатantů i civilistů (Assir 2013). V následující dny se pak SSA pokusila v nové ofenzivě vypudit zbývající režimní síly ze strategického hraničního města s Tureckem Ra's al-^ʿAjn (Wilgenburg 2012). Islamisté (hlavně Džabhat an-Nusra) zaútočili také na pozice PYD 18. listopadu 2012 a intenzivní srážky pokračovaly s desítkami padlých na obou stranách až do ledna 2013, kdy bylo vyjednáno dočasné příměří (ORSAM 2013).

V průběhu května 2013 se nicméně znovu objevují ozbrojené střety mezi PYD a opozičními silami a opět o kontrolu nad hraničním městem Ra's al-^ʿAjn a rovněž o al-Hasaka a řadu dalších menších center. Islamistické skupiny prohlásily navíc Kurdy 21. května za „nepřátele džihádu“ a „kolaboranty s režimem“ (ibid.; Syria Report 2013). Zde je na místě podotknout, že boje již vykazují znaky koordinovaných útoků, ofenzív na několika místech současně i za užití těžších zbraní a úsilí o dosažení strategických cílů (např. obsadit ropná pole v Rumajlanu; viz mapu č. 6), a tudíž se již nejedná o *ad hoc* střety spíše lokálního charakteru. Objevují se i zprávy o omezených srážkách PYD s režimními silami při obsazování polí v Rumajlanu či města Tall ^ʿAdass v první čtvrtině roku 2013 (Wilgenburg 2013g).

Opoziční síly složené zejména z Džabhat an-Nusra, ISIS a dalších islamistických brigád jako Ahrar aš-Šám společně s *ad hoc* připojenými lokálními milicemi se pokusily obsadit hraniční oblast Ra's al-^ʿAjn v červenci a srpnu 2013 (ORSAM 2013). Jednalo se o koordinovanou akci, kterou doprovázela rovněž ofenzíva v okrese Tall Abijad v guvernorátu ar-Raqqa (ibid.). Na začátku srpna se rovněž spojené síly ISIS a Ahrar aš-Šám pokusily obsadit ^ʿAyn al-^ʿArab. Stejně tak se opět setkáváme se střety mezi SSA a PYD

v aleppských čtvrtích Šejk Masúd a Ašrafija (viz mapu č. 3; ORSAM 2013). Všechny tyto operace považují za jasný pokus přerušit spojení mezi Kurdy kontrolovanými hraničními oblastmi (viz mapy č. 1 a 2).

PYD se podařilo ubránit výše zmíněným ofenzívám a v odpověď podnikla několik ofenzív. První ofenzíva proběhla na přelomu září a října 2013 v al-Hasaka za účelem dalšího zabezpečení Kurdy kontrolovaných ropných polí v Rumajlanu a také dosáhnout hranice s Irákem a dosáhnout hraničního města al-Ja'rubíja, které bylo v držení ISIS. Druhá ofenzíva byla nazvána „Ofenzíva mučedníků Serekeniye“ a byla podniknuta v listopadu 2013 (viz mapu č. 4; Bernstein 2013). Tyto operace zajistily kurdskou kontrolu nad provincií al-Hasaka, a dokonce úspěšně rozšířily vliv PYD i do smíšených či ne-kurdských oblastí (současnou situaci viz na mapě č. 5, případně viz podrobnou interaktivní mapu situace v Sýrii – Wikipedia 2014a). Několik dalších menších operací proběhlo i za účelem vytvoření obránitelného kompaktního území pod kurdskou kontrolou. Opoziční síly se pokusily podniknout několik protiofenzív, ale ty skončily neúspěchem. V lednu 2014 vyústily rozpory mezi islamistickými skupinami ve střety mezi ISIS a členy Islámské aliance a Džabhat an-Nusrou, tudíž pokusy o opětovné obsazení ztracených oblastí prozatím ustaly. PYD také ukončila ofenzivní operace a spíše se soustředí na konsolidaci svých zisků a projekt přechodné vlády. Poslední zprávy hovoří o vyhlášení unilaterálního příměří ze strany PYD a ukončení hlavních ofenzivních operací proti opozici dne 26. února (BasNews 2014).

Zhruba od května 2013 můžeme hovořit o transformaci konfliktu mezi PYD a opozicí do fáze ozbrojených střetů. Opoziční síly můžeme považovat za „agresora“, protože se rozhodly otevřít další frontu a uzmout kontrolu nad strategickými oblastmi ovládanými více a více silnými Kurdy. Režimní síly stojí v tomto zápasu racionálně neutrálně (vzájemné oslabení nepřátel režimu je v jejich zájmu) a ponechávají břímě boje proti opozici na severu na Kurdech.

4.2.2 Politická dimenze

Vývoj uvnitř kurdské politické scény pouze potvrdil téměř výhradní dominanci PYD jako hlavního reprezentanta syrských Kurdů. Navzdory ustavení NKV společně s KNR a slibu spolupráce a sdílení moci se ukazuje, že ostatní kurdští političtí aktéři jsou vytlačeni zcela na okraj (Wilgenburg 2013b; ICG 2013). PYD skrze kombinaci zastrašování a kooptování posílila svůj politický monopol.

PYD zároveň prosazuje proaktivní přístup vůči ostatním etnickým skupinám: křesťanům, Turkmenům a některým arabským kmenům. Kurdové obsadili v ofenzívách na konci roku 2013 i etnicky smíšená území a začali využívat nechuť těchto komunit vůči islamistickým uskupením, které z těchto oblastí PYD vytlačila; příkladem jsou arabské kmeny v al-Džavadija a v hraničním městě s Irákem al-Ja'rubíja (Wilgenburg 2013h). PYD se snaží ovládat kompaktní území a propojit svoje enklávy, a k tomu potřebuje spolupracovat s ne-kurdskými komunitami. Kurdové například postupovali společně s arabskými kmeny v al-Ja'rubíja během ofenzívy na konci roku 2013 a nyní se objevují zprávy, že dokonce sdílejí část zisků z tamních ropných polí (ARA News 2014b).

Situace v arabském pásu v guvernorátech al-Hasaha a ar-Raqqa je komplexnější. Arabské kmeny zde byly usídleny během vládních přesídlovacích politik v 70. letech na úkor Kurdů a je zde tedy pochopitelně nedůvěra mezi těmito skupinami. Postoj komunit v arabském pásu se lokálně liší, a zatímco některé bojovaly po boku SSA a islamistů, jiné vítaly Kurdy jako osvoboditele a ochránce před ISIS (ARA News 2014a; Wilgenburg 2013d). Když PYD začala šířit svůj vliv i mimo kurdské oblasti na úkor islamistických skupin, snažil se lídr PYD Saleh Muslim získat arabské kmeny na svoji stranu a ujišťoval je, že mohou s Kurdy žít v míru (Kurdistan Tribune 2013). PYD zároveň usiluje o budování svého pozitivního obrazu a otevřeně kooptuje arabské elity do místních mocenských struktur. Prozatím se nesetkáváme s perzekucí ne-kurdských etnik, tato křehká aliance se ale může velice rychle rozpadnout, jakmile zmizí společný nepřítel v podobě radikálních islamistických uskupení.

Ostatní komunity rovněž spolupracují do určité míry s Kurdy, především syrské křesťanské politické strany a jejich milice, a to již od roku 2013 (Glioti 2013). Například Vojenská rada syrských křesťanů se připojila k silám YPG na začátku ledna 2014 (Wilgenburg 2014a). Turkmeni jsou tradičně považováni za chráněnce Turecka a mají s ním blízké vztahy. Před polovinou roku 2013 bojovali Turkmeni často po boku SSA proti

Kurdům (Zaman 2014). Ale potom, co na severu začaly více dominovat islamistické brigády, byli perzekuováni a čelili násilným útokům, například v aleppském okrese al-A'záz (ibid.). PYD viděla příležitost se s nimi dohodnout, což by jednak zvýšilo jejich legitimitu a jednak zabezpečilo spojení mezi Afrínem a dalšími kurdskými centry (E-Kurd 2014b). Podle některých zdrojů bojuje malá část Turkmenů po boku Kurdů, ale obecně spolupráci mezi etniky údajně odmítla Ankara (Zaman 2014). Stojí za zmínku, že v Turecku je patrný nárůst propagandy o „utrpení Turkmenů v Sýrii“ a role islamistů a PYD v perzekucích, což mimo jiné indikuje logickou nelibost Turků nad možným spojením mezi PYD a Turkmeny (Orhan 2013b; Karakaya 2013). Turkmeni budou hledat ochranu a alespoň krátkodobé spojení, ať už uvnitř Sýrie (Kurdové) nebo mimo ni v Turecku, což by znamenalo další nárůst tureckých aktivit v Sýrii.

Kurdský projekt vybudování přechodné vlády a úspěchy na bojišti od druhé poloviny roku 2013 vyvolaly vlny kritiky a vyjadřování otevřeného nepřátelství od dalších politických aktérů v Sýrii. Islamisté i Syrská národní rada odsoudili kurdské kroky a označili je za „partikularistickou kliku“ a odmítli kurdský separatismus (Lund 2014). Například vojenské velení SSA dokonce vyloučilo v srpnu 2013 ze svých struktur kurdskou brigádu Džabhat al-Akrád operující v Aleppu a ar-Raqqa (Wilgenburg 2013e). Turecko rovněž odsoudilo kurdské kroky stejně jako Masúd Barzání (Rudaw 2013b; Hürriyet 2013a).

5 Kurdská strategie

5.1 Strategie PYD vůči Kurdům a dalším místním aktérům

PYD prosazuje od konce roku 2011 proaktivní strategii namířenou na získání a udržení politického, a hlavně ozbrojeného monopolu mezi syrskými Kurdy. Kurdská politická scéna v Sýrii je extrémně fragmentovaná, a je navíc rozdělena podél dvou soupeřících směrů pan-kurdského hnutí – Barzáního KRV a PKK. Barzáního vztahy s PKK se zhoršily ve světle rostoucí spolupráce KRV s Ankarou v posledních letech. Jednou z epizod souboje o dominanci nad pan-kurdismem je právě syrská válka. Navzdory snahám sjednotit a kontrolovat kurdské hnutí v Sýrii se na Barzáního napojeným skupinám nepodařilo ohrožit rostoucí monopol PYD.

PYD prosazuje dvojí strategii. Za prvé, PYD si je vědoma své nízké legitimacy ovlivněné vazbami na PKK a relativně silné lokální podpory pro opoziční kurdská uskupení. PYD se proto snaží vytvořit rétorikou a některými kroky zdání kooperace s těmito aktéry a je například členem Nejvyššího kurdského výboru od léta 2012 po boku s KNR (ICG 2013). Na druhé straně se setkáváme s kombinací zastrašování, únosů, vražd a dalších násilných aktivit za účelem oslabení opozičních stran, jejich mobilizačního potenciálu a potenciální kritiky PYD (např. Savelsberg 2013; Leigh 2014a; E-Kurd 2013b). Tento pragmatický přístup je doplněn kooptací ochotných lidí do struktur PYD. Například někteří aktéři z KNR byli přizváni do projektu kantonálních vlád pod vedením PYD a tito lidé byli následně vyloučeni z KNR na začátku února 2014 (Wilgenburg 2014b). Zároveň si PYD udržuje monopol na násilí mezi Kurdy a brání Barzáního snahám o vyzbrojování opozičních kurdských stran (Wilgenburg 2013f).

Tyto strategie nakonec dostaly PYD do pozice takřka výhradního reprezentanta syrských Kurdů navzdory snahám opozičních aktérů. Z dlouhodobého hlediska může tato dominance a autoritativní tendence ohrožit pozici PYD, protože ostatní kurdské strany mají dlouholetou tradici a stabilní lokální základnu podporovatelů mnohdy organizovanou podle kmenových linií (Hevian 2013). Nicméně je nepravděpodobné, že kdokoli mezi Kurdy najde dostatečnou podporu k ohrožení PYD, dokud bude trvat válka v Sýrii. PYD si nakonec vede poměrně dobře v ochraně Kurdů, udržování pořádku a poskytování základních sociálních a ekonomických služeb.

Od poloviny roku 2013 PYD otevřeně prosazuje vytváření lokálních vlád zodpovědných za řízení Kurdy ovládaných území. Řízení kurdských center probíhala i v předchozím období, nicméně nyní jsou tyto činnosti kvalitativně na vyšší úrovni. PYD vytváří přechodnou vládu v listopadu 2013. Také vytváří lokální vlády na kurdských územích (nazývaných „kantony“) a hovoří o sepisování provizorní ústavy. Kurdové otevřeně prosazují Öcalanovu „demokratickou autonomii“, přičemž tento záměr byl schválen již na 9. shromáždění KCK v červenci 2013 (ICG 2013).

Dalším krokem ke zvýšení legitimacy PYD jsou snahy navázat pozitivní vztahy s ne-kurdskými etniky v kurdských oblastech, a především v těch, které byly obsazeny v kurdských ofenzívách v druhé polovině roku 2013 (Wilgenburg 2013h). PYD nabízí kooperaci rozličným etnickým skupinám (křesťané, Arabové, Turkmeni) v boji proti islamistickým brigádám. Setkáváme se se snahou kooptovat odlišná etnika do lokálních administrativ a případně spolupracovat s jejich ozbrojenci (Wilgenburg 2014a; Glioti 2013; al-Tamini 2014). Bez ohledu na to, jak dlouho tyto aliance vydrží, se jedná o bezprecedentní krok k rozšíření stabilního vlivu mimo kurdská území.

5.2 Strategie PYD v syrské válce

Strategie PYD v syrském konfliktu byla zůstat neutrální, jak nejdéle to bude možné. Současně se soustředila na posílení svých vojenských, politických a ekonomických kapacit. PYD si je velice dobře vědoma své problematické pozice a neslučitelnosti cílů s opozicí i režimem. Navzdory snahám přesvědčit Kurdy, aby se připojili k opozici, neučinili tak. Podle mého názoru nepočítá strategie PYD s nějakým konkrétním výsledkem války v Sýrii. Namísto toho prosazují opatrný přístup zlepšování své strategické pozice.

Neutralita PYD se ukázala neudržitelná již po červenci 2012, kdy se jednotky syrské armády stáhly z některých kurdských území. Již v říjnu 2012 se setkáváme se střety s opozicí v Aleppu. Různí opoziční aktéři usilovali následně o šíření vlivu na severu Sýrie ve světle stažení syrské armády, například do klíčového hraničního města Ra's al-ʿAjn ke konci roku 2012. Na druhé straně Kurdové dále šíří svůj vliv na začátku roku 2013 například v provincii al-Hasaka za účelem obsazení klíčových ropných polí v Rumajlanu (což bylo pro opoziční skupiny těžko stravitelné).

Otevřené intenzivní srážky mezi Kurdy a opozicí se objevují od července a srpna 2013 nejprve v Ra's al-ʿAjn. Tato operace představuje kvalitativní zlom v podobě srážek opozice s PYD a napříště se již setkáváme se zcela otevřeným nepřátelstvím a koordinovanými ofenzívami proti Kurdům a stejně tak s protiofenzívami PYD. Kurdské operace na podzim 2013 byly namířeny na propojení třech kurdských enkláv (ʿAfrín, Ra's al-ʿAjn a al-Qámišlí), a tím pádem vytvoření kompaktního území pod kontrolou Kurdů a kontroly podstatné části turecko-syrské hranice. PYD zároveň zahájila ofenzívu v guvernorátu al-Hasaka směrem k irácké hranici proti ISIS a od listopadu 2013 kontroluje hraniční přechod al-Jaʿrubíja s Irákem (Wilgenburg 2013h).

V průběhu ledna 2014 se snížila intenzita ofenzivních operací PYD a Kurdové se soustředí spíše na konsolidaci svých zisků, a to navzdory oslabení opozičních skupin na severu země v podobě střetů mezi ISIS a Islámskou aliancí. Kurdové preferují zabezpečování své sféry vlivu a snaží se získat podporu i ne-kurdských etnik. Tento vývoj opět poukazuje na fakt, že Kurdové se soustředí na vytvoření kompaktních ubránitelných území a nemají ambice šířit svoji moc dále na jih; jsou si mimo jiné vědomi, že podobné kroky by mohly vyvolat negativní reakci nejen regionálních hráčů jako Turecka, ale také dalších aktérů uvnitř Sýrie, jak na straně opozice, tak režimu.

Kurdové se dostávají blíže k režimu a probíhá taktická kooperace. Nicméně stále se jedná o pouhý sňatek z rozumu, který nebude mít dlouhého trvání. *„V mnoha ohledech je PYD jen o něco víc než uskupení sloužící zoufalému režimu k udržení kurdských oblastí v klidu, a proto je režim ochoten jim propůjčit i určitou autoritu. (...) Každá strana ale ví, že modus vivendi je pouze dočasný: Asad s největší pravděpodobností obrátí svoji pozornost k podřízení Kurdů, když bude schopen rozdrtit SSA a další rebely, a PYD si taky uvědomuje blížící se budoucí zápas.“* (Barfi 2013) Pro Kurdy je navíc problematičtější budovat strategické aliance s jakýmkoliv domácím či regionálním aktérem, protože jejich cíle jsou neslučitelné a spolupráce bude jenom dočasná. Pro Kurdy je také velkým riskem přidat se k jedné straně geopolitického zápasu v Sýrii. Jsou ostražití a nechtějí se dostat do pozice, kdy nemohou argumentovat, že jsou víceméně neutrální. Zatažení Kurdů do regionální „velké hry“ by mohlo velice snadno skončit jejich „semletím“ geopolitickým soupeřením mocnějších aktérů a sektářskou rivalitou mezi sunnity a šíity.

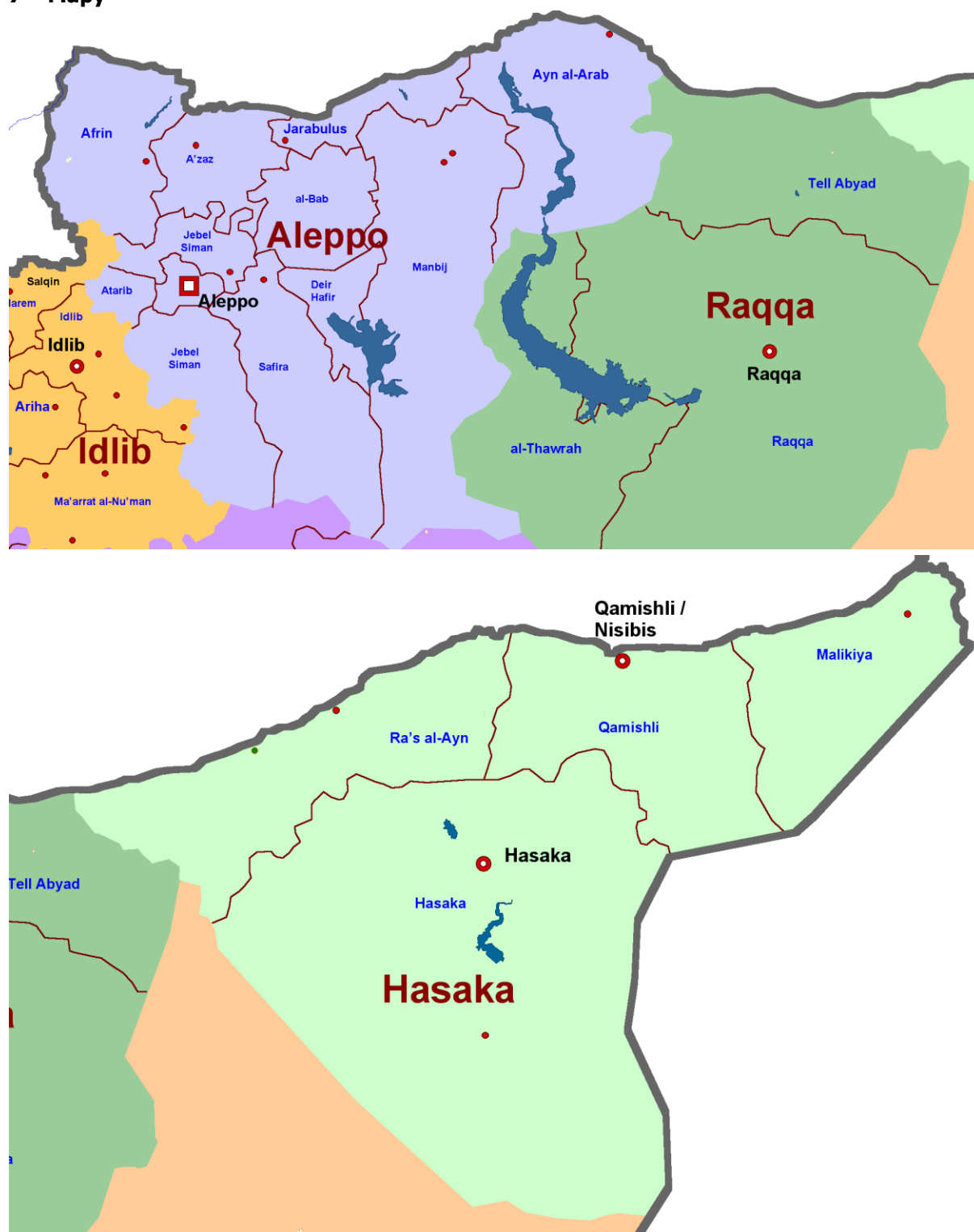
6 Závěr

Předložená studie nabízí analýzu probíhajícího konfliktu mezi syrskými Kurdy, Asadovým režimem a rozličnými opozičními skupinami. Tento konflikt je jednou z rovin vysoce komplexní a transnacionalizované války v Sýrii. Kurdové se nachází v problematické pozici, protože jejich hlavní reprezentant, PYD, prosazuje cíle neslučitelné se zájmy režimu i opozice, a sice usiluje o speciální status pro kurdské oblasti, který jim poskytne širokou autonomii až kvazi-státní status.

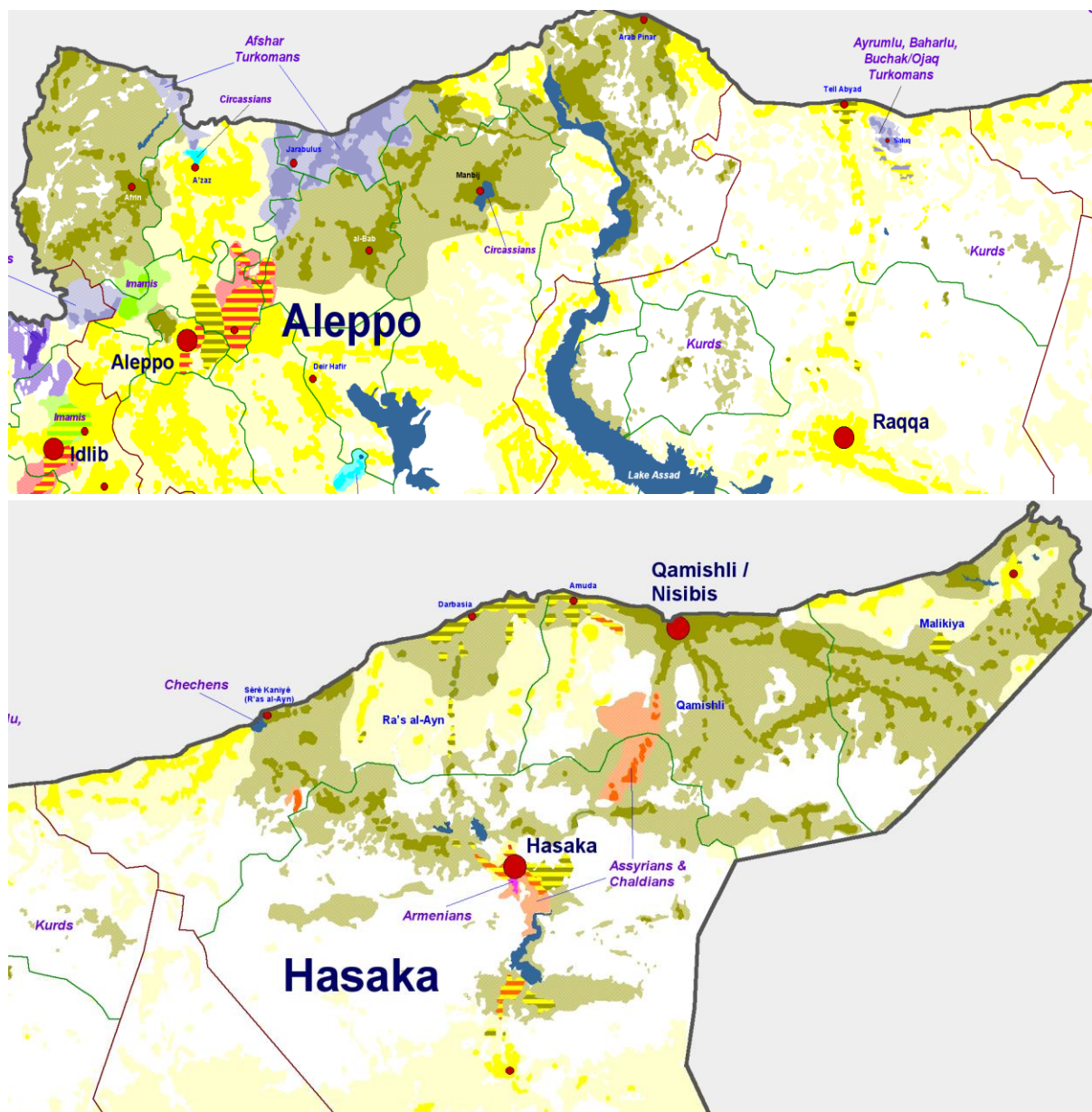
Kurdy obývané oblasti na sever Sýrii jsou strategicky klíčové pro každého aktéra, který bude držet kontrolu nad centrem – jsou zde vodní zdroje, úrodná půda a rovněž zásoby ropy a plynu. Kurdové se snaží vyhnout přímé konfrontaci s režimem i opozicí, nicméně, jak se konflikt stává více chaotickým a rozšiřuje se, jejich neutralita se stává neudržitelnou a od poloviny roku 2013 se setkáváme s narůstající intenzitou střetů mezi PYD a opozičními silami. Kroky Kurdů prozatím poukazují na centrální organizaci a řízení, které jim ve spojení s pragmatismem umožnily získat prominentní pozici. PYD je ochotna spolupracovat na taktické úrovni s různými aktéry od lokálních milic, SSA až k režimním silám. Nejsou zde ovšem žádné indikátory, že by PYD spolupracovala s režimem či opozicí na strategické rovině. „Tiché dohody“ a *ad hoc* kooperace se objevují především s režimními silami.

Válka v Sýrii nadále zůstává nerozhodnuta. Dokud nevyschne zahraniční podpora pro Asada od Ruska či Íránu, není pro režim žádná pobídka přestat bojovat a usednout k jednacímu stolu; podobná situace panuje na straně opozice, která získává značné prostředky například z Turecka či zemí Perského zálivu. Pokud ovšem zahraniční podpora pro režim bude omezena, Asad bude více otevřen jednání a ústupkům a objeví se možnost strategicky kooperovat s Kurdy. Kurdové se budou jevit jako relativně spolehliví spojenci (společně s dalšími menšinami), které bude režim potřebovat k vyvážení sunnitské arabské většiny.

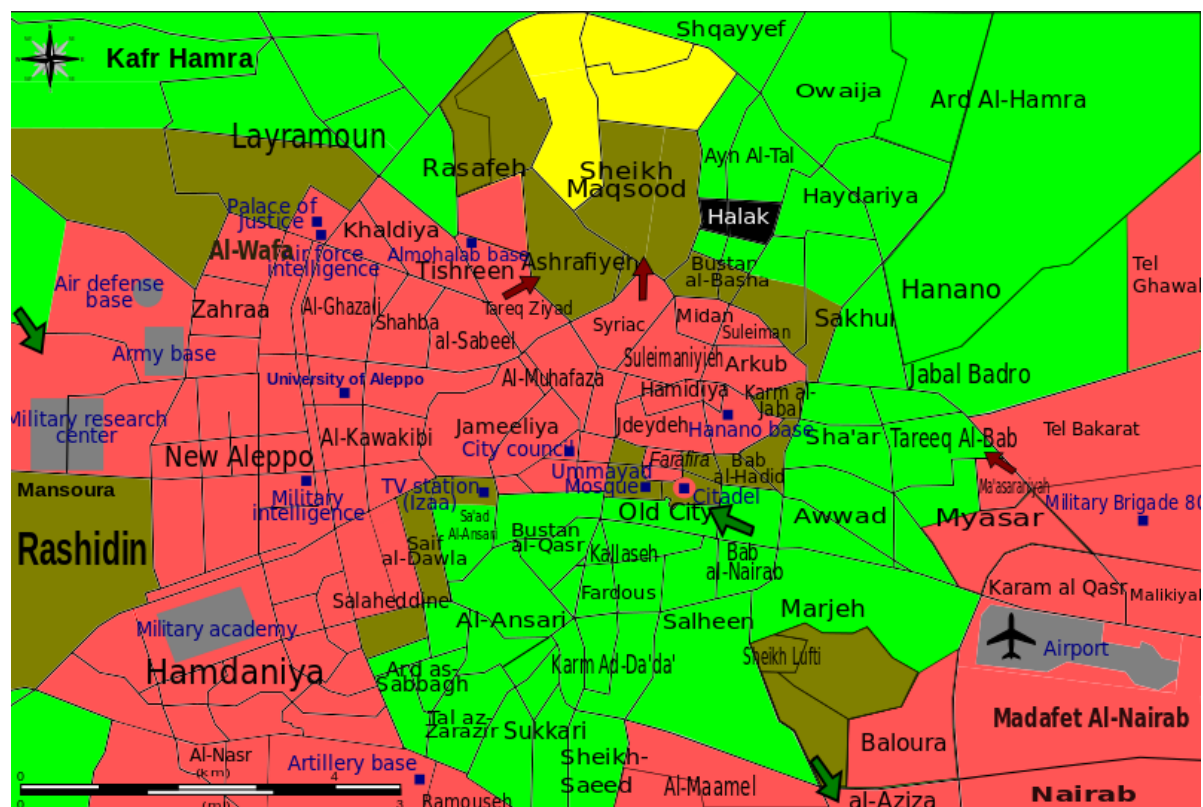
7 Mapy

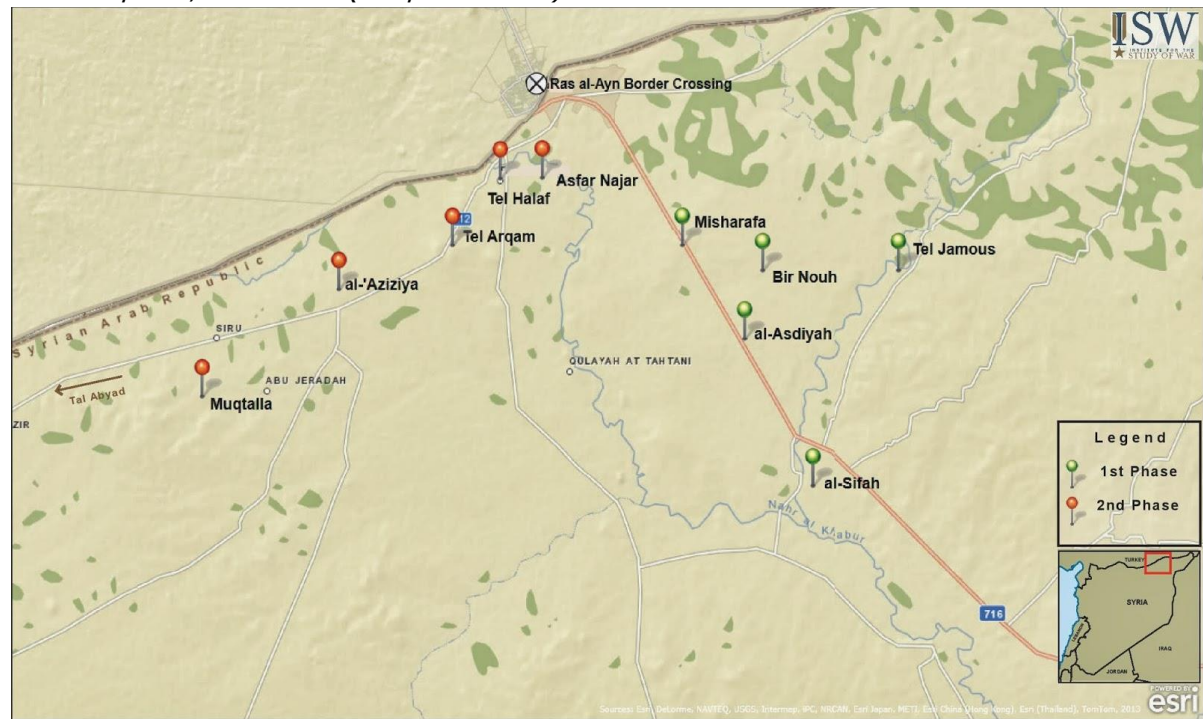
Mapa č. 1: Administrativní dělení severní Sýrie (převzato z Izady 2013b)

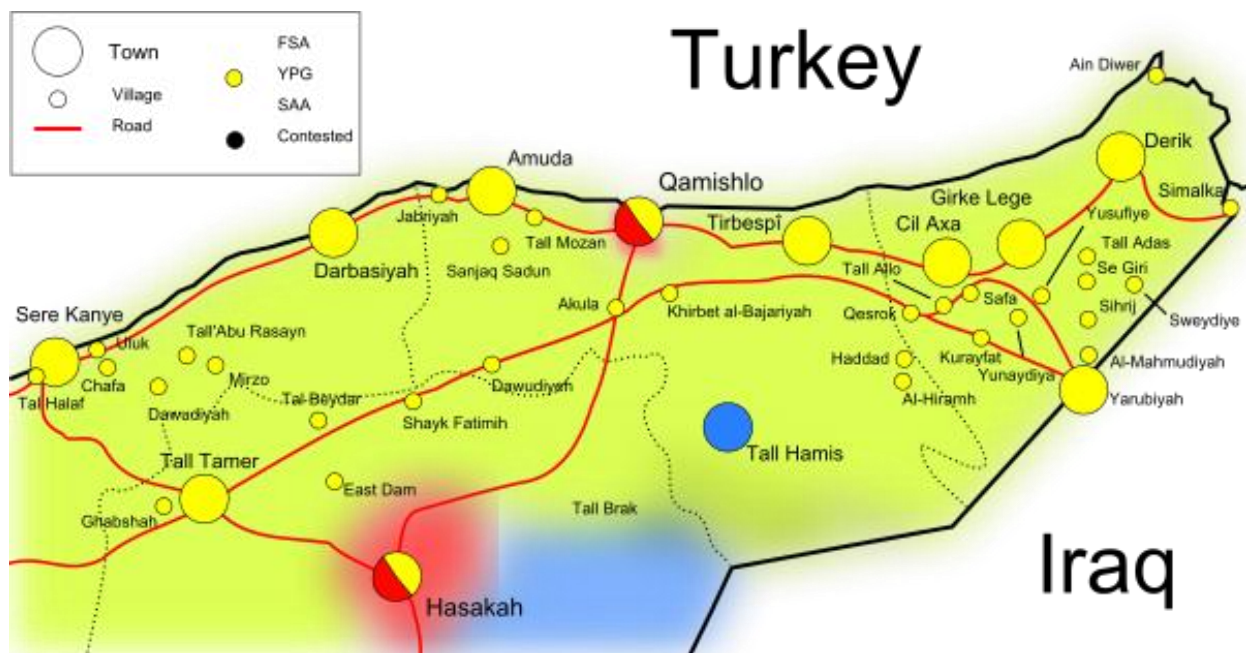
Mapa č. 2: Etnické složení severní Sýrie (převzato z Izady 2013a)

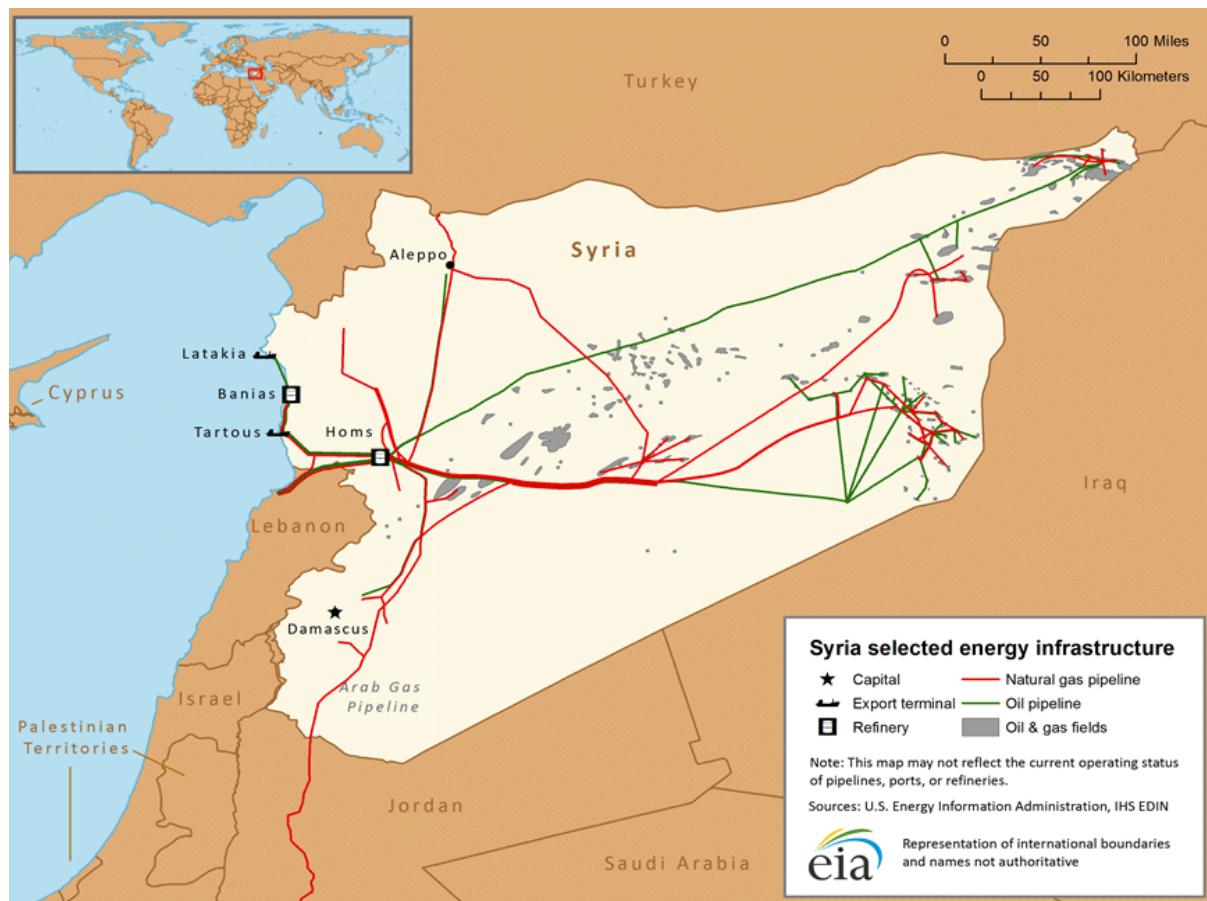
Mapa č. 3: Bitva o Aleppo, situace v březnu 2014 – zelená: opozice; žlutá: Kurdové; červená: režim; olivová: sporné; černá: ISIS (Wikipedia 2014b)

Mapa č. 4: Ofenzíva mučedníku Serekeniye (Bernstein 2013)

Mapa č. 5: Situace v al-Hasaka v lednu 2014 (Wikipedia 2014c)

Mapa č. 6: Ropná pole v Sýrii (EIA 2014)

8 Seznam zkratk

ICG – International Crisis Group

ISIS – Islámský stát Iráku a aš-Šámu

KCK – Svaz komunit Kurdistánu (Koma Civakên Kurdistan)

KDS – Kurdská demokratická strana

KNR – Kurdské národní rada

NKV – Nejvyšší kurdský výbor

PKK – Kurdská strana pracujících (Partiya Karkerên Kurdistan)

PYD – Strana demokratické unie (Partiya Yekîtiya Demokrat)

SNR – Syrská národní rada

SSA – Svobodná syrská armáda

YPG – Lidové obranné jednotky (Yekîneyên Parastina Gel)

Literatura:

- AINA. 2013. „Archbishop Rejects Call for Kurdish Region in Syria.“ In: *Assyrian International News Agency*, 15. 10. 2013. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<http://www.aina.org/news/20131014222153.htm>)
- Al-Tamimi, Aymenn Jawad. 2014. *Christian Militia and Political Dynamics in Syria*. Syria Comment. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.joshualandis.com/blog/christian-militia-political-dynamics-syria/>)
- Al-Tamini, Aymenn Jawad. 2011. „Kurdish-Christian rivalries.“ In: *The Kurdistan Tribune*, 25. 9. 2011. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<http://kurdistantribune.com/2011/kurdishchristian-rivalries/>)
- ARA News. 2013a. „PYD Asayish forces arrest civil activists in Syrian kurdish areas.“ In: *ARA News*, 21. 8. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.aranews.org/en/home/kurdish-region/464-pyd-asayish-forces-arrest-civil-activists-in-several-syrian-kurdish-areas.html>)
- ARA News. 2013b. „Oil fields north Syria: The undeclared PYD-Assad agreement.“ In: *ARA News*, 20. 11. 2013. (<http://aranews.org/en/home/kurdish-region/787-oil-fields-north-syria-the-undeclared-pyd-assad-agreement.html>)
- ARA News. 2014a. „Arab tribal fighters declare war on Kurdish YPG forces, north Syria.“ In: *ARA News*, 21. 2. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://aranews.org/en/home/kurdish-region/1062-arab-tribal-fighters-declare-war-on-kurdish-ypg-forces,-north-syria.html>)
- ARA News. 2014b. „Syrian regime, PYD and Shammar tribe reach agreement over oil-rich Rumailan.“ In: *ARA News*, 24. 2. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.aranews.org/en/home/kurdish-region/1078-oil-rich-rumailan-syrian-regime,-pyd-and-shammar-tribe-reach-an-agreement.html>)
- Assir, Serene. 2013. „Fears of new front as Syria rebels clash with Kurds.“ In: *AFP*, 27. 10. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.google.com/hostednews/afp/article/ALeqM5gLLvuj-tB8QIRejs5vScUWgY1IVQ?docId=CNG.5e118ae81608e63640977de861396ba9.8c1&hl=en>)
- Barfi, Barak. 2013. *The Fractious Politics of Syria's Kurds*. Washington Insitute, Policy Watch 2184. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-fractious-politics-of-syrias-kurds>)
- Bartos, Otomar – Wehr, Paul. 2002. *Using Conflict Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BasNews. 2014. „PYD announces ceasefire in Syrian Kurdistan.“ In: *BasNews*, 27. 2. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.basnews.com/en/News/Details/PYD-announces-ceasefire-in-Syrian-Kurdistan/13923>)
- Bernstein, Eric. 2013. *The Serekeniye Martyr's Offensive: Kurds Consolidate Control in Hasaka*. Institute for Study of War. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://iswsyria.blogspot.com.tr/2013/11/the-serekeniye-martyrs-offensive-ypg.html>)
- Caves, John. 2012. *Syrian Kurds and the Democratic Union Party (PYD)*. Institue for the Study of War. on-line text, (cit. 2013-10-30). (http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Backgrounder_SyrianKurds.pdf)
- Çevikalp, Mesut. 2012. „Pro-Kurdish Democratic Union Party is Syria's KCK, says expert.“ In: *Today's Zaman*, 30. 9. 2012. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<http://www.todayszaman.com/news-293810-pro-kurdish-democratic-union-party-is-syrias-kck-says-expert.html>)
- EIA. 2014. *Syria selected energy infrastructure*. Energy Information Administration. on-line, (cit. 2014-03-27). (http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Syria/images/syria_map.png)
- E-Kurd. 2013a. „Syria Kurds announce transitional autonomous Kurdish government.“ In: *E-Kurd*, 12. 11. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2013/11/syriakurd942.htm>)

- E-Kurd. 2013b. „Situation in Syrian Kurdistan worse than the rest of Syria: Kurdish Freedom Party leader.“ In: *E-Kurd*, 26. 9. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2013/9/syriakurd902.htm>)
- E-Kurd. 2013c. „Kurds seek autonomous region in a federal Syria: Kurdish PYD leader.“ In: *E-Kurd*, 2. 12. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2013/12/syriakurd960.htm>)
- E-Kurd. 2014a. „Syria Kurds declare democratic autonomy, name municipal government in western Kurdistan.“ In: *E-Kurd*, 22. 1. 2014, on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2014/1/syriakurd1019.htm>)
- E-Kurd. 2014b. „It is possible that a federal Syria will shape, Kurdish PYD leader Salih Muslim says.“ In: *E-Kurd*, 30. 1. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2014/1/syriakurd1034.htm>)
- Fantappie, Maria. 2012. *A Tough Liberation for Syria's Kurds*. Carnegie Middle East Center. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<http://carnegie-mec.org/2012/08/23/tough-liberation-for-syria-s-kurds/do0u>)
- Federici, Vittoria. – Sayigh, Yezid. 2012. *Syria's Kurds Must Seek Regional Cooperation*. Carnegie Middle East Center. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<http://carnegie-mec.org/2012/09/25/syria-s-kurds-must-seek-regional-cooperation/e2q1>)
- Glioti, Andrea. 2013. „Syriac Christians, Kurds Boost Cooperation in Syria.“ In: *Al-Monitor*, 20. 6. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/06/syria-syriacs-assyrians-kurds-pyd.html>)
- Heras, Nicholas – O'Leary, Carol. 2013. „The Tribal Factor in Syria's Rebellion: A Survey of Armed Tribal Groups in Syria.“ *Terrorism Monitor*, Vol. 11, No. 13. on-line text, (cit. 2013-03-27).
(http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_011_Issue13_03.pdf)
- Hevian, Rodi. 2013. „The Main Kurdish Political Parties in Iran, Iraq, Syria, and Turkey: A Research Guide.“ *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 17, No. 2.
- Holliday, Joseph. 2013. *The Assad Regime. From Insurgency to Civil War*. Institute for Study of War. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://www.understandingwar.org/sites/default/files/TheAssadRegime-web.pdf>)
- Hossino, Omar – Tanir, Ilhan. 2012. *The Decisive Minority. The Role of Syria's Kurds in the Anti-Assad Revolution*. A Henry Jackson Society Report. on-line text, (cit. 2013-10-30).
(http://www.scpss.org/libs/spaw/uploads/files/Reports/03-2012_Henry_Jackson_Soc_Rpt_re_Role_of_Syr_Kurds.pdf)
- Human Rights Watch. 2007. *The Kurdish Security Forces (Asayish)*. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://www.hrw.org/reports/2007/kurdistan0707/5.htm>)
- Hürriyet. 2013a. „Kurds declare an interim administration in Syria.“ In: *Hürriyet Daily News*, 12. 11. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.hurriyetdailynews.com/kurds-declare-an-interim-administration-in-syria.aspx?pageID=238&nID=57832&NewsCatID=352>)
- IHS Jane's. 2013. *Analysis: Syria's insurgent landscape*. on-line text, (cit. 2013-10-30).
(<http://www.ihs.com/pdfs/Syrias-Insurgent-Landscape-oct-2013.pdf>)
- International Crisis Group. 2013. *Syria's Kurds: A Struggle Within a Struggle*. Middle East Report No. 136. on-line text, (cit. 2013-10-30).
([http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Syria/136-syrias-kurds-a-struggle-within-a-struggle.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Syria/136-syrias-kurds-a-struggle-within-a-struggle.pdf))
- Izady, Michael. 2013a. *Syria: Ethnic Composition*. on-line, (cit. 2013-10-30).
(http://gulf2000.columbia.edu/images/maps/Syria_Ethnic_Detailed_lg.png).

- Izady, Michael. 2013b. *Syria: Provinces, Counties and Districts in 2010*. on-line, (cit. 2013-10-30) (http://gulf2000.columbia.edu/images/maps/Syria_Adminstrative_lg.png)
- Jenkins, Brian Michael. 2014. *The Dynamics of Syria's Civil War*. The RAND Corporation. on-line text, (cit. 2014-03-27). (http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE100/PE115/RAND_PE115.pdf)
- Kajjo, Sirwan. 2013. „Syria's Kurds and the Struggle for Oil.“ In: *The National Interest*, 13. 2. 2013. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<http://nationalinterest.org/commentary/syrias-kurds-the-struggle-oil-8090>)
- Karakaya, Irem. 2013. „Rise of PYD in northern Syria jeopardizes Turkmen presence in region.“ In: *Today's Zaman*, 15. 12. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.todayszaman.com/news-333884-rise-of-pyd-in-northern-syria-jeopardizes-turkmen-presence-in-region.html>)
- Kurdistan Tribune. 2013. „Syria's Kurds seek autonomy and peace with Arabs: Salih Muslim.“ In: *The Kurdistan Tribune*, 2. 12. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://kurdistantribune.com/2013/syrias-kurds-seek-autonomy-peace-arabs-salih-muslim/>)
- Kurdpress. 2014. „Syrian Kurds declare third autonomous administrativ.“ In: *Kurd Press*, 30. 1. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://kurdpress.com/En/NSite/FullStory/News/?Id=6520#Title=%0A%09%09%09%09%09%09%09Syrian%09Kurds%09declare%09third%09autonomous%09administration%0A%09%09%09%09%09%09%09%09>)
- KurdWatch. 2009a. *The Kurdish policy of the Syrian government and the development of the Kurdish movement since 1920. An overview*. KurdWatch Report No. 1. on-line text, (cit. 2013-10-30). (http://www.kurdwatch.org/pdf/kurdwatch_einfuehrung_en.pdf)
- KurdWatch. 2010. *Stateless Kurds in Syria. Illegal invaders or victims of a nationalistic policy?*. KurdWatch Report No. 5, on-line text, (cit. 2013-10-30). (http://www.kurdwatch.org/pdf/kurdwatch_staatenlose_en.pdf)
- KurdWatch. 2013a. *What does the Syrian-Kurdish opposition want? Politics between Erbil, Sulaymaniyah, Damascus and Qandil*. KurdWatch Report No. 9. on-line text, (cit. 2013-10-30). (http://www.kurdwatch.org/pdf/KurdWatch_A009_en_Parteien2.pdf)
- KurdWatch. 2013b. *Rumaylan: PKK and Syrian regime cooperate in Rumaylan*. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.kurdwatch.org/?aid=2849&z=en&cure=1009>)
- Leigh, Karen. 2014a. „How the Kurdish PYD Operates Its Own Autonomous Government.“ In: *Syria Deeply*, 18. 2. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.syriadeeply.org/articles/2014/02/4583/kurdish-pyd-operates-autonomous-government/#.Uwxo5vtRI>)
- Leigh, Karen. 2014b. „Why Rebel Groups Fighting Each Other Are Still Fighting Together Near Qamishli.“ In: *Syria Deeply*, 10. 1. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.syriadeeply.org/articles/2014/01/4513/rebel-groups-fighting-fighting-qamishli/#.Uwx-FftRI>)
- Lowe, Robert. 2006. *The Syrian Kurds: A People Discovered*. Chatham House. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Middle%20East/bpsyriankurds.pdf>)
- Lund, Aron. 2014. *The Politics of the Islamic Front, Part 5: The Kurds*. Carnegie Endowment. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=54367>)

- Malas, Nour – Abushakra, Rima – Haddon, Michael. 2013. „Syrian Farmers Caught in the Crossfire.“ In: *Wall Street Journal*, 21. 6. 2013. on-line text (cit. 2013-10-30).
(<http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424127887324577904578559711368324122>)
- Møller, Bjorn. 2003. *Conflict Theory*. Development research series. Research center on development and international relations. Working Paper No. 122. on-line text, (cit. 2013-10-30).
(<http://vbn.aau.dk/files/33796614/122.pdf>)
- Nassief, Isabel. 2014. *The Campaign for Homs and Aleppo. The Assad Regime's Strategy in 2013*. Institute for Study of War. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Nassief-BattleforHomsAleppo-web.pdf>)
- Öcalan, Abdullah. 2005. „The declaration of Democratic Confederalism.“ In: *Kurdish Media*, 4. 2. 2005. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<http://www.kurdmedia.com/article.aspx?id=10174>)
- Orhan, Oytun. 2013a. *PYD's Sphere of Influence Expanding in Syria*. ORSAM Foreign Policy Analysis. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.orsam.org.tr/en/showArticle.aspx?ID=2514>)
- Orhan, Oytun. 2013b. „Syrian Turkmen in grip of Assad regime, ISIS and PYD.“ In: *Today's Zaman*, 8. 12. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.todayszaman.com/news-333383-syrian-turkmen-in-grip-of-assad-regime-isis-and-pyd.html>)
- ORSAM. 2012a. *Kurdish Movements in Syria*. ORSAM Report No. 127. on-line text, (cit. 2013-10-30).
(http://www.orsam.org.tr/en/enUploads/Article/Files/2012828_127%20ing%20yeni.pdf)
- ORSAM. 2012b. *Balances among Kurds in Syria regime opponents and Turkey: Relations patterns at the crossroads of conflict stability*. ORSAM Report No. 139. on-line text, (cit. 2013-10-30).
(http://www.orsam.org.tr/en/enUploads/Article/Files/20121221_139raporing.pdf)
- ORSAM. 2013. *The Clashes in Northern Syria and the Possible Effects*. ORSAM Report No. 164. on-line text, (cit. 2013-10-30).
(http://www.orsam.org.tr/en/enUploads/Article/Files/201394_164raporing.pdf)
- Pinto, Paulo. 2011. „Sufism among the Kurds in Syria.“ *Syrian Studies Association Bulletin*, Vol. 16, No. 1. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<https://ojs.siue.edu/ojs/index.php/ssa/article/view/1468/492>)
- PYD. 2013. *The Project of the Democratic Self-Governance in Western Kurdistan*. on-line text, (cit. 2013-10-30).
(http://www.pydrojava.net/en/index.php?view=article&catid=39%3Adocument&id=84%3Aa-project-for-democratic-self-governance-in-western-kurdistan&format=pdf&option=com_content&Itemid=54)
- PYD. 2014. „Attacker From Unknown Armed Group To Be Questioned by Asayish.“ In: *pydrojava.net*, 5. 1. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://pydrojava.net/eng/index.php/news/156-attacker-from-unknown-armed-group-to-be-questioned-by-asayish>)
- RojavaReport. 2014. *The Rojava Revolution in 2013: The Success of the YPG*. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://rojavareport.wordpress.com/2013/12/24/the-rojava-revolution-in-2013-the-success-of-the-ypg/>)
- Rudaw. 2013a. „PYD Announces Surprise Interim Government in Syria's Kurdish Regions.“ In: *Rudaw*, 13. 11. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://rudaw.net/english/middleeast/syria/13112013#sthash.nN99buI2.dpuf>)
- Rudaw. 2013b. „President Barzani Slams PYD in Syria, Rejects Autonomy Declaration.“ In: *Rudaw*, 15. 11. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://rudaw.net/english/kurdistan/14112013#sthash.8oRum5NZ.dpuf>)
- Rudaw. 2014a. „PYD Names Second Local Government in Kobani.“ In: *Rudaw*, 27. 1. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://rudaw.net/english/middleeast/syria/27012014>)

- Savelsberg, Eva. 2013. „The Kurdish Factor in the Syrian Revolution.“ *Syrian Studies Association Bulletin*, Vol. 18, No. 2, pp. 7-10. on-line text, (cit. 2013-10-30).
(<https://ojs.siue.edu/ojs/index.php/ssa/article/viewFile/2879/853>)
- Spyer, Jonathan. 2013. *Defending „Rojava“*. GLORIA Center. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://www.gloria-center.org/2013/11/defending-rojava/>)
- Syria Report. 2013. *Clashes between Kurdish and Jihadist*. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://syriareport.net/insurgents-declare-war-on-syrias-kurds/>)
- Szybala, Valerie. 2013a. *The Islamic Alliance Emerges*. Institute for the Study of War. on-line text, (cit. 2013-10-30).
(http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Backgrounder_IslamicAllianceEmerges_11Oct.pdf)
- Szybala, Valerie. 2013b. *A Power Move by Syria's Rebel Forces*. Institute for Study of War. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://iswsyria.blogspot.com.tr/2013/11/a-power-move-by-syrias-rebel-forces.html>)
- Tanir, Ilhan – Wilgenburg, Wladimir van – Hossino, Omar. 2012. *Unity or PYD Powerplay? Syrian Kurdish Dynamics after the Erbil Agreement*. Henry Jackson Society. on-line text, (cit. 2013-10-30).
(http://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2012/10/HJS_Unity-or-PYD-Power-Play-Report.pdf)
- Tejel, Jordi. 2009. *Syria's Kurds. History, politics and society*. London and New York: Routledge.
- Tejel, Jordi. 2012. *Syria's Kurds: Troubled Past, Uncertain Future*. Carnegie Middle East Center. on-line text, (cit. 2013-10-30). (<http://carnegie-mec.org/2012/10/16/syria-s-kurds-troubled-past-uncertain-future/f0yu>)
- Today's Zaman. 2012. „FSA leader Asaad: We will not allow Kurdish separatism.“ In: *Today's Zaman*, 27. 7. 2012. on-line text, (cit. 2013-10-30).
(http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action?newsId=287878)
- Wikipedia. 2014a. *Syrian civil war detailed map*. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(http://en.wikipedia.org/wiki/Template:Syrian_civil_war_detailed_map)
- Wikipedia. 2014b. *Battle of Aleppo*. on-line, (cit. 2014-03-27).
(http://en.wikipedia.org/wiki/File:Battle_of_Aleppo_map.svg)
- Wikipedia. 2014c. *The Situation in Hasakah*. on-line, (cit. 2014-03-27).
(http://en.wikipedia.org/wiki/File:The_Situation_in_Hasakah.svg)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2012. *Hot Issue: New Arab-Kurdish Front Could Strengthen Assad*. Jamestown Foundation. on-line text, (cit. 2013-10-30).
(http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Bsword%5D=8fd5893941d69d0be3f378576261ae3e&tx_ttnews%5Bany_of_the_words%5D=PYD&tx_ttnews%5Btt_news%5D=40221&tx_ttnews%5BbackPid%5D=7&cHash=c38d7f8f9203a02369c7e7d823f1bbe4#.UnEI3_IHSpB)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2013a. „Clashes Break Out Between Kurdish Groups In Syria.“ In: *Al-Monitor*, 4. 4. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/04/kurdish-clashes-syria-pyd-kdp-pkk-ocalan-barzani.html#ixzz2xBEguYG7>)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2013b. „Syrian Kurds agree to disagree.“ In: *Al-Monitor*, 30. 12. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/12/syria-kurds-geneva-opposition-delegation-peace.html#>)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2013c. „Kurdish Rebels Look to Form Transitional Government in Syria.“ *Terrorism Monitor*, Vol. 11, No. 15. on-line text, (cit. 2013-10-30).

- http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=41171&tx_ttnews%5BbackPid%5D=390&cHash=9f68dd639296823b9da8dde43f82fe0d#.UnEmpfIHSpA)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2013h. „Kurdish Strategy Towards Ethnically-Mixed Areas in the Syrian Conflict.“ *Terrorism Monitor*, Vol. 11, No. 23. on-line text, (cit. 2014-03-27).
http://www.jamestown.org/regions/middleeast/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=41754&tx_ttnews%5BbackPid%5D=676&cHash=e0ed189d8013076dad3e8e24873514e2#.UzRaMfI5M4N)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2013d. „Syrian Arab Village Welcomes Kurdish Fighters.“ In: *Al-Monitor*, 13. 10. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/10/syria-welcomes-kurdish-fighters.html#>)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2013e. „FSA Removes Jabhat al-Akrad From Council.“ In: *Transnational Middle East Observer*, 8. 1. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://vvanwilgenburg.blogspot.com.tr/2013/08/fsa-removes-jabhat-al-akrad-from-council.html>)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2013f. „Border Arrests Reveal Disunity, Conflict Among Syrian Kurds.“ In: *Al-Monitor*, 21. 5. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/05/pyd-arrests-syrian-kurds.html#ixzz2xC9FnIjZ>)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2013g. „Syrian Kurdish Militia Takes over Oil Fields.“ In: *Al-Monitor*, 7. 3. 2013. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/03/power-vacuum-oil-fields-syria-kurdish-militia-pyd.html>)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2014a. „Syrian Christians Join Kurdish Militia.“ In: *Transnational Middle East Observer*, 8. 1. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27).
(<http://vvanwilgenburg.blogspot.com.tr/2014/01/syrian-christians-join-kurdish-militia.html>)
- Wilgenburg, Wladimir van. 2014b. „Relations among Syrian Kurdish parties hit new low.“ In: *Al-Monitor*, 7. 2. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/02/kurdish-party-relations-in-syria-reach-new-lows.html#ixzz2xC8n0WKP>)
- Yildiz, Karim. 2005. *Kurds in Syria. The Forgotten People*. London, Ann Harbor: Pluto Press.
- Zaman, Amberin. 2014. „Syrian Kurds courting Turkmen.“ In: *Al-Monitor*, 6. 2. 2014. on-line text, (cit. 2014-03-27). (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/02/kurds-turkmen-alliance-syria-security-al-qaeda.html>)

Jižní Korea jako aktér proliferace jaderných zbraní

Michael Myklín

Abstrakt:

Teritoriální spory, historické křivdy a Severní Korea. To jsou jen některé z problémů a výzev, kterým Jižní Korea musí čelit v politicky i bezpečnostně křehkém regionu východní Asie. Vývoj vlastních jaderných zbraní je jedna z cest, kterou by se v budoucnu Korejská republika mohla vydat v rámci zajištění vlastní bezpečnosti, či získání vojenské převahy nad svými protivníky. Dokonce i pouhý výzkum technologie uzavřeného palivového cyklu je zatím z politických důvodů tabu, ale se severokorejským pokrokem ve vlastním vývoji jaderných zbraní a nosičů mohou jihokorejské elity v budoucnu usoudit, že proliferace jaderných zbraní je jedinou možnou cestou k přežití národa.

Abstract:

Territorial disputes, historical grievances and North Korea. Those are only some of the problems and challenges that South Korea has to face in politically and security fragile region of East Asia. Development of their own nuclear weapons is one of the possible ways, that South Korea might pursue in the future for ensuring it's security, or for gain of military dominance over it's foes. Even research of closed fuel cycle technology is taboo for now, because of political reasons, but with North Korean progress in their development of nuclear and ballistic missile systems, the South Korean elites might change their minds and consider nuclear proliferation the only way to ensure survival of the Korean nation.

Úvod

V následujícím textu se autor věnuje problematice proliferace jaderných zbraní v Jižní Koreji, což je téma, které je velmi výrazně zastíněno proliferací probíhající severně od 38. rovnoběžky v KLDŘ, kde byly od roku 2006 zaznamenány tři jaderné testy, přičemž třetí test v únoru 2013 odstartoval novou krizi na Korejském poloostrově (Myklín 2013). Větší mediální pozornost byla věnována také japonské diskuzi o vlastní strategické identitě v souvislosti s ofenzivními vojenskými kapacitami japonských sebeobránných sil.

I když korejská krize skončila¹, obě země se *de facto* stále nacházejí ve válečném stavu, a pokud bude KLDŘ i nadále pokračovat ve vývoji a výrobě svých jaderných zbraní, Jižní Korea možná bude následovat příkladu svého protivníka a vyhodnotí možnost proliferace jaderných zbraní jako nejvhodnější odpověď na severokorejské rostoucí kapacity v oblasti jaderných zbraní a nosičů.

Termín proliferace je zpravidla chápán v kontextu zbraní hromadného ničení a popisuje akt šíření těchto zbraní a s nimi souvisejících technologií (Mareš 2005: 8). V rámci této práce bude řeč o proliferaci horizontální, čímž se rozumí procesy, při nichž státy nebo nestátní aktéři získávají nové zbraňové technologie, aniž by šlo o modifikace stávajících² (Tamtéž: 9).

Práce se zabývá proliferací v Jižní Koreji obecně a v tomto rozsahu nemá za cíl soustředit se na konkrétní bod problematiky. V textu je rozebrána motivace Korejské republiky, minulost jihokorejského jaderného programu, jeho současný stav a latentní jaderný potenciál, včetně kapacit v oblasti nosičů a případná podoba nové jihokorejské vojenské strategie. Dále jsou stručně popsány překážky, které stojí v cestě vývoji jihokorejské jaderné zbraně. V závěru autor vyhodnocuje pravděpodobnost scénáře, ve kterém Jižní Korea opravdu získá, nebo se pokusí získat, jaderné zbraně.

¹ Za její konec je obecně považováno obnovení provozu ve společné průmyslové zóně Kaesong 11. září 2013 (CNN 2013).

² Modernizace stávajícího arzenálu se označuje jako vertikální proliferace (Mareš 2005: 9).

1 Motivy

Jako teoretický základ pro vymezení potenciálních jihokorejských motivů k proliferaci autor vychází ze Scotta Sagana (1996), jehož analytický rámec je pro rozsah této práce vhodný svou všestranností. Sagan pracuje se třemi modely motivací, které jsou rozpracovány níže.

1.1 Zahraničně-bezpečnostní model

Tento model vychází z paradigmatu neo-realismu, dle kterého je mezinárodní prostředí anarchické, a státy se ve věci obrany musí spoléhat samy na sebe. V případě proliferace jaderných zbraní z toho dle Sagana mohou vyplývat dvě varianty – silné státy, které mají prostředky, mohou vybudovat vlastní jaderný arzenál a vyvažovat tak případné hrozby. Naopak slabé státy pro své přežití vyhledávají spojence, který jadernými zbraněmi disponuje a který jim bude ochoten poskytnout ochranu v rámci svého rozšířeného deterrentu (tamtéž: 57).

V současné době Jižní Korea balancuje na hranici mezi těmito protipóly. Zatímco jde o stát s početnou a moderní armádou³, je od poloviny 20. století zcela odkázán na americký jaderný deterrent a veškeré snahy o získání vlastní jaderné zbraně byly efektivně potlačovány Spojenými státy⁴. Dokud Severní Korea nevlastnila jaderné zbraně, byla americká záruka ochrany proti severokorejským konvenčním silám dostačující, nicméně situace se po prvním severokorejském jaderném testu v roce 2006 radikálně změnila. Severní Korea nyní disponuje neupřesněným množstvím jaderných zbraní⁵ a v posledních měsících učinila opatření k zintenzivnění jejich výroby a vývoje⁶. Navzdory diplomatickým rozhovorům usilujícím o denuklearizaci Korejského poloostrova je nepravděpodobné, že se Pchjongjang svého jaderného trumfu dobrovolně vzdá. Ač se americký závazek k ochraně svého spojence zdá jako spolehlivý a důvěryhodný, je otázkou, jak by USA reagovaly na severokorejský jaderný útok, a právě tato pochybnost může vést Jižní Koreu k proliferaci.

Severní Korea ovšem není jediný regionální aktér, který podnikl kroky směrem k proliferaci. V Japonsku v posledních letech probíhá debata o přístupu země k jaderným zbraním a byly zaznamenány první náznaky toho, že by země mohla přehodnotit svůj jaderný status⁷. Vztah Japonska a Jižní Koreje je komplikovaný, ať už z historického hlediska (okupace do konce druhé světové války), ale také kvůli teritoriálním sporům o Liancourt Rocks (jap. Dokdo) a ostrov Daemado (jap. Tshushima).

1.2 Domácí model

V tomto modelu hrají dle Sagana hlavní roli tři druhy aktérů: energetická loby, armáda a politické entity. Tito aktéři vytvářejí tlak na vládnoucí garnituru a tlačí ji do vývoje jaderných zbraní, přičemž vnější bezpečnostní hrozby nejsou hlavním motivem, ale spíše představují pouze příležitost pro naplnění zájmů partikulárních byrokratických, ekonomických či individuálních aktérů (Sagan 1996: 63-65).

Možnost nuklearizace Jižní Koreje naznačil jihokorejský poslanec (a bývalý prezidentský kandidát) Chung Mong-joon, který ve vývoji vlastní jihokorejské jaderné zbraně spatřuje jedinou spolehlivou možnost odstrašování KLDK (BBC 2013), nicméně v zemi Chung patří spíše k menšině. V současnosti tento model tedy není v souvislosti s Jižní Korejí naplněn, ale v budoucnu může poskytnout jeden z argumentů pro proliferaci – ekonomickou efektivitu –, kterou jaderné zbraně mohou poskytovat proti nákladům na udržování rozsáhlých konvenčních sil.

³ K roku 2010 Jižní Korea disponovala 657 000 příslušníky ozbrojených sil v aktivní službě a vynakládala na obranu 2,8 % HDP (CSIS 2010: 6-8).

⁴ Viz kapitola Jihokorejský jaderný program.

⁵ Arms Control Association (2013) odhaduje, že KLDK disponuje materiálem k výrobě 4-8 jaderných zbraní.

⁶ O čemž svědčí obnovení činnosti v severokorejském jaderném zařízení Yongbyon (Defence News 2013).

⁷ Shinzo Abe v roce 2006 po severokorejském jaderném testu prohlásil, že získání jaderných zbraní pro obranné účely by nekolidovalo s japonskou mírovou ústavou (Bakanic 2008).

1.3 Normativní model

V tomto případě jsou jaderné zbraně chápány jako faktor, který formuje identitu státu/národa a jejich vývoj se neodvíjí od osobních rozhodnutí vůdce (či vládnoucí byrokracie) v reakci na vnější hrozbu či v zájmu osobních cílů, ale je motivován hlubším pocitem identity, či honem za mezinárodní prestiží (Sagan 1997: 73). Suchý a Vilímek (2009: 39) tento model chápou také jako „nukleární symbolismus“.

Jižní Korea v současné době netrpí identitární krizí, kterou by jaderné zbraně mohly vyřešit, nicméně v budoucnu něco takového nelze vyloučit. V případě radikalizace populace a při odpovídající politické reprezentaci, která bude chtít vyvolat falešný či přehnaný pocit ohrožení v zájmu odvrácení pozornosti od ekonomických nebo politických problémů, by mohlo dojít k pozitivnímu společenskému konsenzu ve prospěch proliferace v zájmu naplnění národní identity. V tomto ohledu je dobré poznamenat, že Jižní Korea také netrpí japonským nukleárním stigmatem a v tomto ohledu tu existuje potenciál pro využití jihokorejské historie, jako argumentu – jde přeci jen o historii plnou korejské nesamostatnosti (ať v područí Číny, nebo Japonska).

2 Jihokorejský jaderný program

2.1 Historie

První jihokorejský reaktor byl dokončen v roce 1962, přičemž šlo o malý model určený pro výzkumné účely. V září 1970 pak Jižní Korea začíná s výstavbou prvního komerčního reaktoru.

I přes to, že Jižní Korea ještě nedisponovala ani jadernou elektrárnou, na začátku 70. let se začaly rodit plány na výzkum a vývoj jaderných zbraní. Co k takovému rozhodnutí jihokorejské elity vedlo? Hlavním důvodem bylo americké uplatňování doktríny prezidenta Nixona z července 1970, která od amerických spojenců vyžadovala větší zodpovědnost a účast při obraně vlastního území. Ve stejném roce začaly Spojené státy stahovat své vojáky z Korejského poloostrova s cílem zredukovat jejich počet ze 70 000 na 44 000 (Egelhardt 1996: 32). Takový vývoj událostí jihokorejské elity zaskočil, vzhledem ke stále aktuální hrozbě ze strany Severní Koreje, která dva roky předtím vyslala tým s cílem zabít prezidenta Park Chung-hee. Se stavbou prvního reaktoru v září 1970 prezident Park přikázal začít i paralelní vojenský jaderný program, jehož cílem by byl vývoj a výroba jaderné zbraně (tamtéž).

Od počátku programu byl důraz kladen na zpracování vyhořelého jaderného paliva, ze kterého by se dal získat štěpný materiál (uran a plutonium) k výrobě jaderné zbraně (Kang, Feiveson 2001: 70). Jihokorejský program byl poměrně záhy objeven Spojenými státy, které těmto jaderným snahám velmi rychle učinily přítrž⁸. Po ukončení programu Jižní Korea ratifikovala Smlouvu o nešíření jaderných zbraní (Non-Proliferation Treaty, NPT)⁹. Leif-Eric Easley (2007) tvrdí, že tento jihokorejský pokus vyvolala větší touha po vojenské samostatnosti, která stimulovala její směřování k proliferaci uprostřed debat o národní a strategické identitě, což by naznačovalo, že motivaci Jižní Koreje v 70. letech lze v Saganově typologii zařadit k normativnímu modelu.

Na podzim 1975 se ovšem objevila další neshoda mezi USA a Jižní Koreou. Předmětem sporu bylo oznámení Paříže, která Soulu měla v úmyslu prodat zařízení na získávání plutonia z vyhořelých palivových tyčí z civilních reaktorů. Ač šlo dle NPT o legální záležitost, Fordova administrativa nebyla přesvědčena o jihokorejském závazku k neproliferaci a pomocí výhrůžek Jižní Koreu opět donutila ustoupit (Egelhardt 1996: 32).

Další krize nastala s příchodem Carterovy administrativy, která měla v úmyslu stáhnout z Koreje všechny americké vojáky. Na to Soul reagoval razantními prohlášeními o budoucím vybudování jaderného arzenálu a Carter svůj postoj nakonec přehodnotil (tamtéž).

Během 80. a 90. let se Jižní Korea sice vzdala veškerých snah o vývoj jaderných zbraní, ale stále se zajímala o jaderný cyklus a recyklaci plutonia, která by mohla snížit závislost země na importu uranu (Kang, Feiveson 2001: 70).

⁸ Toho USA docílily výhrůžkami o stažení zbývajících amerických sil z Jižní Koreje (Egelhardt 1996: 32).

⁹ Celým názvem Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons.

2.2 Současnost

V roce 2004 Jižní Korea informovala¹⁰ Mezinárodní agenturu pro atomovou energii (MAAE) o svých pokusech v oblasti separace plutonia v osmdesátých letech a v roce 2000, kdy experimentovala s obohacováním uranu (Large 2005). Všechny výše zmíněné pokusy byly podle jihokorejských představitelů výhradně laboratorní, nicméně MAAE vyjádřila vážné znepokojení nad povahou těchto aktivit, a zejména nad neschopností Soulu tyto pokusy ohlásit, v rámci svých povinností vůči NPT (Bakanic, Christopher, Dasetc 2008: 12,13).

Dnes Jižní Korea disponuje 23 aktivními jadernými reaktory, které produkují třetinu veškeré jihokorejské energie (20,7 GWe), a patří jí pátá světová příčka v počtu jaderných reaktorů (WNA 2013).

3 Latentní jaderný potenciál

3.1 Definice

Meyer (1984: 31-43) chápe pozitivní latentní kapacitu jako stav, kdy má země dostatek technických, průmyslových, materiálních a finančních zdrojů k vývoji a výrobě jaderné zbraně. Pokud stát disponuje zdroji i dostatečnou motivací, je schopen bez cizí pomoci jadernou zbraň vyrobit. V rámci latentní kapacity Meyer dále identifikuje deset ukazatelů, které jsou nutné k výrobě zbraně: předešlé těžební aktivity, domácí uranová naleziště, metalurgie, vyspělá produkce oceli, kvalifikovaná pracovní síla, chemičtí inženýři, znalosti výroby kyseliny dusičné, dostatečná produkce elektrické energie, jaderní inženýři, fyzici, chemici a specialisté na výbušniny a elektroniku.

3.2 Know-how a technologie

Meyer (1984:41) předpokládá, že Jižní Korea latentní kapacity dosáhla už roce 1972 a v současné době nic nesvědčí o opaku. Analytici z Business Monitor (2013: 73) predikují, že by Jižní Korea byla schopna vyrobit jadernou zbraň v období několika měsíců, pokud by to bezpečnostní či politické okolnosti vyžadovaly. Ve věci know-how vývoje jaderných zbraní se dostáváme k jihokorejským experimentům se zpracováváním uranu a plutonia z osmdesátých a devadesátých let. Přestože Soul tvrdí, že šlo o čistě vědecké laboratorní experimenty a ne o součást většího programu, poskytl pravděpodobně data a údaje využitelné v potenciálním zbrojním programu.

V tomto případě Jižní Korea postrádá především technologii a techniku pro rozsáhlejší zpracovávání vyhořelého paliva. Zisk takové technologie Soulu znemožňuje bilaterální smlouva 123 o jaderné energii uzavřená se Spojenými státy v roce 1974, jejíž platnost v blízké době vyprší¹¹. Tato smlouva Jižní Koreji nedovoluje zpracovávat vlastní vyhořelé jaderné palivo¹² (Kane 2010: 1-2). Téma zpracování vyhořelého paliva v Jižní Koreji s postupem času narůstá na důležitosti, jelikož země ho se svými 23 aktivními reaktory produkuje nezanedbatelné množství a vzhledem k tomu, že se v budoucnu počítá s výstavbou dalších reaktorů, bude produkce stále narůstat. Momentálně se jedná zhruba o šedesát tisíc 200litrových sudů (NTI 2013). V současné době spolu zástupci Soulu a Washingtonu jednají o budoucí podobě aktualizované dohody 123 a právě zpracování vyhořelého paliva¹³ je nejvíce konfliktní téma. Dle Meyerových předpokladů pro existenci latentní kapacity by Jižní Korea mohla čelit i ohrožení importu uranu, pokud by se postavila proti vůli USA (více viz kapitola 4.2 Uran).

Není vyloučeno, že se téma zpracování jihokorejského vyhořelého paliva vyskytne jako jeden z bodů jednání při Obamově cestě po východní Asii v dubnu 2014.

Kromě této bilaterální americko-jihokorejské dohody se na Soul vztahuje také Společná deklarace o denuklearizaci Korejského poloostrova z roku 1992, která zemi brání v pokroku směrem k vývoji

¹⁰ 17. srpna 2004 to oznámilo jihokorejské ministerstvo pro vědu a technologie v ratifikaci dodatkového protokolu (INFCIRC/540) k NPT, který vešel v platnost již dříve v únoru téhož roku.

¹¹ Datum konce platnosti smlouvy bylo v rámci rozhovorů posunuto na rok 2016 (NTI 2013).

¹² Zpracování může provádět aktér, který bude vyhovovat oběma stranám a MAAE (Kane 2010: 1-2).

¹³ Jižní Korea se momentálně nejvíce zajímá o proces pyrometalurgického přepracování vyhořelého paliva (CSIS 2012).

jaderné zbraně. V případě této smlouvy bylo její znění porušeno Severní Koreou, která se v posledních letech snaží naopak o nuklearizaci.

3.3 Nosiče

V případě, že by Jižní Korea opravdu získala jadernou zbraň, by bylo potřeba nosiče, který by jí dopravil do cíle. V současnosti země disponuje poměrně variabilním arzenálem potenciálních nosičů a v případě nutnosti by pravděpodobně byla schopna sestavit celou jadernou triádu.

Jižní Korea disponuje balistickými střelami krátkého doletu Hyunmoo 2A a 2B, které vychází z americké řady protiletadlových raket Nike-Hercules. V říjnu 2013 (Guardian) byla na vojenské přehlídce odhalena nová jihokorejská střela s plochou dráhou letu Hyunmoo 3 (ne nepodobná americkým střelám Tomahawk), jejíž verze 3C má dosah až 1 500 kilometrů a schopnost nést až půltunovou hlavici. Tyto střely mohou být odpalovány nejen ze země¹⁴, ale také ze vzduchu¹⁵ (střely Sky Dragon/Boromae) a z moře¹⁶ (střely Sea Dragon /Cheonryong). Právě tyto střely s plochou dráhou letu by pravděpodobně představovaly nejučinnější platformu pro jihokorejské jaderné hlavice.

Hlavní nosič ALCM by zřejmě představovaly stíhačky F-15K, a nosič pro SLCM by jako hladinové plavidlo představoval raketový torpédoborec třídy Sejong the Great (Missile Threat 2013) a z ponorkových plavidel třída útočných ponorek KS-III (první z nich by měla být v operačním stavu do roku 2022).

Poměrně jako paradoxní se jeví jihokorejské členství v Missile Technology Control Regime, které po roce 2012 stanovuje maximální dosah balistických střel, kterými může země disponovat, na 800 km s nosností 500 kg (Reuters 2012). Zahrnuty jsou ovšem balistické střely a nikoli střely s plochou dráhou letu, například Hyunmoo 3C, jejíž dosah je proti smluvním limitům téměř dvojnásobný (1 500 km).

3.4 Vliv jaderných zbraní na vojenskou strategii

I když politický kapitál vytvářený jadernými zbraněmi je mnohostranně využitelný, v případě jejich vojenského využití Jižní Koreou je účel jasný – deterrent vůči KLDK, případně prostředek masivní odvety.

I přes nedávné přeformulování jihokorejské strategie na více proaktivní přístup, při budoucích vojenských konfrontacích se severním sousedem (Dong-a Ilbo 2014), lze díky dostatečným konvenčním kapacitám v oblasti nosičů (Hyunmoo 3C) preventivní, či preemptivní jaderný úder považovat za prakticky nemyslitelný a zbytečný krok, který by pouze vyvolal prudkou vojenskou reakci Pchjongjangu. Vzhledem k trvale defenzivnímu postoji Korejské republiky, vůči KLDK, je tedy nejpravděpodobnější, že jaderné zbraně by byly využity pouze jako prostředek odvety, případně jako taktický prvek na bojišti.

Ochota využít jaderných zbraní na taktické úrovni bojiště by se zřejmě odvíjela od míry jejich využití Severní Koreou, nicméně není těžké si je představit jako jeden z hlavních prostředků k zastavení masivní a překvapivé severokorejské ofenzivy¹⁷.

V případě odvetného úderu lze za nejpravděpodobnější cíle útoku považovat velitelství armády, jednotlivých jednotek a zřejmě i známé bunkry vyhrazené pro severokorejské elity, včetně Kim Čong-una (který je oficiálním vrchním velitelem ozbrojených sil).

¹⁴ GLCM- Ground Launched Cruise Missile (střely s plochou dráhou letu odpalované ze země).

¹⁵ ALCM- Air Launched Cruise Missile (střely s plochou dráhou letu odpalované ze vzduchu).

¹⁶ SLCM- Submarine/Sea Launched Cruise Missile (střely s plochou dráhou letu odpalované z ponorek/moře).

¹⁷ Málokterá vojenská operace může být v současnosti zároveň masivní a překvapivá, nicméně zde je třeba brát na zřetel, že většina severokorejských jednotek se trvale nachází v blízkosti demilitarizované zóny, a proto by satelitní sledování nutně nemuselo odhalit podezřelé pohyby jednotek (Office of the Secretary of Defense 2013: 8).

4 Překážky

Kolektiv autorů Bakanic, Christopher, Das a spol. (2008: 13) identifikuje tři hlavní překážky, které Jižní Koreji v současnosti stojí v cestě k získání jaderných zbraní, a těmi jsou: vztah se Spojenými státy, ohrožení importu uranu a věrohodnost neproliferačního závazku na Korejském poloostrově. Čtvrtým důvodem, který výše zmínění autoři už neuvádějí, je zachování určité regionální stability, kterou by nová jaderná mocnost nepochybně silně otřásla, zejména v případě, že se v jejím bezprostředním sousedství nachází Japonsko, na které je v jihokorejské společnosti nahlíženo kritičtěji než na KLDŘ, a Čína, která rozhodně netouží po dalším destabilizačním prvku na korejském poloostrově.

4.1 Spojené státy

Jakákoli snaha o získání nebo vývoj jaderné zbraně by v současné době nevyhnutelně zapříčinila vážné poškození americko-jihokorejských vztahů a ohrozila bezpečnostní záruky, které Spojené státy Jižní Koreji poskytují, včetně rozšířeného jaderného deterrentu (Bakanic, Christopher, Das etc. 2008: 13).

Výrazný rozkol názorů mezi oběma státy je vidět při jednáních ohledně aktualizace americko-jihokorejské smlouvy 123. Dle Einhorn (Globalpost 2013) nechce USA podpořit jihokorejský požadavek na možnost zpracovávat vyhořelé palivo z několika důvodů, zejména pak kvůli symbolické zprávě, kterou by Spojené státy svým souhlasem vyslaly dalším zemím, které mají zájem o jadernou energii (Saúdská Arábie, Jemen, Vietnam). Tím se USA vyhnou obvinění z měření dvojím metrem, které by mohlo zaznívat jak z Pchojngjangu, tak z Teheránu.

Ve světle mnoha dalších témat (OPCON¹⁸, Severní Korea) však nejsou jednání o smlouvě 123 mediálně příliš atraktivní a v současnosti nejde o prioritu ani jedné z administrativ.

4.2 Uran

I když jsou v současné době dodávky uranu pro jadernou energetiku Jižní Koreje zabezpečeny, v případě náhlého rozhodnutí o vývoji jaderné zbraně by se tato skutečnost mohla velmi rychle změnit. Soul má s dodavateli¹⁹ uranu uzavřeny bilaterální dohody, které obsahují podmínku o mírovém použití dodaného uranu (Bakanic, Christopher, Das etc. 2008: 13). V případě porušení této klauzule by mohlo dojít k přerušení importu, což by velmi vážně narušilo energetickou bezpečnost země²⁰ (a vzhledem k situaci Jižní Koreje i veškeré další oblasti bezpečnosti).

4.3 Neproliferační závazky

Vedle dohody 123, kterou Jižní Korea uzavřela s USA, jsou tu stále ještě další smlouvy. NPT a její dodatkový protokol a Soul ratifikoval také Smlouvu pro všeobecný zákaz jaderných zkoušek (Comprehensive Test Ban Treat), a i když Severní Korea porušila Společnou deklaraci o denuklearizaci Korejského poloostrova z roku 1992 (Bakanic, Christopher, Das etc. 2008: 13), nabízí se otázka, zda je vhodné, aby jejího příkladu následovala i Jižní Korea, která je v denuklearizaci svého severního souseda klíčovým aktérem, a pokud by i ona nastoupila na cestu proliferace, dohoda o zastavení severokorejského vojenského jaderného programu by byla velice nepravděpodobná (což je podle některých analytiků už teď).

4.4 Stabilita regionu

Kromě výše zmíněných důvodů by byla nuklearizací Korejské republiky ohrožena i stabilita regionu východní Asie, v níž silný konfliktní potenciál viděl už Samuel Huntington (2001: 262), ve své práci

¹⁸ Revize aliančních směrnic, které ve válečném stavu přesune velení nad jihokorejskými jednotkami pod jihokorejské velení, namísto amerického.

¹⁹ Palivo pro jihokorejské reaktory pochází z Kazachstánu, Kanady, Austrálie, Nigeru a dalších zemí. Za rok 2011 bylo potřeba 4 500 tun uranu a do roku 2020 se očekává nárůst poptávky na 8 900 tun (WNA 2013).

²⁰ Na území Jižní Koreje se nenacházejí žádná významná uranová ložiska (WNA 2013).

Střet civilizací, a současné teritoriální spory mezi východoasijskými státy skutečně nevytváří příliš přátelské prostředí.

Koho by se tedy jihokorejské rozhodnutí pro vývoj a výrobu vlastní jaderné zbraně dotklo nejvíce, kromě samotné Korejské republiky? Vzhledem k současnému politickému klimatu v Japonsku, kde od posledních voleb v roce 2012 vládne nacionalista Shinzo Abe, který se již několikrát uchýlil k velmi kontroverzním komentářům na téma role Japonska v druhé světové válce (návštěva svatyně Yasukuni a výroky o sexuálních otrokyních z Koreje), což se v Jižní Koreji (a přirozeně ani v Číně) nesetkalo s velkým nadšením, by se jihokorejská jaderná proliferace setkala se zuřivým japonským odporem. O takovou reakci by se zcela jistě postarala dlouholetá rivalita a nesnášenlivost, která v Koreji vůči Japoncům panuje. Takový scénář by velmi snadno mohl vést ke kritickému vyhocení hostility, mezi těmito dvěma klíčovými americkými spojenci, což by americkou pozici v regionu značně zkompromitovalo.

Čínské obavy z jihokorejských jaderných ambicí by byly více strategického charakteru. Kromě toho, že Čína nepotřebuje další regionální jadernou konkurenci, proliferace by zřejmě ukončila dlouhodobě dobré vztahy, které spolu obě země (i přes některé neshody) mají. Vzhledem k tomu, že je to právě Čína, kdo je jihokorejským největším obchodním partnerem, mohla by se nelibost Pekingu projevit v ekonomických sankcích, které by mohly velmi výrazně poškodit ekonomiku Korejské republiky.

Dalším důvodem čínského znepokojení by bylo i napětí, které by proliferace vyvolala mezi Soulem a Pchjongjangem, které by nepochybně velmi silně otřásl bezpečnostní situací na korejském poloostrově, kde se Peking dlouhodobě snaží o zachování stability.

Jihokorejské rozhodnutí k proliferaci by navíc mohlo inspirovat i Taiwan, což by Čína pravděpodobně nepřipustila i za cenu ozbrojeného konfliktu.

5 Pravděpodobnost proliferace

Jak uvádí Pinkston (2004), Jižní Korea by pravděpodobně dokázala žít s omezenou jadernou kapacitou KLDR, ale žádný jihokorejský prezident by neodolal proliferaci v případě, že by svůj vojenský jaderný program mělo Tokio (a naopak). Tato Pinkstonova analýza celkem přesně shrnuje regionální proliferační dynamiku, už jen pokud budeme vycházet ze Saganovy (1997: 57) teze, že proliferace plodí další proliferaci, která má základ v teorii bezpečnostního dilematu.

Zatímco výše byly rozebrány důvody, proč se Jižní Korea k proliferaci neuchýlí, je také nutné zmínit významnou a zásadní motivaci, která by k vývoji vlastní jaderné zbraně mohla skutečně vést. Tou je rostoucí hrozba, kterou představují severokorejské kapacity v oblasti balistických řízených střel a jaderných zbraní v souvislosti s vojenskou strategií jaderného upření²¹ (Strauch 2011: 9), kterou by Pchjongjang pravděpodobně uplatnil v případném ozbrojeném konfliktu. Již nyní KLDR disponuje relativně dostatečným počtem balistických řízených střel (Office of Secretary of Defense 2014: 19), které by mohly udeřit kdekoli na území Jižní Koreje a Japonska, a postupně spěje i k vývoji miniaturizované jaderné hlavičky, kterou tyto nosiče budou moci nést. Právě vlastní jaderná proliferace by mohla být řešením, kterým by Soul mohl konfrontovat severokorejskou strategii jaderného upření.

Co tedy doted' Jižní Koreji umožnilo tolerovat omezenou jadernou kapacitu svého severního souseda, jehož impulzivní záchvaty hostility vůči Soulu jsou v prostředí mezinárodních vztahů unikátním jevem? Zásadní roli ve strategickém plánování jihokorejských ozbrojených sil představuje jejich americký spojenec, který má na Korejském poloostrově momentálně rozmístěno 28 500 vojáků, a také jeho rozšířený jaderný deterrent.

Co když se ovšem americké bezpečnostní záruky ukáží jako nespolehlivé? Taková situace může nastat z několika důvodů, ať už je to selhání při plnění obranného závazku jinde, nebo přímo v Jižní Koreji. Otázkou není ani tak americká schopnost zajistit dostatečný deterrent, jako spíše ochota ho ve chvíli nutnosti využít a nezaváhat. Pokud si představíme scénář, kde byl Soul, nebo jiná část území Korejské republiky, zasažen jadernou zbraní vypálenou z KLDR a Spojené státy zůstanou v nečinnosti (například

²¹ Strategie jaderného upření spočívá v simultánním masivním (a v případě KLDR v omezené míře i jaderném) úderu na protivníkovu logistická centra (přístavy, letiště, dálnice), čímž se značně prodlouží reakční doba nejen samotného protivníka, ale zejména jeho spojenců (USA), kteří nebudou mít jak do oblasti dopravit dostatečný počet jednotek, kvůli zničeným přístupovým bodům (zničené runways, dálnice, doky).

z obavy z eskalace konfliktu, zde už záleží na rozhodnutí administrativy) i přes naléhání jihokorejské vlády opřevzat jaderný úder, mohlo by to způsobit nedozírný dominový efekt u dalších amerických spojenců a zemí, které vyměnily své vojenské jaderné programy za americké záruky. To by mohlo vést k masivní jaderné proliferaci, která by velmi radikálně změnila strategickou rovnováhu na planetě výrazněji, než se tak stalo rozpadem bipolárního uspořádání světa po konci studené války. Výše zmíněné jihokorejské obavy z americké nejistoty pramení zejména ze strachu z toho, že USA nebudou ochotny obětovat Honolulu, Aljašku, nebo Los Angeles v případě konfliktu se Severní Koreou²² (Business Monitor 2013: 73).

Tabulka 1: Současná bilance pro-proliferačních a proti-proliferačních motivů

Pro-proliferační motivy	Proti-proliferační motivy
KLDR	Spojené státy
Otázka kredibility amerického deterrentu	Uran
Proti-japonské nálady	Neproliferační závazky
	Stabilita regionu
	Absence technologie na zpracování vyhořelého paliva

Vzhledem ke stavu severokorejského jaderného programu a vlastním kapacitám Jižní Korea v současné době nemá praktický důvod usilovat o získání vlastních jaderných zbraní, dokud má spolehlivou záruku kredibilní americké ochrany a zároveň pokud se o proliferaci nesnaží Japonské císařství.

Závěr

Cílem práce bylo vyhodnotit jihokorejské proliferační tendence z obecného hlediska, bez výraznějšího soustředění na konkrétní body, jelikož hluboká analýza každého jednotlivého aspektu by vydala na samostatnou práci. Na jihokorejské motivace bylo nahlíženo skrze analytický rámec Scotta Sagana, nicméně se nezdá, že by v současnosti nějaká z jeho charakteristik byla naplněna (což se v budoucnu může změnit).

Dále byla pozornost věnována historii jihokorejského jaderného programu a pokusů o zahájení vlastního vojenského programu v 70. letech, či o získání technologií na zpracování vyhořelého paliva. Tyto pokusy se však vždy setkaly s nesouhlasem Spojených států.

V textu je analyzován i latentní jaderný potenciál Korejské republiky, který je tvořen technologickým know-how, širokou paletou nosičů (které by mohly vytvořit kompletní triádu) a také pravděpodobná podoba doktríny, kterou by Soul následoval v případě, že by disponoval jadernými zbraněmi.

Zásadní roli v proliferačním rozhodování samozřejmě tvoří i překážky, které by bylo třeba překonat. Odpor Spojených států už v minulosti zastavily jihokorejský zájem o jaderné zbraně či uzavřený palivový cyklus a zcela jistě tento postoj budou zastávat i v budoucnu. Dalšími překážkami jsou jihokorejská závislost na importu jaderného paliva (uranu), který by byl v případě proliferace ohrožen, a pak také samotný závazek k neproliferaci v podobě NPT a dalších smluv. Poslední překážkou, která

²² Zde samozřejmě záleží na úrovni severokorejských nosičů, jejich přesnosti a dosahu. Pokud bude ovšem Severní Korea stále relativně nerušeně vyvíjet jaderné zbraně a nosiče, je možné, že se časem dostane na takovou úroveň, která jí umožní proniknout americkým protiraketovým deštníkem (jehož spolehlivost nebyla v polních podmínkách testována).

je v práci zmíněna, je regionální stabilita, která by jihokorejským rozhodnutím k vývoji jaderných zbraní rychle vzala za své.

V samotném závěru se práce snaží vyhodnotit pravděpodobnost jihokorejského rozhodnutí k proliferaci jaderných zbraní s tím, že dokud se Korejská republika těší ochraně amerického rozšířeného jaderného (i konvenčního) deterrentu a pokud o proliferaci neusiluje Japonsko, není pravděpodobné, že Soul bude usilovat o získání jaderných zbraní.

Přesto je nutné podotknout, že ani proliferační scénář ve střednědobém časovém horizontu nelze vyloučit. V celém textu si lze povšimnout slov jako současně či pravděpodobně. Důvodem je nevypočitatelnost bezpečnostní a politické situace na Korejském poloostrově, ale také v jiných částech severovýchodní Asie, kde je nutné brát v úvahu až příliš mnoho proměnných, než aby šlo normativně prohlásit, že k proliferaci jaderných zbraní z nějakých důvodů nedojde, či dojde. Scénářů, kde se Jižní Korea rozhodne k proliferaci i přes faktory, které jsou zmíněny v textu, je nemálo a nejsou zdaleka vyloučeny (nicméně naprostá většina z nich by měla původ v pro-proliferačních motivech z textu výše).

Literatura:

- Arms Control Association. 2013. *Nuclear Weapons: Who Has What a Glance*.
<http://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>
- Bakanic, Elizabeth. 2008. The end of Japan's nuclear taboo. In: *Bulletin of the Atomic Scientists*. <http://thebulletin.org/end-japans-nuclear-taboo>
- Bakanic, Elizabeth a Christopher, Mark a Das, Sandya etc. 2008 *Preventing Nuclear Proliferation Chain Reactions: Japan, South Korea and Egypt*.
<http://www.princeton.edu/sites/default/files/content/docs/news/www591f.pdf>
- BBC. 2013. *Under threat, South Koreans mull nuclear weapons*.
<http://edition.cnn.com/2013/03/18/world/asia/south-korea-nuclear/>
- BUSINESS MONITOR. 2013. *South Korea Defence & Security: Report Q4 2013*. ISSN 1749-1665.
<http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=e25760d7-fa0b-44a0-9501-cb5f4e86b46e%40sessionmgr113&vid=4&hid=101>
- CNN. 2013. *North Korea, South Korea to reopen Kaesong industrial park next week*.
<http://edition.cnn.com/2013/09/10/world/asia/koreas-kaesong-reopening/>
- CSIS. 2010. *The Military Balance in Asia 1990-2010: A Quantitative Analysis*. http://csis.org/files/publication/100914_AsiaMilitaryBalance2010.pdf
- Defense News. 2013. *S. Korea Confirms North's Yongbyon Plutonium Reactor Restart*.
<http://www.defensenews.com/article/20131008/DEFREG03/310080024/S-Korea-Confirms-North-s-Yongbyon-Plutonium-Reactor-Restart>
- Dong-a Ilbo. 2014. *Korea 's military to shift focus from active to proactive deterrence*.
<http://english.donga.com/srv/service.php3?biid=2014030701168>
- Easley, Leif-Eric. 2007. Defense Ownership or Nationalist Security: Autonomy and Reputation in South Korean and Japanese Security Policies. *SAIS Review*. vol. 27, issue 2, s. 153-166.
<http://search.proquest.com/docview/231329585/fulltextPDF?source=fedsrch&accountid=16531>
- Engelhardt, Michael J. 1996. Rewarding nonproliferation: The South and North Korean cases. *The Nonproliferation Review*. vol. 3, issue 3, s. 31-37. <http://cns.miis.edu/npr/pdfs/engelh33.pdf>
- Guardian. 2013. *South Korea unveils cruise missile in military show of force*.
<http://www.theguardian.com/world/2013/oct/01/south-north-korea-cruise-missile>
- Huntington, Samuel P. 1996. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Vyd. 1. Praha: Rybka, 447 s. ISBN 80-861-8249-5.
- Kane, Chen. 2010. *Nonproliferation Issues in U.S.-ROK Nuclear Cooperation*.
<http://asiafoundation.org/resources/pdfs/ChenKane100120.pdf>
- Kang, Jungmin a Feiveson, H.A. 2001. South Korea's shifting and controversial interest in spent fuel reprocessing: South Korea. *The Nonproliferation Review*, vol. 8, issue 1, s. 70-78.
<http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots783=9c879a60-8a40-14e8-76c3-2c016ae9096c&lng=en&id=113935>
- Large, John H. 2005. *The Actual and Potential Development of Nuclear Weapons Technology in the Area of North East Asia: (Korean Peninsular and Japan)*. <http://www.greenpeace.org/international/Global/international/planet-2/report/2006/4/Development-of-NW-in-NEAsia.pdf>
- Mareš, Miroslav. 2013. Aktéři proliferace zbraní hromadného ničení in *Obrana a Strategie*. Ročník V, č. 2, s. 7-19. http://www.defenceandstrategy.eu/cs/archiv/rocnik-2005/2-2005/akteri-proliferace-zbrani-hromadneho-niceni.html#.Uo_53sRLN8k
- Meyer, Stephen M. 1984. *Dynamics of nuclear proliferation*. S.l.: Univ Of Chicago Press. ISBN 978-022-6521-497.
- Missile Threat. 2013. *Cheonryong*. In: *Missile Threat*. <http://missilethreat.com/missiles/cheon-ryong/#fn-7786-1>

- Myklín, Michael. 2013. Nová korejská krize: vážnější než předchozí?. In: *Sekuritáci: Studentský portál o bezpečnosti*. <http://www.sekuritaci.cz/nova-korejska-krize-vaznejsi-nez-predchozi/>
- Nuclear Threat Initiative. 2013. *South Korea: Nuclear*. <http://www.nti.org/country-profiles/south-korea/nuclear/>
- Office of Secretary of Defense. 2013. *Military and Security Developments Involving the Democratic People's Republic of Korea*. http://www.defense.gov/pubs/North_Korea_Military_Power_Report_2013-2014.pdf
- Pinkston, Daniel A. 2004. *South Korea's nuclear experiments*. <http://cns.miis.edu/stories/041109.htm#fn1>
- Reuters. 2012. *U.S., South Korea agree on longer range ballistic missiles*. <http://www.reuters.com/article/2012/10/07/us-korea-usa-missile-idUSBRE89602J20121007>
- Sagan, Scott D. 1997. Why Do States Build Nuclear Weapons? Three Models in Search of a Bomb: Three Models in Search of a Bomb. *International Security*. Vol. 21, issue 3, s. 54-86. http://iis-db.stanford.edu/pubs/20278/Why_Do_States_Build_Nuclear_Weapons.pdf
- Suchý, Petr a Vilíme, Petr. 2009. Britské a francouzské nukleární síly ve druhém jaderném věku. *Mezinárodní vztahy*. roč. XXXIV, č. 1, s. 31-65. <http://mv.iir.cz/article/view/314>
- Strauch, Adam. 2011. *Protiraketové systémy amerických spojenců v severovýchodní Asii a jejich implikace*. Diplomová práce. http://is.muni.cz/th/102828/fss_m/.
- Visingr, Lukáš. 2010. Proliferace zbraní hromadného ničení. In: SMOLÍK, Josef a Tomáš ŠMÍD. *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, s. 93-114. Monografie (Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav), sv. č. 33. ISBN 9788021052888.
- World Nuclear Association. 2013. *Nuclear Power in South Korea*. <http://world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Countries-O-S/South-Korea/>

Migrační toky vyvolané konfliktem v Sýrii

Michael Murad

Abstrakt:

Konflikt v Sýrii vstoupil v březnu roku 2014 do svého čtvrtého roku. Za tu dobu se z něj stal jeden z nejhorších konfliktů současnosti a situace v zemi samotné se i nadále zhoršuje. Zároveň dochází vinou tohoto konfliktu polarizujícího syrskou společnost k šíření nestability na již tak dost nestabilním Blízkém východě. Ozbrojené střety se nevyhýbají ani hustě obydleným centrům měst a v průběhu roku 2013 jsme zaznamenali zintenzivnění násilí, což jsou faktory, které jsou klíčové pro vyvolání pohybů obyvatelstva, jež se snaží opustit konfliktem zasažené oblasti. Cílem této studie je představit toky pohybu obyvatelstva v souvislosti s konfliktem, který vypukl v Sýrii v březnu roku 2011. Krátce pojednáno je i o historii emigrace ze Sýrie a imigrace do ní, o občanské válce jakožto faktoru, který stojí za masivní migrační vlnou po roce 2011 a vnitřním přesídlením, a o syrských uprchlících v zahraničí.

Abstract:

Conflict in Syria has entered its fourth year in March 2014. During last three years it has become one of the deadliest recent conflicts and situation is still worsening. Conflict which polarises Syrian society also helps to spread instability in the whole Middle East. Armed conflict doesn't avoid densely populated cities and we have witnessed its intensification during the year 2013. These are factors that are crucial for causing massive movement of population that try to leave affected areas. Main goal of this study is to introduce migration flows of civilians after March 2011 when conflict erupted has. There are also briefly introduced modern Syrian migration history, recent civil war and internal displacement and Syrian refugees.

„Sýrie se stala největší tragédií tohoto století – ostudnou humanitární krizí s utrpením a počtem uprchlíků nemajícím v nedávné historii obdoby.“

vysoký komisař OSN pro uprchlíky António Guterres, 3. září 2013

Úvod

Konflikt v Sýrii (označovaný i za syrskou občanskou válku) představuje s počtem obětí vysoce přesahujícím sto tisíc jeden z nejkrvavějších ozbrojených konfliktů současnosti, přičemž jeho brzké ukončení není nyní (duben 2014) na pořadu dne. Neustále se tak v zemi, kde konflikt zasáhl značnou část obydleného území, zhoršuje katastrofální humanitární situace, jejíž rozsah naznačuje úvodní citát Antónia Guterrese, vysokého komisaře OSN pro uprchlíky. V neposlední řadě má konflikt vliv i na regionální bezpečnostní prostředí již tak křehké oblasti, jakou Blízký východ dlouhodobě je. Krom přílivu uprchlíků do sousedních zemí a bezprostředního ohrožení již tak křehké stability (či spíše nestability) Libanonu a Iráku můžeme zmínit i zvyšující se vliv extremistických skupin v Sýrii a vměšování dalších blízkovýchodních států do Konfliktu (Kataru, Saudské Arábie atp.). Na jaře letošního roku jsme se stali svědky hned několika milníků s touto válkou spojených. Krom toho, že tento intenzivní konflikt v polovině března roku 2014 vstoupil do svého čtvrtého roku, oznámil Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, že dne 3. dubna 2014 vstoupil na území sousedního Libanonu miliontý syrský uprchlík. Libanon představuje pro Syřany, kteří v souvislosti s krvavým konfliktem opustili svou zemi, však jen jednu z destinací. Další směřují do sousedních (s výjimkou Izraele) či blízkých zemí – do Egypta, Iráku, Jordánska či Turecka, což jsou státy, které mají své vlastní, dlouhodobé problémy spojené s nuceným přesídlováním obyvatel a jejich kapacity jsou natěsně omezené. Menší počet uprchlíků pak dorazil i na západ – do Evropy či do USA. Ovšem velká část obyvatel Sýrie nemá možnost z různých důvodů zemi opustit, a stali se tak v podstatě uprchlíky ve vlastní zemi (jedná se o tzv. internally displaced persons, dále i IDPs). Celkový počet osob, které

v souvislosti s konfliktem opustily Sýrii, je odhadován na více než 2,6 milionu (z celkem asi 22 milionu předválečných syrských obyvatel), další miliony (odhady hovoří o více než 6,5 milionech) pak činí vnitřně přesídlení Syřané. Cílem této studie je představit toky pohybu obyvatelstva v souvislosti s konfliktem, který vypukl v Sýrii v březnu roku 2011.

Sýrie a mezinárodní migrace před rokem 2011

Před vypuknutím konfliktu byla Sýrie z pohledu migrační bilance považována za jednu z hlavních přijímacích zemí v regionu. Imigranty v Sýrii bylo možné rozdělit do tří kategorií – uprchlíky, pracovní migranty a tranzitní migranty, kdy zdaleka největší skupinu představovali uprchlíci. Ve skupině pracovních imigrantů nejvíce převažovali pracovníci v domácnostech (povětšinou z jihovýchodní Asie) a vysoce kvalifikované pracovní síly, které do země začaly přijíždět v souvislosti s ekonomickými reformami poloviny minulého desetiletí. V minulosti zažila Sýrie několik emigračních vln způsobených socio-ekonomickými událostmi, ekonomickými výkyvy a vysokou nezaměstnaností. Většina těchto vln směřovala do okolních arabských států, přesto se profil jednotlivých emigrantů liší dle cílové země či dle období emigrace. Na konci 50. let 20. století byla zaznamenána první vlna týkající se elit (včetně podnikatelů a kvalifikovaných pracovníků), které se snažily vyhnout legislativě implementované socialistickým režimem a využít tak příležitosti, které se jim nabízely v jiných arabských zemích (či dokonce ve Spojených státech). Druhá emigrační vlna z poloviny 70. let minulého století je pak spojena s rostoucími ekonomickými příležitostmi v zemích Perského zálivu, stejně tak jako s poptávkou po zahraniční pracovní síle z Libanonu (v souvislosti s nedostatkem vlastní pracovní síly kvůli probíhající občanské válce). Tato vlna se týkala zejména méně kvalifikovaných Syřanů. Zatímco emigrace do zemí Zálivu postupně ustala spolu s tím, jak tyto státy zpřísňovaly svou imigrační politiku, odchod nekvalifikované pracovní síly do Libanonu pokračoval až do roku 2005. V tomto roce se i kvůli atentátu na libanonského premiéra Rafíka Harírího, ze kterého byla viněna Sýrie, a následnému stažení syrských vojsk z libanonského území postavení Syřanů v Libanonu zhoršilo. Mnoho se jich vrátilo do vlasti, ačkoliv se pak někteří následně vydali zpět do Libanonu (Di Bartolomeo, Jaulin, Perrin 2012: 1 - 2). V obtížné situaci v Sýrii jsou v souvislosti s konfliktem i uprchlíci, kteří v zemi pobývají. Do této velmi zranitelné skupiny řadíme i Iráčany, kteří do Sýrie přišli ve velkém počtu v souvislosti s eskalací sektářského násilí ve své zemi po spojenecké invazi z roku 2003, a zejména pak po sérii útoků z let 2006 a 2007. Soustředěni byli převážně v Damašku a jeho okolí, kam se uchýlovali i v minulosti např. Iráčané nesouhlasící s režimem Saddáma Husajna. Iráčané pobývající v Sýrii byli i kvůli nedostatku pracovních míst závislí na mezinárodní pomoci (zejména ze strany UNHCR)¹, která byla v souvislosti se současným konfliktem notně omezena. Desítky tisíc Iráčanů se tak musely vrátit do Iráku, kde rovněž čelí konfliktu (byť méně intenzivnímu). Před stejnou volbou, zdali čelit nebezpečí probíhající války, anebo se uchýlit do jiného státu, stojí i „syrští“ Palestinci, kteří zůstali mnohdy uvězněni v tranzitním prostoru na jordánských hranicích. (Refugees International 2014)

Syřané a občanská válka

Současný masivní přesun obyvatel Sýrie je přímým důsledkem konfliktu, který v zemi probíhá. Z tohoto důvodu považujeme za důležité alespoň ve stručnosti konflikt a jeho dynamiku představit. Spolu s tím, jak došlo k zintenzivnění konfliktu v průběhu roku 2013, zaznamenali jsme výrazný nárůst v počtu uprchlíků i vnitřně přesídlených, jak je ilustrováno dále v textu.

K prvním protestům proti vládě strany Baas s prezidentem Bašárem al-Asadem v čele došlo v březnu roku 2011 v provincii Dará na jihu Sýrie, přičemž prvotní cíl protestujících byl zemi demokraticky reformovat. Vláda byla na jednu stranu ochotna k drobným ústupkům, ovšem proti demonstrantům postupovala od začátku nekompromisně a velmi represivně. Původní poklidné demonstrace tak byly vystřídaný násilnou konfrontací a Sýrie zabředla do spirály násilí, kdy se z pohledu vlády postupně vystřídal snaha o politické, bezpečnostní a vojenské řešení vzniklé situace. Oproti mnoha jiným arabským zemím zasaženým nedávnou revoluční vlnou se podařilo Bašárovi al-Asadovi udržet u moci (minimálně nad částí území), kdy k jeho pádu, či k ukončení konfliktu, nevedlo ani ozbrojené povstání ani iniciativy mezinárodního společenství (ať již se jedná o ženevské konference či o snahy Ligy arabských států). V průběhu roku 2013 a na začátku roku 2014 konflikt dále eskaloval, k čemuž

¹ UNHCR je zkratkou Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky.

přispěla i otevřená vojenská podpora od libanonského hnutí Hizballáh, která umožnila režimním silám vedení konfliktu na více frontách.² Proti nim stojí velmi různorodá opozice (mnohdy bojující i mezi sebou), která je rozdělena v pohledu na taktiku, strategii a dlouhodobé politické cíle pro Sýrii. Dle některých odhadů tvoří více než 75 % ozbrojených opozičních sil skupiny, které usilují o nahrazení Asadovy sekulární vlády státem islámským, přičemž počet ozbrojených skupin je odhadován na více než 1 500.³ Ani opozice ani vládní jednotky nejsou schopny v krátkodobé perspektivě dosáhnout úplného vojenského vítězství, kdy v poslední době zaznamenává více vojenských úspěchů právě vládní strana. (Blanchard, Hemud, Nikitin 2014) Utrpení civilistů se nadále prohlubuje spolu s tím, jak boje pokračují, přičemž perspektiva dalšího vývoje příliš optimismu z pohledu „běžných“ Syřanů vyčerpaných válkou nenabízí. Boje se nevyhýbají ani centřům velkých měst, mnohde chybí základní veřejné služby a ekonomika je v kolapsu, což jen přispívá k prohlubování humanitární krize. Ve velké míře jsou zničeny obytné domy a základní infrastruktura (nemocnice a školy). V oblastech zasažených intenzivními boji panuje kritický nedostatek základních potravin, vody, léků, zdravotnického materiálu. Odhaduje se, že je zničeno asi 60 % zdravotnických zařízení a přibližně třetina čističek vod. (UNOCHA 2014)

Pohyb obyvatel vyvolaný konfliktem

Výše nastíněná situace, kterou lze bezesporu charakterizovat jako jednu z nejnaléhavějších humanitárních krizí současnosti, s sebou samozřejmě nese nucený pohyb obyvatel. Konfliktem je dle odhadů bezprostředně zasažena přibližně polovina Syřanů (asi 9,3 milionu obyvatel).⁴ Tento počet zahrnuje více než 2,6 milionu Syřanů,⁵ kteří byli nuceni opustit svou zemi, a více než 6,5 milionu vnitřně přesídlených. Ve velmi obtížné situaci je asi 250 000 lidí, kteří žijí v místech obléhaných vládními vojsky či opozičními skupinami, a asi 3 miliony lidí je uvězněno prakticky bez přístupu k jakékoliv humanitární pomoci. (Margesson, Chesser 2014; IOM 2014) V kontrastu se skutečností, že velká část Syřanů byla nucena opustit své domovy, je to, že Sýrie i nadále představuje útočiště pro uprchlíky ze sousedních států, kteří jsou v souvislosti s eskalací konfliktu více zranitelní. Počet Palestinců žijících v Sýrii je odhadován na 530 000, stejně tak v Sýrii zůstává i několik desítek tisíc Iráčanů, kteří do země ve velkém přišli po spojenecké invazi z roku 2003, a zejména po roce 2006, kdy v Iráku vrcholilo sektářské násilí⁶, a uprchlíci ze Somálska (asi 1 800) či z Afghánistánu (přibližně 1 600). (Margesson, Chesser 2014; UNHCR 2014a)

Z těch, kterým se podařilo dostat za hranice země, jich přibližně 97 % směřuje do nejbližších států – do Libanonu, Jordánska, Iráku, Turecka či Egypta. Pouze malá část uprchlíků se vydává dále do severní Afriky či např. do Evropy. I tak bývá ale Evropská unie kritizována ze strany nevládních mezinárodních organizací za svou restriktivní politiku ve vztahu k syrským uprchlíkům, kteří v podstatě nemají možnost, jak se legálně do Evropy dostat. Uprchlíci pak podnikají riskantní cesty na lodích přes Středozemní moře či jsou pašováni po zemi. Členskými zeměmi Unie také bývá vytýkáno to, že nedostatečně reagují na požadavky UNHCR na přesídlení uprchlíků ze zemí, které jejich přílivům čelí nejvíce. Kritizován je i přístup dvou nejvíce zasažených zemí syrskou imigrací – Bulharska a Řecka. (Amnesty International 2013) Bulharsko zaznamenalo přes svou hranici s Tureckem jenom za rok 2013 příliv více než šesti tisíc syrských uprchlíků, kteří pobývají v nevyhovujících podmínkách v uprchlických táborech, a je zřejmé, že nejchudší členský stát EU se s tímto přílivem vyrovnává jen

² Bojovníci tohoto hnutí, které je dlouhodobým partnerem syrského režimu, od počátku roku 2013 začali otevřeně operovat v nemalém počtu na syrském území. Jeho původní role v konfliktu byla spíše poradní, ovšem nyní se účastní přímo bojových operací a zároveň se podílí na výcviku a reorganizaci vládních paramilitárních jednotek. Zmínit můžeme i významný psychologický efekt na pro-režimní síly. (Sullivan 2014: 4 – 5)

³ Opoziční jednotky se velmi liší svou velikostí, kdy celkový počet bojovníků všech skupin je americkými zpravodajskými službami odhadován až na 115 000. Zajímavou skutečností je pak to, že dle odhadů v Sýrii působí asi 7 500 bojovníků z přibližně 50 zemí světa, včetně „veteránů“ napojených na Al-Káidu majících zkušenosti z dřívějších konfliktů či občanů západních zemí. (Blanchard, Hemud, Nikitin 2014)

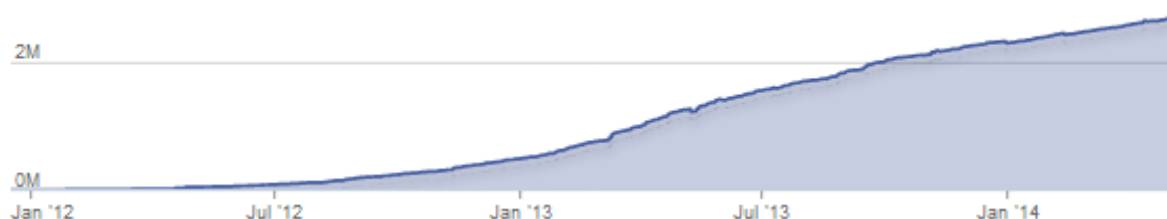
⁴ Počet mrtvých je odhadován na 100 až 130 tisíc. Celkem je odhadováno, že bylo zraněno či zabito okolo 2 % předválečné syrské populace. (Margesson, Chesser 2014)

⁵ Jedná se o uprchlíky, kteří jsou registrovaní u úřadů, tudíž může být skutečné číslo ještě podstatně vyšší.

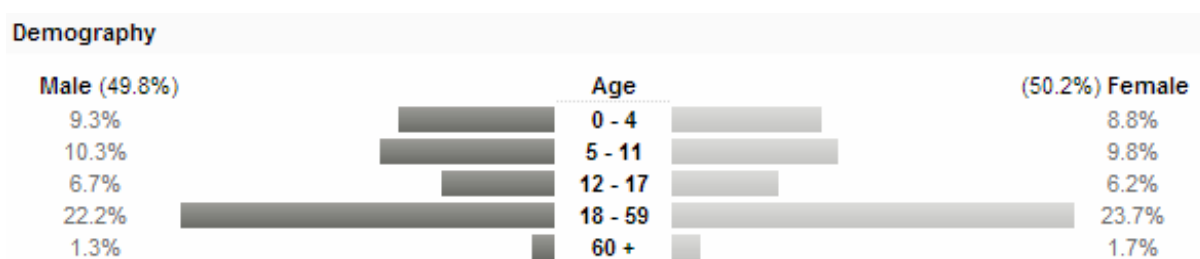
⁶ Svého vrcholu dosáhl počet iráckých uprchlíků v Sýrii zejména po roce 2006, kdy jich zde žilo až 1,5 milionu. Nyní hovoří odhady až o 500 tisících, přičemž pouze jedna desetina jich je registrovaných u UNHCR. (Margesson, Chesser 2014)

velmi obtížně. (BBC 2014) Níže představené grafy nám v prvním případě naznačují významný nárůst v počtu syrských uprchlíků, kterého jsme se stali svědky na přelomu let 2012 a 2013, přičemž tento trend i nadále pokračuje. V druhém grafu vidíme i demografickou charakteristiku uprchlíků, ze které vyplývá, že v celkových číslech mírně převažují ženy. Alarmujícím je pak fakt, že většinu uprchlíků představují mladí lidé do 17ti let věku, pouze velmi malou část pak tvoří osoby starší 60ti let, u kterých je ochota migrovat pochopitelně obecně nižší.

Vývoj počtu registrovaných syrských uprchlíků (UNHCR)

Demografická charakteristika syrských uprchlíků (UNHCR)

Vnitřní přesídlení

Jak je již uvedeno výše, počet vnitřně přesídlených Syřanů je odhadovaný na více než 6,5 milionu obyvatel, ovšem obdobně, jak je tomu v ostatních státech Blízkého východu, a jak je naznačeno výše, má i Sýrie delší historii jednak emigrace, tak i vnitřního přesídlení. Můžeme identifikovat celkem čtyři vlny nuceného vnitřního přesídlení obyvatel po roce 1967, kdy ta současná je rozhodně nejmasivnější.⁷ Předchozí vlna proběhla v souvislosti s povstáním proti vládě Háfize Asada, otce současného syrského prezidenta. Na přelomu 70. a 80. let minulého století se syrské muslimské bratrstvo ostře vymezovalo proti vládě a uchýlovalo se i k teroristickým metodám. Střet vyvrcholil v únoru 1982, kdy Muslimští bratři napadli syrskou armádu a obsadili město Hamá. To se následně stalo svědkem masivního bombardování ze strany vládních jednotek, což znamenalo totální destrukci města a asi 25 tisíc obětí na životech. Značný počet obyvatel byl přesídlen či vyhnán. Ještě starší krize souvisí s kurdskou populací na severu země. Kurdové jsou tradičně svými arabskými sousedy vnímáni jako činitel, který ohrožuje vnitřní integritu země (v Iráku a v Sýrii), tudíž i na ně cílila syrská vláda. V roce 1962 jich asi 120 tisíc ztratilo během sčítání obyvatel syrské občanství, jelikož museli prokázat, že na území Sýrie žili již od roku 1945. Toto pro ně v každodenním životě pochopitelně představovalo notné komplikace.

⁷ Odhadnout přesný počet vnitřně přesídlených při předchozích třech vlnách přesídlení je velmi obtížně a ke konkrétnějším číslům se dostaneme pouze v případě IDPs z Golanských výšin, kterých bylo dle starších odhadů syrské vlády bezprostředně po konfliktu z roku 1967 asi 130 000. Při započítání jejich potomků se dostaneme až k číslu 500 tisíc IDPs k roku 2007. Naproti tomu izraelská vláda odhaduje počet vnitřně přesídlených souvisejících s tímto konfliktem na asi 70 tisíc. (IDMC 2012: 7)

V roce 1965 vláda zřídila tzv. arabský pás, který oddělil syrské Kurdy od Kurdů v Turecku a v Iráku. V praxi to znamenalo vystěhování desítek tisíc Kurdů z pohraničí v délce 280 km a jejich nahrazení arabskými farmáři. Poslední vlna vnitřního přesídlení, kterou chceme zmínit, souvisí se šestidenní válkou z roku 1967, kdy se Izrael zmocnil Golanských výšin.⁸ Prakticky veškeré obyvatelstvo bylo přesunuto do Sýrie (zejména na předměstí Damašku a do dalších velkých měst). Naprostá většina z asi 150 vesnic byla během okupace zničena, zachováno jich bylo pouze pět, kde žije přibližně 22 000 obyvatel. (IDMC 2012)

Přesný počet vnitřně přesídlených v současnosti (duben 2014) je velmi těžké odhadnout. Mnoho Syřanů bylo přesídleno hned několikrát, někteří své domovy opouštějí, jakmile dojde k eskalaci násilí v dané oblasti, a se zklidněním situace se opět vrací. Není zřejmé, kolik osob je zasaženo opakovaným přesídlením či kolikrát jsou vlastně do celkového počtu přesídlených započítány. Mnoho z nich zůstává v neoficiálních přístřešcích, nedokončených budovách, provizorních prostorách či v táborech, přičemž se převážně jedná o ženy, děti a postarší osoby. Nárůst počtu přesídlených přinesl především přesun bojů z venkovských oblastí do velkých měst. Většina Syřanů, kteří se stěhují kvůli konfliktu, hledá útočiště u svých příbuzných či známých. Varující je i výskyt obrny mezi vnitřně přesídlenými (IDMC 2013; Margesson, Chesser 2014).

Syrští uprchlíci v zahraničí

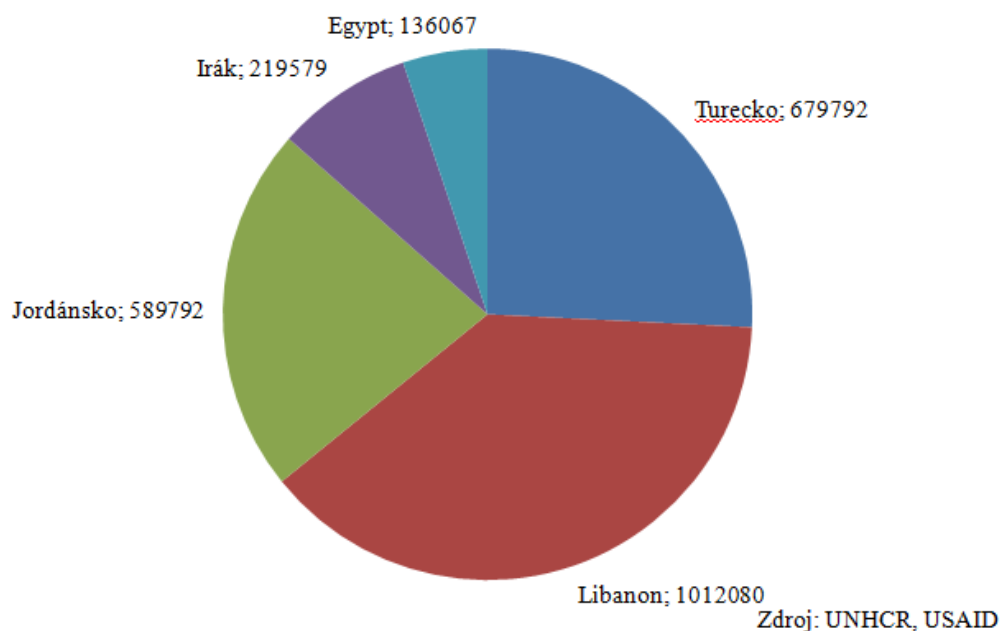
Z pěti zemí, které hostí největší počet syřských uprchlíků, jsou těmi nejvíce zasaženými Libanon a Jordánsko. Zde je počet syřských uprchlíků rekordní zejména vzhledem k počtu vlastního obyvatelstva. Na tyto dvě země je vzhledem k jejich omezeným možnostem také vyvíjen kvůli velkému množství uprchlíků enormní tlak. Přesto i nadále obě země praktikují politiku „otevřených hranic“, kdy umožňují Syřanům volné překračování hranice směrem do svých zemí, což je notně oceňováno ze strany mezinárodního společenství či ze strany UNHCR.⁹ Mnoho uprchlíků pak po překročení hranic žije v obtížných podmínkách v přeplněných uprchlických táborech či v různých hostitelských komunitách. Jedinou sousední zemí Sýrie, kam uprchlíci neproudí ve větším počtu, je Izrael, který jasně deklaroval, že nepustí přes hranice jakoukoliv skupinu uprchlíků. Objevují se ovšem zprávy, že v individuálních případech poskytne zraněným uprchlíkům, kteří se dostanou k jeho hranici, zdravotnickou péči a následně je v utajení eskortují izraelští vojáci přes hranici zpět do Sýrie. (Amnesty International 2013) Naprostá většina Syřanů, kteří opustili svou zem (asi 80 %), je soustředěna mimo uprchlické tábory, což z pochopitelných důvodů notně komplikuje poskytování potřebné pomoci ze strany humanitárních organizací (NRC 2014). V souvislosti s faktem, že většinu uprchlíků tvoří ženy, případně děti, se objevují i případy sexuálního zneužívání, např. na pracovišti, či nucených sňatků se staršími Turky, které mají zajistit rodině přísun tolik potřebných financí. Předčasné a nucené sňatky se objevují prakticky ve všech okolních zemích, kam se syrští uprchlíci uchýlili. Ženy také mají velmi komplikované postavení v uprchlických táborech, kde postrádají soukromí a objevují se případy znásilnění či domácího násilí. (Stoter 2014). UNHCR předpokládá, že vzhledem k tomu, že z krize nevede v tuto chvíli žádné viditelné politické řešení, stane se populace syřských uprchlíků největší populací uprchlíků na světě.¹⁰ Již nyní se syrští uprchlíci stávají globální uprchlickou komunitou, kdy ve stále větším čísle přicházejí na různá místa ve světě. V Evropě žádalo o azyl od března 2011 do března 2014 více než 84 000 Syřanů. Nejvíce jich o ochranu žádalo ve Švédsku a v Německu. Syřané však odcházejí i např. do Brazílie, kde je již starší početná syřská diaspora. Stovky Syřanů pak žádají o azyl i v dalších zemích jižní Ameriky. (UNHCR 2014f)

⁸ Jedná se o strategicky významné území se zásobami vody na jihozápadě Sýrie, které bylo nejprve obsazeno a následně v roce 1981 anektováno Izraelem.

⁹ I přesto se ale objevují případy, kdy byl určitým kategoriím cizinců odepřen vstup do Jordánska. Jedná se například o palestinské či irácké uprchlíky opouštějící Sýrii či o mladé muže bez prokazatelných vazeb na Jordánsko.

¹⁰ UNHCR předpokládá, že do konce roku 2014 bude syřských uprchlíků asi 4,1 milionu, kdy odhady hovoří o tom, že asi 2 miliony z nich budou děti. (UN 2014)

Počet syrských uprchlíků v nejčastějších cílových zemích (duben 2014)

Libanon

Jak jsme již uvedli v úvodu, počet syrských uprchlíků v Libanonu přesáhl začátkem dubna tohoto roku jeden milion, což pochopitelně představuje pro tuto nestabilní a malou zemi velkou zátěž. I z toho důvodu je dnes Libanon zemí s nejvyšším počtem uprchlíků na obyvatele na světě. Zasažena je libanonská sociální a ekonomická infrastruktura (přepínány jsou libanonské veřejné školy, nemocnice a další zařízení) a dle odhadu Světové banky budou libanonské náklady související se syřskou krizí dosahovat až 7,5 miliard amerických dolarů. I kvůli syřské krizi tak byl zvrácen relativně pozitivní výhled libanonské ekonomiky. Do země navíc přišlo ze Sýrie spolu se Syřany i asi 52 000 palestinských uprchlíků. Na vzestupu jsou ceny nájmu, tudíž si ubytování nemůže dovolit stále větší počet Syřanů, kteří hledají v Libanonu útočiště. (USAID 2014; UNHCR 2014f) Situace v Sýrii má vliv i na bezpečnostní situaci Libanonu, kdy v pohraničních regionech vzrůstá násilí. Regionální podporovatelé i odpůrci režimu Bašára al-Asada používají Libanon jako tranzitní zemi a výchozí bod při prosazování svých zájmů. (Blanchard 2014)

UNHCR odhaduje, že pakliže bude pokračovat dosavadní trend nárůstu počtu syrských uprchlíků v Libanonu, mohlo bych jich být na konci roku 2014 až 1,6 milionu. (UNHCR 2014f)

Jordánsko

Nejznámější místo, kde jsou v Jordánsku koncentrováni syřští uprchlíci, představuje bezesporu uprchlický tábor Zaatari poblíž hranice se Sýrií (od hranice je vzdálen pouze 12 km). Tento tábor se řadí mezi vůbec největší na světě a v současnosti zde pobývá asi 100 000 uprchlíků, což z tohoto tábora činí jedno z největších jordánských „měst“. Vrcholu v počtu uprchlíků pobývajících v tomto táboře bylo dosaženo v dubnu roku 2013, kdy jich zde pobývalo přes 200 tisíc. (UNHCR 2014g) Rozloha tábora je 8,75 km² a nachází se přibližně 75 kilometrů od Ammánu. Otevřen byl v červenci roku 2012 a velmi záhy se stal mediálně velmi vděčným objektem manifestujícím rozsah syřské krize díky své dobré dostupnosti pro novináře z celého světa. Tábor stále více připomíná stálejší usedlost a postupně dochází ke zlepšování bezpečnostní situace v něm. Celkový počet syrských uprchlíků v sousedním království se pohybuje okolo 600 tisíc, přičemž asi třetina z tohoto počtu žije v šesti uprchlických táborech. Zbytek přebývá ve městech zejména na severu země a hlavním městě, Ammánu. Jordánsko, které musí dovážet značnou část elektrické energie, vody a potravin, je přetíženo vzrůstající poptávkou po těchto komoditách. Negativní reakce části jordánské společnosti vyvolávají i

vzrůstající ceny nájmu či větší soutěž o pracovní místa. (Amnesty International 2013) Většinu uprchlíků v Jordánsku tvoří ženy (52 %), kdy v čele třetiny rodin s dětmi mladšími osmnácti let stojí právě ony, neboť manželé často zůstali v Sýrii a zapojují se do bojů. V průběhu roku 2013 byl mezi uprchlíky v Jordánsku uskutečněn výzkum, mezi jehož závěry patří to, že naprostá většina Syřanů, kteří přebývají mimo uprchlické tábory, žije v bytech, které jsou přibližně v polovině případů hodnoceny jako neadekvátní. Velmi alarmujícím je zjištění, že 61 % dětí ve školním věku školská zařízení nenavštěvuje. (UNCR 2014e)

Turecko

Větší počet uprchlíků hostí i Turecko (v dubnu 2014 jich bylo přibližně 680 tisíc). (USAID 2014) Turecko od září 2012 silně omezilo příchod Syřanů na své území, s polo-oficiálním zdůvodněním, že jsou tamní uprchlické tábory plné. Nyní tak odmítá pustit do země ty, kteří nevlastní cestovní pas, či ty, kteří nepotřebují urgentní lékařskou péči. (Amnesty International 2013) Z výzkumu uskutečněného tureckou vládou v roce 2013 vyplývá, že většina uprchlíků, kteří opustili Sýrii a odešli do Turecka, pochází ze severních oblastí země, z pohraničního regionu, který je rovněž svědkem intenzivních bojů. Přibližně 36 % uprchlíků žije ve 21 uprchlických táborech, které jsou v deseti městech, a asi 64 % jich pobývá ve městech (včetně deseti měst, kde jsou tábory). (AFAD 2013)

Irák

Irák je rovněž ve složité situaci, kdy stále čelí sektářskému napětí, které zemi i nadále polarizuje, zatímco krize v Sýrii snahám o stabilizaci země rozhodně nepomáhá. Krom toho, že do Iráku přichází syrští uprchlíci, tak se země musí vypořádat i s návratem svých vlastních uprchlíků, kteří ji opustili a uchýlili se zejména do Sýrie. Tito lidé se velmi často nemohou vrátit do svých původních domovů a jsou tak na území Iráku sekundárně přesunuti. (UNHCR 2014c) Naprostá většina Syřanů, kteří odešli do Iráku, se nachází na severu země, který je pod nadvládou Kurdské regionální vlády, která hostí v současnosti více než 220 tisíc syrských uprchlíků. Více než 60 000 uprchlíků překročilo hranice mimo přechody v polovině srpna 2013. Postoj místní populace k uprchlíkům, kteří jsou převážně Kurdy, je spíše pozitivní, ovšem i přesto čelí některým administrativním omezením (mají omezenou svobodu pobytu a je jim odepřen přístup k povolením k pobytu). (Amnesty International 2013)

Egypt

Egypt představuje tradiční transitní i cílovou zemi pro mnoho uprchlíků, zejména pak z Eritrey, Somálska a Súdánu. V současnosti zde pobývá více než 135 tisíc syrských uprchlíků. (USAID 2014) Ti se mohli až do července 2013, kdy byla zavedena přísnější vízová politika, dostat bez byrokratických překážek, nyní jsou již vyžadována víza, která musí být obstarána již před příchodem do země. Od léta 2013 bylo více než 1 500 syrských uprchlíků (a Palestinců ze Sýrie) zadrženo při pokusu opustit Egypt a dostat se do Evropy přes Středozemní moře na lodi. Někteří z nich byli údajně deportováni do Sýrie. (Amnesty International 2013) Situace uprchlíků v Egyptě je silně ovlivněna obtížnými socio-ekonomickými podmínkami země, což zahrnuje rostoucí ceny a inflaci, velmi málo pracovních příležitostí a zhoršenou bezpečnostní situaci pramenící z politické nestability posledních let. (UNHCR 2014b)

Reakce České republiky na krizi v Sýrii

V České republice požádalo od počátku konfliktu o udělení mezinárodní ochrany 176 státních příslušníků Sýrie, přičemž 144 jich získalo doplňkovou ochranu a 4 získali azyl. Od května roku 2011 pak nejsou realizována vyhoštění Syřanů do země jejich původu a ti, kteří nesplňují podmínky pobytu, mají od června 2012 možnost zůstat na území ČR na základě udělení víza za účelem strpění pobytu dle cizineckého zákona. Prioritou Ministerstva vnitra ČR je stabilizace syrských uprchlíků v místě jejich aktuálního pobytu, tudíž ministerstvo usiluje o pomoc zemím, kterou jsou imigrační vlnou zasaheny. V roce 2013 tak bylo uvolněno z rozpočtu rezortu přibližně 70 milionů Kč, které byly poskytnuty bulharské a turecké vládě. Realizován byl i Program humanitárních evakuací zdravotně postižených obyvatel (MEDEVAC) pro Syřany v Jordánsku (v roce 2012 bylo na tento program uvolněno 15 mil. Kč,

v roce 2013 pak 6,8 milionů). Mezi lety 2012 a 2014 byla poskytnuta i humanitární pomoc Syřanům postiženým válkou a uprchlíkům prostřednictvím Ministerstva zahraničních věcí v celkové výši 62 mil. Kč. (Ministerstvo vnitra 2014)

Závěr

Počet Syřanů, kteří opouštějí Sýrii, případně hledají bezpečnější útočiště v jiných částech země, neustále narůstá. Jen v Libanonu registruje Vysoký úřad Komisaře pro uprchlíky každý den 2 500 nově příchozích, což je z evropské perspektivy takřka nepředstavitelné číslo. Vzhledem k tomu, že se situace v zemi nezlepšuje, a ba naopak se stává stále nepřehlednější a nebezpečnější pro civilní obyvatelstvo, lze očekávat, že bude počet syrských uprchlíků i nadále narůstat. Již v průběhu roku 2014 by mohlo dokonce dojít dle některých odhadů i k překročení hranice 4 milionu uprchlíků.

Rozsah současné humanitární katastrofy je obrovský, tudíž je velmi nákladná i pomoc postiženým. Zde ovšem narážíme na limity této pomoci, která trpí tím, že je dlouhodobě podfinancována. Zároveň pomoc Syřanům na území Sýrie komplikují i neustále probíhající boje a bránění této pomoci ze strany vládních vojsk či povstalců, kdy se část Syřanů nachází na území, kam se žádná humanitární pomoc nedostane. Situace Syřanů ovšem není příliš uspokojivá, ani když se jim podaří zemi opustit. Zatímco někteří žijí v uprchlických táborech, podstatně větší část jich žije mimo tyto tábory, rozptýlena ve městech, což opět komplikuje poskytování pomoci. Stejně tak je problematické, že některé státy vrací Syřany zpět do Sýrie, případně omezují jejich svobodný pohyb či další práva.

Výzvám k přijetí většího počtu syrských uprchlíků čelí i Evropská unie, jejíž nejbližší členský stát, respektive jeho hlavní město, se nachází pouze necelých 350 km od Damašku (Nikósie).

Mezi skutečně alarmující údaje patří i skutečnost, že velká část uprchlíků i vnitřně přesídlených Syřanů jsou děti. Velké otázky bez příliš optimistických odpovědí pro budoucnost Sýrie představuje i fakt, že zdaleka ne všechny školou povinné děti školy v zahraničí či v Sýrii samotné navštěvují. Velmi nízký počet dětí, které mohou v tuto chvíli navštěvovat školy, nám naznačuje jeden z významných problémů, kterým bude země v budoucnu čelit – velká část příslušníků jedné generace bude mít nedostatečné vzdělání, které jí znesnadní spolu s traumatem války její další fungování v zemi, která se bude muset vypořádat s následky konfliktu. Ačkoliv mohou syrské děti – uprchlíci navštěvovat místní školy a úřady jim nekladou administrativní překážky, v praxi se tak často neděje. Jedním z důvodů jsou i notně omezené kapacity zemí, kam se Syřané většinou uchýlili.

Realitou je, že čelíme nejhorší uprchlické krizi od dob krize ve Rwandě, jejíž jediné uspokojivé řešení spočívá pouze v ukončení konfliktu v Sýrii a v návratu uprchlíků do jejich domovů. Je ovšem otázkou, nakolik bude i v případě ukončení konfliktu tento návrat rychlý, jelikož původní obydlí mnoha uprchlíků jsou zničena a poválečná obnova silně polarizované Sýrie bude velmi komplikovaná.

Literatura:

- AFAD. 2013. *Syrian Refugees in Turkey, 2013*. Ankara: Republic of Turkey Prime Ministry Disaster and Emergency Management Presidency (<https://data.unhcr.org/syrianrefugees/download.php?id=4085>)
- Amnesty International. 2013. *An International Failure: The Syrian Refugee Crisis*. Amnesty International (<http://www.amnesty.org/en/library/asset/ACT34/001/2013/en/8a376b76-d031-48a6-9588-ed9aee651d52/act340012013en.pdf>)
- BBC. 2014. *Long wait for Syrian refugees in Bulgaria*. (<http://www.bbc.com/news/world-europe-25978066>)
- Blanchard, Christopher, M. 2014. *Lebanon: Background and U.S. Policy*. Washington: Congressional Research Service (<http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/R42816.pdf>).
- Blanchard, Christopher, M.; Hemud, Carla, E. a Nikitin Mary, Beth, D. 2014. *Armed Conflict in Syria: U.S. and International Response*. Washington: Congressional Research Service (<https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL33487.pdf>).
- Di Bartolomeo, Anna, Jaulin, Thibaut, Perrin, Delphine. 2012. *CARIM – Migration Profile Syria*. Florence: European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies (http://www.carim.org/public/migrationprofiles/MP_Syria_EN.pdf).
- IDMC. 2012. *Syria. A full-scale displacement and humanitarian crisis with no solutions in sight*. Geneva: Internal Displacement Monitoring Center, Norwegian Refugee Council (<http://www.internal-displacement.org/assets/library/Middle-East/Syria/pdf/201207-me-syria-overview-en.pdf>)
- IDMC. 2013. *Global Overview 2011. People internally displaced by conflict and violence*. Geneva: Internal Displacement Monitoring Center, Norwegian Refugee Council (<http://www.internal-displacement.org/assets/publications/2013/2012-global-overview-corporate-en.pdf>)
- IOM. 2014. *Kuwait Donates US\$5 Million to IOM for Syria Crisis Appeals*. IOM (<https://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/news-and-views/press-briefing-notes/pbn-2014/pbn-listing/kuwait-donates-us5-million-to-io.html>)
- Margesson, Rhoda, Chesser, Susan, G. 2014. *Syria: Overview of the Humanitarian Response*. Washington: Congressional Research Service (<http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/R43119.pdf>).
- Ministerstvo vnitra. 2014. *Syrská uprchlická krize – opatření ministerstva vnitra*.
- NRC. 2014. *Syria Refugee Response*. Oslo: Norwegian Refugee Council (http://www.nrc.no/arch/img.aspx?file_id=9692334)
- Refugees International. 2014. *Syria*. Washington D. C.: Refugees International (<http://www.refintl.org/where-we-work/middle-east/syria>).
- Stoter, Brenda. 2014. *Syrian women refugees humiliated, exploited in Turkey*. Al-Monitor (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/03/syria-refugees-women-exploitation-harassment.html>).
- Sullivan, Marisa. 2014. *Hezbollah in Syria*. Middle East Security Report 19. Washington: Institute for the Study of War. (https://www.understandingwar.org/sites/default/files/Hezbollah_Sullivan_FINAL.pdf).
- UN. 2014. *2014 Syria Regional Response Plan*. UN (<http://www.unhcr.org/syriarrp6/>)
- UNHCR. 2014a. *2014 UNHCR country operations profile - Syrian Arab Republic*. UNHCR (<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e486a76&submit=GO>).
- UNHCR. 2014b. *2014 UNHCR country operations profile – Egypt*. UNHCR (<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e486356>)
- UNHCR. 2014c. *2014 UNHCR country operations profile – Iraq*. UNHCR (<http://www.unhcr.org/pages/49e486426.html>)

- UNHCR. 2014d. *Syrian Refugees Living Outside Camps in Jordan*. UNHCR (https://s3.amazonaws.com/unhcrsharedmedia/urban-refugees-in-jordan/HVreport_09MarCS6_smallsize.pdf)
- UNHCR. 2014e. *Housing Crisis and Strained Coping Mechanisms Threaten Second Crisis for Syrian Refugees in Jordan*. UNHCR (<https://s3.amazonaws.com/unhcrsharedmedia/urban-refugees-in-jordan/2014-03-18-jordan-press-release-HV-report.pdf>)
- UNHCR. 2014f. *Syria tops world list for forcibly displaced after three years of conflict*. UNHCR (<http://www.unhcr.org/5321cda59.html>)
- UNHCR. 2014g. *Syria Regional Refugee Response*. UNHCR (<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/settlement.php?id=176®ion=77&country=107>)
- UNOCHA. 2014. *Joint statement by heads of UN humanitarian agencies on Syria*. (<http://syria.unocha.org/sites/default/files/Joint%20Statement%20by%20UN%20Heads%20of%20agencies%20on%20Syria%2023%20April%202014.pdf>)
- USAID. 2014. *Syria – Complex Emergency. Fact Sheet # 12*. USAID (http://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1866/syria_ce_fs12_04-10-2014.pdf)
- Poznámka: Všechny elektronické zdroje jsou ověřeny k 24. 4. 2014.

Vplyv Iránu na bezpečnostnú dynamiku v regionálnom bezpečnostnom komplexe Afrického rohu

Andrej Vaščík a Ján Marko

Abstrakt:

Príspevok sa zaoberá postavením Iránu v štátoch regionálneho bezpečnostného komplexu (RBK) Afrického rohu. Prvá časť príspevku bude venovaná teoretickému vymedzeniu bezpečnostného komplexu Afrického rohu ako aj teoretického rámca, z ktorého autori budú vychádzať. Druhá časť obsahuje analýzu väzieb medzi Iránom a štátnymi i neštátnymi aktérmi pôsobiacimi v danom vymedzenom komplexe. Pozornosť je venovaná faktickej podobe iránskych aktivít v bezpečnostnom prostredí RBK Afrického rohu. Práca venuje pozornosť vzťahom Iránu so štátmi Afrického rohu ako aj neštátnymi bezpečnostnými aktérmi, napr. Hizballáh, al - Shabaab a Hamas. Súčasťou príspevku bude aj zhodnotenie významu bezpečnostnej dynamiky medzi regionálnymi bezpečnostnými komplexami, medzi Blízkym východom a Africkým rohom.

Abstract:

The article deals with Iranian position within regional security complex of Horn of Africa. The first part of the article is about theoretical definition of the regional security complex and of the theoretical scope within which the authors will analyse the issue. The second part contains the analysis of relations between Iran and state/non – state actors operating within Horn of Africa. The attention is focused on the Iranian activities within the regional security complex of the Horn of Africa. The article is focused on the relations between Iran and regional states and non – state actors like Hizballah, al – Shabaab and Hamas. The part of the article is also evaluation of the security dynamics between regional security complexes, between Middle East and Horn of Africa.

Úvod

Vzťahy s Afrikou v politickej, ekonomickej alebo bezpečnostnej rovine sú v súčasnom odbornom diskurze analyzované predovšetkým v súvislosti s najrelevantnejšími aktérmi medzinárodného politického systému akými sú napríklad Organizácia Spojených národov, Európska únia, Spojené štáty americké, Čínska ľudová republika alebo bývalé koloniálne mocnosti ako Spojené kráľovstvo alebo Francúzsko. Význam tejto interakcie je samozrejme nespochybniteľný, ale na druhej strane sa v Afrike pochopiteľne angažujú aj iní aktéri, ktorých vplyv rovnako stojí za povšimnutie. Jedným z menej skloňovaných, ale relevantných aktérov v tomto ohľade je práve Iránska islamská republika.

Afrika je dozaista dôležitým vektorom iránskej zahraničnej politiky, nakoľko si tu Irán dlhodobejšie buduje partnerstvá, prostredníctvom ktorých vytvára akúsi opozíciu k západným krajinám. Agendou tejto opozície býva často napríklad hlasovanie v rámci Organizácie Spojených národov, alebo obhajovanie práva na iránsky jadrový program.

Spolupráca afrických štátov s Iránom je najintenzívnejšia v západnej Afrike a v Africkom rohu. Práve vplyv Iránu v Africkom rohu bude predmetom našej analýzy, v ktorej chceme demonštrovať podoby a charakter vzťahu medzi niektorými štátmi Afrického rohu a Iránom. Za tieto štáty považujeme predovšetkým Sudán, Eritreu a Somálsko. Domnievame sa, že Irán vplýva na charakter a intenzitu bezpečnostnej dynamiky a vzťahov medzi štátmi Afrického rohu nemalou mierou.

To je podľa nás spôsobené slabou alebo zlyhávajúcou štátnosťou, ktorá nevytvára dostatočné podmienky pre budovanie nielen bezpečnostnej interakčnej kapacity. Zjednodušene povedané, existuje tu forma určitého mocenského vákuu, čo má pre nás dva významné dôsledky. V prvom rade sa tu vytára priestor pre činnosť neštátnych aktérov s relevantnými bezpečnostnými konzekvenciami, na strane druhej sa toto vákuum snažia vyplniť aj regionálne alebo globálne mocnosti prostredníctvom sledovania svojich národných záujmov. Zá účelom analýzy týchto vzťahov sme si v súlade s vytýčenou analytickou rovinou zvolili analytický rámec teórie regionálnych bezpečnostných komplexov.

Štruktúru práce tvorí predstavenie základných črt nášho teoretického východiska. Následne pristúpime k vymedzeniu analytického pojmu regionálny bezpečnostný komplex Africký roh. Hlavnou časťou nášho príspevku je potom samotná analýza praktickej podoby vzťahov a vplyvu Iránu so štátmi Afrického rohu.

Teoretické východisko

Jeden z regionálnych prístupov ku skúmaniu bezpečnosti, ktorý sme si zvolili za svoje teoretické východisko, nebudeme vyčerpávajúco analyzovať, ale predstavíme ho len na základe jeho základných črt a charakteristík. Je ním teória regionálnych bezpečnostných komplexov (ďalej len RBK) autorov Barryho Buzana, Ole Wævera a Jaapa de Wildea. Teoretickú základňu tohoto analytického rámca predstavujú myšlienky predstaviteľov kodaňskej školy a sociálneho konstruktivismu. Závery a poznatky predstaviteľov kodaňskej školy, pôsobiach v rámci Kodaňského inštitútu pre výskum mieru (COPRI - Copenhagen Peace Research Institute), prispeli k rozšíreniu chápania bezpečnosti, čo sa prakticky prejavilo vo využívaní rôznych rovin analýzy a zároveň v tzv. sektorovom prístupe (Lasicová 2006). Konstruktivisti zas chápu realitu ako sociálny konštrukt, respektíve výsledok aj sociálnej interakcie. Za najvýznamnejších konstruktivistických autorov v odbore medzinárodné vzťahy považujeme A. Wendta, F. Kratochvila, J. G. Ruggieho alebo N. Onufa (Lasicová – Ušiak 2012).

Východiskom teórie RBK je skutočnosť, že štáty ako základné jednotky medzinárodného systému sú teritoriálne zakorenené a ich fyzický pohyb nie je až na výmimočné prípady prakticky možný. Táto logika sa zákonite premietla aj do vnímania hrozieb, ktoré sú považované za tým naliehavejšie a nebezpečnejšie, čím bližšie k referenčnému objektu sú. Práve takto vznikajú medzi susediacimi štátmi, alebo štátmi v rámci jedného regiónu, vzťahy bezpečnostnej závislosti a jej dynamiky (Buzan et al. 2005). Za bezpečnostný komplex preto môžeme považovať „skupinu jednotiek, ktorých hlavné procesy sekuritizácie, desekuritizácie alebo oboch sú natoľko prepojené, že ich bezpečnostné problémy nemožno primerane analyzovať a riešiť oddelene jeden od druhého.“ (Buzan – Wæver 2003: 44) Sekuritizácia je proces, pri ktorom dochádza k artikulácii pocitu ohrozenia, konkrétne k jeho formulácii ako existenciálnej hrozby prostredníctvom tzv. rečového aktu. „Bezpečnosť teda predstavuje autoreferenčný druh jednania, pretože práve prostredníctvom tohto jednania sa z danej témy stáva bezpečnostný problém – nie nutne preto, že určitá bezpečnostná hrozba skutočne existuje ale preto, že téma je ako taký typ hrozby prezentovaná.“ (Buzan et al. 2005: 35)

Povaha a charakter priateľských alebo nepriateľských vzťahov vnútri RBK určujú jeho typ. Základnými typmi RBK sú bezpečnostné spoločenstvo, bezpečnostný režim a konfliktná formácia. (Buzan - Wæver 2003) Bezpečnostné vzťahy potom analogicky prirovnávajú k tzv. kultúram anarchie Alexandra Wendta – hobbesovskú k bezpečnostnej formácii, lockeovskú k bezpečnostnému režimu a kantovskú k bezpečnostnej komunite. (Wendt 2003) Prirodzene, k zmenám a vývoju môže dochádzať tak na úrovni povahy vzájomných vzťahov v rámci RBK ako aj na úrovni jeho hraníc. V tejto súvislosti hovoríme buď o vnútornej alebo vonkajšej transformácii, prípadne o takzvanom mocenskom prekrytí (Buzan – Wæver 2003).

Teória RBK aplikovaná na Africký roh a na vplyv jeho okolia naň, konkrétne Iránu, nám dáva možnosť identifikovať charakteristické a zároveň špecifické formy bezpečnostných vzťahov pre tento región.

Voľba regionálnej a medziregionálnej analytickej roviny, prostredníctvom využitia teórie RBK, nám umožní tak skúmať súvislosti bezpečostnej dynamiky a vzťahov, ktoré by pri voľbe iných analytických rovín buď neboli podstatné, alebo by sa neprejavili.

Vymedzenie a charakteristika Afrického rohu ako regionálneho bezpečnostného komplexu

Buzan a Wæver vymedzujú RBK Africký roh ako oblasť zahŕňajúcu Sudán, Južný Sudán, Somálsko, Etiópiu, Eritreu a Džibutsko. O severnej a južnej hranici je však podľa nás možné diskutovať. Na juhu susedí RBK Africký roh s Keňou, ktorá je považovaná za izolátora¹, no udalosti ako pohraničný spor so Somálskom alebo nedávny teroristický útok v Nairobi vedený príslušníkmi somálskeho al – Šabábu demonštrujú vzorce bezpečostnej dynamiky, ktoré by mohli byť vnímané aj ako vnútroregionálne. Egypt je na druhej strane severným susedom RBK Africký roh a zároveň je súčasťou Blízkovýchodného RBK, konkrétne levantského subkomplexu. Súčasne však rieka Níl predstavuje veľmi významný bezpečostný referenčný objekt tak pre samotný Egypt, ako aj pre Etiópiu, Sudán a Južný Sudán. Prípadoch neurčitosti hraníc RBK Africký roh je viacero a existujú aj pri iných RBK, ale samotné presné vymedzenie hraníc komplexu nie je predmetom našej analýzy.

Za počiatky vzniku RBK Africký roh môžeme považovať obdobie dekolonizácie, respektíve získavania suverenity² v jednotlivých štátoch spadajúcich do komplexu. Nakoľko je región Africký roh súčasťou pásma Sahelu, pre ktorý je typický odveký konflikt medzi, zjednosúsené povedané, moslimskými pastiermi a kresťanskými roľníkmi, sú jeho bezpečostné vzťahy dlhodobo determinované aj týmto faktorom. Okrem spomínaného konfliktu, ktorý mal skôr črty náboženské a socio – ekonomické, a iných predovšetkým vnútroštátnych konfliktov ako napríklad v Somálsku alebo Sudáne, sa v Africkom rohu vyskytli aj medzinárodné konflikty. „Africký roh je pre Afriku nezvyčajný v tom, že má skutočné medzištátne vojny, ktoré dodávajú tomuto regiónu vestfálsku atmosféru viac ako kdekoľvek na kontinente.“ (Buzan – Wæver 2003: 242) Medzi tieto vojny zaradíme predovšetkým etiópsko – somálsky konflikt (1964 – 1988), etiópsko – eritrejský konflikt (1998 – 2000) alebo džibutsko – eritrejský konflikt (1996 – 2010), ktoré sa týkali predovšetkým sporných území a hraníc a do budúcnosti predstavujú konfliktný potenciál.

Ďalej mozaiku bezpečostnej dynamiky a vzťahov v rámci RBK Africký roh dopĺňa pôsobenie neštátnych aktérov, ktorí majú až natoľko významný vplyv, že niekedy sú hlavným tvorcom regionálnej bezpečostnej dynamiky. Vplyv, ktorým neštátni aktéri v Africkom rohu disponujú, je spôsobený dvoma hlavnými faktormi.

Po prvé, bezpečostná dynamika Afrického rohu, rovnako ako vo väčšine subsaharskej Afriky, sa vyznačuje nízkou mierou intenzity. Tá je podľa nás spôsobená čiastočne slabou alebo zlyhávajúcou štátnosťou charakteristickou pre africké štáty, alebo nedostatkom zdrojov, respektíve interakčnej kapacity, potrebnej pre intenzívnejšie formy bezpečostnej dynamiky a vzťahov. Kombinácia slabej štátnosti a nedostatku zdrojov, vytvára priaznivý priestor pre činnosť a pôsobenie aj iných bezpečostných aktérov okrem štátov. Týmto aktérmi sú v podmienkach Afrického rohu predovšetkým rebelské, oslobodenecké, teroristické alebo kriminálne (pirátske) skupiny a ich frakcie, ktoré buď ovládajú určité územia, alebo ich pôsobenie predstavuje dôležitý bezpečostný faktor, čím sa eliminuje štátny monopol na násilie.

V druhom rade, (nielen) neštátnym aktérom sa dostáva finančnej, personálnej, politickej alebo vojenskej zahraničnej podpory, ktorá má v súlade so záujmami svojich donorov napomáhať v realizácii deklarovaných cieľov. Cezhraničná podpora štátov spriazneným rebelským a iným skupinám môže byť v afrických podmienkach chápaná ako spôsob

1 Izolátor, v rámci teórie RBK je oblasť, ktorá čelí vplyvu bezpečostnej dynamiky z niekoľkých strán, no jej interakčná kapacita neumožňuje ich prepojenie alebo plnohodnotné previazanie. Izolátor na rozdiel od tzv. nárazníkovej zóny neleží „uprostred diania“, ale na jeho okraji (Buzan, - Wæver, 2003).

2 Štáty Afrického rohu nadobúdali suverenitu nasledovne: Etiópia – 1941, Sudán – 1956, Somálsko – 1960, Keňa – 1963, Džibutsko – 1977, Eritrea – 1993 a Južný Sudán – 2011.

formovania aliancií, respektíve vytvárania rovnováhy moci v bezpečnostnom komplexe (Mesfin 2011). Nižšie budeme analyzovať práve zahraničnú podporu, v našom prípade Iránu, a jej dôsledky na formu a intenzitu bezpečnostnej dynamiky v RBK Africký roh.

Bezpečnostné vzťahy sa v regióne Afrického rohu stali jedným z predmetov regionálnej inštitucionalizácie v podobe Medzivládneho úradu pre suchu a rozvoj (Intergovernmental Authority for Drought and Development – IGADD), ktorý vznikol v roku 1986 s cieľom získať spôsobilosti reagovať na opakujúce sa suchá v oblasti Afrického rohu predstavujúce hlavnú hrozbu pre potravinovú bezpečnosť. V roku 1996 sa IGADD pretransformoval a vznikla tak jeho nástupnícka organizácia Medzivládny úrad pre rozvoj (Intergovernmental Authority for Development – IGAD). IGAD v súčasnosti združuje všetky štáty Afrického rohu, t.j. Džibutsko, Etiópiu, Eritru, Somálsko, Sudán, Južný Sudán, Keňu a okrem toho aj Ugandu. Členstvo Ugandy v IGAD na jednej strane potvrdzuje nejasnosť a neurčitosť hraníc RBK, na strane druhej potvrdzuje predpoklad, že RBK môže, ale nevyhnutne nemusí byť teritoriálne ani člensky totožný s prípadnou medzinárodnou organizáciou, ktorá je čiastočne alebo celkovo súčasťou RBK. Čo sa týka úsechov a praktického fungovania „IGAD nemá doteraz porovnateľné postavenie voči ECOWAS³ alebo SADC⁴ ako regionálne bezpečnostné teleso. Napriek svojej zdanlivej role environmentálnej a hospodárskej organizácie, fungoval IGAD prevažne ako bezpečnostné fórum a v roku 1998 bol zapojený do pokusov o riešenia konfliktov aj v Sudáne, aj v Somálsku“ (Buzan - Wæver 2003: 243). Agenda IGAD v bezpečnostnej dimenzii svojej spolupráce sa zameriava predovšetkým na boj proti terorizmu alebo na prevenciu a manažment konfliktov (Apuuli 2011), ktoré by mohli vzniknúť alebo eskalovať hlavne v medzištátnych konfliktoch, nakoľko mandát pre riešenie vnútroštátnych konfliktov nemá. Oblasť vnútorných záležitostí a zasahovanie do nich sú tu vnímané veľmi citlivo (Laakso 2005), rovnako ako v rámci celokontinentálnej Africkej únie. S cieľom realizácie agendy boli v rámci IGAD vytvorené programy ako CEWARN (Conflict Early Warning and Response Mechanism), ktorý vznikol v roku 2003. Ďalším programom bol ICPAT (IGAD Capacity Building Programme Against Terrorism) spustený v roku 2006 (Kazanský 2013).

Na základe už vyššie uvedených skutočností – ako konfliktná história, ale zároveň aj prebiehajúca inštitucionalizovaná bezpečnostná spolupráca medzi štátmi Afrického rohu vo forme IGAD, považujeme tento RBK za typ spadajúci do spektra medzi konfliktnou formáciou a bezpečnostným režimom. Vzťahy nedôvery a podozrievania, aj napriek realizovanej kooperácii, naďalej pretrvávajú tak ako medzi štátmi regiónu, tak aj medzi neštátnymi aktérmi operujúcimi na tomto území.

Historická genéza vplyvu Iránu vo východnej Afrike

Prítomnosť Iránu, v minulosti Perzie, vo východnej Afrike siaha už do prvých storočí po vzniku islamu. Okolo 10. storočia n.l. došlo k migrácii obyvateľov Perzie a Arabského poloostrova do východnej Afriky. Títo Peržania a Arabi sa zmiešali s pôvodným africkým obyvateľstvom, pričom sa identifikovali ako Širází. Iránci a Arabi tradične nazývali pobrežie východnej Afriky ako Zangibar, čo znamená „Čierne pobrežie“. Títo Širází prispeli k rozšíreniu islamského náboženstva v regióne východnej Afriky. Významnou je prítomnosť Balúčov v 19. Storočí. Ide o etnikum žijúce na východe Iránu. V roku 1821 ománsky sultán Seyyid Said bin Sultan al Busaidi si prenajal iránsku flotilu, ktorá prepadala východoafrické prístavy. Iránska flotila sa skladala z veľkej časti z Balúčov, ale posádku tvorili aj etnickí Peržania. Viacerí z týchto Balúčov sa neskôr aj usadili pozdĺž pobrežia východnej Afriky. Balúčovia vo východnej Afrike sú všeobecne známi ako Buluši a ich jazyk kombinuje prvky svahilčiny a ich pôvodného balúčskeho jazyka (Lodhi 2007).

Môžeme tak konštatovať, že vplyv Iránu vo východnej Afrike má svoje korene už v dávnejšej minulosti. Iránska islamská revolúcia v roku 1979 však dala zahraničnej politike Iránu nový rozmer. Po zvrhnutí prozápadného režimu šaha Mohammeda Rezu Pahlavího Irán potreboval demonštrovať svoje snahy znížiť závislosť na Západe, čím sa chcel odlíšiť od

³ Hospodárske spoločenstvo západoafrických štátov (Economic Community of West African States - ECOWAS)

⁴ Juhoafrické rozvojové spoločenstvo (South African Development Community - SADC)

predchádzajúceho režimu. V tomto kontexte sa Irán snažil rozvinúť štandardné vzťahy aj so štátmi tretieho sveta, medzi ktoré patrí východná Afrika. Po revolúcii v roku 1979 sa Irán stal členom Hnutia nezúčastnených štátov, ktorého členmi sú aj štáty východnej Afriky. Kým v roku 1978 predstavoval podiel štátov tretieho sveta na celkovom zahraničnom obchode Iránu 9,5 percent, v roku 1981 vzrástol na 18,2 percent (Haghighat 1992).

Aj v neskorších fázach po Iránskej islamskej revolúcii bola východná Afrika významným partnerom, ktorý pomáhal Iránu prekonať medzinárodnú izoláciu v dôsledku amerických sankcií. Za iránskeho prezidenta Aliho Hašemiho Rafsandžáního (1989 – 1997) na začiatku 90. rokov 20. storočia došlo k rozvoju ekonomických, politických i vojenských vzťahov so Sudánom. Oba štáty sa snažili prekonať izoláciu, keďže boli americkou vládou obviňované z podpory medzinárodného terorizmu. Za vlády iránskeho prezidenta Mahmúda Ahmadinedžáda (2005 – 2013) však vzťahy s východnou Afrikou nadobudli väčší význam najmä v kontexte jeho jadrového programu. Iránsky prezident Mahmúd Ahmadinedžád sa snažil o výrazný rozvoj dobrých vzťahov so štátmi východnej Afriky s cieľom získať výmenu za spoluprácu podporu v oblasti jadrového programu. Mahmúd Ahmadinedžád sa zároveň vrátil k rétorike z prvých rokov po Iránskej islamskej revolúcii, keď Irán zdôrazňoval svoju úlohu ako štát, ktorý vedie boj utláčaných štátov tretieho sveta proti globálnej západnej hegemonii (Intelligence and Terrorism Information Center 2009). V tejto súvislosti je však nutné dodať, že východná Afrika naďalej ostáva významným partnerom aj po skončení mandátu iránskeho prezidenta Mahmúda Ahmadinedžáda. Aj keď sa súčasný prezident Hassan Rowhání snaží o pragmatickejšiu spoluprácu so Západom, tieto snahy nie sú prekážkou pre rozvoj vzťahov so štátmi východnej Afriky. Počas výročia Iránskej islamskej revolúcie vo februári 2014 na spoločnom stretnutí s predsedom sudánskeho parlamentu predseda Rady pre záujmy režimu⁵ Ali Hašemi Rafsandžání vyhlásil, že Sudán i Irán majú záujem pokračovať v rozvoji spolupráce, pričom oba štáty zdieľajú spoločné idey a vzájomná jednota pomôže zmať plány nepriateľov (Iranian News Agency 2014). Je preto zrejmé, že východná Afrika ostáva naďalej dôležitým partnerom pre Irán, čím sa snaží demonštrovať svoju nezávislosť oproti Západu.

Medziregionálna úroveň bezpečnostných vzťahov: vplyv Iránu na bezpečnostnú dynamiku regionálneho bezpečnostného komplexu Afrického rohu

Bezpečnostná dynamika a vzťahy sa prirodzene vyvíjajú nielen v regionálnej rovine – v rámci RBK, ale aj na medziregionálnej úrovni. V tomto prípade sme sa sústredili na interakciu medzi aktérmi RBK Africký roh na jednej strane a Iránom na strane druhej. Irán je súčasťou širšieho RBK Blízky východ a špecifickejšie súčasťou subkomplexu Perzský záliv. Okrem subkomplexu Perzský záliv patria do blízkovýchodného RBK aj magrebský a levantský subkomplex. S nadhľadom by sme mohli tvrdiť, že „Africký roh vytvára štvrtý, slabý subkomplex v tejto sústave. Somálsko, Džibuti a Sudán sú všetci členmi Arabskej ligy a existuje jasný a trvalý vzor konfliktu a nepriateľskej intervencie spájajúci ich s Etiópiou, Eritreou a niekedy Egyptom. Ale súhlasíme s pevným konsenzom medzi expertmi, že subkomplex Africký roh je súčasťou Afriky a nemal by byť považovaný za súčasť Blízkeho východu“ (Buzan – Wæver 2003: 188).

Tieto dva RBK však spolu zdieľajú podobné historicko – politické skúsenosti. Ide o obchodné vzťahy alebo o obdobie dekolonizácie a jeho dôsledky, ako aj o neúspešné snahy vysporiadať sa s novovzniknutou realitou – konkrétne o panarabizmus na Blízkom východe, panafrikanizmus v Afrike a panislamizmus charakteristický pre obe oblasti.

Čo sa týka medziregionálnej dynamiky vzťahov „existovalo tu veľa aktivít naprieč hraničnými oblasťami Blízkeho východu a Afriky, ale to bola do veľkej miery jednosmerná väzba s vplyvom prúdiacim z Blízkeho východu do Afriky“ (Buzan – Wæver 2003: 201). Významnou súčasťou týchto aktivít je nepochybne aj vplyv Iránu, ktorý sa tu, vzhľadom na strategické aspekty významu Afrického rohu, snaží naplňať a realizovať svoje hospodárske, politické a bezpečnostné záujmy.

⁵ Úloha tejto inštitúcie je urovnávať spory medzi iránskym parlamentom a Radou dozorcov, ktorá môže vetovať iránske zákony, ak sú v rozpore s islamským právom. Zároveň slúži ako poradný orgán Najvyššieho vodcu

Irán môžeme považovať za jednu z významných externých mocností pôsobiacich v rámci regionálneho bezpečnostného komplexu Afrického rohu a určujúcich jeho dynamiku.

Vzťahy so Sudánom

Významným partnerom Iránu v bezpečnostnom komplexe Afrického rohu je Sudán. Vzájomné vzťahy medzi Iránskou islamskou republikou a Sudánom boli značne rozvinuté už začiatkom 90. rokov 20. storočia. Vtedajší iránsky prezident Ali Hašemi Rafsandžání v roku 1991 navštívil Sudán, pričom iránska vláda sľúbila finančnú podporu vo výške 17 miliónov amerických dolárov a dodanie jedného miliona ton ropy ročne. Zároveň Irán sľúbil vojenskú pomoc, dodal čínske zbrane v hodnote 300 miliónov amerických dolárov a na sudánske územie vyslal 2000 členov Islamských revolučných gárd (ďalej len IRGC)⁶ s cieľom poskytnúť výcvik sudánskym ozbrojeným silám počas druhej sudánskej občianskej vojny (1983 – 2005), kde bojovala sudánska centrálna vláda proti rebelom na juhu Sudánu (Wagner, Cafiero 2013). Tí nesúhlasili s politikou centrálnej vlády, ktorá sa snažila presadiť dodržiavanie islamského práva šaría aj na území južného Sudánu, ktoré bolo obývané prevažne nemuslimským obyvateľstvom (Bassam 2007). Irán rozvinul spoluprácu so Sudánom vo viacerých aspektoch, vrátane vojenských vzťahov, aj v nasledujúcich rokoch. Vojensko – bezpečnostná spolupráca Iránu a Sudánu pokračuje aj v súčasnosti. Irán spolupracuje so Sudánom v oblasti boja proti pirátstvu, keďže dopravné nákladné lode sa v regióne stávajú častým cieľom pirátov v Červenom mori. V tejto súvislosti veliteľ sudánskych námorných síl Dalil al – Daw vyhlásil počas návštevy Teheránu, že prítomnosť iránskej flotily v Červenom mori zaisťuje bezpečnosť miestnych vôd. Irán súhlasil počas tejto návštevy poskytnúť sudánskemu námorníctvu vojenské vybavenie na zaistenie sudánskeho pobrežia. Veliteľ iránskych námorných síl Habibollah Sayyari zdôraznil význam prítomnosti iránskych námorných síl v regióne, keďže dokázali oslobodiť viaceré čínske a iránske obchodné plavidlá, ktoré boli unesené miestnymi pirátmi. Obe strany vyslovili želanie, aby Irán častejšie vysielal vojenské lode do sudánskych vojenských prístavov v rámci spoločných vojenských cvičení (PressTV 2013).

V tomto prípade je zrejmé, že Sudán z hľadiska teórie RBK nie je normálnym členom. To znamená, že ako zlyhávajúci štát má nedostatočné politické a mocenské kapacity. Ako vidieť, Sudán má v tomto prípade problém zaistiť si svoju vnútornú bezpečnosť aj na svojom území, čo dokazuje dlhoročný konflikt na jeho niekdajšom južnom území. V tomto prípade možno hovoriť o tzv. prekrývaní, t.j. externá mocnosť zasahuje do regiónu „tak výrazne, že lokálny model bezpečnosti prakticky prestáva fungovať. Obyčajne vyústi do dlhodobého zotrvávania ozbrojených síl mocnosti v regióne a do zoskupovania sa lokálnych štátov v kontexte rivality mocností“ (Buzan – Waever 2003: 61). To znamená, že v dôsledku nedostatočného mocenského potenciálu miestne štáty sú značne závislé na dlhodobej zahraničnej vojenskej prítomnosti, pričom formujú aliancie v kontexte rivality externých mocností v regióne. To má aj vplyv na vnímanie bezpečnosti. Bezpečnosť je tak v prípade prekrývania „definovaná vonkajšími mocnosťami“ (Buzan – Waever 2003: 63). Keďže Sudán má úzke vojenské vzťahy s Iránom v regióne, v kontexte sociálneho konstruktivismu to znamená, že aj jeho vnímanie bezpečnosti je konštruované v kontexte mocenskej rivality Iránu. V tejto súvislosti treba poznamenať, že dôležité je zamerať sa na medziregionálnu dynamiku. Angažovanie sa Iránu v regióne má za cieľ posilniť svoje postavenie aj v rámci blízkovýchodného bezpečnostného komplexu. Sudán slúži ako tranzitné územie pre zbrane prepravované pre protiizraelské teroristické organizácie na Blízkom východe. V roku 2012 izraelské letectvo malo bombardovať fabriku Yarmouk na výrobu munície, štvrtýkrát od roku 2009. Bombardovanie Yarmouku malo byť odvetou za to, že Sudán dovoľuje Iránu používať sudánske teritórium pre dodávky zbraní cez Červené more s cieľom vyzbrojiť protiizraelské hnutia ako Hamas či Hizballáh v Palestíne a Libanone. V tomto kontexte Irán je často obviňovaný, že sudánske prístavy nechce využívať len na boj proti pirátstvu, ale aj na prepravu zbraní určených protiizraelským hnutiam ako Hizballáh (Bodansky 2013). Na druhej strane je Izrael tradičným

⁶ IRGC sú iránske ozbrojené zložky, ktoré existujú paralelne popri iránskej oficiálnej armáde. Boli založené v roku 1979 po zvrhnutí prozápadného režimu šaha M. R. Pahlavího a nastolení islamskej republiky. Irán využíva IRGC na podporu proiránskych teroristických skupín pôsobiacich v zahraničí, napríklad výcvik hnutia Hizballáh.

spojencom Južného Sudánu. Izrael tradične podporoval ozbrojené milície SSLM⁷ bojujúce za nezávislosť Južného Sudánu, kde na rozdiel od Sudánu žilo väčšinou nemuslimské obyvateľstvo vyznávajúceho kresťanstvo a tradičné miestne náboženstvá. V roku 2012 Izrael vyslal bezpečnostných expertov s cieľom pomôcť pri výcviku armády novovzniknutého Sudánu (Wagner, Cafiero 2013).

V kontexte teórie RBK tak môžeme konštatovať, že dochádza k tzv. prekryvaniu, bezpečnosť a jej vnímanie je konštruované v zmysle geopolitickej rivality medzi externými mocnosťami. V konečnom dôsledku môžeme poukázať na vyhlásenia sudánskeho prezidenta Omara Bašíra, z ktorých môžeme dedukovať vnímanie Izraela ako hrozby, pričom používa rétoriku podobnú iránskym predstaviteľom, ktorí neustále označujú Izrael za „Sionistickú entitu“. Omar Bašír vyhlásil v novembri 2012 v reakcii na bombardovanie Yarmouku, že Izrael je „sionistický nepriateľ“, ktorý „ostane nepriateľom“ (Haaretz 2012).

Môžeme tak konštatovať, že v dôsledku nedostatočného mocenského potenciálu lokálnych štátov je bezpečnostná dynamika RBK Africký roh v značnej miere určená v kontexte rivality externých aktérov, v našom prípade Iránu s inými štátmi ako Izrael. To má vplyv aj na konštrukciu vnímania hrozieb lokálnych štátov. Dôležité je venovať pozornosť aj medziregionálnej bezpečnostnej dynamike, keďže Irán svojim angažovaním sa v Africkom rohu sleduje mocenské záujmy v RBK Blízkeho východu – oslabenie Izraela. Podobnú taktiku recipročne používa aj Izrael podporujúci Južný Sudán, ktorý naopak na rozdiel od Sudánu vníma izraelský štát ako spojenca, nie hrozbu (Wagner, Cafiero 2013).

Je nutné konštatovať, že medziregionálnu bezpečnostnú dynamiku nemožno hodnotiť len z hľadiska mocenskej rivality medzi Iránom a Izraelom, ale aj Iránom a Saudskou Arábiou. Irán v posledných rokoch posilnil väzby aj s ďalšími štátmi RBK Afrického rohu. V posledných rokoch Irán pomáha aj ostatným štátom RBK Afrického rohu v boji proti pirátstvu v dôsledku ich vlastných nedostatočných mocenských kapacít.

Vplyv Iránu v ďalších štátoch regionálneho komplexu – v Eritrei a Somálsku

V roku 2009 vyslal do eritrejského prístavu Assab dve vojnové plavidlá v rámci spolupráce v boji proti pirátstvu v Adenskom zálive. Saudská Arábia kritizovala Irán, že boj proti pirátstvu je v skutočnosti zámienka a ide predovšetkým o snahu využiť eritrejské územie na prepravu zbraní šiitským povstaleckým skupinám Houthi v Jemene, nachádzajúcim sa pri hraniciach so Saudskou Arábiou. Saudskoarabská vláda obviňuje Irán, že tým chce destabilizovať región Perzského zálivu. Saudská Arábia sa rozhodla v novembri 2009 vyslať tri vojnové lode s cieľom kontrolovať severojemenské pobrežie a zabrániť pašovaniu zbraní pre militantné skupiny, ako napríklad Houthi (Lefebvre 2012). Nedávne udalosti sú indikátorom, že Irán využíva regionálne štáty ako Eritrea na pašovanie zbraní na jemenské územie. V januári 2013 príslušníci jemenskej pobrežnej stráže a bezpečnostných služieb vykonali kontrolu dopravnej lode Jihan 1, pričom skonfiškovali zbrane, výbušniny a vojenskú techniku, v mnohých prípadoch iránskeho pôvodu. Malo ísť o 40 ton zbraní, munície a výbušnín. Viaceré zariadenia boli vyrobené v Iráne, napríklad okuliare na nočné videnie. Loď bola na ceste z Iránu a zbrane mali byť pašované príslušníkom hnutia Houthi (Intelligence and Terrorism Information Center 2013).

V rámci RBK Afrického rohu Irán má svoj vplyv aj v Somálsku. Somálsko je štátom, ktorý sužuje občianska vojna od začiatku 90. rokov 20. storočia. V kontexte teórie RBK aj v tomto prípade vidieť, ako externé mocnosti ovplyvňujú vnímanie bezpečnosti ostatných aktérov regiónu, nielen štátnych, ale aj neštátnych. Irán oficiálne odmieta podporu neštátnych ozbrojených aktérov v Somálsku. Naopak, oficiálne Irán podporuje spoluprácu so somálskou vládou. V apríli 2009 iránsky minister zahraničných vecí Manouchehr Mottaki počas medzinárodnej konferencie, kde sa zúčastnili predstavitelia viacerých medzinárodných organizácií, ako napríklad EÚ, vyhlásil, že pre stabilitu Somálska bude užitočné vzájomné zmierenie medzi jednotlivými bojujúcimi frakciami, nie vojenský zásah vonkajších mocností. Zároveň ponúkol pomoc Iránu pri vyrokovaní spoločnej dohody o zmierení.

⁷ Akronym pre South Sudan Liberation Movement

Napriek oficiálnym tvrdeniam iránskych predstaviteľov je Irán často obviňovaný v zahraničí, že podporuje rôzne militantné zoskupenia v Somálsku s cieľom destabilizovať región. Irán má podľa tvrdení viacerých analytikov podporovať sunnitskú militantnú skupinu al – Shabaab napojenej na al-Kájdú. Podľa viacerých zdrojov výmenou za iránsku vojenskú pomoc skupina al-Shabaab poskytla 720 dobrovoľníkov do Libanonu v roku 2006, keď Izrael uskutočnil inváziu do Libanonu a prebiehal konflikt medzi izraelskou armádou a hnutím Hizballáh (Bozkurt 2013).

Globálne súvislosti

Podporu jednotlivým vládam i neštátnym aktérom je možné vysvetliť aj v širšom globálnom kontexte. Angažovanie sa Iránu v RBK Afrického rohu tak neurčuje len medziregionálnu bezpečnostnú dynamiku, avšak má aj globálne implikácie, najmä v kontexte rivality medzi Západom a Iránom. Podporou miestnych vlád i neštátnych aktérov sa Irán snaží legitimizovať rozvoj svojho jadrového programu, ktorý je kritizovaný západnými štátmi, USA a EÚ, podľa ktorých sa iránska vláda snaží vyvinúť jadrový program na vojenské účely. Hnutie nezúčastnených štátov (ďalej len NAM), ktorého členmi sú aj štáty RBK Afrického rohu, viackrát vo svojich dokumentoch podporilo Irán v rozvoji jadrového programu. Napríklad, v auguste 2013 NAM vo svojom vyhlásení podporilo právo Iránu na rozvoj civilného jadrového programu (Erdbrink 2012). V roku 2011 počas spoločného stretnutia iránskeho prezidenta Mahmúda Ahmadinedžáda a jeho sudánskeho kolegu Omara Bašíra sa vyjadrili obe strany ochotu spolupracovať v oblasti nukleárneho programu, pričom sudánsky prezident „podporil právo Iránu na rozvoj nukleárných technológií pre mierové účely“ práve v čase, keď bol Irán Západom kritizovaný, že rozvíja program na vojenské účely (Al Arabiya 2011).

Z hľadiska nami stanovených teoretických rámcov je tak evidentné, že externý aktér Irán vplyva na vnímanie bezpečnosti lokálnymi aktérmi. Kým Západ kritizoval iránsky jadrový program, miestne vlády Irán podporili v rozvoji jeho nukleárneho programu, na medzinárodnej i bilaterálnej úrovni. Podporu neštátnym aktérom, ako napríklad al – Shabaab môžeme tiež vnímať z hľadiska tejto globálnej dimenzie. V roku 2006 sa militanti z organizácie al – Shabaab zmocnili hlavného mesta Mogadišo na šesť mesiacov, pričom podľa viacerých spravodajských zdrojov sa v tejto oblasti nachádzajú zásoby uránu. Preto podľa mnohých analytikov Irán chce výmenou za podporu týchto aktérov získať kontrolu nad miestnymi zásobami uránu (Bozkurt 2013). Z tohto hľadiska je preto nutné skúmať nielen medziregionálnu dynamiku. Angažovanie sa Iránu v RBK Afrického rohu má aj globálne dimenzie, najmä v kontexte rivality Iránu so Západom v oblasti rozvoja jadrového programu.

V rámci RBK Afrického rohu sa Irán snaží využívať aj nevojenské zdroje moci pri presadení svojich cieľov na globálnej úrovni, ktorá je charakterizovaná najmä sporom so Západom o iránsky jadrový program. Irán vystupuje ako zástupca „utláčaných národov“ tretieho sveta, ktorým Západ bráni v rozvoji a nezávislosti. Tým sa snaží Irán zvýšiť svoju prestíž na globálnej úrovni ako mocnosť obhajujúca záujmy štátov tretieho sveta. Bývalý iránsky prezident Mahmúd Ahmadinedžád sa v roku 2009 zúčastnil summitu hláv štátov Africkej únie, počas ktorého vyzval africké štáty, aby vytvorili jednotný front vedený Iránom proti „globálnemu imperializmu, ktorý stále túži po afrických prírodných zdrojoch“ (Intelligence and Terrorism Information Center 2009). Svoju prestíž sa Irán samozrejme snaží demonštrovať aj konkrétnou formou spolupráce, ako napríklad rozhodnutie Iránu v roku 2010 poskytnúť 200 milionov amerických dolárov na financovanie rozvoja v sudánskych východných regiónoch (Al Arabiya 2011). Počas návštevy Eritrey bývalý iránsky prezident Mahmúd Ahmadinedžád v roku 2009 vyhlásil, že „oba štáty majú program pevne stáť a bojovať proti západnej hegemonii“, pričom Irán poskytol pomoc Eritrey pri rozvoji energetiky, priemyslu a poľnohospodárstva (Intelligence and Terrorism Information Center 2009).

Irán tak využíva RBK Africký roh pri realizácii aj svojich globálnych záujmov, najmä v kontexte boja proti vedúcemu postaveniu Západu vo svete. K tomu slúžia aj nevojenské nástroje, ako napríklad snaha o ekonomickú pomoc. Z hľadiska tejto globálnej, ale aj medziregionálnej dimenzie je však problémom, do akej miery Irán určuje vnímanie hrozby lokálnymi štátmi. Na jednej strane je pravdou, že štáty RBK Afrického rohu nevnímajú iránsky jadrový program za také nebezpečenstvo ako Západ, avšak nie vždy boli hrozby rovnako chápané. Ako sme uvidli,

sudánska vláda podobne ako Irán má negatívne vzťahy s Izraelom. Avšak sudánska vláda nie vždy plne prijala návrhy Iránu. Napríklad, na konci roka 2013 sudánsky minister zahraničných vecí odmietol ponuku Iránu Aliho Ahmeda Kartiho pomôcť pri vybudovaní protivzdušného obranného systému, ktorý by v budúcnosti zabránil izraelským leteckým útokom. Sudánsky minister iránsku ponuku odmietol s tvrdením, že Sudán má záujem na rozvoji dobrých vzťahov s Iránom, avšak nesmie to byť na úkor vzťahov s arabskými štátmi Perzského zálivu (Sudan Tribune 2013).

Je preto zrejmé, že z hľadiska teórie RBK Irán síce má narastajúci význam v rámci RBK Afrického rohu, avšak nie je jediným aktérom, ktorý konštruuje vnímanie bezpečnosti lokálnymi aktérmi. Je jasné, že v RBK Afrického rohu majú svoj vplyv aj iní aktéri, ako napríklad arabské štáty Perzského zálivu. Lokálne štáty ako Sudán si neželajú zhoršenie vzťahov s arabskými štátmi Perzského zálivu na úkor rozvoja vzťahov s Iránom. Z tohto hľadiska je zrejmé, že Irán v budúcnosti bude mať v rámci regiónu významné postavenie, avšak nemožno hovoriť o hegemonii. Štáty v regióne i neštátni aktéri sú príliš nejednotní, pričom mnohí z nich, napríklad Južný Sudán podporovaný Izraelom nemajú záujem na vedúcej pozícii Iránu v rámci RBK Afrického rohu.

Teoretické závery

Vyššie prezentované podoby a charakteristiky bezpečnostnej dynamiky a vzťahov v rámci RBK Africký roh na jednej strane a v rámci medzregionálnej úrovne medzi RBK Africký roh a RBK Blízky východ na strane druhej dokazujú naše úvodné tézy. Africký roh môžeme, aj napriek jeho relatívne slabej bezpečnostnej dynamike, považovať za regionálny bezpečnostný komplex.

Diskutabilné sú v tomto ohľade pravdepodobne len samotné hranice RBK Africký roh, pričom ide o predovšetkým o severnú a južnú hranicu. Na severnej hranici existuje významná bezpečnostná interakcia s Egyptom, kde sú hlavným determinantom bezpečnostné konotácie spojené s využívaním rieky Níl. Na juhu pozorujeme nejasnosť hraníc hlavne v prípade Ugandy a Kene, ktoré sú na jednej strane členmi rovnakého integračného zoskupenia IGAD, na strane druhej je Keňa považovaná za takzvaného izolátora a Uganda za člena stredoafrického RBK.

Relatívne nízka intezita dynamiky v rámci RBK Africký roh však zároveň umožňuje priestor pre angažovanie externých aktérov, ktoré sa v súvislosti s teóriou RBK nazýva prekrytie, respektíve mocenské prekrytie (Buzan – Wæver 2003). Samozrejme, forma a intenzita, v našom prípade mocenského prekrytia Iránom, sa nedá porovnávať s podobou, ktorá tu a na iných miestach Afriky a sveta všeobecne existovala počas obdobia studenej vojny, keď tu mocenské súperenie USA a Sovietskeho zväzu determinovalo bezpečnostnú dynamiku takmer absolútnym spôsobom.

Do budúcnosti predpokladáme pokračovanie vzorcov bezpečnostnej dynamiky a vzťahov v rámci RBK Africký roh, determinovaných aj vplyvom Iránu, charakteristických pre súčasný status quo. Povaha vzťahov medzi členmi RBK Africký roh sa tak bude pohybovať v skôr intenciách typických pre konfliktné formácie, teda vzťahy nepriateľstva, podozrievania a očakávaní najhorších scenárov.

Priestor pre zlepšenie vzťahov vidíme takmer iba v napredovaní a prehlbovaní širokospektrálnej spolupráce v rámci IGAD, ktorá predpokladá konštrukciu zdieľanej spoločnej identity a pocitu zodpovednosti za spoločné záležitosti a výzvy regionálneho charakteru. Ak by sa regionálne vzťahy pohybovali smerom ku spoločnej kooperácii aspoň v rámci najdôležitejších problémov Afrického rohu, môže sa charakter vzťahov priblížiť k tým charakteristickým pre bezpečnostné režimy.

Záver

Narastajúci strategický význam Afriky, predovšetkým jej subsaharskej časti dokazuje zvýšený záujem najrelevantnejších aktérov medzinárodného politického systému. V prípade

medzinárodných organizácií alebo integračných zoskupení ako Organizácia Spojených národov alebo Európska únia ide o, vo väčšine prípadov, bezpečnostnú problematiku premiatajúcu sa v podobe ozbrojených konfliktov, humanitárnych kríz alebo rozvojovej spolupráce. Štáty ako Spojené štáty americké alebo Čínska ľudová republika sa tu na druhej strane snažia naplňať svoje strategické ciele spadajúce tak do oblasti ekonomiky ako aj bezpečnosti. Podobné črty záujmu a vplyvu vidíme aj v prípade Iránu, ktorý využíva politicko-bezpečnostné podmienky spriaznených afrických štátov, na podporu naplňania svojich zahraničnopolitických cieľov.

V podmienkach subsaharskej Afriky sme analyzovali iránske pôsobenie a jeho vplyv na bezpečnostnú dynamiku a vzťahy v rámci regionálneho bezpečnostného komplexu Africký roh. Tu Irán spolupracuje, respektíve podporuje predovšetkým štáty, a nešťátnych aktrérov operujúcich v ich rámci, ako Sudán, Eritreu alebo Somálsko.

Konkrétne podoba iránskeho vplyvu a podpory aktérom v rámci Afrického rohu sa týka boja proti pirátstvu, priamej vojenskej, finančnej alebo politickej podpory, výcviku bezpečnostných jednotiek, využívania územia na tranzit vojenského materiálu alebo v neposlednom rade spoločného hlasovania na medzinárodných fórach.

Záujem Iránu angažovať sa v tomto regióne môžeme hodnotiť z viacerých uhlov pohľadu. V prvom rade ide o jeho mocenské súperenie v rámci RBK Blízky východ, kde súperí so Saudskou Arábiou a Egyptom. V druhom rade ide o jeden z jeho zahraničnopolitických vektorov, medzi ktoré africké štáty nepochybne patria, čo dokazujú početné návštevy na najvyššej úrovni. Po tretie, jeho pôsobenie môžeme chápať aj ako snahu o budovanie politickej, ekonomickej, ideologickej a kultúrnej opozície voči Západu.

V rovine bezpečnostnej dynamiky a vzťahov v RBK Africký roh vnímame pôsobenie Iránu ako významný element. Podpora menovaných štátov a aktérov nepochybne prispieva k zintenzívňovaniu bezpečnostnej dynamiky v rámci regiónu v negatívnom slova zmysle, nakoľko podporuje vzťahy vzájomného podozrevania a nepriateľstva. Aj v tejto forme pôsobenia sa odzrkadľuje konštruktivistický charakter teórie regionálnych bezpečnostných komplexov, formujúci fundamentálne postoje a následne aj praktickú realizáciu politiky.

Teória regionálnych bezpečnostných komplexov teda predstavuje efektívny, relevantný a funkčný analytický rámec a nástroj schopný prostredníctvom regionálnej analytickej roviny zachytiť jedinečné črty bezpečnostnej interakcie, ktoré by v prípade globálnej alebo štátnej analytickej roviny neboli relevantné, alebo by zanikli. Ako každá teória, aj teória regionálnych bezpečnostných komplexov, je založená na istom stupni zjednodušenia a abstrahovania. Tým pádom každý praktický príklad nezapadá do stanovenej paradigmy na 100%. To sa v prípade Afrického rohu odráža v troch skutočnostiach. Za prvé ide o nejednoznačnosť hraníc RBK, čo by vzhľadom na trniformujúci sa potenciál každého RBK nemusel byť teoretický problém. Druhú teoretickú nezrovnalosť predstavuje relatívne nízka bezpečnostná dynamika spôsobená nedostatkom interakčnej kapacity väčšiny afrických štátov. Tá prirodzene vytvára priestor pre tretiu odchýlku v súvislosti s teóriou RBK, ktorá sa prejavuje v pôsobení Iránu, ktoré charakterizujeme ako mocenské prekrytie. V našom prípade je toto prekrytie len relatívne a vzhľadom na mocenský potenciál Iránu by teoreticky mohol nadobúdať mnoho intenzívnejší charakter.

Literatúra:

- Al Arabiya. 2011. *Iran and Sudan United as Defenders of Islam in Face of Pressures from West* (dátum príst.: 23. 4. 2014) (<http://www.alarabiya.net/articles/2011/09/26/168831.html>)
- Apuuli, Kasaija Phillip. 2011. IGAD's peace and security strategy: A panacea for long-term stability in the Horn of Africa region? In *Regional Security in the post-Cold War Horn of Africa*. [online]. Institute for Security Studies. [cit. 4-03-2014]. Dostupné na internete: <http://www.issafrica.org/pgcontent.php?UID=30844> str. 347-375.
- Bassam, Tibi. 2007. *Political Islam, World Politics, Europe*. London: Routledge.
- Bodansky, Yossef. 2013. *Iran and Sudan Plan and Begin to Execute Moves to Dominate Central and Western Africa* (dátum príst.: 23. 4. 2014). (http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/166344/ipublicationdocument_singledocument/e5550174-5151-4434-a86a-c8ea4630c7b3/en/235_Bodansky.pdf)
- Bozkurt, Abdullah. 2013. Iran Supports al – Shahaab in Somalia (dátum príst.: 23. 4. 2014). (http://www.todayzaman.com/columnists/abdullah-bozkurt_327599-iran-supports-al-shabaab-in-somalia.html)
- Buzan, Barry a Waever, Ole. 2003. *Regions and Powers. The structure of international security*. New York: Cambridge University Press.
- Buzan, Barry, Waever, Ole a de Wilde, Jaap. 2005. *Bezpečnosť: Nový rámec pre analýzu*. Brno: Barrister & Principal.
- Erdbrink, Thomas. 2012. *Nonaligned Nations Back Iran's Nuclear Bid, but not Syria*. (dátum príst.: 23. 4. 2014). (http://www.nytimes.com/2012/09/01/world/middleeast/iran-criticizes-egypts-mohamed-morsi-over-syria-comments.html?_r=0).
- Haaretz. 2012. *Sudan's Bashir: We will never normalize relations with Israel* (dátum príst.: 23. 4. 2014). (<http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/sudan-s-bashir-we-will-never-normalize-relations-with-israel-1.476531>)
- Haghighat. 1992. *Iran La révolution islamique*. Brusel: Éditions Complexes.
- Intelligence and Terrorism Information Center. 2009. *Iran's Activity in East Africa, the Gateway to the Middle East and the African Continent* (dátum príst.: 23. 4. 2014). (http://www.terrorism-info.org.il/data/pdf/PDF_09_197_2.pdf)
- Intelligence and Terrorism Information Center. 2013. *Iranian Subversion in Yemen* (dátum príst.: 23.4.2014). (http://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_20475/E_023_13_1081673016.pdf)
- Iranian News Agency 2014. *Chairman of Expediency Council Ayatollah Akbar Hashemi Rafsanjani said on Sunday that There are Numerous Capacities to Enhance Level of Cooperation between Iran and Sudan*. (dátum príst.: 23. 4. 2014) (http://www.irna.ir/en/News/2638337/Politc/Rafsanjani_calls_for_planning_to_upgrade_Iran-Sudan_ties)
- Kazanský, Rastislav. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica: UMB – Belianum.
- Laakso, Liisa. 2005. Beyond the Notion of Security Community: What role for the African Regional Organizations in Peace and Security? In: *The Round Table*. New York: Taylor and Francis Group, 489-502.
- Lasicová, Jana. 2006. Bezpečnostná dynamika – Kodaňská škola. *Politické vedy* 9, č. 2, str. 20-54.
- Lasicová, Jana a Ušiak, Jaroslav. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava: VEDA.
- Lefebvre, Jeffrey. 2012. *Iran in the Horn of Africa: Outflanking US Allies*. Middle East Policy Council (dátum príst.: 23. 4. 2014) (<http://mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/iran-horn-africa-outflanking-us-allies>).

- Lodhi, Yusuf. 2007. *The Iranian Presence in East Africa*. Awaaz Magazine (datum příst.: 23.4.2014) (<http://www.awaazmagazine.com/index.php/archives/item/417-the-iranian-presence-in-east-africa>).
- Mesfin, Berouk. 2011. *The Horn of Africa security complex*. In Regional Security in the post-Cold War Horn of Afrika. [online]. Institute for Security Studies. [cit. 4-03-2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.issafrica.org/pgcontent.php?UID=30844>> str. 1-9.
- PressTV 2013. <http://www.presstv.ir/detail/2013/05/09/302632/iran-source-of-security-in-red-sea-sudan/>
- Sudan Tribune. 2013. *Sudan Rejected Offer by Iran to Build Missile Defence Platforms*. (datum příst.: 23. 4. 2014). (<http://www.sudantribune.com/spip.php?article48675>)
- Wagner, Daniel a Cafiero, Giorgio. 2013. *Implications of Iran and Sudan ´s Growing Alliance*. (datum příst.: 23. 4. 2014). (<http://www.huffingtonpost.com/daniel-wagner/implications-of-iran-and- b 3742688.html>)

O autorech

Tomáš Bělonožník studuje postgraduální politologii na FSS MU. Odborně se zaměřuje na problematiku organizovaného zločinu, především působení organizovaných kriminálních struktur na legálních trzích.

E-mail: belonoznik@mail.muni.cz

Martin Brožík je studentem magisterského programu bezpečnostních a strategických studií na Fakultě sociálních studií MU v Brně.

E-mail: martin.brozik@gmail.com

Michal Čepelka je studentem magisterského oboru Bezpečnostních a strategických studií na Katedře politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, kde získal i bakalářský titul. Zabývá se privatizací bezpečnosti se zaměřením na privatizaci bojových operací a také problematikou bezpečnostní situace Jižního Kavkazu.

E-mail: michalcepelka@gmail.com

Jakub Drmola v současnosti působí jako interní doktorand na Katedře politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Zaměřuje se na výzkum kybernetických hrozeb, asymetrických konfliktů, dopadu moderních technologií na bezpečnost a na aplikaci systémové dynamiky.

E-mail: jdrmolam@mail.muni.cz

Zuzana Gruberová je studentkou bakalářského programu bezpečnostních a strategických studií na Fakultě sociálních studií MU v Brně.

E-mail: zuzana.gruberova@cbss.cz

Richard Grünwald v současné době dokončuje magisterský obor Mezinárodní vztahy a evropská studia na Metropolitní univerzitě Praha. Odborně se zaměřuje především na trans-evropské komparativní analýzy v rámci současného rozšiřovacího procesu EU a soudobé výzvy Čínské lidové republiky.

E-mail: RichardGrunwald@seznam.cz

Tomáš Kaválek je studentem magisterského programu Bezpečnostní a strategická studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. V roce 2012 absolvoval semestrální pobyt na Marmara Üniversitesi v Istanbulu. Autor se zaměřuje na Blízký východ, zejména na Turecko a kurdskou otázku a tematicky na různé formy nestátního ozbrojeného násilí či energetickou bezpečnost.

E-mail: tom.kavalek@gmail.com

Ján Marko pôsobí ako interný doktorand na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici na Katedre bezpečnostných štúdií. V rámci svojho zamerania sa venuje hlavným bezpečnostným problémom v subsaharskej Afrike a teórii a praxi riešenia konfliktov.

E-mail: jan.marko@umb.sk

Michael Myklín je studentem druhého ročníku bakalářského studia oboru Bezpečnostních a strategických studií a mezinárodních vztahů na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Odborně se zaměřuje na bezpečnostní problematiku regionu východní Asie a zejména pak Korejského poloostrova. Přes rok působí ve východoasijské sekci odborného studentského portálu Sekuriťáci.cz.

E-mail: myklin.michael@mail.muni.cz

Michael Murad je doktorandem na Katedře politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, kde absolvoval magisterské studium bezpečnostních a strategických studií. V lednu dokončil magisterské studium oboru právo a právní věda na téže univerzitě. Odborně se zaměřuje na působení organizací cizinců v České republice, na jejich transnacionální aktivity a na islámský radikalismus.

E-mail: m.murad@mail.muni.cz

Andrej Vaščík pôsobí ako interný doktorand na Fakulte politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici na Katedre bezpečnostných štúdií. V rámci svojho zamerania sa venuje vplyvu identity na zahraničnú a bezpečnostnú politiku Iránu, čomu sa venuje aj vo svojej dizertačnej práci.

E-mail: andrej.vascik@gmail.com

Vydalo	Metropolitan University Prague Press
Název	Sborník vybraných příspěvků z 6. výroční studentské konference bezpečnostního výzkumu
Sestavil	doc. Mgr. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D.
Recenze	Mgr. Martin Bastl, Ph.D., doc. PhDr. JUDr. Miroslav Mareš, Ph.D., PhDr. Josef Smolík a Mgr. Tomáš Šmíd, Ph.D.
Jazyková korektura češtiny	Ing. Lenka Žáčková
Technická redakce	Mgr. Stanislava Zahálková

První vydání, povoleno rektorátem MUP, stran 122.

2014, Metropolitan University Prague Press, 100 31 Praha 10, Dubečská 900/10.

ISBN 978-80-87956-02-1